252

Colecția GLOBUS

Bernard Clavel

STĂPÎNUL FLUVIULUI

Am trăit peste cincisprezece ani pe malurile Ronului,
ducîndu-mi traiul laolaltă cu pirații,
marinarii și salvatorii.
Împreună cu ei am învățat să iubesc fluviul
și tot el e cel care pentru întîia oară
mi-a trezit dorința de a povesti întîmplări.
L-am părăsit în clipa cînd începuseră marile lucrări
ce aveau să schimbe valea cu totul. (...)
Dar fluviul a rămas în mine
și mai cu seamă pentru a trăi iarăși alături de el
am cedat ispitei de a istorisi întîmplarea unuia
dintre acei oameni din alte vremuri
pe care vaporul i-a făcut să dispară. (...)

BERNARD CLAVEL

EDITURA UNIVERS

Lei 7,75

2

BERNARD CLAVEL

Stăpînul fluviului

1975

BERNARD CLAVEL

Colecția GLOBUS / Editura Univers

Stăpînul fluviului

GLOBUS

Bernard Clavel

Stăpînul fluviului

Traducere de
Elis Bușneag

EDITURA UNIVERS
București
1975

Coperta de *Ion State*

lui HERVÉ BAZIN

În amintirea Crucii Morarului
cu întreaga mea prietenie

PARTEA ÎNTÎI

CEAŢA DIN ZORI

ÎN TOATE REGIUNILE situate de-a lungul văii Ronului şi a Saônei, toamna se înscăunase cu mult înainte de sfîrşitul verii. Există ani în care cei ce prevestesc toamna, făcînd-o mai timpurie, sînt ploile şi vînturile reci. În anul 1840, însă, soarele continua să dogorească. După puţinele averse căzute spre sfîrşitul lui iulie, părea că cerul se golise pentru totdeauna. Urmase o lună de august fierbinte cu zile nesfîrşite, cînd totul frigea ca jarul, şi nopţi zăpuşitoare, fără o boare de vînt.

Nivelul apelor scăzuse, bălţile de pe malul Ronului secaseră. Nămolul crăpase. Mii de vieţuitoare mureau : lipitori, viermişori, melci de apă, peşti şi midii de rîu. Stoluri de păsări se ghiftuiseră cu carnea oferită de-a gata, apoi, nemaiaflînd hrană, nici apă, plecaseră spre alte

meleaguri unde cerul mai revărsa poate și altceva decît raze de foc.

Uscăciunea aceasta o resimțiseră mai întîi oamenii de la țară și cei ce trăiesc pe malul apelor, apoi seceta începuse să apese și asupra orășenilor, obișnuiți să-și arunce ochii mai rar spre bolta cerească.

Orașul Lyon, care-și varsă apele menajere și murdăriile în Rone și Saône, s-a pomenit brusc cu o duhoare de putreziciune. Duhoarea se răspîndise pe pavajul denivelat al străduțelor și pe treptele scărilor. În scurt timp cotropise pasajele — locuri de trecere întunecoase de la o stradă la alta, pe sub case. Aici se metamorfoza lent, îmbibîndu-se cu răcoarea umedă, care, cu toată seceta, dăinuia încă, degajîndu-se din porii pietrelor vechi. Era ca și cum interiorul fiecărei locuințe de la poalele scărilor în spirală ar fi exalat un miros de sudoare rece de om cuprins de friguri. Spre miezul lunii august, miasma cuprinsese marile bulevarde moderne și piețele publice.

Pe malul stîng al Ronului unde se întind livezile, culturile de legume și arbuștii zăvoaielor, pămîntul își pierduse seva. Se întărise. Iarba potecilor, îngălbenită, se acoperise cu un colb alb-cenușiu. Copacii începuseră să ruginească încă de la începutul lui septembrie, apoi, curînd, își pierduseră primele frunze. Iar frunzele nu erau aurii ca cele din toamnele obișnuite, ci uscate și fărîmicioase, de culoare pămîntie, ca pîinea prea coaptă.

În partea de sud a șoselei noi venind dinspre podul vechi și străbătînd cartierul Ghillotière,

șantierele de construcție fuseseră oprite. Apele scăzute ale fluviului împiedicau navele să aducă piatră și nisip. Sărăcia provocată de seceta acestor zile se adăuga la aceea care de ani îi obliga pe cei ce se ocupau cu sericicultura să părăsească marele oraș pentru a se refugia la Givors, Tarare, Arbresle sau Limonest. În aceste tîrgușoare unde impozitul era mai mic, lucrătorii mătăsari își puteau procura mai ușor un petec de pămînt pentru cultură și se temeau mai puțin de fluctuațiile pieței în ramura industriei de mătase. Și totuși, în acest an asistaseră neputincioși la pieirea micilor lor culturi. Cei ce se grupaseră în atelierele de manufactură folosind căderile de apă pentru punerea în funcțiune a mașinilor de depănat și a vîrtelnițelor erau nevoiți de asemenea să-și întrerupă activitatea cînd debitul apei scădea.

Pe apa Saônei, mai domoală și mai adîncă decît a Ronului, navigația nu fusese întreruptă, dar cum nici-o barcă nu se mai putea încumeta în aval de Lyon, schimbul de mărfuri era neînsemnat. Așadar, și în părțile acestea se instalase șomajul și sărăcia.

Lipsa de activitate a barcagiilor făcuse ca toată această gloată de salahori, hamali, cîntăritori, contabili, comisionari, care trăiește în porturi, să se trezească brusc fără ocupație. Unii plecaseră spre stațiile de cale ferată ce leagă orașul Lyon de Saint-Etiene, alții încercau să se angajeze în transporturile rutiere. Dar atît gările cît și stațiile rutiere aveau destulă mînă de lucru — ceea ce a dus la nemulțumiri și încăierări.

Certurile mai izbucneau din cînd în cînd și în porturile din josul Ronului unde, din lipsă de ocupație, echipajele beau și se întărîtau discutînd despre evenimentele politico-sociale. Cei ce țineau cu Thiers nu știau de ce nu-l înghițeau pe Guízot ; partizanii lui Guízot nu pricepeau de ce îi susțineau politica, dar și unii și alții se băteau și se înjurau. Lucrul acesta se datora însă mai mult căldurii și inactivității decît politicii, care nu era decît un pretext.

Certurile izbucneau de asemenea și între barcagiii de pe ambarcațiunile de lemn și marinarii sau mecanicii navelor cu abur — dar aceștia aveau motive pe care fiecare credea că le înțelege. Ceea ce surprindea oarecum era faptul că cei ce se luau de harță cîștigau aproape la fel de mult dacă se angajau la noile companii ca și dacă ar fi continuat să lucreze pentru patronii bărcilor trase de cai. Aceştia din urmă nu se încontrau niciodată cu bancherii sau cu responsabilii marinei cu abur. Și totuși discordia pornea de la banii unora sau ai altora. Neîndoios, cum era nevoie de mai puțin personal pe un vapor decît pe un convoi de bărci trase la edec, se putea crede că barcagiii căutau gîlceavă funcționarilor din slujba celor ce vroiau să le fure pîinea de la gură. În realitate, motivul principal era amorul propriu și atașamentul față de cumplita lor meserie.

Și apoi mai era și căldura înăbușitoare care le măcina nervii, îi ațîța, smulgînd din trupuri o furie ce-i ajuta să-și consume energia lîncezind din lipsă de activitate.

Într-adevăr, spre începutul lui septembrie, apăruseră și la Paris unele tulburări. Ziarele pomeneau despre banii rusești descoperiți la oamenii din guvern. Asupra muncitorilor arestați în timpul revoltelor se găsiseră sume considerabile despre care se spunea că sînt de proveniență ruso-bonapartistă. Lucrul acesta de asemenea îi întărîta pe cei ce începeau să cerșească pentru o bucată de pîine.

Cînd munca îți preocupă mintea și brațele, cînd ai cu ce umple farfuria ta și a copiilor tăi, n-ai nici timp și nici chef să te interesezi de ce se petrece cu alții. Îți vezi de drum. Iar dacă drumul acesta este un fluviu la fel de capricios ca Ronul, supravegherea propriilor mîinii îți dă destulă bătaie de cap. Dar vara ce trecuse, împreună cu toamna toridă tîrîtă după ea, împiedicau viața să-și urmeze cursul normal.

La un moment dat, în seara de 25 octombrie, văile fuseseră cuprinse de o mare speranță. În spatele dealurilor de la Sainte-Foy apăruseră nori înnegurați.

Faptul că veneau din acea parte a cerului însemna că se formaseră pe ocean. Uriași și de culoare vineție, gata să se spargă, trebuiau să aducă ploaie. Dar nu se dezlănțuiau. Și odată cu apusul soarelui păreau a fi încărcați mai degrabă cu flăcări decît cu apă.

Erau nori grei și frumoși, dar își vedeau de drum, fără să se oprească.

Oamenii fluviului, țăranii, precum și locuitorii orașelor, pe care întunecarea bruscă îi atrăsese spre ferestre, se întrebau :

— Ce se va întîmpla, oare ?

— Ce dracu are de gînd neghiobul ăsta de cer ?

— Ar trebui să aprindem luminări.

— Să facem o procesiune cu episcopul.

— Dac-am avea niște arme să tragem în tîrîturile astea de nori.

— Pînă la urmă n-o să mai avem nici apă de băut.

— Și nici vin. Via e de pe acum mănată, și dacă ține tot așa, o să se usuce.

O mare speranță apăruse ; dar iată că norii se îndepărtaseră spre est. Atunci oamenii se culcaseră în casele unde o dată cu seara pătrundea și zăpușeala zilei, pitindu-se în fundul odăilor pînă în zori.

Iar în timp ce orășenii și țăranii dormeau în paturile de acasă —, în bărcile acostate de-a lungul malurilor Ronului, barcagiii se odihneau sub corturile lor de pînză. Unii dintre ei stăteau acolo de săptămîni, ca marinarii din larguri prinși în bancurile de gheață ale unei ierni nesfîrșite. Pe aceștia însă, nu iarna, ci vara îi reținea — o vară ce înghițea toamna și-și potolea setea bînd apa fluviului lor.

Ziua era încă departe. Philibert Merlin își dădu seama de lucrul acesta îndată ce deschise ochii. O noapte deasă apăsa pînza cortului. Philibert se ridică într-un cot și încercă să deslușească ce îl trezise. Cele nouăzeci de kilograme ale trupului său vînjos făcură să scîrțîie chingile cușetei.

Își încordă auzul.

Nimic !

Nimic în afara fîșîitului apei între scîndurile bordajului bărcii și pietrele cheului. Nivelul apei nu se schimbase. Vîltoarea de sub prima arcadă a podului de la Ghillotière venea să moară la fel, lovindu-se de prova și în același ritm. Era însăși respirația Ronului în această parte a cursului său. Ca un mare dulău care visează lupte, fluviul mîrîia din cinci în cinci secunde. Vîltoarea se năștea la vîrful triunghiului de apă desenat de doi piloni cu temelia zidită. Se scufunda, își lua viteza de rotație, apoi apărea iarăși la suprafață sporind în lărgime. Iar valul din marginea vîrtejului începea să se onduleze conturînd un prim cerc. Urma o clipă de șovăială. Nu știai dacă avea să încremenească așa, dacă se va închide, sau dacă, dimpotrivă, se va desface într-o uriașă floare de bujor. În mod invariabil însă, de sute de ani de cînd exista acest pod, vîltorile prindeau viață una după alta pentru a se duce să moară mult mai în jos, acolo unde apa își relua cursul normal sau de-a lungul cheurilor. Doar murmurul li se schimba : mai repezit, mai sacadat și cu un ton mai subțire cînd apa era scăzută ; mai lent, mai greoi și cu un ton mai grav pe măsură ce nivelul apei creștea.

Patru, cinci, șase. Puteai număra valurile ce se înălțau o secundă, apoi porneau în aval. Încetul cu încetul se distanțau și, larg desprinse unul de celălalt, mureau lovindu-se de pereții digului.

Philibert adormise ascultînd respirația fluviului. Acum o regăsea neschimbată, fapt care însemna că nivelul apei rămăsese același. Își re-

petă gîndul acesta de mai multe ori și își spuse că altceva îi tulburase somnul.

Ca să asculte mai bine își opri respirația, golindu-și plămînii pe jumătate. Eliberă apoi dintr-o singură suflare aerul prea mult timp reținut ce făcuse să-i zvîcnească sîngele în tîmple, trase în piept o altă porție, dar o elimină repede, pentru ca pe următoarea s-o aspire pe îndelete. Încerca să-i desprindă mirosul și gustul. Nu mai era Philibert Merlin, patronul barcagiu, ci un animal la pîndă. Se opri din ascultat și începu să adulmece.

Ceața. Da, ea era ! Și trebuia să fie chiar foarte deasă, de vreme ce nu era nevoie să vezi ca să-ți dai seama că se strecurase pe sub prelată la nivelul copastiei, răsfirîndu-și vălul tulbure printre cușete. Ca întotdeauna, ceața aducea cu ea mai multe mirosuri. Întîi și întîi pe al fluviului. Acesta era precumpănitor și permanent. Un miros plăcut de apă curgătoare, de piatră linsă, de mușchi de mii și mii de ori udat, uscat și iarăși udat, de nisip spălat și ars de soare.

Apoi mirosul cailor, fără îndoială. Douăzeci și opt de cai adăpostiți în barca acostată ceva mai jos de cea în care dormea Philibert împreună cu fiul său Claude și omul din prova, Honoré Baudry. Mirosul acestora se simțea de asemenea. Sudoarea, respirația, cizmele, tutunul, gazele, vinul. Dar toate acestea alcătuiau de obicei aerul de sub cort.

Nu, în atmosfera nopții acesteia plutea și altceva.

Neliniștit, Philibert se ridică. În momentul cînd își sprijini tălpile goale pe punte, pricepu că ceața era mult mai deasă decît crezuse. Puntea se năclăise ca un cheu noroios de pe malul Saônei. De pe cort se scurgea cu siguranță apă, ca după o ploaie torențială. Philibert își cufundă mîinile în bezna adîncă și găsi pantalonii de catifea pe care și-i trase. Din pricina umezelii absorbite, stofa era rece și țeapănă.

Cu mîna stîngă întinsă, Philibert merse pînă dădu de ușa de pînză a cortului. O ridică și ieși. Afară, ceața îl împresură. Începu să dîrdîie. Pieptul gol, fața, brațele spintecau ceața rece, aproape palpabilă, lăsată peste fluviul invizibil.

Nimic ! Nu se putea zări nimic. Noaptea ștersese fluviul și înghițise orașul.

Philibert făcu trei pași și se opri. Își cunoștea nava. Ridică piciorul drept și atinse îndată marginea bordajului de care se propti. Aerul respirat de Philibert era atît de rece încît restul mirosurilor nu mai puteau fi deslușite. Fusese prea nerăbdător și simțurile aproape că-i paralizaseră. Își controlă suflul ; aspiră încet pe nas și pe gură. Aerul era dens. Acum îi simțea atît gustul cît și mirosul. În bezna de afară mirosul oamenilor dispăruse, în schimb, al cailor era și mai puternic. Lucrul acesta îi produse o reală plăcere și-l duse cu gîndul la căldura învăluitoare a grajdului și la paiele curate și uscate. Dar starea de nemulțumire a lui Philibert dispăru brusc îndată ce descoperi motivul care-l trezise. Pe lîngă plăcutul miros de animale, mai rarefiat, deoarece venea mai de departe, adulmecase prezența fumului.

Cărbunele !

Răsfirat în ceață, umezit, alterat și totuși ușor de recunoscut — era cu siguranță un fum de cărbune. Duhoarea asta scîrboasă, scîrnăvia asta !

— Mii de draci !... Mii de draci, ăsta-i *Triumfătorul !*

Philibert răcni. I se păru că bezna cumplită a nopții în care tocmai descoperise mirosul cărbunelui ars îi pătrundea în gîtlej.

Înjură și mai tare. Din nevoia de a-și limpezi plămînii, de a-și curăța măruntaiele de otrava de curînd înghițită, vorbea în neștire, de parcă scuipa.

Nu mai simțea nici frigul, nici apăsarea nopții. Un singur lucru îl preocupa, mai chinuitor și mai înăbușitor decît toată ceața amestecată cu bezna : cărbunele.

Se întoarse sub cort unde ceilalți dormeau încă. Își încleștă mîinile pe stinghiile cușetelor ; le zgîlții strigînd :

— Baudry !... Claude... ! În picioare și repede ! Noi dormim și scîrba aia de vapor ne-o ia înainte ! Hai, în picioare !

Urmară cîteva clipe de vînzoleală, chingile și scîndurile cușetelor începură să se hîțîne, se auziră cîteva izbituri, zgomotul înfundat al prelatei ridicată cu capul și recăzînd apoi cu toată greutatea umezelii și a nopții. Ceilalți se trezeau. Abrutizați de somn, bombănind, scuipînd și cotrobăind după haine și cizme. Nu pricepeau o iotă din cele întîmplate, dar dacă patronul Merlin spunea ceva, nimeni n-avea curajul să crîcnească.

În clipa cînd Philibert aprinse chibritul, desprinzînd felinarul din cui ca să-i dea flacără, Claude și marinarul din prova erau de mult îmbrăcați.

— Dormiți ca niște saci îndesați cu grîu, mîrîi patronul. N-ați simțit nimic ?

Chiar și înlăuntru atmosfera era tulbure, îmbibată de umezeală. Marinarul din prova aspiră de mai multe ori. Tuși din nou și întrebă :

— Ceața... nu ?

— Cărbunele ! urlă Philibert... Putoarea asta scîrboasă, n-o simți ?

Marinarul din prova ridică bucata de pînză alcătuind ușa cortului și făcu un pas în întuneric. În lumina slabă și pîlpîitoare a felinarului pe care Philibert îl atîrnase de vîrful stîlpului ce sprijinea prelata, năvăli un val de ceață. Flacăra îl coloră dînd unduirii sale lăptoase aspectul unui fluviu adormit în apus de soare. Fiecare gest, fiecare mișcare a bărbaților schița o vîltoare în șuvoiul acesta mult prea domol.

Baudry lăsă pînza să cadă. Se produse un curent de aer găurind ceața, apoi, brusc, totul încremeni. Ca împietriți în lumina unde doar umbrele păreau străvezii, cei trei rămaseră nemișcați. În cort se așternu din nou tăcerea, dar nu atît de adîncă de vreme ce se auzea respirația regulată a fluviului.

Baudry își înălță spre patron fața pătrată și năpădită de iarba roșcată a bărbii niciodată tunse. Ochii căprui-aurii întrebau plini de neliniște.

— Crezi că e *Triumfătorul ?* N-o fi cumva fumul forjelor ?

Philbert nu se mai îndoia.

— El e, sînt sigur !

— Dar fluviul nu pare să fi crescut, interveni Claude.

Tăcere.

Stau cu toții învăluiți în tăcere. Ei trei, felinarul cu lumina difuză și prelata apăsătoare. Fiecare rostește o frază, ca o părere de rău. Așteaptă să se formeze și să se stingă două vîltori. Cu privirea pierdută spre interior, cu simțurile încordate încearcă să deslușească limbajul apei. Așteaptă. S-ar spune că ascultă mai degrabă cu ochii decît cu urechile ale căror inele de aur, semnul meseriei, sclipesc în razele lămpii.

La fel de înalt ca tatăl său, Claude Merlin stă alături, ceva mai retras. Are douăzeci și trei de ani și aceeași statură ca a lui Philibert. Aceiași mușchi alungiți, aceleași încheieturi cu oasele prea late sub pielea întinsă prin care trec cablurile vii ale vinelor, aceleași mîini mari cu degete butucănoase. Și unul și celălalt au fața de culoare cafenie. Tatăl însă este încins cu un chimir lat, deasupra căruia se observă proeminența unui abdomen mai bombat decît al fiului. Amîndoi au părul negru, dar al tatălui este mai drept și mai stufos. Sub barba aspră și tunsă scurt se zărește o dungă albă de piele expusă mai rar la soare. Deosebirea dintre ei nu se trage de la cei patruzeci și cinci de ani care-i despart ; Philibert a fost întotdeauna păros ca un castor și cu burta mare.

Marinarul din prova este mai scund decît cei doi Merlin, dar lat în spate, îndesat și cu un

gît ce-i îndreaptă înclinarea trupului pînă la rotunjimea umerilor. Are pieptul bombat, brațele curbate, iar mîinile scurte par să țină pumnii pe jumătate închiși. Este cel mai scund dintre toți cei douăzeci și opt de bărbați ai echipajului, dar poate și cel mai puternic. La doisprezece ani s-a ambarcat ca mus, iar patronul Merlin, văzîndu-i pletele roșcate, l-a botezat îndată : Petit Roux [1]. Porecla aceasta, devenită Tirou, i-a rămas.

După ani și ani de cînd tot luptă cot la cot împotriva fluviului, au ajuns să se înțeleagă. Neîndoios, patronul rămîne patron, dar cînd cineva vrea să-și spună părerea, și-o afirmă deschis. Iar Philibert îi ascultă, pentru că știe că toți oamenii săi cunosc atît fluviul cît și meseria. Nu stă în firea lor să trăncănească anapoda.

Totuși, în dimineața asta, ceva îi împiedică să vorbească. Din cînd în cînd marinarul din prova scoate un oftat. Va vorbi ? Nu. Își strînge buzele. Barba roșie i se mișcă de parcă și-ar mesteca frazele. Scuipă.

Tăcerea se prelungește ; timpul zboară măsurat de ondulațiile vîltorilor. Apoi, brusc, de parcă într-adevăr ar vrea să sperie tăcerea, Philibert exclamă :

— Saône ! Cred că a crescut Saône.

— N-o fi cumva de la furtuna de ieri ? întreabă marinarul din prova.

— N-aș crede, interveni Claude, furtuna venea de la apus. Dacă ar fi ajuns pînă în Elveția, atunci Rhônul ar fi trebuit să crească.

[1] Micul roșcovan (fr.).

— S-o fi întors.
— Sau poate că a plouat în munţii Jura.
— Întradevăr, norii erau destul de coborîţi.
— Şi neobişnuiţi.
— N-aţi auzit cum bubuia ?
— Adevărat. La un moment dat am crezut că se dezlănţuie... Şi erau plini de ploaie, nu glumă. Nu de lungă durată, dar cu găleata. Apă berechet, ce mai !...
— Dacă creşterea apei se simte pînă la noi, înseamnă că într-adevăr a plouat pe undeva pe aproape.
— Iar noi dormeam duşi !
— Şi poate că ei au însărcinat pe careva să supravegheze nivelul Saônei, sau poate or fi fost preveniţi de Compania din portul Chalon sau Mâcon, chiar înainte să apară creşterea.
— Dumnezeule, nemernicii ăştia ştiu să se organizeze !
— Iar noi, ca nişte copilandri...
Tăcere. Se privesc unii pe alţii. Ultima frază o rostise marinarul din prova. Dar Philibert se gîndeşte : „Nu, nu-i vorba de voi. Eu sînt de vină. Eu singur". O gîndeşte şi o spune. Pentru că nu e drept ca numai marinarul din prova să poarte povara acestei greşeli.
— E vina mea. E vina mea că nu mi-am dat seama.
— Ba a noastră a tuturora, răspunde marinarul din prova. Dar degeaba ne văicărim. Şi ce mare scofală, fabrica lor de scos fum ? Nimic. Să zicem că Saône a crescut cu treizeci de centimetri, ba chiar cu o jumătate de metru, cît face asta după ce se varsă ? De trei ori nimic.

Philibert ştie că aşa este. Gîndurile astea îi trecuseră şi lui prin cap mai înainte. Dar simte nevoia să atragă asupra lui furia stîrnită de aerul spurcat pe care îl aspirase.
— Exact cît ne trebuie ca să coborîm, zise el. Dar nu şi vaporul, cu viteza şi pescajul său. La prima apă mică rămîne pe uscat.
— Atunci, de ce a aprins focul la căldări ? întreabă Claude. E nebun.
Fără să-i răspundă. Philibert desprinde felinarul din cui şi iese afară. Ceilalţi doi îl urmează.
Frigul îi înconjoară, dar acum lucrul acesta nu-i mai interesează.
Pe puntea din scînduri dezlipite, fascicolul portocaliu nu luminează mai departe de doi metri. Ceaţa este ca un zid, dar un zid ce înaintează neîntrerupt, abia tulburat de vîltori mlădioase. Oamenii simt cum le flutură pe lîngă obraz mii de aripioare reci ca gheaţa.
— Sudul s-a răcorit bine, constată Philibert. Ceea ce simţim noi este doar o pală de vînt. Sau s-ar putea să sufle mult mai pe sus, iar aici abia să se simtă. Exact aşa. Furtuna trebuie să fi făcut cale întoarsă şi să se fi dezlănţuit deasupra Saônei. Iar noi am dormit buştean.
— Sînt cinsprezece ani de cînd îl cunosc pe Monnier, iar dacă a ajuns comandantul *Triumfătorului* nu-nseamnă că-i şi deştept. Dar este o pasăre de noapte. Îi place să zăbovească prin hanurile deschise noaptea. S-o fi întors tîrziu şi cînd a simţit vîntul...
Marinarul din prova tace. O clipă se opresc cu toţii privind spre fluviul de ceaţă ce se ridică

domol peste fluviul de apă ce-și continuă drumul murmurînd.

— Și totuși, dacă-i de la forje ?

— Forjele încep abia la ora șase. Mai e pînă atunci.

— Iar dac-ar funcționa, le-am auzi.

— Poți să știi, cu ceața asta...

— Nu, chiar de-ar funcționa, forjele sînt mult mai spre stînga. Ca să se simtă pînă aici ar trebui un vînt dinspre est și încă unul puternic.

Iată-i din nou căutînd motive cînd de neliniște, cînd de liniștire.

Aproape fără voia sa, Philibert ia parte la acest joc ; apoi, schimbîndu-și brusc tonul, mîrîie :

— Gata ! Coborîm sau nu, trebuie să fim pregătiți.

Se întoarce și intră sub cort. Agață felinarul. Lovindu-se de stîlpul de susținere al cortului alama sună ca un clopoțel. Flacăra pîlpîie și totul se leagănă o clipă în spațiul din lăuntrul cortului unde ceața pare mai puțin densă.

În timp ce-și trage cămașa și se încinge cu brîul patronul dă primele ordine. Glasul îi este limpede, hotărît, dar nemînios. Din moment ce ai pornit la acțiune, enervarea nu-și mai are rostul. Nu-și mai are rostul nici pălăvrăgeala.

— Claude, dă o fugă pînă la Saône și vezi cu cît a crescut. La înapoiere, încearcă să vezi cum stau ăia cu ambarcarea... Dar fără să te arăți.

Îndată ce tatăl i-a spus : „Dă o fugă pînă la Saône“, băiatul s-a și descălțat de cizmele cu talpă de lemn. La ultimul cuvînt, împinge ușa

de pînza ce cade cu un „pleosc“ apos. Philibert aude tălpile goale lipăind pe punte, apoi nimic. A ajuns pe cheu. Philibert se întoarce spre marinarul din prova.

— Tu, Tirou, du-te și-i trezește pe ăilalți. Caii să fie pregătiți, oamenii cu odgoanele gata de navigare în josul fluviului.

Baudry își încheie brîul prin care-și petrece coada securii. Aprinde un felinar și iese.

Rămas singur, Philibert ascultă cum răsună pe scînduri tălpile de lemn ale marinarului din prova. Pașii descresc. Se opresc. Se aude un strigăt scurt, apoi iarăși aceiași pași răsunînd pe piatra cheului din portul de jos.

Philibert împăturește pătura cușetei, apoi iese și el lăsînd să cadă în urmă-i bucata de pînză îmbibată de apă. Nemișcat, trăgînd în piept aerul cețos, stă ca un orb cu urechea încordată spre noaptea ce începe în sfîrșit să prindă viață.

Sînt nopți ce uimesc universul, nopți ce uimesc animalele și tot ce există pe pămînt, pregătind oamenilor dimineți la care nu îndrăzneau să viseze. Dar uimirea aceasta oamenii o au abia în clipa deșteptării, în timp ce tot ce continuă să viețuiască intens după apusul soarelui simte metamorfozarea pămîntului.

Furtuna dezlănțuită dincolo de marginile orașului fusese uriașă. Împinși de o rafală de vînt venită din sud și suflînd prin zonele înalte ale spațiului pe care razele soarelui îl străbat fără să-l încălzească, norii își schimbaseră direcția. Îmboldită în flancul drept, furtuna încercase mai întîi să se abată spre pămînt. Dar pămîntul

răscopt lepădase în timpul nopții căldura primită ziua. Dormea sub aerul dens ca sub o boltă de jar. Atunci norii se îndreptaseră spre nord. Dar vîntul care îi mînase din mările vestice pînă aici le dădea mereu pinteni. Împinși din spate și înghiontiți din dreapta se ciocniseră între ei. Prinși în acest cleşte al furiei vînturilor şi străpunşi de fulgere, se agăţaseră de aracii viilor din Beaujolais.

Apa în cascade scăldase pămîntul și rostogolise torente de noroi. Un miros puternic de praf umezit şi de frunze sfărîmate alerga spre albia Saônei ajungînd pînă la uriaşele întinderi din regiunile Dombas și Bresse. Toate eleşteiele bolnave de sete adulmecaseră prezenţa apei. Cîmpiile și ogoarele fremătaseră de această viaţă amorţită sub coajă dar trezită brusc la cea mai mică adiere. Noaptea se transformase într-o mare petrecere, clătinată de vîntul aromind plăcut a ploaie multaşteptată.

Oamenii nu participaseră la sărbătoare deoarece locuinţele lor din lemn şi chirpici nu lăsaseră veselia să pătrundă pînă acolo. Doar cărăuşii adormiţi prin şanţuri simţiseră că se petrece ceva. La fel și brutarii ale căror cuptoare începuseră brusc să tragă mai bine, iar ei ieşiseră să respire în pragul brutăriei. Vîntul din sud smulsese din mare o pînză deasă de ceaţă, și după miezul nopții pîcla aceasta năpădise toată valea Ronului.

Pe măsură ce înainta spre nord, de parcă mersul ar fi hrănit-o, devenea mai deasă, mai înceată și mai grea. Se agăța de toate obstacolele ce făceau ca pămîntul să semene cu o

grapă răsturnată. Plopii, clopotnițele, ruinele ascuţite ale turnurilor dărîmate, coşurile caselor, stîlpii de piatră întinzînd de la un mal la altul cablurile bacului, pilonii noi-nouţi ai podului metalic pe care domnul Seguin începuse să-l construiască peste fluviu.

Şi ceaţa se îngreunase atît de tare, încît vîntul hotărîse să se descotorosească de ea.

Din nou hărţuită, ezitînd să se oprească, se răsfira.

La Lyon, întîlnise atît de multe clopotniţe, clădiri înalte, colţuri și străduţe încît pur şi simplu îşi încheiase călătoria. Pietrele de pe cheu, ţiglele de pe acoperiş se simţeau răcorite.

Fluviul îşi continua cursul, dar vîltorile răsunau acum mai puţin clar lovindu-se de temelia de piatră a podurilor. În zidul pilonilor, printre crăpături, sub muşchiul pe jumătate mort de sete, apăruse din nou viaţa. O viaţă trezind din amorţeală miliardele de picături absorbite și infiltrate peste tot. Şoarecii veneau pînă la gaura galeriilor săpate pe sub rîpe pentru a respira fericiţi aerul purtînd mai bine mirosul mîncărurilor. Noaptea aceasta, deosebită de celelalte, aducea pentru ei făgăduiala unor ospeţe.

Locuitorii oraşelor, pe care zăpuşeala nu-i lăsase să doarmă atîtea nopţi la rînd, nu se mirau. Respirînd mai uşor, se cufundau în somn, convinşi că în zori se vor trezi într-o lume, căreia noaptea îi adusese speranţa.

Neîndoios, în regiunile unde bîntuise furtuna oamenii se treziseră. Prima spaimă risipindu-se, stăteau ţintuiţi la ferestre, cu picioarele goale pe duşumeaua caldă încă, ascultînd şiroi-

tul ploii și murmurul ei în șanțurile care duceau spre rîuri apa ce urma să pună din nou în mișcare viața universului.

Se simțea, în acest sfîrșit de noapte, viața ceței și viața navelor. Iar pentru barcagii ceața însemna fluviul. Își spuneau că se înălțase, poate, din fluviu. Că se formase ceva mai în josul apei între localitățile Grigny și Vernaison sau pur și simplu în dreptul comunei La Mulatière. Se ridicase pe întuneric, iar vîntul slab o mînase încet spre amonte. În trecere se impregnase cu mirosul cărbunelui ars pe care cei de pe vapor îl aprinseseră ca să urce presiunea la căldări. Iar Philibert își zicea că dacă n-ar fi fost briza din sud, ar mai fi dormit încă o oră sau două. Dar simțirile lui nu dădeau greș, mai cu seamă în privința fluviului.

Un rest de mînie îl mai frămînta, însă pe măsură ce bărcile prindeau viață, mînia aceasta se transforma într-un fel de bucurie adîncă, fără strălucire, cu unduiri grele, ca nămolul de pe fundul bălților. Și la fel ca nămolul, bucuria sa era cu adevărat vie. Știa că tot timpul cît stătuse lipită de fund își adunase puterile. Sosise clipa să se ridice încetișor la suprafață și să înfrumusețeze apa existenței sale pentru mai multe săptămîni. Acum, toate bărcile începeau să se trezească. Suprafața nevăzută a fluviului, noaptea deasă, pietrele de pe cheu, totul răsuna sub bocănitul cizmelor oamenilor și al copitelor cailor ce se dădeau la o parte pentru a face loc băieților sosiți cu ovăzul și fînul.

Mirosul paielor așternute se făcu dintr-o dată simțit, dominîndu-l pe-al fumului.

— Ce dracu or nădăjdui ăștia? mîrîi Philibert. Nimic. De o mie de ori nimic. Astăzi n-or să poată porni.

Se gîndea. Își frămînta mintea, își îndoia degetele butucănoase pe care le sprijinea unul după altul în podul palmelor.

Trecuseră douăzeci și șapte de zile de cînd apa scăzută a Ronului îi blocase acolo, obligîndu-i să iscodească mereu cerul. Din zori și pînă seara, bolta se colora cînd în liliachiu, cînd în galben, și din galben în albastru bătînd spre verde, apoi în arămiu și atîta tot. Nici o umbră de nor, nici o boare de vînt, în afara brizei uscate ce alerga peste fluviu pentru a-l subția și mai tare, mînîndu-i apele spre sud. Nimic decît această briză stearpă care la un moment dat, mult mai în jos, avea să se transforme, în mistral, însetînd podgoriile. În ciuda căldurii, unele zile te duceau cu gîndul la iarnă, atît de scăzută era apa fluviului și atît de grea tăcerea pe care urgia cerească o coborîse pe pămînt.

Așteptau cu ambarcațiunile încărcate. Și întreg echipajul alcătuit din douăzeci și trei de oameni n-avea nimic altceva de făcut decît să se îngrijească de cei douăzeci și opt de cai de tracțiune.

Douăzeci și șapte de zile privind cum curge apa și întrebîndu-se neîntrerupt dacă nu cumva la un moment dat o să sece și fluviul.

Văzînd starea jalnică a Ronului, cărăușii de apă ca Patronul Merlin și barcagiii săi îi plîn-

geau de milă. Bătrînii veniţi să-şi tîrască plictisul pe cheu nu-şi aminteau să mai fi întîlnit o astfel de secetă dăinuind pînă la începuturile lui octombrie. Unii, crezîndu-se mai isteţi sau mai bine informaţi decît ceilalţi, afirmau că scoarţa pămîntului ar fi început să se usuce. Vorbeau de focul din adîncuri ce se apropia de suprafaţă. Cei ce vroiau să-i contrazică îi luau peste picior zicînd că, dimpotrivă, focul acesta ar fi provocat topirea gheţarilor, alimentînd fluviile pentru un timp îndelungat. Alţii spuneau că surparea stîncilor şi alunecarea marnei ar fi deviat cursul Ronului încă de la izvoare, la poalele gheţarului. Din clipa aceea, toate apele curgeau spre Germania. Sau spre Italia. Nu se ştia prea bine de vreme ce nimeni nu-şi amintea ce jurnal scrisese despre asta. Şi totuşi jurnalele scriseseră.

In primele zile Philibert se lăsase prins în cursă. Încercase să dea crezare spuselor bătrînilor. Dar bătrînii aceştia aveau capete mai tari decît pietrele de rîu.

Atunci Philibert exclamase :

— La dracu ! Asta-i înţelepciunea bătrînească ? Aştia n-au minte nici cît talpa saboţilor mei !

Îi lăsase să trăncănească fără să li se mai alăture dar, într-o bună zi, s-a mîniat. Din respect pentru vîrstă, nu s-a luat de-a dreptul de bătrîni, dar şi-a chemat oamenii la bărci şi s-a străduit să le găsească de lucru. Niciodată convoiul său de şapte ambarcaţiuni, măsurînd mai mult de o sută de picioare de-a lungul cheului, nu se prezentase într-o stare atît de perfectă.

Fiecare odgon fusese verificat bucăţică cu bucăţică : fiecare cocă, fiecare copastie, fiecare punte fusese cercetată scîndură cu scîndură. Hamurile cailor luceau din toate alămurile ; iar potcovarul avea o uriaşă provizie de potcoave şi de cuie gata pregătite. Bucătarii se instalaseră în cabina lor de pe punte, cum nimeni vreodată nu găsise timp să o facă. Şi chiar Philibert lucrase cu domnul Tonnerieux, contabilul, la verificarea tuturor registrelor. Mulţi alţii îşi petrecuseră de asemenea după-amiezile împodobind crucile din prova ambarcaţiunilor.

Îşi ocupaseră altfel nesfîrşitul şir al zilelor zăpuşitoare, dar munca nu i-a împiedicat o clipă să cerceteze fluviul.

Enervarea aceasta îi rodea, desigur, şi pe cei de pe vapor, imobilizaţi chiar de mai mult timp din pricina pescajului mare al monstrului cu abur. Philibert Merlin încercase să găsească în faptul acesta o consolare ; ştia însă că echipajele de pe vapoare erau destul de puţine. Companiile aveau de suportat aşadar cheltuieli mai mici decît ale lui. Pe de altă parte, Companiile aveau spatele mai bine asigurat decît un meseriaş a cărui singură avere consta în cele şapte ambarcaţiuni şi cei douăzeci şi opt de cai ai convoiului. Iar directorii Companiilor ştiau desigur că Philibert purta răspunderea unui număr de douăzeci şi trei de capete, majoritatea cu familii numeroase.

După douăzeci şi şapte de zile de aşteptare încordată şi douăzeci şi şapte de nopţi apăsătoare, iată că, în dimineaţa celei de a douăzeci şi opta zi, învăluit în acest amestec de apă şi

ceață, pe măsură ce aspira mirosul plăcut al grajdurilor ce alunga putoarea cărbunelui de la căldările vapoarelor, Philibert Merlin se simțea cuprins de înfiorare.

Totul viețuia. Fiecare zgomot era ca un semn de speranță. Fiecare licărire a felinarului despicînd ceața îi încălzea inima. Tălpile goale ale lui Claude lipăiră pe punte.

— Sînt aici, strigă Philibert.

Claude se apropie. Abia mai răsufla.

— A crescut cu mai mult de cincizeci, spuse el.

— Bravo, te-ai întors repede.

Acum, Philibert nu mai vroia să pară nici grăbit, nici curios. Devenise din nou patron. Bărbatul calm pe care nimic nu-l uimea. Bărbatul puternic, priceput în a stăpîni atît capriciile fluviului și ale cerului cît și toanele unui echipaj adesea turbulent, sau ideile năstrușnice ale adversarilor săi.

Așteptă ca fiul său să-și recapete suflul. Rezistă imboldului de a-i pune întrebări și Claude fu cel ce continuă :

— A crescut cu chiar peste cincizeci... Și cred că o să mai crească. Miroase a mîl, dar ar trebui să-l vedem cum arată... Lucrul ăsta însă nu-l putem face decît la ziuă.

Băiatul se opri. Unul din picioare i se sprijinise probabil pe capătul unui odgon ce se rostogolise biciuind puntea. Cum tatăl tăcea, fiul continuă :

— Ba chiar cu șaizeci, ceea ce nu înseamnă prea mult în aval de confluent...

— Pentru noi e de ajuns... Iar cînd s-o face ziuă, vom fi de mult pe drum.

Ceața prin care vîntul croia coridoare lăsa să se întrezărească ici, colo licăriri ce se deplasau fie pe cheu, fie pe cîte o ambarcațiune. O spărtură mai mare dezvălui la un moment dat intrarea grajdului instalat la bordul bărcii acostată în aval. Trei felinare mari oferiră privirilor crupele largi și lucioase ale cailor. Doi căruțași așterneau brațe de fîn în iesle. Plăcută priveliște ! Plăcută și reconfortantă ! Ca un tablou ce-ți răscolește trupul, înfierbîntîndu-ți sîngele.

Philibert ascultă o clipă, respiră și urmări cu privirea puțina activitate oferită vederii, apoi, rînjind, strigă :

— Vom coborî, puștiule ! Căldarea caraghiosului ăluia n-are decît să fiarbă ; nici n-o să apuce să plece din Lyon că noi vom fi și făcut cale întoarsă.

— Ba nu, e luminat ; va pleca... Mare încăpățînat ! N-o să ajungă, poate, departe ; dar de pornit, va porni... Am trecut pe lîngă ei. Au aprins luminile chiar și în baraca unde se vînd bilete pentru pasageri.

Patronul Merlin izbucni în rîs.

— Pasageri ? Ce tot spui ? Dar de unde dracu să-i scoată la o oră ca asta ?

— Eu spun ce-am văzut... După cîte se pare n-o să poată porni înainte de prînz, așa că pasagerii au tot timpul să apară.

Philibert își întrerupse băiatul :

— Prea multă vorbă, fiule. Du-te după Tirou. Ordin de plecare pînă-n ziuă !

Băiatul se pierdu în întunericul devenit și mai dens de cînd se aprinseseră felinarele. Singurul lucru ce dăinuia, aproape mereu în mișcare, era nimbul felinarelor purtate de oameni; dar în spațiul dintre aceste luminițe nu exista nimic. Și părea că nimic, niciodată, n-ar putea exista. Nici fluviul, al cărui murmur era acoperit de zgomotul activității oamenilor, nici malurile, nici punțile, nici construcțiile nu se mai vedeau. Pînă și prova bărcii era cufundată în beznă.

Deprins de mic cu ploaia, ceața, furtunile și capriciile diabolice ale Ronului, Philibert Merlin nu acordase niciodată acestor fenomene mai multă atenție decît îi cerea meseria. Fiecare privire îndreptată spre cer, spre apă sau spre țărm avea o justificare. Era ca o întrebare. Și la fiecare întrebare pusă elementelor sosea un răspuns implicînd un ordin sau executarea unei mișcări precise. Trebuia să acționeze totdeauna foarte repede, din instinct, fără timp de gîndire.

Singurele temeri ale barcagiilor erau directe. Lipsite de mister. Spaima se năștea din ceea ce vedeau, atingeau sau simțeau. Purta întotdeauna un nume, o formă, un chip.

Or, în dimineața aceasta Patronul Merlin avea impresia că, în jurul lui, totul apăsa ca o amenințare. Ce fel de amenințare ? Nu-și dădea seama. Ceața era extrem de deasă. Dar de cîte ori nu navigase el pe o astfel de vreme cîinească, fără să-și vadă măcar vîrful pipei.

Nu, nu ceața îl speria. Dimpotrivă, dorea chiar să țină destul de mult pentru a-i îngădui

să ia un avans față de vapor. Oricît de bun pilot ar fi fost Monnier, n-ar fi îndrăznit să pornească *Triumfătorul* pe o vreme atît de închisă. Și așa părea cu neputință să navige fără să se împotmolească, iar ceața...

Philibert se bucură. I se păru că aerul, la fel de dens, era cu adevărat bun de respirat.

Și totuși, în aerul acestui sfîrșit de noapte plutea ceva nefiresc. Ceva izvorînd din tot locul și de niciunde. Sau poate chiar din adîncul ființei lui.

Să existe, într-adevăr, astfel de zile cînd tot ceea ce știi încă din copilărie să se încarce brusc de mister ?

Philibert se simte înfiorat. Se apropie de bordajul dinspre fluviu și îngenunchează pe punte. Aplecat înainte, cu pieptul lipit de scîndura rece în locul unde aceasta începe să se înalțe pentru a forma prova, își scufundă brațele în valuri. Apa este caldă. Mai caldă chiar decît ceața. Philibert ia puțină în căușul palmelor și-și dă cu ea pe față și pe piept. Își clătește gura și, ca în fiecare dimineață, bea o înghițitură. Așa proceda întotdeauna, fără să spună nimic nimănuia, și fără să-și mărturisească vreodată că o făcea puțin și din superstiție. Îi cerea Ronului să-i împrumute din forța sa. Și fluviul i-a îndeplinit întotdeauna rugămintea. Acum îl ruga cu și mai multă ardoare. Își ținea mîinile cufundate în lichidul pulsînd ca un animal. Mîngîia coama animalului uriaș, iar el îi răspundea tot printr-o mîngîiere. Își zicea că se cunoșteau și se iubeau de prea mult timp pentru ca fluviul să-l poată trăda.

Philibert nu mai auzea zgomotul echipajului. Era atent doar la șopotul valurilor săltate ușor de mîna îndreptată pieziș, spre amonte. Apa urca spre podul palmei pînă la încheietură. Iar clipocitul ei părea un gîngurit de prietenie. O notă acută în corul înăbușit al bașilor format de vîltorile de lîngă pod. Philibert era singur cu fluviul. Izolat de rest prin ceața deasă și prin întunericul ce se întindea peste tot. Nu vedea apa curgînd, dar o simțea. Angajate în această luptă prietenoasă dintre palmele late și curenții apei, brațele lui vibrau.

Era singur cu fluviul și fericit de această singurătate.

Se gîndi că în clipa aceea, pe tot traseul fluviului, de la izvoare și pînă la mare, era cu siguranță singurul om care-l atingea. Singurul om ce comunica direct cu el.

Singurul. Singurul care îi va absorbi toată forța.

— Nu-ți cer să-i zdrobești izbindu-i de vreo stîncă. Nu-ți cer să-l îneci pe dobitocul ăsta de Monnier. N-am să-ți cer în viața mea așa ceva... Aș vrea doar să nu mai crești. Să nu te lași umflat prea tare de lepădătura asta de Saône. Șaizeci, optzeci, nu mai mult. Eu da, eu pot să pornesc în josul apei, dar ei, dacă vor încerca, să se împotmolească.

Ca să rostească vorbele acestea cu o convingere și mai mare, ca să se simtă și mai direct legat de fluviul său, Philibert închise ochii. Cînd îi redeschise, văzu ceața ușor înălbită. Nu apăruseră încă zorii, dar peste apă plutea o foarte slabă licărire lăptoasă, pierdută parcă în inima nopții.

Philibert se aplecă și mai mult. Se sprijini cu o mînă de bordaj și iscodi fluviul cît putu de aproape, pînă izbuti să deslușească ceea ce nădăjduia : abia perceptibilă, licărirea verde-albăstruie a apei pe care degetele sale încercau s-o prindă.

Fluviul îi răspunsese.

Philibert își îndreaptă încet spinarea. Respiră. Simte cum îi aleargă prin vine o forță vie și calmă.

Oamenii pe care munca îi sculase din pat cu mult înaintea zorilor se întrebau ce putea să le aducă o astfel de ceață. Pentru cei ce trăiau laolaltă cu fluviul mirarea era mai mică. Oricum, această întorsătură a vremii, chiar dacă n-aducea imediat ploaia, era în mod sigur un semn că anotimpurile aveau să-și reia cursul normal.

Cei de la oraș își dăduseră seama că vremea urma să se schimbe în primul rînd după mirosul din aer. Curțile strîmte începuseră să miroase ca puțurile unde putrezeau leșuri de animale. În pasajele subterane apa se prelingea prin toate crăpăturile. Pînzele de păianjen din ungherele cu felinare se găureau sub greutatea picăturilor. Cea mai slabă flăcăruie dezvăluia o suprafață lucie. Asfaltul străzilor și dalele pasajelor, devenite alunecoase, aruncau reflexe argintii care se întindeau de la o poartă la alta.

Lucrătorii din transporturile rutiere se treziseră plini de îngrijorare. Simțeau și ei apropie-

rea vremii rele. Atîta secetă nu putea aduce decît ploi ce-aveau să înnoroiască drumurile făcîndu-le munca și mai anevoioasă. Se gîndeau de asemenea la creșterea eventuală a fluviului și la reluarea navigației, ceea ce le-ar fi răpit desigur o parte din activitate.

Căci erau vremuri pline de neliniște. De cînd cu apariția aburului împingînd vagoane pe drumuri de fier și purtînd pe ape vapoare de metal, părea că într-o bună zi pîinea n-o să mai fie la îndemîna tuturora. Stăpînirea unei meserii și munca făcută cu rîvnă nu mai constituiau o garanție pentru cîștigarea traiului. Apăruse o amenințare ivită nu din ceruri, ci de la oameni. Și constatai cu uimire că nebunia omenească era mai periculoasă decît forța ce zdruncina elementele naturii, deoarece dăinuia mai mult.

Era epoca fierului. Lucrătorii de la forje și cei din ateliere aveau de ce să se bucure. La fel și cei din cuptoarele înalte unde, în nopțile tuturor anotimpurilor, ardeau flăcări incendiare, răspîndind peste sate și orașe dîre de fum pîngărind totul.

De mai bine de douăzeci de ani, de-a curmezișul fluviilor și rîurilor se vedeau înălțîndu-se poduri de metal sprijinite de piloni de piatră. Aceste poduri nu stăvileau fluviul și erau mai puțin periculoase pentru navigație decît cele din beton, a căror arcadă deasupra apei era adesea neîndestulătoare, dar luau pîinea de la gura multor podari.

Fier pe fluviu, fier pe drumuri, fier pe șina de cale ferată ; curînd poate că vor șoma și zidarii, dacă celor de la cîrmuire le-ar trece

prin cap să pună în construcție clădiri din metal.

Puțin cîte puțin, străzile din cartierul Croix-Rousse, situat pe colina unde trăiau muncitorii mătăsari, se trezeau la viață. Războaiele de țesut țăcăneau, suveicile alergau, mătasea își torcea firele multicolore la lumina slabă a lămpilor.

Pe colina rugăciunilor de pe versantul opus al Saônei, din strada Misère pînă în vîrful dealului Tire-Cul, preoții și călugărițele înaintau în tăcere spre locurile abia luminate ale utreniei lor.

Desimea nopții amesteca vîrstele. Digul nou-nouț, ferind malul stîng de asalturile fluviului trăia aceeași viață cu a cocioabelor de pescari, vechi de sute de ani, pe jumătate năpădite de mărăciniș. Cartierul Perrache ce de mai bine de un secol se tot întindea, împingînd confluentul spre sud, era învăluit în aceeași ceață vîscoasă plutind și peste cartierul Saint-Jean :

Nu se făcuse încă ziuă, dar ceva nevăzut, nepalpabil și nedefinit anunța venirea zorilor.

Cortul lung de pe punte al patronului Merlin era luminat de trei felinare atîrnate de cei trei stîlpi de susținere ai prelatei cenușii peticită în mai multe locuri. Patronul își trimisese musul să adune echipajul. Cei chemați știau dinainte ce le va spune Philibert. Pricepuseră despre ce este vorba încă din clipa cînd marinarul din prova venise să-i trezească. Nu scoteau o vorbă. Așezați pe cufere, pe cele trei cușete, pe colacii de parîmă, se priveau grav. Avuseseră timp să adulmece ceața și, judecînd

după mirosul de fum încuibat în ea, știau că Philibert n-o să aștepte ca vizibilitatea să fie mai bună pentru a da ordinul de plecare.

— Ei, zise Philibert, Rapiat tot n-a venit ?

— L-am trezit odată cu ceilalți, zise marinarul din prova.

— Nici n-o să vină pînă nu s-o lustrui ca un ban nou-nouț, adăugă Auguste Bonnetin. Se auziră cîteva rîsete timide. Faptul că patronul spusese Rapiat și nu domnul Tonnerieu însemna că era în toane bune. Asta era un lucru îmbucurător ; dar neliniștea stăruia.

În sfîrșit, domnul Tonnerieu apăru. Un bărbat scund, slab și pipernicit, îmbrăcat cu pantaloni negri și o redingotă tot neagră peste cămașa albă cu lavalieră bogată. Ochii, ascunși după lentilele groase ale ochelarilor, sprijiniți pe nas cu prețul unei veșnice strîmbături, clipeau fără întrerupere. Avea șaizeci și șapte de ani. Era contabilul echipajului, adică persoana ce purta răspunderea financiară și administrativă a întregului convoi. Singura persoană căreia toți i se adresau cu „dumneavoastră“ și cu „domnule“. Porecla de Rapiat [1] i-o dăduseră bucătarii.

Îndată ce intră, contabilul își ridică ochelarii de pe nas ștergînd lentilele cu o batistă mare, albă.

— Te rog să mă ierți, i se adresă el lui Philibert, dar proștii ăștia de bucătari au crezut că fac o glumă bună ascunzîndu-mi ochelarii.

[1] dialectal : zgîrciobul.

Se auzi un rîs general. Domnul Tonnerieu ridică tonul și, cu un glas ce scîrțiia ușor, zise:

— Mai vorbim noi ! Însă pe vremea lui taică-tău asemenea farse n-ar fi avut loc.

Marinarul din prova împinse spre contabil o ladă peste care bătrînelul își așternu batista înainte de a-și sprijini fesele ascuțite.

Tăcere.

Philibert făcu trei pași, se opri, apoi înaintă spre fundul cortului de unde putea să-și vadă toți oamenii. Îmbrăcase o cămașă cafenie și-și legase la gît un fular de mătase roșie. Își încrucișă brațele, își drese de două ori glasul și începu :

— Iată, ați înțeles cu toții că dobitocul ăla s-a pus pe treabă. Nu știu dacă va coborî. E destul de smintit ca să încerce, noi însă cu cît a crescut Saôna, avem toate șansele...

— Toate șansele să pierdem una sau două bărci cu încărcătură cu tot, scrîșni domnul Tonnerieu. Doar el își putea îngădui să-l întrerupă pe patron. Vîrsta și faptul că era în slujba familiei Merlin mai înainte ca Philibert să fi venit pe lume îi dădeau oarecare drepturi. Rămăsese însă un conțopist cu vederi înguste. Cunoștințele sale cu privire la fluviu și la navigație se limitau doar la registrele de socoteli și de corespondență. Ori de cîte ori vedea cîte un barcagiu tăind parîma cu o lovitură de secure, se strîmba de parcă ar fi fost supus la cine știe ce cazne, refuzînd să înțeleagă că uneori era necesar să recurgi la asemenea procedee pentru a salva o barcă sau un atelaj.

Philibert îl lăsă să vorbească, apoi, calm, reluă :

— Avem două lucruri de partea noastră : nivelul scăzut al apei și ceața. Judecînd după viteza de care au nevoie ca să poată ține direcția, ăia nu vor porni înainte de ridicarea ceței. Trag nădejde că va dura toată dimineața.

Domnul Tonnerieu interveni iarăși :

— Nu pricepi că Monnier ți-a întins o cursă ? Te arunci cu picioarele legate. A aprins un pumn de cărbuni ca să te îndemne să pleci. Te cunoaște bine. Ce și-a zis el : „Trufaș cum e, Philibert o să vrea să coboare cu orice risc. Și se va izbi de primul banc de pietriș care-i va ieși în cale". N-ai priceput chestia asta, tu, atît de șiret ? Dă-mi voie să-ți spun că tatăl tău n-ar fi căzut într-o cursă atît de grosolană !

— Dacă s-a gîndit așa, înseamnă că nu mă cunoaște bine ! Domnule Tonnerieu, te-am chemat aici pentru că regula cere ca și contabilul să fie de față cînd avem de luat hotărîri importante. Tatăl meu mai deține încă o parte din echipaj, iar dumneata ești însărcinat să-i aperi interesele...

— Tocmai de aceea nu vreau să te las să riști totul...

— Dă-mi voie să vorbesc !

Philibert se enervase. Își întrerupsese contabilul iar lucrul acesta nu i se mai întîmplase niciodată. Simțea însă că timpul îi dădea ghes. Imperceptibila licărire verde-albăstruie pe care fluviul i-o revelase puțin mai înainte era în el. Știa că, la răsăritul soarelui, dacă vîntul ar fi început să bată, ceața s-ar fi risipit într-o clipită. Vroia să aibă un avans față de vapor și îl va avea.

Bătrînul se simți jignit. Fața lui schiță o strîmbătură neobișnuită iar ochelarii îi căzură de pe nas. Îi lăsă să atîrne la capătul lănțucului de argint. Mîinile subțiri sprijinite pe genunchii uscățivi se agitară și degetele începură să lovească în stofa neagră a pantalonilor strînși la gleznă.

— Bine, șuieră el, atunci eu n-am ce căuta aici !

Încercă să se ridice, dar Philibert îi făcu semn să stea pe loc.

— Îți cer să rămîi. Am hotărît. Iar dacă tatăl meu va vroi explicații, trebuie să-i poți relata cum s-au petrecut lucrurile.

Contabilul își puse din nou ochelarii pe nas, își strînse buzele subțiri și-și plecă fruntea.

Philibert înțelese că nu va mai scoate o vorbă. Trase mult aer în piept pentru a-și recîștiga calmul, apoi, desfăcîndu-și brațele și vîrîndu-și degetele groase în chimir, spuse răspicat :

— Nu e prima oară cînd coborîm fluviul pe ape atît de scăzute. Nici pe ceață. Dar cu amîndouă la un loc, se schimbă povestea... Știți bine ce înseamnă pentru noi vaporul. Dacă nu-i dovedim că sîntem mai puternici decît căldările lui, ne va nimici. În cinci ani a și desființat patruzeci și trei de echipaje la fel de mari ca ale noastre, dar mai întotdeauna a avut fluviul de partea lui. De data asta se

întîmplă ca fluviul să ţină cu noi. Nu ştiu dacă ceilalţi vor hotărî să plece ; eu însă pornesc.

Zicea *eu* ca să fie clar pentru toţi că nu admitea nici o discuţie.

Cercetă cu atenţie chipurile fiecăruia din cei treisprezece marinari şi căruţaşi care stăteau în faţa lui, nemişcaţi, cu feţele încordate.

— V-am chemat pentru că am hotărît să plecăm imediat, şi ca să vă spun că fiecare barcă va trebui să navige pe cont propriu cît timp se va menţine ceaţa. Eu voi merge în frunte cu Tirou la prova. Musul va transmite comenzile bărcii următoare, iar aceasta celorlalţi. Ştiţi însă ce înseamnă ceaţa, mai ales cînd e tulburată de vînt. Comenzile pot fi de ajutor, dar fiecare barcă va trebui să aibă un marinar la prova.

Oamenii înălţară capetele. Se întrebau din ochi, căutau o aprobare. Cum Philibert le lăsă timp de gîndire, Joseph Cathomen, potcovarul-şef şi cel mai în vîrstă după domnul Tonnerieu, încuviinţă :

— Ai dreptate... Trebuie.

— Acum vă voi indica posturile. Dacă vreunul dintre voi nu este de acord, s-o spună în clipa cînd îi voi rosti numele... În spatele meu, pe şalanda cu grajduri, marinar în prova Albert Carénal, cîrmaci Claude.

Cei doi numiţi consimţiră printr-o mişcare a capului. Philibert se întoarse spre următorii :

— A doua şalandă, marinar în prova Joseph Cathomen, cîrmaci Baptiste Carénal... Prima

seysselandă [1], marinar în prova Albert Boissonet, cîrmaci Paul Barillot... A doua seysselandă, marinar în prova Théodore Montfouroux iar cîrmaci, Jérôme Thomas... Prima *savoyardă* Felix Marthou şi Auguste Bonnetin... În sfîrşit a doua savoyardă, mai puţin încărcată, va lua la remorcă cele două bărci de serviciu, prinse una de alta. La prova Antoine Thomas, cîrmaci Félicien Revolat.

Se apropie de cei doi bărbaţi pe care tocmai îi numise :

— Vă pun ultimii, spuse el, pentru că dacă se stîrneşte vîntul de sud, cum ambarcaţiunea este mai înaltă la apă, s-ar putea să înaintaţi mai încet. N-o să fiţi aşteptaţi. Cunoaşteţi fluviul la fel de bine ca şi mine.

În încăpere se lăsă o tăcere grea. Lui Philibert i se păru că unii dintre ei ar fi vrut să vorbească. Era gata să le dea cuvîntul, dar se răzgîndi. Angajarea unei discuţii însemna pierdere de vreme. Hotărîrea era luată, nimeni nu-şi refuzase postul şi tot ceea ce s-ar mai fi putut spune acum nu s-ar fi referit decît la lucruri mărunte. Întorcîndu-se spre fiul său zise :

— Du-te şi vezi dacă nu cumva Canut îşi închipuie că vom pleca fără să tragem o duşcă.

A trage o duşcă, pentru barcagii, însemna a mînca o scrumbie sărată şi a bea o înghiţitură de rachiu. Philibert ştia că aceasta era cea mai potrivită cale de a da de înţeles că totul era în ordine.

[1] de la Seyssel — localitate unde erau construite.

Nestor Vercheron, poreclit și Canut[1] pentru că se născuse în cartierul Croix-Rousse, trebuie să fi fost pe aproape, deoarece Claude se înapoie aproape imediat împreună cu el și bucătarul secund, botezat Caillette[2], pentru că era fiul unui cîrnățar din Condrieu. Pe cît era de înalt și de slab Caillette, pe atît era de scund și de rotofei Canut. Și pe cît era de taciturn primul, pe atît era de vorbăreț al doilea. Șeful aducea un castron de scrumbii, ajutorul un clondir gălbui și un păhărel.

— Ei, dar ce văd! exclamă Philibert.

Un surîs larg spintecă fața rotundă și lucioasă a lui Canut.

— Eram aici, patroane! Așteptam să încheiați socotelile... Nu că am tras cu urechea, dar cu toată grosimea pînzei cortului s-a auzit totul.

Philibert dădu semnalul rîsului. Degetele sale butucănoase plonjară în castron, scoaseră două scrumbii pe care le ridică deasupra gurii larg deschise. Mestecă. Erau uscate și sărate. Unde mai pui că nici rachiul nu părea mai tare decît un vin puțin cam sec.

Bărbații mîncau și beau unul după altul. Cînd sfîrșiră, patronul se adresă din nou bucătarilor:

— În dimineața asta dați hrană rece pentru fiecare barcă. Pregătiți mîncarea de amiază. O să prînzim în bărci.

Se opri o clipă, apoi, zîmbind, adăugă:

[1] Muncitor lyonez din industria textilă.
[2] *la caille* — cheag (fr.).

— Nădăjduiesc să fim pe-aproape de Condrieu.

Se auzi un murmur. De satisfacție pentru cei ale căror neveste locuiau în partea locului. De îndoială, cu siguranță, pentru cei mai vîrstnici.

După plecarea bucătarilor, patronul Merlin mai spuse:

— Tirou o să plaseze oamenii. Desigur, domnul Rapiat rămîne cu mine.

Joseph Cathomen tocmai se pregătea să iasă; se întoarse:

— Dacă contați pe dînsul să vă toarne în pahar...

Domnul Tonnerieu se ridică spunîndu-le că-s niște bețivani, dar toți izbucniră în rîs și nimeni nu-l auzi.

Această epocă a fierului era și epoca războiului. Riscurile unui război cu puterile pomenite în ziare, conflictele dintre lucrătorii din industria mătăsii și dintre congregațiile religioase ce obligau copiii să muncească fără să-i plătească, comentariile privitoare la toate acestea din ziarul *L'Echo des Ouvriers* nu însemnau nimic pentru oamenii fluviului sau cei din transporturile rutiere. Pe ei nu-i interesa decît lupta cu fierul. Iar lucrul cel mai rău era că nu de mult începuseră discuții aprinse între companiile navelor cu abur și întreprinderile ce intenționau să construiască o cale ferată între orașele Lyon și Marsilia îndată ce se va termina linia proiectată pînă la Roanne.

La Lyon existau încă peste o sută patruzeci de întreprinderi de transport. Peste cincizeci de ambarcațiuni, trei mii de cai, fără a ține seama de diversele mijloace de circulație ridicînd pînă hăt departe praful de pe drumuri.

Era un război pe toate planurile, unde orice lovitură era îngăduită. S-a văzut cum un proprietar de ambarcațiune a îndreptat de bună voie una din bărcile sale încărcată cu piatră spre prova unui vapor. Barca s-a scufundat cu încărcătură cu tot, dar vaporul abia a fost avariat. Calea ferată de la Saint-Etienne fusese stricată de trei ori fără să se poată afla vreodată cine erau răufăcătorii. Barcagiii? Marinarii de pe vapoare? Lucrătorii din transporturile rutiere? Riveranii din preajma căii ferate, înfuriați de zgomot sau de fum? Țăranii ale căror animale să se fi speriat la trecerea monștrilor?

Pentru navigația cu bărci trase la edec, ale cărei echipaje se împuținau cu fiece an, acțiunea cea mai de temut era aceea săvîrșită la Lyon de agenții recrutori ai companiilor de vapoare. Unii dintre ei își petreceau aproape tot timpul prin cafenelele din preajma celor optsprezece porturi de debarcare ale orașului. Barcagiii îi disprețuiau. Cînd pomeneau despre ei, îi cuprindea furia. Păstrîndu-și calmul, cîțiva barcagii dotați cu o putere de bou îi mai ciomăgeau pe cîte unii înainte de a-i obliga să facă o baie bună. Numai că ceilalți nu se descurajau. Își cunoșteau meseria și aveau bani din gros. Știau de asemenea că barcagiii nu rezistau în fața unei mese îmbelșugate.

Atunci plăteau consumația și dădeau de băut. Cînd omul era beat turtă îl tîrau pînă în birourile Companiei unde îl puneau să semneze un angajament. Apoi îl lăsau să-și facă somnul. La trezire, i se citea textul. Lucrurile nu se petreceau întotdeauna fără scandal. Violenți, orgolioși, îndrăgostiți de fluviul lor și nutrind o neobosită ură pentru tot ceea ce risca să-i murdărească apele, unii se împotriveau. S-au văzut zburînd în țăndări geamurile multor birouri. Mesele și scaunele de stejar se rostogoleau între pereții scorojiți, de parcă în încăpere ar fi pătruns un ciclon. Bătaia se sfîrșea cu brațe rupte și destule nasuri sparte. Dacă de față se mai aflau și alți barcagii, pînă la sosirea poliției totul se transforma într-o ciomăgeală în regulă. De obicei, barcagiii ieșeau învingători, deoarece companiile erau alcătuite mai degrabă din birocrați decît din bărbați obișnuiți să se folosească de forța mușchilor proprii.

Cu toate acestea, viața își urma cursul. Acest curs semănînd mereu cu al unui fluviu. Din cînd în cînd se formează vîltori. Acestea ridică la suprafață o parte a apei ce pare că ar vrea să se întoarcă spre izvoare. Dar fluviul nu se abate din cale, și în cele din urmă cară cu el totul spre mare. Numai că erau din ce în ce mai multe vapoare și din ce în ce mai puține echipaje. Fie că plecau din Lyon în josul apei sau de la Beaucaire în susul apei, călătorii luau vaporul. Navigației cu bărci nu-i mai rămîneau decît pasagerii din porturile unde vapoarele nu făceau escală. Pentru măr-

furi trebuiau stabilite prețuri ceea ce însemna de asemenea război. Un război care punea față în față proprietarii de echipaje și responsabilii marilor companii. Companiile acestea erau ca niște monștri. Oamenii nu se vedeau. Atîta vreme cît oamenii se luptă între ei știu într-un fel pentru ce se bat. Aici însă nu era cazul. La tot pasul nu auzeai decît :

— Compania a zis. Compania a făcut. Compania a hotărît. Cît despre mine, n-am nici un amestec.

Toți vorbeau în numele Companiei ce părea că există în afara legilor lumești. Un fel de monstru apărut din ceruri fără intervenția omului.

Atunci, barcagiii întrebau :

— Cum arată Compania asta a voastră ? Cine o finanțează ? Cine trage foloase de pe urma ei ?

— Sînt prea mulți ; nu-i cunoaștem. Noi ăștia sîntem ca și voi, muncim.

Nu, nu erau ca și ei. Lucrau în birouri, purtau costume și cravată. Nu se luptau cu fluviul, ci cu cifrele. Jonglau cu sume care nici măcar nu erau ale lor.

Un proprietar de echipaj era un meseriaș. Avea cinci, șase, opt, uneori chiar zece ambarcațiuni. Putea să întrețină pînă la patruzeci de cai. O barcă costînd pe puțin trei mii de franci, chiar bine îngrijită, nu putea rezista mai mult de șase sau șapte ani. Ca să cumperi un cal bun îți trebuiau cam o mie două sute de franci. Trudind din greu în apă, în noroaie, pe căldurile care făceau să se înalțe din stu-

fărișuri roiuri de țînțari, petrecîndu-și iernile cu copitele pe pămîntul înghețat, sau cufundat pînă la grumaz în apa zăpezilor, un cal, fie cît de robust, nu rezista mai mult de trei sau patru ani. Parîmele trebuiau înlocuite ; mîncarea, chiria, impozitele și dreptul de navigație ajungeau la cel puțin șase mii de franci pe an — iar cînd îți făceai bilanțul, constatai că nu cîștigai mare lucru.

Trei sau patru zile cît lua coborîrea fluviului și alte treizeci pînă la patruzeci pentru navigația în amonte, însemnau multă trudă și puține foloase.

De aceea, unii n-au putut rezista. Cel mai mic accident, imobilizarea timp de o lună din pricina umflării apelor sau a secetei era de ajuns să ruineze un proprietar de ambarcațiuni. Adică să se aleagă praful și pulberea de truda a zece generații.

— Mi-am vîndut bărcile la un preț de nimic. Am văzut cum le spărgeau cu toporul. Din scînduri au făcut colibe pentru grădini. Din colțare au făcut o pasarelă peste rîul Rize. Să ți se-ntîmple una ca asta la vîrsta de cincizeci de ani este o adevărată pacoste.

— Am vrut să mă lupt ; am pierdut. A venit portărelul. Au vîndut tot. N-am păstrat decît crucea din prova. Pe ea, oricum, n-au îndrăznit să mi-o ia. E tot ce mi-a rămas. Și dacă nevastă-mea s-a prăpădit înainte să împlinească cincizeci de ani, e din pricină că n-a mai putut îndura. Au venit după fiu-meu. Îi ofereau o sumă frumușică să piloteze unul din vapoarele lor. „Rahat !“ le-a zis el. Și i-a scui-

pat în obraz... Iar astăzi moare de foame împreună cu cei trei copilaşi. Tot ce-a găsit este un post de supraveghetor pe vaporul băilor. Îl ştiţi, ăla cu două etaje din faţa liceului... Vapor — dacă se poate numi aşa. Nu s-a urnit niciodată din loc.

Iată frazele rostite de toţi. Vîrstnici şi mai puţin vîrstnici, veniţi pe cheu să-i privească pe cei ce mai rezistau încă. Orgolioşi, trăiau din mai nimic. Îşi înfrînau foamea cît mai mult timp posibil, apoi într-o bună zi îi vedeai oferindu-se să pună umărul la stivuirea butoaielor sau la ambarcatul lăzilor. Iar cînd urcau pe cîte-o navă, li se strîngea inima la gîndul că vor coborî înainte de dezlipirea ei de la cheu.

Unii se înapoiau şi se izolau în locurile de baştină. La Serrières sau la Condrieu, încercînd să trăiască de pe urma puţinului ce-l puseseră salva din faliment. Dar cei ce pierduseră totul, cei ce nu mai aveau vîrsta de a începe o nouă meserie, cei ce erau prea mîndri pentru a se ploconi în faţa celor care-i priviseră cu invidie pe vremea cînd ei erau cei mai bogaţi şi cei mai buni de gură, aceştia se retrăgeau în cine ştie ce vizuină ca să-şi sfîrşească viaţa în sărăcie şi în anonimatul marelui oraş.

La Lyon, oraş construit de negustori, barcagiii ruinaţi trăiau în umbra înaltelor locuinţe din piatră. Proprietarii acestor case discutaseră adesea cu ei, rugîndu-i să le transporte mărfurile. Dar comerţul n-are inimă şi nici memorie. Mănîncă unde găseşte. Se hrăneşte mult prea uşor din munca altora pentru a mai avea într-o bună zi respectul trudei.

Atunci, se piteau aici, nu prea departe de fluviu, la umbra caselor unde se aflau atîtea bogăţii. Iar pietrele acestor case fuseseră cărate cu bărcile lor. Veniseră să-i roage să facă acel transport. Pentru efortul depus încasaseră bani grei. Acum nu mai aveau nimic din banii aceia cîştigaţi cu atîta caznă. Munciseră pentru monstrul timpurilor moderne — iar monstrul îi devorase. Nu le mai rămăsese nimic decît ochii obosiţi pentru a contempla fluviul la care se uitau cum curge, reţinîndu-şi lacrimile.

Cînd barcagiii părăsiră cortul, mijea de ziuă. Totul era alb. Sau mai degrabă, pe măsură ce înaintau, un cerc alburiu avînd un diametru de cîţiva metri se deplasa odată cu ei.

Philibert merse încet de la prova la pupa navei, apoi, cu acelaşi pas, se întoarse în prova unde marinarul său îl aştepta pe copastia din stînga, lipită de cheu. Cei doi bărbaţi se priviră. Tirou clipi din ochi şi zîmbi. Părea calm. Mînecile suflecate ale cămăşii albastre lăsau să i se vadă avanbraţele uriaşe pe care ancora marinărească şi crucea tatuată se deformau, agitate continuu de ondulaţiile muşchilor bine legaţi. În mîini ţinea strîns o prăjină lungă de salcie descojită avînd spre bază cercuri vopsite în roşu şi negru ce indicau adîncimea apei. La plecare trebuia să împingă cu toată greutatea pe această prăjină pentru a îndepărta de cheu prova ambarcaţiunii.

Îndată ce patronul Merlin socoti că întreg echipajul avusese răgazul să-şi ocupe posturile, cu mîinile pîlnie la gură, strigă spre aval :

— Gata de plecare peste tot ?

— Revolat, gata !

— Bonnetin, gata !

Strigătul fu reluat de şase ori. Fiecare cîrmaci de barcă răspundea. Primul, de foarte departe, apoi din ce în ce mai aproape pînă la fiul său, care anunţă ultimul :

— Claude, gata !

Calm, Philibert se îndreptă spre bordul dinspre Rhône. Aplecîndu-se exact în locul unde mai înainte, singur fiind, comunicase cu fluviul, îşi muie mîna dreaptă în apă apoi îşi îndreptă şalele şi, făcînd de trei ori semnul crucii, strigă :

— În numele Tatălui şi al Fecioarei Maria! Al Rhônului ! Sfinte Nicolae, ajută-ne !

În timp ce Philibert se instala la bara cîrmei, cîrmaciul fiecărei bărci repeta aceeaşi rugăciune.

Ajuns la prova, privi spre cheu unde musul, a cărui siluetă nici măcar n-o ghicea, ţinea cu siguranţă de parîma de acostare trecută printr-unul din uriaşele inele de metal fixate între pietre.

Repetă încet :

— Sfinte Nicolae, rămîi cu noi. Rămîi cu barcagiii adevăraţi !

Apoi strigă :

— Hei ! musule. Dă drumul la parîmă şi ambarcarea ! Glasul încă subţire al lui Jean-

Carénal răsună odată cu zgomotul paşilor pe puntea din prova.

— Musul ambarcat !

— Afară prova !

Glasul lui Philibert era grav. Apelul lansat în direcţia provei, cu faţa întoarsă spre amontele fluviului, străbătu cercul de ceaţă ce limita vederea la triunghiul verde-închis al cortului de pe punte. Acest strigăt însă nu alunecă pe suprafaţa apei cum se întîmplă de obicei, pe timp frumos, cu strigătele barcagiilor. Înaintă încet prin aerul dens. Depăşi cortul, apoi prova, a cărei cruce sculptată se profila în ceaţa alburie. Continuă să se deplaseze strecurîndu-se printre apa nevăzută şi cerul nevăzut, trecînd pe sub arcada vechiului pod din Guillotière unde primele căruţe îşi rostogoleau roţile încercuite cu fier. Dar rezonanţa lui era mai puternică decît zgomotul metalului pe caldarîmul neregulat. Mai puternică decît răsunetul saboţilor şi al bicelor. Mai puternică decît biata voce a surugiilor de pe drumuri.

Mirat de atîta amploare, Philibert îşi asculta strigătul : pe măsură ce înainta, se intensifica, desprinzîndu-se de barca sa pentru a se revărsa peste oraşul adormit.

Părea că însuşi Rhônul ar fi lansat o chemare la muncă. Iar acest apel grav avea o rezonanţă veselă, aşa cum o au şi dangătele clopotelor, pentru că sunetul lor pare că vine din ceruri, coborînd pe pămînt înainte de a se risipi în vîntul ivit tot din ceruri.

Philibert se înfioră. Nu, nu din pricina frigului din zori. Era obişnuit cu el dintotdeauna,

de aproape zece generaţii de barcagii. Nu, ceea ce îl înfiora acum era ceva mult mai tainic, mai străin de lucrurile lumeşti şi totodată mai intim. O forţă ce creştea înlăuntrul lui ca un aluat dospit. În aerul dimineţii, Philibert se simţea dintr-o dată mai înalt şi mai puternic. Taina care-l cutremurase mai înainte, emoţia aceea ciudată fusese învinsă. Devenise din nou un bărbat al Ronului, bărbatul-fluviu din totdeauna.

Sub picioarele sale puntea vibră cu un sunet abia auzit. Ambarcaţiunea lungă se legăna uşor cînd într-un bord, cînd în celălalt. Încordarea braţelor şi a rărunchilor marinarului din prova îndoise prăjina de salcie şi îndepărtase prova bărcii de cheu.

Nimic. Philibert nu vedea nici acum nimic decît cortul a cărui pînză se ondula uşor şi cîţiva metri pătraţi din puntea lustruită de ape. Nu vedea nimic, dar ghicea mişcarea apei angajată în triunghiul format între bordajul provei şi pietrele cheului. Murmurul limpede al vîltorilor ajungea pînă la el. Trebuia să execute totul din instinct. Lui Philibert îi bătea inima. Mai aşteptă cîteva clipe. Apoi, cînd simţi că grosul curentului împinge travers barca, făcînd-o să descrie un semicerc spre aval, cu braţele îndoite, cu pieptul sprijinit de lemnul rece al barei uriaşe, cu picioarele proptite în şipcile fixate pe punte, se aplecă încet. În clipa cînd începu să manevreze, musul veni lîngă el.

— Împinge cu mine, băiete !

Băiatul adăugă forţa lui tînără la cea a stăpînului. Lemnul gemu dar marea pană a cîrmei făcu fluviul să mîrîie. Se auzi un gîlgîit. O luptă înverşunată începea între vîltorile naturale ale Ronului şi cele provocate de barca ce se deplasa cu o forţă înceată, regulată, dar căreia nu i te puteai împotrivi.

— Prova în aval... Aşa !

Era strigătul lui Tirou. Astfel, anunţa şi el că fluviul îşi unise forţa cu a oamenilor. În sfîrşit, barca făcuse mişcarea de semicerc şi acum se angaja în direcţia coborîrii.

Philibert aduse bara cîrmei în centrul ambarcaţiunii. Îşi dezdoi şalele. Tremura din pricina efortului depus. Musul se îndreptă şi el şi, lăsînd bara, se dădu puţin îndărăt pentru a-i lăsa patronului libertatea de manevră. Philibert îl privi. La treisprezece ani, Jean-Pierre Carénal ajunsese la fel de înalt ca taică-său, Albert Carénal, vătaful, şeful căruţaşilor care, în dimineaţa aceea, era marinar în prova la şalanda care purta caii de tracţiune. Jean Pierre era un vlăjgan înalt şi destul de robust. Peste un an urma să-şi găurească urechile pentru a-şi pune şi el, la fel ca toţi barcagiii Ronului, cerceii de aur — semnul meseriei.

În anul acela, cu prilejul bîlciului din Beaucaire, Jean-Pierre pierduse cîteva ore bune la meşterul ce făcea tatuajele. Pe antebraţul stîng i se schiţase o ancoră de barcagiu. Neterminată, ancora avea un contur slab, de parcă ar fi fost trasată cu o cerneală de proastă calitate. Dar musul era mîndru de ea. Cînd îşi

încrucişa braţele, avea întotdeauna grijă să i se vadă tatuajul.

Ca şi Philibert, puştiul nu ştia să spună de cîte generaţii strămoşii săi înfruntaseră fluviul. Din timpuri foarte, foarte îndepărtate, poate chiar de pe vremurile cînd barcagiii se numeau navigatori.

Ochii musului şi ai patronului se încrucişară. Un schimb de priviri mute dar profunde.

Băiatul zîmbi. Pe chipul său încă necopt se citea o mare fericire. O mare fericire şi o imensă încredere. Patronul schiţă de asemenea un zîmbet ce vroia să însemne : „Vezi, puştiule, toate poveştile astea cu invenţiile şi născocirile lor în scopul distrugerii marinei cu ambarcaţiuni de lemn sînt mofturi ! Fluviul este o realitate, şi cu lucrul acesta nu e de glumit. Navele cu căldări şi cărbunele lor, eh ! vom trăi şi vom vedea ! Dar în dimineaţa asta, Ronul este al nostru. Numai al nostru. Iar dacă vrei să te lipeşti de noi crede-mă pe mine, vei mai putea şi tu să cîştigi cinstit o bucată de pîine".

Toţi cei ce se mai încăpăţînau încă să-şi trăiască viaţa lucrînd pe fluviu erau de mult în picioare. Izolaţi de lume prin desimea ceţei, îşi încordau auzul, temîndu-se sau nădăjduind să audă strigătul care să-i vestească de plecarea vreunui convoi de bărci.

— Ştiam eu... Iată-l că porneşte înaintea noastră.

— Curată nebunie.

— Are mai mult curaj.

— Sau mai puţină minte.

— A simţit că vaporul ridică presiunea la căldări.

— Lasă-l să plece ; avem destul timp. Saôna este cu noi. De ce să riscăm ? Şi-aşa viaţa e plină de neprevăzut.

Febra cuprinsese oamenii fluviului, îndemnîndu-i pe unii să vorbească şi pe alţii să acţioneze. Chestiune de caracter. Chestiune de bani, de asemenea. Cînd nu ai decît convoiul tău de ambarcaţiuni şi eşti plin de datorii, nu-ţi rişti pielea pentru o zi. Povestea asta nu-ţi poate mulţumi decît orgoliul, nu şi punga.

Pentru cei de pe vapor, ieşirea în larg era o afacere de prestigiu şi de viitor. Să nu le scape nici o acţiune prin care să se înţeleagă că lemnul ar mai putea domina fierul, că acest cal hrănit cu fîn ar fi mai rapid decît cel ce înghite cărbune şi apă clocotită. Aprinseseră focul ca să ridice presiunea aburului şi, cum nu vroiau să lase impresia că plecau doar pentru glorie, trimiseseră curierii să bată la uşile hotelurilor.

— Pleacă un vapor... Spuneţi-le călătorilor că spre Sud drumurile pe uscat sînt desfundate. Anevoioase, pline de praf şi de tot felul... Mîine seară sîntem la Beaucaire... Se fac reduceri de preţuri... Aşteptăm doar să se ridice ceaţa... După ce va şuiera de trei ori, se va auzi clopotul... Apoi gata, în larg !

Iar portarului priceput în a convinge pasagerii să ia vaporul i se dădea un bacşiş.

Întunericul forfotea ca apa tumultoasă a confluentului.

Un fel de clocot ceva mai viu. Agitația aceasta se simțea pe toată lungimea malurilor... Fără prea mult zgomot. Cu întrebări ce nu primeau niciodată răspuns. Cu gîtlejul și inima ușor strînse.

Iar fluviul curgea nepăsător ! Oare, după ce se va despărți de confluent, va avea destulă apă pentru a-și mîna bărcile pînă la orizonturile acelea însorite pe care barcagiii nu le mai revăzuseră de cîteva săptămîni ?

Confluentul era și mai scăldat în ceață decît restul. Apele limpezi ale Ronului izvorîte din lacurile glaciare și apele tulburi ale Saônei se împreunau în taină, acoperindu-și îmbrățișarea cu un văl dens. Nici de pe pod și nici de pe digul ce prelungea peninsula nu se zărea nimic. Puteai doar să asculți. Podul de pe Saône, cu cei nouă piloni de piatră ai săi, forma un fel de baraj ce făcea rîul să vuiască. Bărcile acostate în aval trăgeau de lanțuri. Se auzea un zgomot de metal răzuind piatra, lovituri surde între bordaje. În adîncuri, mișunau peștii ademeniți de departe de apa nămoloasă. Saône tîra cu ea mîl, insecte și tot felul de resturi măturate de pe toată lungimea malurilor pe unde bîntuise furtuna. Odată cu răsăritul soarelui, toate bărcile pescărești vor părăsi malul. Năvoadele și plasele așteaptă pregătite. Unele își vor lua zborul spre vîltorile unde se împreunau apele, altele se vor lăsa remorcate pe apa mică pînă la gura brațelor moarte.

Fluviul însă își continua drumul rostogolind încă mult timp, în dreapta sa, apele bogate și domoale ale Saônei înainte de a le accepta cu

adevărat, înainte de a le transmite propria forță și de a le purifica. Dublîndu-și brusc debitul, se simțea mai puternic ca niciodată, mai de neînvins, mai Ron.

Aluneca prin valea stăpînită de el. Aici curgea în libertate. El și oamenii săi. Oameni ce se lăsau duși de apele sale ; dar el îi iubea pentru că nu pierdeau nici un prilej să-i măgulească orgoliul de mare fluviu. Și repetau față de oricine că era fluviul cel mai frumos, cel mai puternic și cel mai iute.

Oamenii aceștia se băteau pentru el.

Oamenii aceștia născociseră pentru el cuvinte răsunătoare, neînțelese decît de barcagii și de riverani.

De pe vremea lui Carol cel Mare și a lui Lothar, cînd albia lui ținuse loc de hotar între un regat și un imperiu, barcagiii păstraseră deprinderea de a denumi *Reiaume* [1] malul din dreapta și *Emperi* [2] malul din stînga. Iar cînd își transmiteau comenzile strigau :

— Împinge spre Empie !

— Trage spre Ryaume !

Toate ambarcațiunile unui echipaj — altfel spus un convoi — aveau denumiri întîlnite numai pe fluviu. Șalandele cu extremitățile ridicate, seysselandele construite la Seyssel, cu prova ascuțită și cu pupa pătrată, savoyardele plate și semănînd puțin cu penișele de pe Saône, dar mai anfilate. Barca unde erau ambarcați caii se numea șalanda cu grajduri.

---

[1] Regat, în franceza veche.

[2] Imperiu, în franceza veche.

Chiar pe aceeași ambarcațiune fiecare obiect purta denumiri rar înțelese de cineva străin. Cablurilor de remorcă li se zicea garline. Acestea erau fixate de un fel de catarg scurt și foarte rezistent instalat la treimea din față a bărcii și denumit bintă. Pentru golirea unei ambarcațiuni ce făcea apă, adică pentru scoaterea apei, se folosea un ispol. Iar cînd un om înota scoțînd mult brațele la suprafață și împrăștiind apă în jur, se spunea că, bate ispoalele. Cînd vorbeau despre fluviu, barcagiii utilizau de asemenea un limbaj al lor deosebit de cel întrebuințat pe alte cursuri de apă. Cînd apa scăzută curgea pe un fund de pietriș, ziceau că e mică. Atunci cînd se potolea la maluri, permițînd vapoarelor să stea liniștite era o apă zăcătoare. Brațele moarte se numeau bălți, iar între ele și cursul fluviului creșteau tufărișul și răchitele.

Cînd marinarii manevrau sonda sau cangea la prova navei, anunțînd adîncimea apei, foloseau cuvîntul palmă, adică măsura unei mîini deschise.

Așa navigau ei strigînd, ferindu-se de marile vîrtejuri ca și de apa mică sau de depuneri, bancuri de nisip sedimentate de afluenți la revărsare.

Așa navigau barcagiii, atenți la capriciile fluviului, ferindu-se să-l învinuiască vreodată de trădare, deoarece fiecare îl venera în taină ca pe un zeu.

Istoria fluviului lor n-o învățaseră din cărți. Dar își spuneau cu mîndrie că numele i se trage din timpuri străvechi, de la un cuvînt folosit

în vechea limbă celtică : rhôdan, ce vroia să însemne rostogolire iute și viguroasă. Și așa era. Ronul se rostogolea cu o forță atît de mare încît numai cei ce și-l știau zeu puteau să mai spere ceva de la el.

Îndată ce barca fu luată de curent, Philibert deveni din nou patronul Merlin. Comandantul mînat de grijile navigației așa cum apa mînă înotătorul. În ciuda vizibilității limitate la nimbul lăptos ce nu se ridica mai sus de bordaje, simțea convoiul angajîndu-se pe apă, în spatele său. Strigătele marinarilor din prova și ale cîrmacilor ajunseră la el unul după altul pînă la ultimul, foarte stins și abia purtat de aerul prea dens ce nu părea să amplifice decît propria-i voce.

Cînd ultima dintre bărcile convoiului părăsi malul, nava sa trecuse de mult prin dreptul vaporului. În dreapta, Philibert zărise colosul negru, înalt la apă, zgîlțîit de trepidațiile mașinilor. Timp de cîteva clipe trebuise să-și țină răsuflarea, atît de urît mirosea cărbunele.

Monstrul se afla la o depărtare de numai cîțiva metri. Spinteca apa în fîșii repezi de parcă ar fi navigat în susul fluviului. Dacă și-ar fi întins prăjina de sondare, marinarul din prova l-ar fi putut atinge cu ușurință. Vaporul părea că merge pe lîngă ei, dar era acostat, iar cei ce navigau în josul Ronului alunecînd fără zgomot, legănați doar de marea forță prietenoasă a fluviului erau ei. În străfundul inimii, Philibert simțea pulsațiile temerii sale. Deocamdată era calmă. Dar trează.

Amorţită, înţepenită parcă de frigul dimineţii, aştepta să răsară soarele şi ca vîntul să limpezească valea pentru a-şi arăta colţii. Căci vaporul va porni. Despre asta, Philibert era convins. Va ajunge, oare, departe ? Va izbuti să facă giraţia în apa atît de mică şi să-şi îndrepte spre sud prova ascuţită şi armată cu metal ? Putea oare fierăria asta să muşte din bancurile de pietriş fără să-şi zdrobească colţii ? Roţile cu zbaturi vor găsi destulă apă de răscolit pentru a urni nava şi a permite echipajului să efectueze manevra ?

Iată întrebările ce-l frămîntau pe patronul Merlin.

Cerceta drumul cu atenţia încordată, dar întrebările i se succedau în minte, una îmboldind-o pe cealaltă ca o barcă prea grea împingînd alta mai uşoară, oprită de vîntul de sud.

În prova, tot nevăzut, de parcă ar fi mers înaintea bărcii, Tirou striga comenzile care pluteau în ceaţă :

— Trecut la patru degete !

Ceea ce vroia să însemne că între coca bărcii şi albia fluviului era o distanţă doar de patru degete.

— O palmă exact !

Acum apa era ceva mai adîncă, dar tocmai cît le trebuia ca să evite punerea pe uscat.

Alături de cîrmaci, cu faţa spre bărcile dinapoi învăluite în ceaţă, musul repeta strigătul, preluat apoi de marinarul din prova celei de a doua ambarcaţiuni, după ce verifica şi el cu propria-i sondă adîncimea apei. Căci exista primejdia ca la o distanţă de un metru sau doi

spre dreapta sau spre stînga adîncimea apei să varieze. Astfel, din prova în pupa şi din pupa în prova strigătele erau preluate de aceste voci puternice, uneori răguşite, dar care constituiau singura legătură dintre bărcile lăsate în grija fluviului.

De obicei, pe acolo pe unde trecea barca patronului trebuiau să treacă şi celelalte ambarcaţiuni, deoarece nava lui era cea mai grea. Dar nu puteai decît bănui pe unde trecea prima barcă, deşi fiecare veghea cu simţurile încordate, cu ochii împăienjeniţi de efortul depus pentru scrutarea ceţei.

Nu mai ştiau nici măcar unde se aflau malurile. Se încredeau în fluviu, a cărui tendinţă dintotdeauna era de a îndrepta orice încărcătură acolo unde curentul era mai puternic. Dar de atîtea zile de cînd nici o ambarcaţiune nu mai trecuse pe apă, s-ar fi putut deplasa vreun banc de nisip, provocînd vîrtejuri neştiute, riscînd să-i pună travers sau să îndrepte barca spre un anrocament.

Din cînd în cînd strigătul marinarului din prova se schimba. Odată cu indicaţiile adîncimii, auzeai :

— Împinge spre Ryaume !

Sau mai degrabă :

— Împinge spre Empie !

Philibert apăsa atunci pe bara de lemn care vibra sub presiunea curentului. Trepidaţia aceasta, dovadă a puterii fluviului, o simţea răspîndindu-i-se în braţe, în umeri şi în muşchii pieptului. Prin cîrmă comunica nemijlocit cu fluviul său. Apăsa pe ea pentru a schimba

direcţia navei. Încordării acesteia, Ronul îi răspundea cu o altă încordare.

Musul striga comenzile şi, rînd pe rînd, în spatele lui, ceilalţi făceau la fel. Şi astfel, toţi cîrmacii de pe toate bărcile simţeau pulsîndu-le în muşchii braţelor forţa binefăcătoare a fluviului. Atunci Philibert se gîndea că erau ca un singur animal : Ronul şi echipajul. Ca un singur animal numai nervi şi muşchi, urmărind o singură ţintă.

Cînd se apropiară de La Mulatière, locul unde Ronul întîlnea apele Saônei, Philibert ghici rîul după miros. Un miros de apă impregnat cu ceaţa mai deasă decît în amonte. Un miros de mîl adulmecat mai înainte chiar de a desluşi zgomotul ca de baraj făcut de apele fluviului cînd treceau pe sub pod.

— Atenţie la Ryaume ! îi strigă el marinarului din prova. Dar şi Tirou simţise mirosul.

— Înţeles ! strigă el !

Apoi, aproape imediat, foarte repede, reluă :

— Fără fund. Atenţie la vîrtejuri.

Fără fund însemna că sonda nu mai atingea matca şi că se putea naviga liber. Cît despre vîrtejuri, care sînt nişte vîltori largi, Philibert le aştepta. Ştia prea bine că dacă nivelul Saônei era mai ridicat decît al Ronului, totul se schimba la confluenţă. Ghicea apa nămoloasă a rîului spintecată de pilonii podului : undeva pe-aproape, la dreapta lor, rînjind nepăsător. N-o iubea pentru că era domoală şi calmă şi pentru că pe ea au putut naviga primele vapoare. N-o iubea, dar astăzi Saôna avea să le

aducă destulă apă ca să poată cobori fără riscuri prea mari. Esenţialul era să nu dea atîta încît să poată naviga şi scîrba aia de *Triumfător*.

Auzind strigătul : „Fără fund“ al lui Tirou, Philibert rămase o clipă descumpănit, apoi mintea sa începu repede să lucreze. Nu era cu putinţă ca Saône să fi adus atîta apă încît să umfle atît de mult apele fluviului. Probabil că în vreme ce bărcile stătuseră blocate, în dreptul acela se făcuse o adîncitură. Dacă era aşa, însemna că în altă parte se formase un banc. Pericolul putea să fie la dreapta, la stînga sau chiar în aval. Philibert deschise gura să strige „atenţie“ marinarului său din prova, dar acesta anunţă :

— Apă mică în prova !... Banda la Ryaume ! Repede... Repede !

Philibert se simţi cuprins de un val de vigoare. Ca turbat, încordîndu-şi muşchii, opintindu-se, cu mîinile încleştate pe bara de lemn, împinse cu toată puterea şi strigă :

— Apă mică în prova ! Banda la Ryaume !

Lansă apelul întorcînd capul înapoi ; pe urmă adresîndu-se musului :

— Trage, băiete ! trage spre tine !

Musul înţelese. Fără să mai piardă timpul cu înconjurul barei pentru a se aşeza lîngă patron, apucă lemnul cu amîndouă mîinile şi trase din răsputeri. Pana cîrmei spintecă apa. Dedesubt se produse un zgomot ca de cascadă, mai desluşit decît cel ce venea dinspre pod şi care acum se auzea şi mai puternic.

Față în față, Philibert cu trupul aplecat înainte, iar musul încovoiat de efort, cei doi bărbați manevrau, ochi în ochi, fără să se vadă cu adevărat. O clipă, fluviul păru la fel de vînjos ca și ei, nava vibră din toate încheieturile. După mișcarea bărcii pricepură că marinarul din prova le venea în ajutor împingînd pe prăjina sa de sondă pentru a reduce din viteză. Apoi, la început mai încet și pe urmă din ce în ce mai repede, bara cîrmei începu să se rotească pe ax. Pe jumătate culcat sub ea, musul se trase înapoi. Călcîiele cizmelor făceau să pîrîie șipcile de lemn. Patronul se sprijini și el pe toată lățimea tălpilor, cu picioarele înclinate. Cum bara era cît pe ce să atingă bordajul, cu vocea răgușită Philibert gîfîi :

— Sări la mine !

Ager și suplu, băiatul făcu un salt. Proptindu-se în mîini, încălecă bara izbind cu tălpile puntea răsunînd ca o butie uriașă. Imediat apoi începu să împingă, pentru a-l ajuta pe Philibert să susțină pana cîrmei care răscolea fluviul.

— Apa mică a trecut ! strigă marinarul din prova. Drept înainte !

Cei doi reușiră să readucă bara.

Indicațiile referitoare la cea de a doua fază a manevrării erau de prisos. Bancul de pietriș odată semnalat, fiecare acționa singur. Totul se petrecea pe o suprafață de doar cîțiva metri, iar manevra ce trebuia făcută solicita o mișcare atît de precisă încît timpul pierdut cu transmiterea ordinului putea să compromită totul.

Cu urechea la pîndă, cu fața brăzdată de cute, Philibert studia musul care-și trăgea răsuflarea. Fruntea băiatului era acoperită de broboane de sudoare.

Philibert de asemenea se încălzise. Îl încălzise efortul depus, teama, faptul că, în spatele lui, ceilalți mai aveau pînă să scape de primejdia punerii pe uscat.

Strigătele marinarilor din prova ajungeau pînă la el, unul după altul.

— Apa mică a trecut ! Drept înainte.

Ceața subția și deforma vocile, dar patronul Merlin nu trebui să numere strigătele pentru a ști că, în sfîrșit, cele șapte ambarcațiuni ale sale ieșiseră învingătoare.

Din nou se simți cuprins de un val de căldură. O căldură de bucurie, dar și de speranță la gîndul că, poate, vaporul nu va reuși să treacă mai departe de această primă capcană.

La capătul digurilor se aflau navele-spălătorie și morile de apă. Adevărate case din scînduri cu acoperișul de țiglă. Curentul apei învîrtea zi și noapte roțile lor mari cu zbaturi iar morarii, pînă și în somn, continuau să asculte fluviul.

Odată cu zorile, copitele catîrilor răsunau pe pasarela de lemn care lega moara de uscat.

— Hei, morare ! Ți-am adus doi saci, ai loc ?

— Am loc, Ferdinand. Iar Ronul a crescut în timpul nopții. O să fie bine.

La spălătorie, în aval, spălătoresele trăncăneau. Din timp în timp, cîte una striga :

— Nu scutura sacii de făină în Ron că ne fac rufele ca aluatul de pîine.

Bărbații rîdeau.

— Astora le umblă gura ca la barcagii. Strigau prin ceață, fără să se vadă.

— Ai să vezi tu ce-or să-ți facă barcagiii tăi la urcuș ; or să-ți reteze moara cu garlinele lor !

— Aș vrea s-o văd și pe asta !

— Nu face pe șmecherul. Știi prea bine că ei sînt mai tari.

— Mai e puțin și cărbunele o să-i dea gata !

— Ba pe tine o să te dea gata !

— Și-or să-ți cănească rufele !

Între morari și barcagii se iscau adesea certuri. Cînd drumul de halaj trecea prin spatele morii, operația de petrecere a garlinelor pe deasupra acoperișului era foarte primejdioasă. Vaporul făcea însă pagube și mai mari. La Tour-de-Millery se prăbușiseră două mori, doborîte de valurile uriașe ridicate de roțile monstrului. Morarii erau nevoiți să slăbească lanțurile de acostare sau să-și schimbe locul. Cu toate acestea, se întîmpla destul de des ca valurile formate de vapor să treacă peste bord și să ude chintale de făină.

Reclamă dacă ai cui ! Și cu ce probe ? Cu ce drept ?

Timp de secole, activitatea barcagiilor făcea să răsune valea. Tropote de cai, strigăte și înjurături, lovituri de secure — nu cruțau nimic și nu respectau decît fluviul. Dar tot ceea ce făceau era în firea lucrurilor. Totul se încadra în marea activitate a fluviului. Cu vaporul însă era altceva.

Vapoarele erau atît de mari și atît de iuți încît, cînd treceau ele, toată apa aruncată înapoi de roțile lor uriașe secătuiau brusc fluviul ce se golea pe jumătate. Descoperite fără de veste, prundișurile și digurile ofereau vederii taina vieții lor. Milioanele de viețuitoare trăind în mușchi, sub pietriș, sub rădăcini, sau printre stînci, intrau în panică. Peștii rămîneau cu burțile pe nisip. Iar mai tîrziu, după trecerea vaporului, apa fierbea ca nebună timp de un bun sfert de oră. Totul era dat peste cap, mișcat, udat, vînzolit și răvășit. Nămolul vîltorilor ieșea la suprafață și se scurgea spre larg în lungi fîșii cafenii. Unsoarea bielelor, fumul, cenușa, totul contribuia la otrăvirea animalelor și a oamenilor. În ultimii doi ani, castorii din insule aproape că dispăruseră. Plopii se prăbușeau măcinați pe dedesubt de fluxul și refluxul acesta străin de firea fluviului.

Ceața nu ținu atît cît sperase Philibert. Între timp navigaseră pe lîngă La Mulatière și Oullins unde trebuiseră din nou să manevreze foarte repede pentru ocolirea bancului format la gura rîului Yseron. Apoi, în timp ce se angajau pe linia dreaptă începînd înainte de Irigny și sfîrșind în dreptul primelor insule Vernaison, simțiră un curent de aer cald venit dinspre sud. O vîltoare largă se sparse în ceața vaporoasă, colorîndu-se dintr-o dată. În depărtare albul devenea și mai alb, atîta era de luminos. Pe coaste, cenușiul și albastrul deschis desenau în grabă siluete de arbori, lungi linii verticale, altele oblice. Peste albastru și cenușiu se supra-

puneau pete ruginii. Nu era încă ceva distinct conturat. Universul acesta n-avea aspectul unei lumi în care puteau trăi oamenii, ci semăna cu o baie de culori amestecate, spălăcite, de parcă vîntul ar fi smuls brusc din cer şi de pe pămînt cantităţi de praf de diferite culori încercînd să se distreze cu ele acolo, în inima văii.

Fluviul nu redevenise încă fluviu. Cînd şi cînd se mărginea să spargă puful alb cu o strălucire vie sau cu un lung talaz neguros.

La bord, valurile dantelate ale ceţei se rostogoleau ca nişte nori. Învăluiau cortul, apoi se zdrenţuiau brusc, scoţîndu-l la iveală. Uneori o mişcare a marinarului din prova sfîşia norii curgători, iar omul apărea înfăşurat într-o perdea de lumină. Umbra uriaşă i se desena în ceaţă. Braţele se ridicau, apoi coborau, manevrînd mereu prăjina lungă ce continua să descifreze pe fundul albiei drumul navelor :

— O palmă exact !... Trecut la trei degete !... Împinge spre Empie !... Împinge spre Ryaume !... Apă mică în prova... Depuneri spre Ryaume !

Strigătele jalonau coborîrea... În faţa comunei Oullins spălătoresele răspundeau :

— Atenţie la cărbune !

Patronul Merlin mormăi o înjurătură, dar în spatele lui recunoscu vocea puternică a lui Paul Barillot :

— Adunătură de babe, spălaţi, spălaţi mereu ! Bine faceţi ! Noi de mult am scăpat de el. [1]

[1] *Charbon* (în fr.), mai înseamnă şi dalac, boala infecţioasă comună oamenilor şi animalelor

Iar acest joc de cuvinte dezlănţui un lung hohot de rîs.

Înainte de Sellette, în timp ce prin stînga lor defila insula Grande Chèvre, Philibert duse la gură porta-vocea de metal şi strigă :

— Hei ! Bac tras pe cabluri... Trec şapte bărci. Proprietar Merlin !

De foarte departe, un glas răspunse :

— Hei ! Treci liniştit dragă Philibert !... Şi fii atent la Tabare... Drumul e greu... S-a depus pietriş spre Empie. Eşti primul care coboară de cînd cu seceta. Nu mă miră cînd e vorba de tine. Dar fii cu ochii-n patru, fluviul s-a schimbat.

— Mulţumesc, bătrîne Barillot... Merge, merge ?

— Merge, dar am optzeci de ani.

— Şi-o să mai trăieşti încă mult !

— Drum bun, băiete... Sfîntul Nicolae ţine cu tine.

Toţi marinarii îl cunoşteau pe Moş Barillot : la fel ca majoritatea celor ce lucrau pe bacuri era un fost barcagiu. În timp ce bărcile treceau, conversaţia continua, fiecare luîndu-şi sarcina să răspundă pe rînd acestei voci venind din ceaţă. Bătrînul trebuia să fie pe bacul său, dar barcagiii zăreau doar cablurile, ca o linie neagră desenată pe cer de la un mal la altul al Ronului şi care trecea foarte repede pe deasupra capetelor lor.

Înainte de a ajunge la insula Tabare, se stîrni a doua rafală de vînt, mai puternică decît prima. Deodată totul se împurpură. Fluviul aurit spumega ca o supă grasă. Aburii luminoşi se

înălţau spre soare. Totul era lumină. Chiar şi umbrele plopilor tremurători, chiar şi frunzişul bogat al tufişurilor pe care toamna îi şi rugini se. Fiecare frunză era ca o picătură de lumină. Întreaga vale plîngea cu lacrimi de soare picurînd peste malurile şi peste oglinda stătută a bălţilor. Valuri spumoase urcau spre stîncile malului stîng, semănînd cu o jerbă de flăcări smulsă din foalele fierarului. Lungi eşarfe viorii se tîrau printre insule, se agăţau de trunchiurile noduroase ale plutelor, se sfîşiau de vîrfurile aurite ale plopilor, despuiaţi de secetă înainte de adevărata sosire a toamnei.

Întorcîndu-se, patronul Merlin văzu înşiruirea celor şapte ambarcaţiuni urmîndu-l bine aliniate, de parcă o aţă întinsă le-ar fi legat una de alta.

O mare bucurie îl cuprinse. Se simţi dintr-o dată asemenea văii unde se revărsa din plin lumina încă îmbibată de acest rest de noapte. Fiece mişcare a fiecărui marinar din prova mînuind prăjina de sondă era ca un salut adresat soarelui. Fiece strigăt indicînd adîncimea apei era ca un apel de bucurie.

Lumină! Totul era lumină!

— Apă mică spre Ryaume, împinge spre Empie! Împinge, împinge, împinge!

Chiar şi aceste indicaţii trîmbiţate de Tirou răsunau ca un rîs zgomotos.

— Apă mică spre Ryaume! repeta musul.

— Împinge cu mine, băiete, urla Philibert.

Şi băiatul împingea. Şi întregu-i chip rîdea în soare.

De-abia schimbaseră direcţia bărcii, îndreptînd prova spre malul stîng de unde venea lumina, că marinarul din prova strigă:

— Apă mică spre Empie! Împinge spre Ryaume! Împinge, împinge, împinge.

— Mii de draci!

O înjurătură. O opintire ce pare că-ţi frînge şalele. Un strigăt smuls din străfundul rărunchilor. Alte strigăte şi alte înjurături. Strigătele aleargă de-a lungul bordajelor, apasă pe prăjinile de sondă, dau vigoare şi vioiciune barei al cărei lemn trosneşte de parcă ar fi gata să se rupă. Lemnul se zbate între forţa cumplită a fluviului şi forţa oamenilor mai rapizi decît curentul.

Totul se petrece în acelaşi timp sub ploaia de lumină.

Iar vîntul de sud îşi scutură coama în soare, soarbe putere şi se umflă în marea albie a văii. Trezit, se întinde, se mişcă, se întoarce cînd pe-o parte, cînd pe alta. Împinge spre mal, strivindu-le, resturile de ceaţă subţiate şi clatină plopii din care picăturile de apă şi frunzele zboară în rotocoale largi de cristale şi de rugină.

Nu este furia vîntului, ci bucuria lui. După ce se întinde, se ridică brusc şi calcă în picioare întunericul neliniştit.

Vorbeşte. Vorbeşte, şi apoi începe să cînte. Se îmbată de soarele revărsat. Înaintează spre nord ridicînd braţe de frunze. Satele luate prin surprindere îşi deschid larg ferestrele instalînd pe coline primele coşuri din care iese fumul.

Tabare, Table Ronde, Four à Choux, atîtea insule de-a lungul cărora convoiul trebuie să treacă pînă să ajungă la Vernaison. Bărcile defilează așa de repede, iar fluviul este atît de înțesat cu bancuri de pietriș, încît barcagiii abia dacă au timp să zărească satul din dreapta lor.

Acum cînd lumina a devenit stăpînă, Philibert își aruncă ochii spre marinarul din prova ale cărui plete și barbă roșcată par ca niște limbi de jar în incendiul aurorei. După gestul larg al brațului se poate ghici adîncimea apei, iar strigătul lui Tirou este de cele mai multe ori o confirmare a celor constatate în același timp cu el.

Între ei se află toată lungimea navei, măsurînd patruzeci și cinci de metri. Plecînd de la pupa, privirea patronului depășește cortul de pînză, cercetează în treacăt stivele de baloturi și de lăzi, vede, fără s-o privească, cabina de pe punte, — o scundă construcție din lemn unde lucrează bucătarii și contabilul — alunecă peste binta groasă de care se leagă cablurile și garlinele cînd se trage la edec, și se oprește în sfîrșit la botul ușor ridicat al provei unde marinarul din prova se agită ca un drac.

De la Vernaison la Givors vine o înșiruire de locuri cu apă mică, adînci de cel mult șaptezeci de centimetri.

Cu ani în urmă, patronii echipajelor ceruseră un dragaj. Acum, cei ce putuseră rezista concurenței vapoarelor s-au lăsat păgubași. În sinea lor, doreau să nu se mai adîncească niciodată albia fluviului, deoarece lucrul acesta ar prii prea mult vapoarelor. Cît despre ei, datorită meseriei, datorită efortului și vicleniei, datorită alianței cu fluviul — navigau cu orice preț, fie în josul, fie în amontele fluviului. Înțeleseseră că orice-ar întreprinde Administrația n-ar ajuta decît la grăbirea sfîrșitului lor. Pe porțiunea aceea, de exemplu, drumul de halaj era atît de prost, creșterea apelor îl avariase în atît de multe locuri, încît se putea spune că era impracticabil. La navigația în amonte, caii erau obligați adesea să treacă pe marginea insulelor, prin tufărișul zăvoaielor de care cablurile se agățau. Vătaful și căruțașii înaintau cu securea în mînă pentru a croi drum cailor. În alte locuri, animalele trebuiau să traverseze brațele moarte cu diguri surpate. Pentru cîțiva metri, trudeau ore în șir în apa pînă la grumaz, căutîndu-și loc pentru copite pe terenul cu nisip mișcător sau pe stîncile acoperite cu mușchi alunecos ca poleiul.

Dar niciodată barcagiii nu și-au drămuit efortul. Deoarece nu de la fluviu li se trăgea lor cel mai rău dintre rele, ci de la om și de la mașinile lui.

Pînă la Givors, toate micile porturi muriseră, din ziua blestemată cînd drumul de fier dintre orașul Saint-Etienne și Lyon începuse să afume valea.

Mai încăpățînat și mai arțăgos decît ceilalți proprietari de echipaje, patronul Merlin refuzase să pactizeze cu monstrul. Știa că într-o bună zi oamenii vor încerca să prelungească dublul șarpe de oțel pînă la mare. Atunci, ca să arate că îl urăște și îl disprețuiește, refuzase să încarce, la Givors, cărbunele adus cu va-

goanele din minele de la Loire. Alţi patroni acceptaseră. El însă trecea mai departe mîndru, fără să privească spre portul unde turnătoriile scuipau negru. Nu ducea lipsă de încărcătură pentru cele șapte bărci ale sale.

După Givors, fluviul întîlnește dealurile din Bans care îl deviază spre est. Nici aici drumul nu este ușor. La insulele Loire apa se desface în două și trebuie să cotești pe brațul dinspre Empie, deoarece celălalt braţ este prea șerpuitor.

— Trece la trei degete ! strigă marinarii din prova.

Şi Philibert simte transmiţîndu-i-se în mîini rostogolirea pietrișului. Pana cîrmei răzuie fundul.

— Fir-ar să fie ! Dacă nemernicul ăsta cu căldări va putea naviga pe aici înseamnă că are pe dracu de partea lui !

Înaintează tîrîș-grăpiș cercetînd atît cu privirea cît și cu sonda fluviul ce-și schimbă mereu nivelul. Dar, soarele, care-și aruncă razele pe toată lungimea văii, devenind din ce în ce mai arzător, toarnă argint pe apa tulburată de vîntul din Sud. Nu se zărește nimic. Nimic decît ceea ce sparge cu adevărat oglinda apei : stînci, trunchiuri de arbori pe jumătate îngemănaţi, bucăţi de diguri sfărîmate — totul iese la iveală.

Nervii sînt încordaţi. Dacă fluviul ar fi avut un nivel normal, odată cu ridicarea ceţii, bărcile următoare ar fi trebuit să navige fără marinar în prova. Acum însă, pe o apă atît de scăzută, fiecare era obligat să-și descifreze singur drumul, metru cu metru.

Philibert se întoarce. Pe șalanda cu grajduri unde se aflau caii, marinar în prova era fiul său, iar la cîrmă Albert Carénal. Acesta își scoate pălăria mare de fetru neagră și, cu o mișcare largă de prietenie, își salută patronul. Vătaful probabil obosise și profitaseră de o trecere mai ușoară pentru a-și schimba locurile. Ceilalţi doi oameni de la bord stăteau lîngă ei : alături de Claude un căruţaș, iar alături de Carénal un barcagiu.

Încăpăţînat ca întotdeauna, Philibert nu-și luase la bord decît personalul obișnuit. Nici Rapiat, nici bucătarii rămași în cabina lor n-aveau cum să-i vină în ajutor. Deodată îi fu rușine că fiul său fusese mai omenos decît el. Cum tocmai lăsaseră în dreapta insula Richard, intrînd într-o porţiune lină unde apa mai puţin agitată anunţa strîmtoarea de la Estressin, își chemă musul.

— Ei, puștiule, treci la bară și uită-te la mine. Am să-ţi fac semn. Dar ai grijă să n-o rotești prea mult pînă ajung la prova.

Philibert înaintează fără să alerge, dar cu un pas întins ce răsună pe scîndurile punţii. Nava coboară cu viteza curentului iar fluviul pare nemișcat. Philibert însă merge mai iute decît fluviul. Apa este încă ușor tulburată de noroiul cărat de Saône în urma ploilor.

— Apă destulă !

Pentru a patra oară Tirou lansează acest strigăt liniștitor. Navigarea nu este foarte sigură,

dar apa este destul de adîncă pentru a înainta fără teamă.

— Tirou, lasă-mi mie sonda și du-te la cîrmă.

— Nu sînt obosit.

— Știu... Dar simt nevoia să-mi dezmorțesc umerii... Hai, dă-mi-o.

Marinarul din prova scufundă încă o dată prăjina în apă, apoi, în loc s-o scoată o lasă să alunece în voie de-a lungul bordajului. Philibert o apucă și strigă :

— Apă destulă !

Marinarul din prova se îndepărtează, ștergîndu-și cu brațul fruntea plină de sudoare.

— Du-te de bea o înghițitură și trimite-mi plosca prin mus !

Philibert se apucă de treabă. Mînuiește sonda cu gesturi largi. Cînd o scoate din apă, mîna dreaptă alunecă de-a lungul prăjinii netede de salcie, coboară pînă dă de lemnul ud. Îi place acest contact direct cu fluviul.

Privirea îi fuge de la un mal la altul ; zboară pe suprafața apei ca un pescăruș : caută ; cercetează. Apoi plonjează brusc în același timp cu prăjina. Cînd apa este mai puțin adîncă și în apropiere, apare vreun banc de pietriș, fundul defilează indicînd singur viteza fluviului și a navei pe care o poartă.

Departe, în soarele ce învăluie culmea făcînd să vibreze clopotele bisericii, apare Vienne. Barcagiii vor naviga în direcția orașului apoi, cînd vor fi foarte aproape de mal, vor coti spre Ryaume pentru a trece pe sub marele pod metalic ce leagă orașul Vienne de Saint-Colombe. Numai atunci vor începe manevra de acostare.

În bărcile de scînduri construite pe insule, pescarii își pregăteau năvoadele. Adulmecaseră ceața și simțiseră ușoara creștere a apei. Peștele va veni pe pietriș, va pătrunde în brațele moarte și va scormoni pămîntul ce nu mai văzuse apă de săptămîni. Pentru a-l prinde trebuia intervenit repede, înainte de trecerea primelor vapoare. Afurisitele astea zgîlțîiau malurile în așa hal încît după fiecare cursă pescuitul era paralizat vreme de o oră și ceva.

La Tour de Millery, dimineața era însoțită de bocănituri surde și scrîșnete de lemn sfîrtecat. Cînd cleștele le smulgea din scînduri, cuiele ruginite gemeau ca animalele. Doi oameni lucrau la desfacerea pontonului. Din anul 1827, de cînd se înființase calea ferată, portul murise. Pontonul fusese lăsat pe loc timp de treisprezece ani. Nădăjduiseră imposibilul, miracolul, dar miracolul era vaporul. Aveau o gară, însă portul năpădit de nisip nu mai văzuse apropiindu-se de el nici o barcă. Atunci consiliul municipal hotărîse desființarea pontonului.

La Givors, cele două echipe de docheri își începuseră lucrul. Cea neagră pentru cărbune, cea roșie pentru minereul de fier.

În port se aflau stive de cărbune și de minereu. Apa scăzută nu împiedicase mersul trenului, doar pe al navelor. Atunci cărbunele se îngrămădise pe cheuri. Iar docherii continuau să-l care pe umerii lor aduși, golind coșurile de la înălțime, negri, prăfuiți, scuipînd gros în

praful înecăcios. Priveau spre cerul ce se însenina. Nu peste mult avea să se lase o căldură la fel de mare ca şi cea de la cuptoarele înalte unde se duceau uneori să lucreze noaptea.

Aşezaţi în fundul bacurilor, podarii respirau uşuraţi îndată ce răsărea soarele. Ochii li se îndreptau spre malul din faţă, ţinta eternului lor du-te-vino. Lucrînd pe fluviu timp de atîţia ani, îşi sfîrşeau zilele pe aceste bărci legate de un cablu asemenea cîinilor ce n-au decît dreptul de a traversa curtea. Făceau naveta de la un mal la celălalt, răspunzînd chemării celor ce-i rugau să-i treacă, temîndu-se de vapoarele navigînd în josul sau în susul fluviului, urînd şi ei monştrii cu abur. Erau prizonierii unui cablu, fericiţi însă că se aflau acolo şi dorind să se înalţe cît mai puţine poduri. Fericiţi că se aflau acolo, deoarece, cu tot răul îndurat, Ronul rămînea tot Ron.

Strangulat în aval de pintenul munţilor Saint-Romain-En-Gal ce împinge spre ultimele dealuri ale văii Levaux, încetul cu încetul fluviul îşi pierde elanul. Începe să lenevească iar malurile să defileze mai domol.

Sondînd mereu, patronul Merlin apasă pe prăjină înainte de a o scoate din apă. Degeaba. Ar fi trebuit o forţă de zece ori mai mare pentru ca nava grea să avanseze mai iute decît fluviul. Nava pactiza cu fluviul. Mergea aşa cum îi dicta el, şi cum, dealtfel, înţelegeau şi barcagiii. Coborîseră totdeauna împreună cu Ronul, fără să încerce să-l păcălească, fără să vrea să pară mai vicleni decît el. Era o lege a naturii

şi numai nebunii ce foloseau aburul o puteau pune în discuţie. Patronul Merlin ştia acest lucru, dar graba de a ajunge îi dicta mişcări uneori necontrolate. Pe deasupra, avea în el o rezervă de energie atît de mare încît simţea nevoia să risipească ceva din ea, aşa, pentru propria-i plăcere, dar şi pentru că organismul suferise prea mult din pricina repaosului forţat.

Barca înainta în lumină. Vîntul învolbura mereu fîşiile de ceaţă, dar peste apa mai puţin agitată domnea o linişte adîncă. Crucea fixată în prova se desena mai neagră decît lanţul încă îndepărtat al munţilor ce părea că sparge oglinda strălucitoare a fluviului.

Linişte. Iar cînd îţi întorceai capul, doar dacă auzeai murmurul vîntului. O linişte îngrijorătoare, brusc destrămată.

Philibert tresare.

Priveşte repede înapoi.

Ochii săi încă plini de soare scrutează amontele unde totul e cenuşiu. Privirea abia dacă ajunge mai departe de ultima barcă a convoiului. Dar ceea ce el nu vedea încă, barcagiii din coadă descoperiseră. Gesticulau. Zbierau cît îi ţinea gura. Marinarii din prova împingeau pe prăjini pentru a-şi îndrepta bărcile spre mal. Ceilalţi puseseră şi ei mîna pe căngi împingînd de asemenea.

Al doilea şuierat al monstrului cu abur împînzea valea. Deasupra ceţei, pe bolta ce începea să se limpezească, se contura o dîră de fum. Neagră, grea, deasă, urca anevoie. Semăna cu o omidă uriaşă şi respingătoare, zvîrcolindu-se parcă de durere. Nu după multă vreme, muş-

cînd din fluviu, apăru și namila din fierărie neagră și roșie. Apa se lăsă spintecată. Valurile spumoase, ca o rană vie, se înălțau unul după altul biciuind malurile. În centru : bestia mirositoare. Bestia scuipînd din ce în ce mai negru, repetîndu-și șuieratul însoțit de un rotocol alburiu, repede absorbit de fum.

— Blestemul lui Dumnezeu !

Philibert își varsă năduful. Se lasă o clipă mînat de furie, apoi brusc, cu dinții încleștați și mușchii încordați, se aruncă cu toată forța în lupta împotriva fluviului. Musul ia o prăjină și împinge alături de el. Tirou manevrează bara cîrmei. Bucătarii țîșnesc din cabină și pun mîna pe căngi.

Între timp vaporul depășește bărcile din coada convoiului. După zgomotul mașinilor, Philibert înțelege că omul de la comandă a redus din viteză, dar iuțeala monstrului este încă înspăimîntătoare.

Barcagiii ridică pumnul și strigă sudalme pe care ceilalți nu le aud.

Dar, Doamne, cum puteau trăi ființe omenești în acest vacarm infernal, în acest huruit, în aceste pocnituri, în aceste șuierături ale aburului, în această vuire a apei rostogolită de roțile cu zbaturi ?

— Trădătorilor ! Scîrnăviilor !

Așa striga Tirou, în timp ce Canut schița gesturi obscene în direcția vaporului și răcnea din răsputeri :

— Dar-ar dracu să-ți sară în aer căldarea !

Foarte mîndru, patronul Merlin își ține fălcile încleștate. Nici măcar nu se întoarce în direcția monstrului prefăcîndu-se că nu-l vede. Totuși, privirea îi zboară ca o săgeată pe sub borul lăsat al pălăriei ce-i umbrește fața înclinată. La o depărtare de cîțiva metri, trece fiara mirositoare. Neagră și roșie și fără nimic curat în afara alămurilor strălucitoare. Pe puntea din prova, pasagerii se înghesuie să privească barcagiii. Rîd. Fac glume. Îndrăznesc să-și bată joc de munca oamenilor cinstiți.

Patronul Merlin își rumegă furia. Simte în gură un gust amar. Doamne ! Să pui gheara pe unul din ăștia și să-l bagi cu capul în apă !

Valurile ridicate de etrava de oțel ce brăzdează fluviul, golindu-i parcă albia, zgîlțîie ambarcațiunile. Barcagiii se zbat să le mențină alinierea.

Spuma biciuiește bordajele și se rostogolește pe punte.

Philibert tremură din tot trupul. Mîinile crispate pe prăjina de salcie par a se frînge, atît de tare strîng lemnul.

Nimic ! Nu va zice nimic ! Nu le va răspunde nici chiar marinarilor de pe vapor, ce rîd împreună cu pasagerii, strigîndu-le că sînt niște înapoiați.

Philibert încearcă să-și stăpînească ura. Însă dacă se poate abține să nu dea drumul înjurăturilor ce-i ard buzele, nu se poate opri să nu rostească rugăciunea izvorîtă în gînd :

— Sfinte Nicolae, nu doresc răul nici nerozilor de pasageri, nici barcagiilor ce și-au trădat meseria și fluviul. Nu doresc răul nimănui ; un

singur lucru îţi cer : fă ca această namilă de fier pîngăritoare a fluviului să se sfărîme de-o stîncă... Fă ca putreziciunea asta ce murdăreşte Ronul tău să se împotmolească în nisipul purificator ! Fă ca toate ambarcaţiunile metalice să se zdrobească, iar companiile să se ruineze ! Sfinte Nicolae, fă ca adevăraţii barcagii să mai poată trăi din munca braţelor proprii, ei care te preaslăvesc şi îţi venerează fluviul !

Monstrul a trecut.

Încetul cu încetul, apa răscolită de el începe să curgă aşa cum trebuie să curgă un fluviu. Vîltorile se caută, şovăie, se refac. Curentul oprit şi împins spre amonte îşi recapătă matca.

Ronul va prelua bărcile liniştite şi le va duce iarăşi spre sud.

Nici o înjurătură, nici un strigăt, nimic ! Nimic decît indicaţiile de adîncime lansate din nou de marinarii din prova.

Vaporul de asemenea are un marinar la prova. Dar, din pricina zgomotului infernal, el nu strigă. Alături stă un ajutor supraveghind sonda şi, prin anumite semne, indicînd timonierului adîncimea apei şi direcţia de urmat. Dar toţi oamenii aceştia sînt barcagii ce şi-au trădat echipajele.

Patronul Merlin priveşte cum se îndepărtează uriaşul vapor de fier, înalt la apă, cu roţi făcîndu-l de trei ori mai lat decît barca sa. Oare cu ce-o semăna nava asta cu roţi ?

Îl priveşte îndepărtîndu-se prin mijlocul fluviului despicat, şi ridicînd în urmă-i două brazde enorme pe care malurile le resping mormăind.

Monstrul dispare curînd după malul stîncos al munţilor Saint-Romain-en-Gal, dar peste fluviu tot mai pluteşte fumul său greoi. O clipă fumul întunecă cerul prefăcînd soarele strălucitor într-un bulgăre roşu, asemenea globului lăsat spre pămînt în serile triste de iarnă.

Încetul, cu încetul, soarele se primeneşte. Îşi recapătă strălucirea. Vîntul se grăbeşte să împrăştie fumul cărbunelui, dar ceva tot rămîne. Ceva ce pînă la urmă nu se mai vede, dar posomorăşte dimineaţa şi şterge luciul metalic al fluviului.

Cînd se angajau în aceste porţiuni ale fluviului unde apa, reţinută de strîmtoarea munţilor, curge mai lin, pe o albie mai regulată, comandanţii vapoarelor măreau viteza. Mai multă apă, mai puţine obstacole — iată motive de mare bucurie. Totul se cutremura, totul vuia, iar namila de fier părea gata să se dezmembreze la fiecare rotaţie a zbaturilor. Fumul scuipat de coşuri era şi mai negru. Iar cînd treceau pe sub vreun pod ce-i obliga să tragă de sarturi pentru coborîrea coşului, se trezeau brusc învăluiţi într-un nor înecăcios. La nivelul apei aerul era de nerespirat. Pasagerii, marinarii, timonierii îşi astupau nasul şi închideau ochii pînă cînd tubul lung al coşului colorat în negru şi roşu reintra în funcţiune.

Riveranii înjurau şi aruncau cu pietre, dar ele nu atingeau niciodată vaporul. Puţinele accidente, fără importanţă dealtfel, se datorau pietrelor aruncate de pe poduri de căruţaşii ale căror animale se speriau.

Cînd un vapor depășea sau întîlnea un convoi de bărci, unii comandanți reduceau viteza alții, dimpotrivă, dădeau ordine să se mărească presiunea, rîzînd de insultele barcagiilor și răspunzînd cu gesturi pline de ură.

Fiecare trecere a vaporului în aval sau în amonte înfuria fluviul, determinîndu-l să facă tot felul de strîmbături în urma lui. Nici el nu se putea obișnui cu acest du-te-vino, cu această murdărie. Iar faptul acesta umplea de nădejde inima patronilor de echipaje. Cît timp vor simți alături de ei fluviul și locuitorii de pe maluri, vor continua să lupte. Căci riveranii sufereau de asemenea din pricina apariției marilor vapoare. Puțin cîte puțin, micile porturi mureau. Hanurile de pe malul apei și hotelurile elegante, care trăiseră atîta vreme din banii cîștigați de la barcagii și pasagerii acestora, își închideau porțile.

În anul 1783, cînd marchizul Jouffroy d'Albbans lansase pe Saône primul său piroscaf, mulți veniseră la fața locului pentru a se distra privind mașina cu abur. Pentru ei, nebunul poreclit Jouffroy-Piston, constructorul uriașei jucării, nu era decît un prezentator de curiozități. De atunci, trecuseră cincizeci și șapte de ani. Bătrînii își aminteau adesea ziua aceea. Riseseră, rîseseră sănătos, bînd vin din podgoriile Côte-Rôtie. Cei de pe vapoare avuseseră multe de îndurat, însă prin muncă și cu sume atît de mari încît te întrebai dacă nu cumva banii aceia și-i fabricau singuri, reușiseră să-și perfecționeze mașinile.

Cîtă vreme navigația cu abur se mărginise la Saône, barcagiii de pe Ron și riveranii continuaseră să rîdă. Accidentele survenite primelor vapoare ce se încumetaseră să pătrundă pe marele fluviu îi făcuseră să ridice din umeri.

Ce credeau, oare, bogătanii ăștia, că dacă aveau bani își puteau permite orice ? Neîndoios, cu banii reușeai multe dar ca să pui stăpînire pe un fluviu, — iată un lucru ce trebuia demonstrat. Ani și ani, adevărații barcagii lucraseră strîns uniți. Apoi, puțin cîte puțin, pe măsură ce vîrstnicii se întorceau la malul apei doar pentru a sta la soare și a-și aștepta sfîrșitul povestind despre viața lor plină de necazuri, unii patroni de gradul al doilea ce știau prea bine că nu vor ajunge niciodată proprietarii unui echipaj. s-au lăsat ademeniți de bani. Au călăuzit oamenii de pe vapoare și pînă la urmă aceștia i-au învățat să le manevreze mașinile. Trădarea aceasta a cîtorva barcagii a fost de ajuns ca fluviul să fie rănit și murdărit. La rîndul lui, fluviul se apăra cum putea, înfuriindu-se sau rărindu-și apele, cărînd tone de nisip și arbori uriași plutind de-a curmezișul albiei, dar ceilalți aveau atîția bani la dispoziție încît vapoarele erau iute reparate sau înlocuite.

Astfel, din ziua aceea a anului 1829 cînd vaporul *Pionnier* urcase de la Arles pînă la Lyon în mai puțin de patruzeci și opt de ore cu o încărcătură de 1 150 chintale, o umbră apăsa valea. Oamenii începuseră să-și amintească cu tristețe de vremurile îndepărtate cînd peste două mii de ambarcațiuni asigurau singure traficul, trezind la viață un popor întreg de bar-

cagii şi de riverani. Acum, dacă mai rămăseseră vreo douăzeci de echipaje însufleţind micile porturi. Încărcau şi descărcau în timp ce coborau sau urcau fluviul, acostînd la fiecare cheu unde vapoarele nu puteau să se aventureze.

Mai mult ca oricînd, locuitorii micilor porturi se bucurau ca de o sărbătoare cînd soseau barcagiii. Se cunoşteau, îşi comunicau noutăţile, vorbeau despre cei ce navigau pentru un alt patron.

Din cînd în cînd cîte o privire se întrista. Cutare bătrîn murise. Cutare băiat dintr-o familie de vechi barcagii renunţase la tot şi se vînduse vaporului. Din toate veştile, aceasta era cea mai sfîşietoare pentru sufletul unui barcagiu.

După trecerea vaporului, soarele apăruse iarăşi, însă fără să mai aducă veselia. Philibert privise vasul negru ce se îndepărta urmat de triunghiul său de spumă. Blestemase de sute de ori atît pe cei ce-l construiseră cît şi pe cei ce acceptaseră să-l slujească. Totuşi, văzînd colosul de fierărie înaintînd fără nici o dificultate printre bancurile de pietriş, nu se putuse abţine să nu murmure :

— Bestia asta de Monnier se pricepe să piloteze ! Cunoaşte fluviul la fel de bine ca mine. Şi cînd te gîndeşti că eu l-am învăţat.

Se simţi cuprins de un fior de mîndrie, care-i domoli mînia şi ura. Căci toţi muşii formaţi de el ştiau acum să meargă pe fluviu. Toţi deveniseră fie marinari în prova, fie ajutori de patron.

Doi dintre ei îşi alcătuiseră chiar un convoi şi navigau pe cont propriu. Alţii însă, cum era Girard Monnier considerat întotdeauna un băiat cinstit, îşi puseseră învăţătura în slujba companiilor de navigaţie mecanică.

Pînă la Vienne, traversară o apă tulbure şi agitată, zgîlţîiţi de valuri puternice.

Îndată ce barca pilotată de Tirou depăşi limba de pămînt de la Saint-Romain, Philibert îşi aruncă ochii spre linia dreaptă ce cotea spre sud-vest şi descoperi o lungă panglică fumurie înaintînd pînă la dealurile din Ampuis.

Vaporul dispăruse, însă fumul său mai stăruia încă pe malul stîng, ferit de vînt. Plutea printre tufişuri ca o ceaţă nesănătoasă.

— Într-o zi, mormăi Philibert, vinul de Condrieu va mirosi a cărbune, iar pastrama nu va mai putea fi mîncată, deoarece caprele vor paşte iarbă otrăvită.

Încercă de două ori apa cu sonda, apoi continuă :

— Aşa se va întîmpla la un moment dat, doar dacă cei de la vapor nu vor muri otrăviţi de propriile lor maşini.

După cotitură, curentul mai puternic îi luă cu el. Viteza bărcii crescu. Apa mică îi obliga să navige cu atenţia încordată. În timp ce sonda apa, Philibert trebuia să supravegheze şi porţiunea din apropierea podului, al cărui pilon stîng constituia un pericol pentru cei ce trebuiau să acosteze.

Privirea ageră îi alerga de la inelele sondei la pilonul din zid, unde apa, izbindu-se de anrocament, fierbea în clocote.

Se întoarse numai cît trebui să-i strige lui Tirou :

— O palmă exact ! Banda spre Ryaume. Împinge ! Împinge ! Împinge !

Ajutat de mus, marinarul din prova se arcui pe bara cîrmei. Barca vibră. Fluviul, spintecat de prova ce se cabra, începu să biciuiască bordajul. În dreapta, apăsînd pe prăjină, Philibert ținea în loc prova. Biruind fluviul, nava intră cu botul în vîltoarea formată de pilonul lăsat în urmă.

Deși de-a curmezișul, continua să înainteze. Prova atinse cheul de piatră iar pana cîrmei răzui bancul format în aval de pilonul din dreapta.

Barca trecuse. Fiind cea mai lungă din convoi, celelalte șase vor reuși să treacă și ele. Philibert era convins. Își cunoștea oamenii. Gîndul acesta îl reconfortă deoarece era imposibil să reușești asemenea manevră cu un vapor.

În timp ce conducea astfel, patronul își aruncase privirea spre portul unde aveau să acosteze. De-a lungul cheului, mult în aval, era oprit un convoi de cinci bărci la fel cu ale lui. Caii pășteau prin apropiere. Patru barcagii alergau în amonte. Primul, Joannès Etiévent, patronul celor cinci ambarcațiuni, striga :

— Hei, Philibert ! Aruncă bandula ! Musul, care înțelesese despre ce e vorba, luă o frînghie la capăt cu o bucată de lemn îngreuiată cu

plumb și, după ce o roti deasupra capului, o zvîrli în direcția cheului.

La o distanță de cîțiva metri în aval de pod, un pinten al digului împingea curentul spre mijlocul fluviului, pregătind o porțiune calmă în care apa, destul de adîncă, aproape că stătea pe loc. Acostarea era ușoară ; împinsă de curenți, nava se lipi de cheu, cu prova în amonte.

Înainte de a sări pe dig, patronul Merlin supraveghe sosirea celorlalte bărci ce manevrau una cîte una, aliniindu-se în avalul navei sale. Strigătele oamenilor, ordinele, parîmele bătînd aerul, inelele de metal zăngănind pe pietrele cheului, toate acestea animau portul pentru o bună bucată de vreme.

Și totuși nu atît de multă încît oamenii să uite de trecerea monstrului.

Cînd coborî pe cheu, patronul Etiévent îi ieși în întîmpinare și, strîngîndu-i mîna, îi spuse :

— L-ai văzut coborînd pe ticălosul ăla ?

— L-am văzut... Am avut norocul să mă aflu într-un loc ferit, altfel mă arunca pe mal.

— Aici, a trecut la mai puțin de un metru de ultima mea șalandă. Am baloturi de bumbac care s-au udat. Am trimis după portărel să facă constatarea. Clientul meu îl va da în judecată. Iar dacă nu-l dă el, îl voi da eu. Voi pierde poate ultimii bani, însă, pe legea mea, chestia asta nu se va isprăvi așa !

Pe măsură ce vorbea, Etiévent se înflăcăra. Înalt și bine legat, cu fața osoasă și musculoasă, gesticula și se strîmba de mînie.

Pentru Philibert, prieten cu el de cînd lumea, era o mare plăcere să-l vadă așa, plin de ură și hotărît să se bată pînă la capăt.

Făcea parte din categoria oamenilor dîrzi și căliţi de care marina cu abur trebuia să ţină seamă.

Pe toată lungimea cheului, în grupuri de cîte patru sau cîte cinci, membrii celor două echipaje discutau. Mînia le punea în mișcare atît braţele cît și gurile.

La un moment dat patronul Merlin se gîndi cum ar fi arătat portul dacă în clipa aceea ar fi acostat un vapor avînd la bord toţi patronii companiilor și toţi trădătorii corporaţiei. Își imagina bătaia. Vedea plonjoanele executate de toată lumea aceea simandicoasă la comanda vlăjganilor săi și ai lui Etiévent.

Era însă un vis și visurile n-au constituit niciodată pîinea de toate zilele a barcagiilor.

Etiévent nu visa. După ce-și vărsă grosul mîniei, spuse calm :

— Judecînd după viteză, m-ar mira să ajungă la Beaucaire fără să-și piardă cîteva table pe drum.

— Ticălosul dracului ! zise Philibert, urcînd din nou la bord.

Etiévent îl urmă. Făcură împreună cîţiva pași spre pupa, apoi Philibert întrebă :

— Urci ?

— Da. Am stat blocat aici mai mult de douăzeci de zile.

— Ca mine la Lyon.

— Ca toată lumea de peste tot. Cînd am văzut azi-dimineaţă mica umflare a fluviului și culoarea pămîntie a apei, am știut că vine de la Saône. M-am gîndit să urc, dar vezi, risc să fiu blocat mîine ceva mai sus. Îmi rămîn cel puţin șase zile de urcat pînă la Lyon. Dacă vîntul din sud ţine trei zile, va crește și apa iar atunci mai c-aș îndrăzni.

Ajungînd la bara cîrmei, patronul Merlin își duse la gură porta-vocea și strigă :

— Destul cu flecăreala... La bărci pentru transmise lui Philibert.

Oamenii urcară la bord, urmaţi de barcagiii din echipajul lui Etiévent veniţi să-i ajute.

Cînd Philibert își puse jos porta-vocea, Etiévent i se adresă cu un glas calm, dar avînd o tristeţe ce-l surprinse pe prietenul său :

— Ar trebui să le spui că vor trebui să descarce singuri ; totuși o să vă ajutăm și noi.

— Și hamalii ?

Etiévent oftă. Umerii laţi i se înălţară, mîinile i se crispară și mușchii feţei arse de soare începură să-i tremure.

— La mătase, mîrîi el. Sau la calea ferată. Au avut destule oferte, și cum traficul s-a oprit din pricina secetei, ce mai, au șters putina !

De data aceasta, Philibert oftă :

— Trebuie să-i înţelegem. Vor să cîștige și ei o pîine.

— Da. Înţeleg. Mă cunoști de ajuns ca să-ţi dai seama că înţeleg oamenii. Însă eram de faţă cînd au plecat ultimii. Le-am vorbit. Mi-au spus : „Și voi sînteţi pierduţi. În scurt timp pe fluviu nu vor mai fi decît vapoare. Micile porturi sînt condamnate". Așa mi-au spus. Dacă cei

trei băieți ai mei nu m-ar fi oprit, aș fi zvîrlit doi sau trei dintre ei în Ron, însă vezi...

Tăcu, lăsîndu-și fraza neterminată.

Philibert vru să-și reia porta-vocea pentru a da ordin oamenilor să debarce mărfurile singuri și să îmbarce ceea ce aveau de luat, însă văzu că barcagiii și căruțașii ajutați de oamenii lui Etiévent se și apucaseră să care lăzile și butoaiele.

Îl văzu și pe domnul Tonnerieu mergînd de la o barcă la alta cu registrele în mînă, controlînd și numărînd lăzile debarcate.

— Nu-ți face griji, spuse Etiévent, i-au informat ai mei.

Se îndreptară spre mijlocul bărcii pentru a se apuca și ei de lucru.

— Știi, adăugă Etiévent, nu vei avea cine știe ce mărfuri de încărcat, au fost transportate cu mijloacele rutiere ; după atîta așteptare, n-au avut încotro.

Făcu o pauză. Philibert înțelese că vroia să mai adauge ceva. Îl privi pînă în străfundul ochilor și întrebă :

— Ei, ce mai ai să-mi spui ?

— Dragul meu... Nu știu ce-o să ne facem.

Tăcere. Chiar și strigătele și larma oamenilor, chiar și hurducatul căruțelor pe podul ale cărui scînduri răsunau, păreau să se fi oprit.

— Ce spui ? întrebă din nou Philibert.

— Companiile au plătit cărăuși de uscat pentru transportarea mărfurilor spre Lyon de unde le vor îmbarca vapoarele. Cheltuiesc bani, nu glumă. Însă... (coborî glasul ca sleit de puteri) însă vor face totul ca să ne distrugă.

Philibert era uluit. Vestea aceasta, înfățișarea bărbatului atît de viguros și care părea zdruncinat, totul contribuia să năruie speranța păstrată vie în adîncul ființei lui, zicîndu-și mereu că era imposibil ca fluviul să îngăduie vaporul.

— Doamne, murmură el, Doamne, asta ne mai lipsea !

Stîngaci, neobișnuit cu gesturile de prietenie, mîna aspră a lui Etiévent îi cuprinse brațul. Strîngea de parcă ar fi apăsat pe o prăjină de sondă pentru a îndepărta de cheu o navă prea încărcată. Tremurul mîinii acestuia i se transmise lui Philibert.

Vocea de asemenea îi tremura cînd, printre dinții încleștați, strecură aceste cuvinte în care vroia să pună întreaga-i convingere.

— Numai că ne vom bate, dragă Philibert. Tu și cu mine ne vom bate pînă la capăt... Tu și cu mine, și alții mai tineri... cum sînt băiatul tău și ai mei.

Nu numai micile porturi, total neînsemnate, mureau încetul cu încetul. La Vienne, vapoarele nu puteau opri cînd coborau fluviul. Iar cînd o făceau, la urcuș, era din pricina nopții sau a fluviului ce îi obligau să acosteze. Însă nici pasagerii, nici mărfurile nu erau încărcate sau descărcate. Atunci ce însemnătate avea lucrul acesta pentru port sau pentru oraș ?

Nimic. Nimic decît trei sau patru marinari smoliți ca hornarii și care se împăunau prin cafenele.

Într-adevăr, aveau de ce să fie mîndri !

La trecerea lor, bătrînii scuipau scîrbiţi, dar anumite fete îndrăzneau să li se apropie. Această murdărie avea probabil pentru ele parfumul aventurii. Însemna noul, necunoscutul. Viitorul, cum îndrăzneau unii să afirme.

O namilă de fier zăbovind o noapte de-a lungul unui cheu — ce altceva putea să le aducă decît ochiuri de ulei pe apă şi fumăraie pînă în antrepozite ?

Un convoi de bărci, cu întregul echipaj şi cu toţi caii săi, însemna căldură, viaţă, chiar cînd lumea dormea. Căldarea se răceşte imediat ce se stinge focul. Viaţa dispare. Metalul este lucru mort, mai rece şi mai nepăsător decît dalele cheului. Iar monştrii aceştia cu abur sînt atît de greoi, încît odată acostaţi nu se mişcă mai mult decît pilonii unui pod de piatră. Şi-aveau neobrăzarea să se numească vapoare ! Îndrăzneau să pretindă că se înfrăţesc cu fluviul, cînd n-aveau nici măcar curajul să tragă de lanţuri şi să iasă în larg !

Noaptea, un convoi de bărci seamănă cu un animal lung odihnindu-se lîngă cheu. Un animal cu somnul uşor, gata să zăletească la cea mai mică unduire a apei. Un animal cu somnul agitat de oboseala zilei şi tresărind în somn deoarece mintea lui este încă plină de călătoria făcută.

Patronii se simţeau puternici alături de băieţii lor pe care îi deprinseseră cu viaţa pe fluviu. Era plăcut să-i vezi debarcînd butii enorme, damigene de cîte treizeci de litri umplute cu acizi pentru boiangerii, lăzi cu scule

pentru meşteşugari, baloturi de mătase... Munca aceasta era un fleac pentru muşchii lor de oţel şi pentru şalele lor suple de animale obişnuite cu toate primejdiile. Băieţii aceştia erau cu adevărat oamenii Ronului ! Mîinile lor nu erau murdărite de păcură, iar plămînii lor nu scuipau negru. Cu ei se mai puteau face încă multe proiecte. Pe ei se baza viitorul meseriei de barcagiu, ce refuza să se dea învinsă.

În clipa cînd cele două echipaje reunite terminaseră cu încărcatul baloturilor ce urmau să fie transportate în aval, apăru şi căpitanul portului. Un bătrînel uscăţiv şi uşor adus de spate. Navigase şi el în tinereţe, însă un accident îi slăbise rinichii, obligîndu-l să renunţe. Cum ştia să citească şi să socotească, ţinea registrele antrepozitelor. Fiind cinstit şi, odată cu vîrsta, cîştigîndu-şi o oarecare autoritate, de mai bine de zece ani deţinea funcţia de căpitan al portului Vienne.

Privi un moment printre grupuri, apoi, zărindu-i pe cei doi patroni, se îndreptă spre ei cu paşi întinşi, bătînd aerul cu mîinile. Cei doi se uitară unul la altul cuprinşi brusc de îngrijorare dar şi de pofta de a rîde. Căpitanul portului era de obicei un om calm şi rareori agitat.

— Înseamnă că a luat foc pe undeva, dacă iapa asta bătrînă a ieşit din bîrlog, zise Joannès.

— Şi ce caraghios este, aşa mătăhălos !

Cei doi patroni înaintară spre bătrîn.

— Salut, Moş Tavernel, spuse Joannès. Dracu te mînă aşa de repede ?

Mai mulţi oameni se apropiară. Se auzeau rîsete şi aluzii. Însă bătrînul nu-i asculta. Scoţînd de sub mustaţa galbenă ce-i acoperea buzele muştiucul unei pipe scurte, aproape în întregime ros, respiră lung. Cînd îşi ridică mîna pentru a arăta că poate vorbi, toată lumea tăcu.

— Puşchea-ţi limbă... gîfîi Moş Tavernel. S-ar putea să fie chiar dracu.

În cercul de oameni ce se lărgise se auziră cîteva rîsete răutăcioase, dar chipul întunecat al căpitanului de port n-avea nimic comic.

— În tot cazul, reluă el, i se aseamănă. La naiba... La mine în birou este cineva sosit direct de la Ampuis... Un om de pe *Triumfătorul*. A împrumutat un cal şi a venit după ajutor... Blestemata lor de maşină s-a împotmolit în amonte de insula Tupin.

Doar cei doi patroni, aflaţi foarte aproape de bătrîn, reuşiră să-i înţeleagă ultimele cuvinte.

Un val de strigăte se înălţă din grupul barcagiilor. Pălăriile cu boruri largi zburară în aer. Oamenii se îmbrăţişau, se băteau pe umeri, urlau de bucurie. Canut, care tocmai ieşise din cabină, începu să danseze în mijlocul cercului, în mînă cu un enorm polonic de unde picurau stropi de grăsime călduţă.

Moş Tavernel începu să gesticuleze rugîndu-i să facă linişte. Neizbutind, urlă, sub nasul lui Philibert :

— Opreşte-i tu pe gălăgioşii ăştia !

Philibert îşi vîrî degetele în gură şi fluieră. Strigătele se potoliră. Un timp se mai auziră cîteva rîsete şi întrebări răzleţe, tropăituri de saboţi şi de cizme, apoi grupul se strînse tăcut

în jurul căpitanului de port şi al celor doi patroni.

— Doamne Dumnezeule, mormăi bătrînul, oamenii vin să vă ceară ajutor, iar voi aşa le răspundeţi ?

— Ajutor ?

— La dracu ! Să crape !

Nu un rîs ci un mormăit duşmănos urcă din mijlocul oamenilor. O ameninţare îndreptată împotriva bătrînului ce, întinzîndu-şi trupul, îi măsura cu o privire aspră.

— Şi eu sînt împotriva lor. Ştiţi prea bine. Am să mor ca şi voi, înghiţit de scîrba asta a lor. Dar vaporul are o spărtură la prova, iar la bord douăzeci şi trei de pasageri.

Tăcere apăsătoare. Privirea ageră a bătrînului aleargă de la Philibert la Joannès. Joannès spuse :

— Dar malurile, pentru cine sînt făcute ?

— Au început să debarce dar nu au decît un barcaz şi altceva nimic. Dealtfel, sînt într-un loc unde, ştiţi şi voi, nu-i prea uşor.

Locul acela, Philibert îl vedea foarte bine. Îşi imagina perfect atît vaporul cît şi ceea ce putuse să i se întîmple.

— Eu, mîrîi Joannès, navig în amonte cu bărcile încărcate vîrf, nu pot face nimic.

— O barcă de serviciu cu şase vîslaşi, asta le trebuie. Nefiind încărcată, merge repede.

Cei doi patroni se priviră, apoi Joannès întrebă pentru a doua oară :

— La urma urmei, ce vor de la noi ?

— Să-i ajutaţi să debarce pasagerii !

Bătrînul tăcu. Ochii săi brusc neliniștiți făcură înconjurul cercului, apoi se opriră din nou asupra celor doi patroni. Cu un glas mai puțin sigur, adăugă :

— Și măcar vreo treizeci de cai cu care să încerce să-și despotmolească mașina lor cu abur.

Din nou explozie. Rîsete și insulte amestecate. Strigăte de mînie și de victorie.

— Caii noștri, ca să despotmolim scîrba aia a lor ? La dracu, e de necrezut !

Philibert rămăsese cu gura căscată. Apoi își reveni :

— Eu și Joannès dăm fiecare cîte o barcă de serviciu. Luăm doi oameni de barcă și coborîm să salvăm pasagerii.

Se opri exact cît să caute din ochi barba roșcată a marinarului său din prova.

— Tirou, tu mă înlocuiești. Îl iei pe Claude și încă alți doi. În dreptul vaporului încerci să te oprești, însă nu prea departe, în aval. Celelalte bărci să-și continue drumul pînă la Condrieu. Vă găsim acolo. Așezați-vă la masă fără noi. Bucătarii să treacă imediat pe barca lui Claude unde Baptiste Carénal va prelua conducerea.

Urmă un moment de șovăială, cîteva murmure.

— Ei, strigă Philibert m-ați înțeles ? Vă-nchipuiți, poate, că las să-mi scape o astfel de ocazie ? Drace ! E prea mult timp de cînd o aștept. Gata ! La Ron, și Sfîntul Nicolae să fie cu noi !

Oamenii se îndepărtară, făcînd haz de hotărîrea luată de Merlin.

Philibert era gata să sară în barca de serviciu, cînd se răzgîndi. Alergă de-a lungul cheului și-l ajunse din urmă pe vătaf.

— Albert, strigă el, cînd acostați la Condrieu, nu m-ar mira ca cei de la vapor să vină să te caute pentru cai.

— Nici pe mine nu m-ar mira, i-o tăie aproape brutal Albert Carénal. Un tic nervos îi trăgea în jos pleoapa dreaptă. Își căută cuvintele, apoi, după o pauză, în momentul cînd Philibert tocmai vroia să continue, spuse :

— Dar ceea ce mă miră e că tu mă crezi în stare să...

La rîndul său, Philibert îl întrerupse :

— Albert, nu te cred în stare de nimic rău. O știi prea bine. Vroiam doar să-ți spun că, în cazul în care vin, să le răspunzi că mai bine mi-aș omorî caii decît să-i văd trăgînd de scîrba aia a lor.

Vătaful rînji. Dădu din umeri, își scoase biciul de la brîu și, șfichiuindu-l deasupra capului, răspunse :

— N-o să le vorbesc atîta. Îi voi obliga să asculte cum le cîntă ăsta pe la urechi și o să le strig în față că toți ai noștri le fac ceva unde știu eu... chiar și caii.

Bărcile de serviciu erau un fel de luntre lungi de opt metri cu fundul plat, putînd avea pînă la șase perechi de rame. Ele serveau la traversarea fluviului pentru a muta de la un mal la altul cablul folosit la manevra de remorcare —

operaţie ce consta în trecerea cailor pe celălalt mal al fluviului cînd starea proastă a drumului de halaj o impunea.

În dimineaţa aceasta doar doi vîslaşi erau instalaţi în fiecare dintre bărci, una comandată de Philibert şi cealaltă de prietenul său Etiévent.

Barcagiii trăgeau tare la rame, pielea strapazanelor scrîşnea cu toate că era unsă ; apa clipocea în siaj. Patronii ţineau direcţia cu ajutorul unei rame lungi, ale cărei extremităţi fieruite îi ajuta să împingă pe fundurile mici, uşurînd sarcina vîslaşilor.

— De mult n-am mai coborît aşa de repede ! strigă Philibert.

Bărcile alunecau la aceeaşi înălţime, conduse de bărbaţi egali în forţă şi experienţă.

— Să-mi fi spus cineva povestea asta, ieriseară !

— Dar mie !

Vorbeau tare din plăcerea de a-şi striga bucuria pe toată întinderea văii.

— Azi-dimineaţă însă, mă cam îndoiam că vor ajunge pînă la capăt.

— Ţi-am spus eu c-o să-şi piardă tablele pe drum !

— S-ar putea să fi barat trecerea celorlalţi.

— Şi să zacă acolo pînă i s-o jupui fundul.

— Noi însă vom trece, orice-ar fi.

Soarele se mai limpezise. Valea se scălda în lumină. Colinele din Ampuis, cu coastele lor de piatră seacă, cu viile şi cu livezile lor de caise, păreau galbene, roşii, albe. Pe pămînt şi pe apă erau numai culori slăvind bucuria. Vîntul cînta şi el printre plopi şi sălcii. Alerga pe fluviu, în susul curentului, ridicînd, fără să le smulgă, mii de aşchii argintii.

După ce bărcile trecură cotul format în amonte de Ampuis, apăru o altă privelişte. Mai jos, astupînd toată valea, căţărîndu-se spre dreapta şi alungit pe coasta dealurilor, un uriaş nor negru limita vederea la primele dune de nisip ale insulei.

— Scîrba dracului ! înjură Philibert.

Cei doi patroni se priviră, şovăiră o clipă pe marginea mîniei, apoi, în acelaşi timp, izbucniră în rîs. Intrigaţi, vîslaşii se opriră din trasul la rame. Abia-şi răsuciră trupul pe banchete că începură şi ei să rîdă.

— De data asta au ars ceva cărbune, încercînd să-l scoată de acolo !

— Las' să ardă. Dacă o s-o ţină tot aşa, pînă le-or sări caii mei în ajutor au să golească minele din Saint-Etienne.

Vaporul era uşor aplecat pe-o rînă. Prova muşcase dintr-un banc de nisip ce înainta probabil spre larg, la mai mult de o sută de metri în amonte de insulă, într-un loc unde curentul foarte puternic încreţise apa într-atît încît, orbiţi de soare şi de reflexele rîului, nici marinarul din prova, nici timonierul nu bănuiseră nimic. Cînd sonda descoperise bancul, trebuie să fi fost prea tîrziu : vaporul mergea prea repede şi era prea greu ca să-l mai poată ocoli.

Pe măsură ce se apropiau, mirosul cărbunelui îi sufoca. Tuşeau mai mult decît era necesar, înjurau, blestemau, însă continuau să rîdă.

Zgomotul le venea de asemenea în întîmpinare. Un țăcănit de biele zdruncinînd fierăria. Un vuiet ca de cascadă, strigăte, chemări, izbituri de ciocane. Iadul instalat în inima văii.

Fumul era des, dar vîntul îl împrăștiase destul de repede, astfel încît vizibilitatea la înălțimea vaporului era perfectă. Numai că nava și oamenii nu se vedeau. Atîta doar : o umbră mișcătoare ca aceea pe care o tîrăsc pe pămînt primii nori ai unei furtuni de vară.

Cu toate acestea, în clipa cînd simțiră că pot acosta, patronul Merlin strigă :

— Hei ! voi de la căldări, mă auziți ?

— Vă auzim !

— Dacă vreți ajutor, opriți mașinile alea !

Trei bărcuțe pescărești erau prinse de-a lungul bordajului. Bărbații și femeile coborau în ele ajutați de pescari și de marinarii de pe vapor. Bărcile se legănau, zgîlțîite de valurile uriașe ridicate de roțile cu zbaturi. Fiecare bărcuță nu putea lua decît trei pasageri.

— Opriți odată drăcia aia ! urlă Joannès.

— N-o pot opri, strigă unul din pescari. În poziția asta, cu prova înfiptă în nisip, dacă nu pun în mișcare mașinăria din partea de dinapoi, curentul îi pune de-a curmezișul și riscă să se răstoarne.

Philibert își conduse barca pînă în fața uriașelor roți cu zbaturi, lîngă bărcile de pescuit. Apa clocotea. Trebuia să fie atent atît la vîrtejuri cît și la valuri, însă era primejdios să te plasezi în amonte, deoarece, dacă un pasager neîndemînatic ar fi căzut în apă în timpul debarcării, roțile enorme l-ar fi înghițit îndată. Deasupra lor vaporul șuiera.

Era pentru prima dată cînd Philibert se afla lîngă un vapor, și atît de aproape încît putea să-l atingă cu mîna. Se gîndi că risca să se murdărească așa cum nu făcuse niciodată pînă atunci, dar bucuria îl birui. Era fericit că prima sa apropiere de monstru fusese pentru a-l vedea imobilizat, rănit, urlînd de furie neputincioasă și scuipînd ca o pisică sălbatică prinsă în cursă.

Dinspre prova se auzeau lovituri de ciocan izbind fierul. Mecanicii încercau probabil să astupe o spărtură făcută de vreo stîncă ascunsă-n pietriș. Pe puntea de la pupa, doi oameni nădușiți mînuiau o pompă cu pistoane din care apa mocirloasă curgea gîlgîind în fluviu.

De-a lungul bordurilor, totul era negru. Lucruri și oameni.

— Hei, smoliților, strigă Philibert, trimiteți-ne oameni !

Un bărbat gras pe care Philibert îl văzuse uneori ieșind din birourile companiei se aplecă spre el și întrebă :

— Caii sosesc ?

— Caii se duc direct spre Beaucaire, dragul meu domn. Sînt întîrziați, n-au vreme de pierdut.

— N-aveți dreptul să refuzați să ne dați ajutor...

Omul tăcu. Din barca lui Etiévent, un barcagiu luase un ispol cu coadă lungă și aruncase o bună cantitate de apă drept în fața mînjită de funingine a grăsunului.

— Așa ne ajutați voi ?
— Ascunde-ți burta, umflatule, și lasă-ne să ne vedem de treabă !
— Haideți, măicuțelor, veniți să vă ducă *înapoiații* la mal.
Femeile și copiii plîngeau, ceilalți strigau, toți treceau din brațele marinarilor de pe vapor în brațele barcagiilor de pe navele de lemn.
— Nu vă fie frică, strigă Joannès, nu vă înecăm, noi ăștilalți știm să navigăm.
— Și nici nu vă murdărim, reluă Philibert. Om fi noi înapoiați, dar niște înapoiați curați.
Pentru moment, pasagerii tăcură.
Împiedicați în hainele murdare, încurcîndu-se în micile lor bagaje, transpirați, stropșiți de spuma noroioasă pe care zbaturile se tot înverșunau s-o ridice în sus, cum ajungeau în barcă, pasagerii se aciuau în partea dindărăt, cu mîinile încleștate pe banchete sau pe scîndurile bordajului. Barcagiii, în picioare, la pupa, nepăsători la balansul bărcii, își continuau lucrul glumind și rîzînd întruna.
— Ei ! măicuță, atenție să nu te murdărești!
— În barca asta încap patru cai și șase oameni, însă poate lua ușor două duzini de coșari.
— Or să pută bărcile a cărbune și caii n-or să mai vrea să se urce în ele.
Rîsetele se amestecau cu insulte la adresa oamenilor de pe vapor ce se fereau să răspundă. De data asta erau în inferioritate. Tăceau chitic.
În picioare, la pupa, cei doi patroni țineau bărcile pe loc. După ambarcarea tuturor pasagerilor una din femei întrebă :

— Și bagajele noastre ?
— Dacă aveți cumva șuncă în ele, o s-o mîncați afumată.
— N-aveți grijă, le cărăm și pe ele, dar mai întîi să vă punem fundul pe uscat și să vă scoatem din fumăraia asta.
Patronii împinseră bărcile spre larg și, lăsîndu-se duși de curent, înaintară pînă scăpară de vîrtejuri și de valurile stîrnite de eforturile disperate ale monstrului.
— Unde îi debarcăm ? întrebă Joannès.
Pînă atunci, Philibert se gîndise să-i conducă pe bieții oameni la Condrieu, localitatea cea mai apropiată în aval, însă o idee ce-l făcu să salte de bucurie i se năzări brusc. Înțelegîndu-se din ochi cu Joannès, viră spre insula Tupin.
— O să-i debarcăm acolo, strigă el, și apoi vom mai vedea. Soarele-i tocmai la ora cînd stomacul meu începe să ghiorăie.
Barcagiii începură să rîdă, în timp ce pasagerii priveau cum se apropie malul pietros, acoperit de tufărișul des părîndu-li-se, cu siguranță, una din cele mai puțin ospitaliere insule sălbatice.

Între sate, malurile sînt acoperite de o vegetație sălbatică. Ele alcătuiesc domeniul pescarilor de noapte, al piraților și al tuturor celor ce au ceva de ascuns sau care vor să se ascundă. Trebuie să cunoști tufărișul, altfel te poți rătăci în el, deși nu-i chiar atît de întins cît o pădure adîncă. Mergînd drept înainte, dai repede fie de fluviu, fie de un pămînt mai ome-

nos, însă cum s-o ţii drept ? E un adevărat hăţiş. Totul se împreună, totul se furişează, totul se zbate pentru puţină lumină. Plute, plopi-tremurători, răsuri, trestii, volbură, pruni sălbatici, mărăcine negru şi mărăcine alb. Ba chiar, pe alocuri viţă sălbăticită, căţărîndu-se pînă în vîrful plopilor. Să fie o dovadă că insulele acestea fuseseră pe vremuri terenuri cultivate ? Să fie vreo sămînţă cărată de fluviu ? Sturzii cunosc locul unde se află viţa de vie. Toamna i se văd frunzele ruginii prin coama aurie a plopilor.

Sălbatice — insulele acestea. Un întreg univers zburînd, alergînd, căţărîndu-se. Lupte secrete şi amoruri tăinuite. Un univers cu mai multe straturi. Suprapopulat, mereu în mişcare. Sub rădăcinile uriaşe, şoarecii speriaţi de umflarea apelor şi-au săpat galerii. Lutrul vine aici cînd albia se revarsă. Năpîrcile se strecoară mai tăcute ca un firicel de apă. Şi unde mai pui gropile mocirloase, nisipul ce pare uscat dar se afundă sub picior.

Există şi poteci, însă acestea se întretaie la nesfîrşit, se caută, se pierd, se regăsesc şi iar se desfac, pentru ca la un moment dat să se întrerupă brusc şi să te întoarcă înapoi.

Iar cînd ai găsit ieşirea, undeva, pe terenul solid, trebuie din nou să cauţi un vad pe unde să traversezi micul braţ al fluviului. Un braţ adesea răsfirat, întortocheat, neregulat, cu fundul de turbă. Un braţ cu pămîntul cojit de secetă, dar cu albia alunecoasă, cleioasă şi mişunînd de lipitori şi de tot felul de larve. Fluviul trasează pe terenul acesta, niciodată stabil,

cărărui înlocuite de la un sezon la altul. Încetineşte. Explorează subsolul. Se opreşte sub bolţile dese ale ramurilor de copaci unde zumzăie milioane de ţînţari şi de muşte.

Pentru neştiutor — aceasta este jungla. De unde se vede că Ronul nu este numai un fluviu ce merge spre mare, ci şi unul ce mai are încă pînă să fie subjugat de oameni.

Cele două bărci de serviciu răzuiau pietrişul insulei cu prova lor ridicată. Talazul era în pantă prea dulce pentru a permite un acostaj direct, aşa că pasagerii trebuiră să înainteze prin apa pînă la genunchi pînă să dea de teren uscat.

Unii coborîseră în apă direct încălţaţi, alţii îşi scoseseră ghetele şi le ţineau în mînă. Mergeau împleticindu-se. Femeile ţipau, bărbaţii, din mîndrie, se strîmbau, dar nu spuneau nimic.

— O mică baie la picioare nu strică, striga Joannès. Noroc că păşiţi pe prundiş. Vă juliţi, în schimb nu sînteţi în primejdie să vă împotmoliţi.

Pentru propria-i plăcere îşi scosese cizmele şi sărise în apă. Obişnuit să meargă desculţ, alerga peste pietre de parcă s-ar fi aflat pe o scîndură netedă, stropind femeile speriate ce-şi ridicau fustele.

Un bărbat cu o decoraţie pe piept şi în mînă cu o servietă mare de piele roşie se întoarse spre Philibert :

— Nu vă e ruşine să obligaţi femeile la asemenea chinuri !

— Rușine sau nu, ăsta e regulamentul.

— Ce regulament ?

— N-am dreptul să transport pasageri care nu au achitat prețul locului.

— Dar vom plăti atîta cît face.

Bărbatul era cuprins de o mînie ce îi umfla gîtul. Mic și rotofei, avea peste pîntece un lanț enorm de aur la capătul căruia spînzurau două diamante.

— Situația nu este chiar așa. Dacă vreți să plătiți, vă putem conduce unde vreți, dar nu cu bărcile de serviciu. Cu ăle mari. Și cu condiția să vă luăm din port, după ce plătiți taxele la căpitanul portului.

Dubla bărbie a grăsunului tremura de mînie. Philibert îl privi de la înălțimea sa de un metru optzeci și schiță un rînjet. Arătînd cu degetul lanțul și pandantivele, nu se putu abține să nu spună :

— Ești gata să plătești ca să nu-ți uzi picioarele, dar în clipa de față ai da și mai mult ca să demonstrezi că ești mai tare decît mine.

Fața grăsunului se făcu și mai roșie. Cît pe-aci să izbucnească ; dar se opri.

— Sîntem noi înapoiați, mai spuse Philibert, dar încă n-am ajuns în mizerie. Nu așteptăm după două duzini de pasageri ca să ne cîștigăm pîinea. Pe vremuri, v-am fi putut transporta oriunde, fără să vă obligăm să plătiți. Toți am făcut-o, și nu numai o dată. În prezent însă există un regulament. Nu eu l-am cerut ; nici eu, nici ceilalți barcagii, ci ăia de pe vapor. Dacă vrei să te războiești cu ei...

Calmul lui Philibert impunea. Înăbușindu-și furia, grăsunul încălecă bordajul fără să-și scoată ghetele și nici măcar să-și suflece pantalonii de culoare cenușie. Tăcînd, strîngînd cu amîndouă mîinile servieta lipită de piept, ajunse încet la mal.

În barcă nu mai rămăsese decît o femeie bătrînă îmbrăcată în negru, așezată pe bancheta din pupa, alături de alta mai tînără, în brațe cu un copilaș de cîteva luni. Cînd Philibert se întoarse spre ele, cea mai tînără se ridică și, fără o vorbă, înaintă spre prova pentru a coborî. Ajunsă în dreptul lui Philibert, îl privi aspru, dar fără ură.

— Las copilul la mal și mă întorc îndată s-o iau și pe mama.

Philibert își plecă ochii. Scrîșni din dinți, simțea că i se pune un nod în gît. Morocănos, aproape brutal, apucă femeia de braț în momentul în care aceasta tocmai își ridica fusta pentru a trece peste bordaj.

— Stai pe loc, mîrîi el. Te debarc la Condrieu.

Femeia își îndreptă șalele. Copilul își deschise ochii negri și mari. Buzele țuguiate ca pentru supt făceau balonașe de salivă.

— Credeam că aveți un regulament...

— Stai jos, zise din nou Philibert și lasă restul pe seama noastră.

Tînăra femeie șovăia. Privirea îi era la fel de aspră, iar Philibert se gîndi că îl disprețuia.

— Vino lîngă mine, spuse cea mai bătrînă. Dacă domnul vrea să ne ducă... Hai, vino... Sînteți foarte amabil, bunul meu domn. Vă mulțumesc.

Vocea bătrînei era calmă, însă lui Philibert i se păru că făcea eforturi să se stăpînească. Probabil că se chinuise mult pînă să-și calce pe inimă și să-i adreseze aceste mulțumiri. Ar fi vrut să știe cine este și dacă fiica ei sau chiar ea îl făcuse *înapoiat* cînd vaporul îi depășise. Ar fi vrut să știe dacă erau bogate.

Tînăra femeie își reluă locul pe bancheta din pupa bărcii. Philibert privi spre insulă. Oamenii stăteau pe mal alcătuind un grup jalnic, iar el făcu un efort de voință pentru a nu le striga să se întoarcă la bărci. Cunoștea bine insulele ; știa că vor avea de străbătut un întreg hățiș de sălcii pitice, de păpuriș și de mărăciniș, înainte de a ajunge la micul braț pe care trebuiau să-l treacă printr-un vad mocirlos. Pînă la Condrieu aveau de mers două ore bune.

— Trebuie să fie o cărare de-a latul insulei, strigă Philibert. Mergeți pe ea. Apoi dați de șosea. Bagajele vi le lăsăm la Condrieu...

După aceste indicații, Philibert își întoarse ochii spre larg.

Nu mai avea putere nici să-i privească, nici să le asculte văicărelile.

Dacă ar mai fi rămas locului măcar o clipită, nu s-ar mai fi putut stăpîni. Le-ar fi strigat să se întoarcă la bărci. Și atunci cum ar fi apărut în ochii lor ? Un om fără șira spinării ? Un prost neștiind ce vrea ? Ce-ar fi gîndit despre el oamenii de pe vapor ? Că proceda astfel din lăcomie, îndemnînd pasagerii să-și continue drumul cu el. Și n-ar fi crezut de asemenea că frica îl îndemna să procedeze astfel ? Frica de sărăcia zilei de mîine, amenințîndu-i de atîta

vreme pe cei din marina navelor din lemn, refractari progresului ?

Hotărît lucru, Philibert cel cumsecade avea destule motive să se supună acțiunilor dictate de orgoliosul patron Merlin.

Bălăcindu-se, mereu încîntat, Joannès Etiévent se îndrepta spre barca sa. Oare Joannès își punea atîtea întrebări ? În sinea lui se dădea oare aceeași luptă între Joannès omul și patronul Etiévent ? Ce-ar spune dacă l-ar vedea pe Philibert renunțînd ?

Sub norul negru avînd și acum forma unei ciuperci uriașe pe care vîntul o împingea spre podgorii, fluviul părea întunecat. În amonte, însă, strălucea în soare, așa cum lucea și în aval. Philibert zări convoiul de bărci apărînd de după cotul fluviului ; oamenii din prova manevrau sondele cu gesturi largi. Ca să ajungă pînă în dreptul vaporului fumegos, prima barcă avea nevoie de aproximativ zece minute. Philibert aruncă o privire rapidă spre plajă. Cîțiva pasageri dispăruseră sub bolta umbroasă a potecii. O femeie tîra după ea un coș mare, urmată de două fetițe de zece ani. La malul apei, așezați, ori pe vine, oamenii se încălțau sau se căzneau să-și spele puțin obrazul.

— Doamne Dumnezeule, mîrîi Philibert. Sînt poate un ticălos, dar e musai ca din cînd în cînd să le dăm cîte-o lecție celor ce-și rîd de noi.

Vorbise doar pentru el.

În spatele său, vîslașii își ocupaseră locurile pe banchete și-i așteptau ordinul. Mai șovăi o clipă, apoi, întorcîndu-se spre cealaltă barcă de

serviciu, unde Joannès tocmai își trăgea cizmele, îl întrebă :

— Urci chiar acum ?

— Nu. Urc doar pînă la cotul primei insule. Acolo mă așez la umbră. Vreau să văd și eu cum o să despotmolească nătărăul ăla ceaunul lui cu noroi.

— În caz că găsesc cai să-l remorcheze, încearcă să afli ai cui sînt.

— Las' pe mine. Alui ce-o face una ca asta poți fi sigur că n-o să pierd ocazia să-i rezerv o mică surpriză.

Vîslașii rîdeau, însă rîsul lor nu-i mai dădea lui Philibert fericirea resimțită pe traseul de la Vienne pînă aici. Ceva îl îndemna să se îndepărteze cît mai repede de malul unde ultimii pasageri se pregăteau s-o ia pe potecă.

— Gata, strigă el. N-am vreme de pierdut. O șterg la Condrieu să văd ce baloturi am de îmbarcat... Vom mînca acolo înainte de plecare. Cînd treci, spune-i băiatului meu să lase convoiul să navige pînă mă întîlnește. Iar el să se oprească să ia bagajele.

Apăsă pe vîsla lungă. Pietrișul scîrții sub metal și prova bărcii se îndepărtă de țărm virînd spre grosul curentului. Vîslașii începură să tragă la rame. Philibert putea să-i lase să manevreze singuri ; nimic nu-l mai grăbea. Înainte de a-și așeza vîsla de-a lungul bărcii și de a se instala în prova, lîngă ancoră, mai strigă o dată spre Joannès :

— Numai bagajele... să i-o spui clar. Mărfuri nu !

— Las' pe mine ! Dea domnul ca Sfîntul Nicolae să te împingă la coborîre și să te tragă la urcare cu aceeași înverșunare cu care-i înjur eu pe marinarii de pe vapor.

Ridicîndu-și pălăriile, își adresară un salut de prietenie, apoi Philibert se lăsă greoi pe banchetă. Ceva nedefinit îi apăsa ceafa și îi strîngea gîtlejul.

SOARELE DE LA AMIAZĂ

LA CONDRIEU, RONUL se întinde pe o lungime de numai zece kilometri. Dacă n-ar curge, ai crede că-i un lac. Dar curge. Iese de sub munţii Chonas şi Saint-Prim pentru a se strecura pe sub masivul Saint-Michel. Însă nu pentru multă vreme. Se lăfăie un timp în lumină şi iarăşi dispare. Cel puţin aşa lasă impresia cu cele două coturi ale sale aşezate de-a-ndoaselea, unul în amonte şi celălalt în aval. Iar dacă vrei să-l descoperi mai uşor, urci puţin pe coasta dealurilor, prin livezile cu arbuşti sau prin viile plantate între pereţii de îndiguire. Sînt locuri unde muntele este tot în scări. Ca o arenă de circ cu băncile în trepte, unde te poţi aşeza să priveşti cum curge fluviul.

Podgorenii însă n-au vreme să privească. Pentru ei fluviul înseamnă transportul vinului. Înseamnă bărci, barcagii, pescari.

Şi motiv de îngrijorare de asemenea.

Îngrijorare nu din pricina umflării apelor. S-au obişnuit să-l vadă inundînd terenurile joase ori de cîte ori se înfurie. Face stricăciuni, e adevărat, însă aduce şi îngrăşăminte.

Îngrijorarea vine de la fluviu, dar el nu are nici o vină.

Să-ţi părăseşti locul de baştină! Unii au şi făcut-o. Alţii se pregătesc s-o facă. Puţinii care s-au încăpăţînat să rămînă au trebuit să-şi schimbe meseria şi să-şi vîndă frumuseţe de casă pentru a se muta în cine ştie ce cocioabă. S-au mutat cu familia lor şi cu tristeţea lor. Oameni mîndri, ascunzîndu-se de parcă ar fi furat ceva sau ar suferi de vreo boală urîtă.

Cei ce-şi amintesc de holeră spun că valea miroase la fel ca înainte de epidemie. Spun „la fel“ deoarece nu îndrăznesc să folosească anumite cuvinte. Iar cînd spun „miroase“ se referă nu la un miros anume, ci la ceva ce nimeni nu poate nici vedea, nici atinge, nici defini. O nelinişte. Un fel de mister ce ucide bucuria.

Oamenii îşi fac tot felul de gînduri. Uneori se descurajează reciproc, alteori încearcă să facă pe grozavii.

— Am mai văzut noi şi altele! Nu ne-au împuiat ei urechile cu remorcherele? Şi ce s-a ales din ele? Nimic. La fiare vechi! Iar lanţul a început să ruginească pe fundul fluviului!

— E mult de cînd l-a acoperit pietrişul, lanţul tîrît pe fund pentru ca remorcherul să se agaţe de verigile lui cînd se naviga în amonte...

— Trebuie să recunoaştem că nu semăna cu nimic: o navă la capătul unui lanţ.

— Dar vapoarele cu zbaturi, ăstea cu ce seamănă?

— Oricum, încep să treacă destul de des, şi regulat, şi totdeauna încărcate.

— Dacă-ţi închipui că fluviul poate fi îmblînzit...

— Nu cumva crezi că poţi ţine în loc progresul ?

Progresul acesta care le aducea atîta îngrijorare, ei nici măcar nu încercau să-l stăvilească. I se supuneau. Şi pentru că nu poţi trăi mereu în tristeţe fără riscul de a face vreo prostie, se agăţau de tot ce le dădea senzaţia că-şi continuă traiul de altădată. Astfel, cînd un convoi de bărci oprea în port, la urcarea sau la coborîrea fluviului, viaţa se transforma într-o mare sărbătoare. În urmă cu şase sau opt ani, traficul era atît de intens, încît portul devenise dintr-o dată prea mic. Şalandele, savoyardele, barcazele de toate felurile se aliniau de-a lungul cheului în trei sau chiar patru şiruri. În momentul plecării, toată lumea trăgea de parîme pentru deplasarea ambarcaţiunilor ce împiedicau manevra. Femeile dădeau şi ele o mînă de ajutor, copiii de asemenea, mai mult încurcînd decît ajutînd, dar îi lăsau să se bălăcească, pe motiv că e bine să deprinzi de mic meseria de barcagiu.

Ce vremuri de aur ! Hanurile gemeau de oameni. Împletitorii nu mai pridideau cu pregătitul atîtor odgoane cîte trebuiau pentru blestematele astea de frînghii ce înghiţeau kilometri de sfoară.

Era un fel de forfoteală, de viaţă neîntreruptă atît în port cît şi pe străzile înguste sau pe drumul mare unde căruţele se grăbeau să încarce sau să descarce navele. Mărfurile veneau de peste tot şi erau trimise în toate direcţiile. Spre Alpi, prin Les Roches, tot aşa de bine ca şi spre masivul Central.

Cînd fluviul se umfla, oamenii se temeau, deoarece venea să le mormăie în pragul caselor. Acum însă îi blestemau calmul. Nu le mai era frică de inundaţii ci de vapoarele ce treceau scuipînd negru. Ori de cîte ori acosta cîte un convoi de bărci, le era groază să nu-l audă pe patron anunţînd că face ultima coborîre. Mulţi îşi vindeau echipajele la Beaucaire ! Navele, caii, şi tot ce aveau la bord. De pe acum puteai vedea şiruri de cărăuşi de pe apă fără bărci şi fără animale, urcînd încet de-a lungul malului.

Iar cînd şirul ajungea într-un sat, un om se desprindea.

— Sînt de aici, le spunea el. Rămîn. Ceilalţi nu-l întrebau nici măcar cum o să-şi cîştige pîinea de toate zilele pentru el şi pentru ai lui. Nimeni n-ar fi putut şti, nimeni nu s-ar fi priceput ce să răspundă. Va căuta să lucreze ceva nu prea departe de fluviu... Ceva ce, pe cît s-ar putea, să n-aibă nimic de-a face cu vaporul.

Trecuse de ora prînzului cînd barca de serviciu a patronului Merlin naviga prin dreptul anrocamentului din marginea primei insule în amonte de port. Şi patronul Merlin înţelese că vestea avarierii *Triumfătorului* i-o luase înainte. Întregul Condrieu era adunat în port şi, fără îndoială, numeroase alte persoane din satele învecinate. Era atît de multă lume, că te credeai la sărbătoarea Sfîntului Nicolae, sau la o mare întrecere pe apă între barcagii. Înghesuiţi pe cheu, pe maluri, căţăraţi pe zidurile din faţa caselor, şezînd, sau în picioare în bărcile de pescuit şi pe pontoanele de ambarcare,

oamenii aşteptau. Cînd barca de serviciu apăru se auzi un strigăt uriaş. Zgomotul porni pe fluviu în sus ca un val, micşorîndu-se pe măsură ce înainta. Chiar dacă n-avea cum să-i audă din barcă, patronul Merlin înţelese că oamenii se întrebau în şoaptă. Văzuseră cele două femei şi copilul din fundul bărcii. Şi ochii le erau aţintiţi mai mult spre cei trei decît spre Philibert şi vîslaşii săi.

Barcagiii se opriră din vîslit, iar barca lunecînd pe apă din pricina avîntului dat, se apropie de port. Philibert se ridică în picioare şi-şi scufundă vîsla în apă pentru a schimba direcţia şi a acosta la pontonul din amonte. Manevra din instinct, continuînd să privească feţele celor ce mai înainte strigaseră atît de tare iar acum amuţiseră. La început descumpănit, Philibert gîndi : „Arată de parcă le-aş fi promis o încărcătură de aur, iar eu le aduc pietre".

Cînd să-şi pună piciorul pe ponton, îl recunoscu pe Adrien Baron, unul dintre pescarii aflaţi la faţa locului cînd bărcile de serviciu ajunseseră lîngă vaporul împotmolit.

Atunci, foarte repede, Philibert înţelese ce se întîmplase. Adrien nu luase decît două persoane în bărcuţa lui. Cînd Philibert hotărîse să lase pasagerii pe plaja insulei, Adrien rîsese împreună cu barcagiii. Debarcase cei doi pasageri, apoi, fără să mai aştepte bărcile de serviciu, vîslise din răsputeri ca să aducă vestea în port.

Iată cum se petrecuseră lucrurile. Philibert pricepuse. Îl auzea pe Adrien relatînd faptele : „Philibert le-a jucat o festă. I-a lăsat pe insulă. Chiar pe frumoasele doamne, cu fustele lor largi".

Iar oamenii erau încîntaţi atît de festa jucată pasagerilor cît şi de accidentul monstrului.

În timp ce bărcile de serviciu coborau, Philibert încercase în repetate rînduri să-şi îndrepte ochii spre cele două femei, dar de fiecare dată privirea aspră, uşor batjocoritoare, a tinerei îl obligase să şi-i lase în jos. Simţea cum îi creşte în suflet o mînie surdă întoarsă împotriva lui însuşi. Nu-i părea rău că le-o plătise acestor pasageri ce-l insultaseră în momentul cînd vaporul, încă mîndru de sine, trecuse pe lîngă barca sa ; nu-i părea rău, dar îi era puţin ruşine că nu găsise o soluţie mai bună. Pe ponton, oamenii se dădeau la o parte pentru a-i face loc lui Philibert ce-şi lăsase vîsla şi apucase parîma de acostare. Philibert sări, legă barbeta de grătarul pontonului şi-şi îndreptă şalele zicînd :

— Debarcaţi femeile !

Cînd se răsuci, îl văzu pe Adrien venind lîngă el. Acesta arătă spre barca de serviciu, apoi cu un chicotit supărător spuse :

— Într-adevăr, era prea frumoasă, n-ai vrut s-o laşi să-şi julească picioarele prin tufărişuri.

Abia-şi termină fraza că pumnul uriaş al lui Philibert îl şi izbi în obraz. Capul i se aplecă spre stînga, trăgînd după el şi trupul. Braţul drept căuta ceva de care să se agaţe. Dezechilibrat, era gata să cadă peste bordajul bărcii, dar oamenii îi săriră în ajutor. Patru mîini îl sprijiniră. Pe jumătate mort, mîrîi :

— Ticălosule !

O șuviță de sînge i se prefira din colțul gurii. Un murmur se desprinse din primele rînduri, pierzîndu-se în mulțime. Cei ce nu văzuseră scena puneau întrebări. Ceilalți răspundeau fără să se întoarcă, atenți la ceea ce avea să urmeze.

Philibert auzi mai multe voci întrebînd :

— Ești nebun, Philibert ?

— Ce te-a apucat ?

— Nu ți-a spus nimic rău !

Nici măcar nu încerca să afle cine-i vorbește. Cu pumnii strînși, cu privirea aspră, înainta prin gloata ce se dădea în lături.

„Te-ai purtat ca un ticălos cu oamenii ăia, lepădîndu-i pe insulă. Ajungi în port și bietul Adrien, ce nu-i băiat rău și a crezut că-ți face plăcere ducînd vestea în sat, îți spune o vorbuliță, iar tu îl pălmuiești. Îl omori aproape, cu toate că știi bine că-i mult mai slab decît tine. Un băiețel bolnăvicios. Ai făcut școala împreună cu taică-său care-ți era prieten și a murit de friguri acum doi ani. Ești furios pe tine însuți și-ți verși fierea împotriva nefericitului ăstuia. Și nu-i prima oară cînd arunci asupra altora propria-ți furie."

Își spunea lucrurile astea și continua să meargă cu pas întins, gîndind :

„Adu-ți aminte că luna trecută ai debarcat doi din oamenii tăi ce se bătuseră fără motiv. Iar acum, ce vrei să faci ? Întoarce-te la ponton. Cere-i iertare lui Adrien Baron... Cele două femei... tu trebuia să le ajuți să coboare din barcă. Oare adunătura asta, n-o să-și bată joc de ele ?"

Străbătu rîndurile curioșilor fără să salute pe nimeni, fără să recunoască măcar un singur chip. Ajungînd la colț o luă pe strada portului și iuți pasul. Soarele bătea dintr-o parte, strecurîndu-se printre zidurile din piatră cenușie și obloanele întredeschise.

Era ora prînzului și totuși casele erau pustii. Toți plecaseră în port, unde li se anunțase sosirea unui convoi de bărci. De săptămîni nu urcase și nu coborîse nimeni, așa că era foarte firesc ca primii sosiți să fie sărbătoriți cu un alai mai mare decît în mod obișnuit. Philibert știa toate astea. Știa de asemenea că purtarea lui putea să amărască bucuria întregului sat. Să amărască prînzul echipajului și scurtele momente de destindere pe care și le puteau acorda în port.

Cu mînia sa, stricase totul; el însuși se lipsea de bucurie. Știa, și totuși continua să meargă, cu dinții și pumnii încleștați, cu privirea întunecată prin satul toropit de soare.

Barcagiii erau de secole stăpînii satelor. Locuiau în casele cele mai frumoase. Angajau echipaje de unde vroiau și cînd vroiau. Dădeau de lucru. Te ajutau să-ți cîștigi pîinea de toate zilele. Erau respectați, admirați. Erau cei mai bogați, cei mai puternici ; deprinseseră cel mai bine să citească, să scrie și să socotească.

Nici ei singuri nu mai știau de cîte generații erau proprietari de echipaje. Cu mult înainte de apariția primelor registre. Registrele de bord se păstrau. În ele se trecea totul. Fiecare marfă ambarcată, numele expeditorului, al destinata-

rului și suma încasată pentru transport. De la un registru la altul se schimba și scrisul, deoarece contabilii ce țineau socotelile nu trăiau veșnic, dar în partea de sus a paginii numele patronului rămînea același. Nu se trecea și prenumele, așa încît, cînd priveai aveai impresia că Merlin, Cuminal, Bonnet, Marthouret sau Barillot trăiau de secole.

Patronii erau cei mai pizmuiți și cei mai respectați din toată valea, pentru că o ajutau să trăiască și, de asemenea, pentru că fiecare știa că pentru a-și păstra locul trebuia să lupte neîncetat cu fluviul, să piardă totul și să reclădească totul de mai multe ori. Sărăciți de Ron cînd creșterea apelor le zdrobea întregul convoi de bărci și îneca animalele, tot Ronului îi cereau ajutor ca s-o ia de la capăt. Erau prea mîndri ca să se plîngă. Ruinați, își reluau activitatea cu una sau două bărci. Aveau moștenire un nume cunoscut de la Lyon pînă la Beaucaire.

Erau încrezători. Aveau curaj și posedau o știință a fluviului ținînd mai degrabă de instinctul rasei decît de ceea ce oamenii puteau să-și transmită.

Meseria lor era dominația. Să știi să te menții deasupra altora. Mai puternici din punct de vedere fizic, mai inteligenți, dar și mai bogați — patronii aveau cel mai bun echipaj și munceau cel mai bine.

Dominarea celorlalți patroni, dominarea propriului echipaj, și mai ales dominarea fluviului. Pentru asemenea meserie era nevoie de putere, dar și de orgoliu. Un orgoliu nemăsurat.

Ușa era larg deschisă spre stradă. Philibert intră în marea încăpere puțin întunecoasă. Făcu trei pași și se opri în fața mesei lungi a cărei tăblie de stejar lucea. Totul era curat și neted : băncile, jilțul din fund, soba în care ardeau doi butuci, plita unde se afla o oală mică de tuci. În odaie plutea mirosul lemnelor arse și al supei de legume cu slănină. Aburul se strecura prin deschizătura dintre capac și marginea oalei. Se împreuna cu fumul cenușiu al lemnelor și se înălța aproape vertical, dus de tirajul regulat al sobei. Pe dulapul de vase, tronau patru oale de pămînt smălțuite cu roșu, toate patru avînd pe pîntecul rotunjit o pată alburie — reflexul dreptunghiului de lumină pe care ușa îl desena pe podeaua de pin.

Era aproape răcoare.

Philibert șovăi o clipă. Din pricina mersului grăbit pe străzile însorite se încălzise. Se încălzise și din alte motive. Străbătu încăperea, deschise ușa de la magazie unde două inimi tăiate în scîndurile obloanelor lăsau să răzbată un pic de lumină. Luă din tavanul scund traversat de bîrne groase și curbate un ulcior de cositor pe care-l umplu din butoi.

Un miros de vin proaspăt umplu îndată magazia. Philibert așeză ulciorul pe masa de bucătărie, scoase un pahar din raftul de jos al dulapului de vase a cărui ușă scîrțîia dintotdeauna, îl umplu vîrf și-l sorbi pe îndelete, în picioare, cu ulciorul în mînă. După ce termină, umplu din nou paharul, îl lăsă pe masă și se instală călare pe bancă. Cu un cot pe tăblia mesei, ușor adus din spate, privea spre ușă.

Lumina puternică îl năpădea. Îl frigea puţin ; dar el, cu ochii întredeschiși, stătea pe loc, neputînd face măcar un gest.

Mersese repede de parcă l-ar fi așteptat cine știe ce tratative urgente legate de transportul unei încărcături, iar acum se simţea golit de gînduri şi de idei.

Din trei înghiţituri, dar fără grabă, sorbi și cel de-al doilea pahar.

Fugise din portul unde, nu peste multă vreme, avea să sosească convoiul său de bărci.

Nu era ceva neobișnuit. O manevră de acostare atît de simplă era un fleac atît pentru băiatul său cît și pentru oamenii din echipaj. Dacă-i chemat de afaceri, patronul are voie să încredinţeze comanda marinarului din prova şi ajutorului de patron.

— Nu se va mira nimeni.

Philibert tresări. Vorbise tare și, în liniștea încăperii, vocea sa răsunase ciudat. Își înălţă capul, își scoase pălăria pe care o puse alături, pe bancă, și-și șterse cu braţul fruntea scăldată-n sudoare.

Un roi de muște se înălţa și se lăsa în spaţiul dintre ușă și masă. Din cînd în cînd, cîte una se desprindea din roi, se aşeza pe masă ; mergea, se oprea, îşi freca aripioarele apoi zbura spre globul de culoare verde al lustrei mari de aramă ce cobora pînă la înălţimea unui om, exact în centrul mesei.

Pe oblonul ce lovi ușor peretele se auzi un zgîriat de gheare. Pisica sărise din pod. Philibert își dădu seama mai înainte de a o vedea intrînd. Animalul negru tărcat cu alb trecu

peste prag frecîndu-și spinarea de tocul ușii. Înaintă foarte încet, adulmecînd aerul și privind în dreapta și în stînga cu ochii săi mari și verzi strălucind în penumbră. Apoi, alergînd cu pași mărunţi, se îndreptă spre Philibert și sări pe bancă, între el și pălărie. Avea burta umflată. Mîna lui Philibert mîngîie spinarea şi coastele încălzite de soare, apoi îi pipăi pîntecul.

— Păcătoaso, iar ai rămas grea. Te-ai dus în pod să-ţi cauţi un loc pentru pisoi... Așa-i ? Abia ai fătat și iarăși o iei de la capăt. Haimanao, ești o mare haimana.

Pisica își sprijinise labele din faţă pe coapsa lui Philibert, înălţînd spre el botișorul roz și adulmecînd cu mișcări repezi. Torcea ; iar glasul lui Philibert, care îi vorbea în șoaptă, părea tot ca un tors mai zgomotos, de prietenie.

— Iar va trebui să-ţi înecăm pisoii ; și iar o să miauni trei zile în șir, cutreierînd împrejurimile. Nu ţi se pare că te cam întreci cu gluma, nu ? Ia spune ? Nu ţi se pare ?

Vorbea în șoaptă și asta îi făcea bine. Mînia nu-i dispăruse ; știa, dar încerca să-și concentreze gîndurile în jurul pisicii, repetîndu-i mereu cu vocea înceată reproșurile acestea prietenoase.

Stătu așa fără să atingă paharul, fără să-și ridice capul, pînă în clipa cînd auzi un zgomot de saboţi răsunînd pe strada uscată. Philibert îl recunoscu. Știu îndată că era zgomotul așteptat. Zgomotul dorit și totuși cel mai temut.

Pașii tatălui său răsunau încă departe. Normali, și nu mai grăbiți ca de obicei. Philibert goli paharul, se ridică, și rămase un moment descumpănit, pironit lîngă banca unde pisica își lingea blana cu una din labele dinainte în aer și cu cealaltă proptită pe scîndură, la marginea pălăriei.

Philibert trase aer în piept. Privirea îi zbură de la bancă la masă și de la masă la sobă, unde se opri. Pe marginea din piatră înnegrită de fum se afla o cruce de barcagiu. Cu vocea înceată și foarte repede, Philibert murmură :

— Doamne Isuse, tu cel neîntinat, fă ca această mînie rea ce mă stăpînește și pe care nu izbutesc întotdeauna s-o înfrînez să nu mă mai cuprindă.

Toate bărcile și toate casele barcagiilor aveau cruci. Fiecare mus, fiecare căruțaș, fiecare potcovar, fiecare barcagiu, sau patron de echipaj cioplea cel puțin o cruce în viața lui, luînd-o la bord sau lăsînd-o în grija familiei. Crucile acestea aveau dimensiuni mici, ușor de introdus într-un felinar. Nu erau la fel de împodobite ca cele mari, dar ca să fie adevărate cruci de barcagiu trebuiau să poarte cel puțin Sfîntul Chip încoronat cu spini și, în locul unde se întîlnesc cele două brațe, inima lui Isus, mantia stacojie, cleștele și ciocanul, buretele, lancea, porumbelul, cocoșul anunțînd zorii, și o pereche de vîsle. Unele dintre cele mici, sculptate de oameni foarte pricepuți, erau la fel de împodobite ca și cele mari. Adică aveau și zarurile, punga cu galbeni, cheile, felinarele de barcă, un butoiaș sau o ploscă de culoarea paiului, luna și soarele, un ulcioraș, artoforul cu sfînta împărtășanie, mîna, spada și biciul, scărița, craniul, oasele încrucișate și giulgiul. La picioare, cei dotați cu mai multă răbdare sculptau adesea și personaje din scenele de suferință ale Mîntuitorului. Crucea purta în primul rînd însemnele absolut necesare, apoi, păstrînd tradiția, fiecare o sculpta după gustul, ingeniozitatea și talentul propriu. Fierarii adăugau o potcoavă, lemnarii un vinclu și o teslă.

Marile cruci, depășind înălțimea unui metru nu erau executate de oricine. Destinate pentru a fi fixate la prova navelor de comandă, erau sculptate de patronii de echipaje. Cînd un patron își vindea barca sau o scotea la reformă, transporta crucea pe noua ambarcațiune.

Cînd un bătrîn îi încredința fiului grija echipajului, îi înmîna și crucea din prova. Iar cînd fiul termina de sculptat crucea proprie, o îndepărta pe cea veche. Aceasta era dusă acasă, unde familia o fixa pe fațadă, sub streașină, sau pe un perete din odaia mare.

Preoții binecuvîntau crucile, însă pentru barcagii lucrul acesta nu însemna mare lucru, deoarece aveau la dispoziție fluviul, ce era ca un aghesmator viu. Cînd vopseaua roșie, albastră și aurie se zvînta, își cufundau mîna în apă și stropeau bine crucea. Într-adevăr, pentru adevărații barcagii aceasta era binecuvîntarea cea mai nimerită.

Ceea ce nu însemna neapărat o dovadă de mare evlavie. Barcagiii nu se deosebeau de ceilalți oameni. Unii erau credincioși, alții nu se

încredeau decît în propriile forţe. Şi totuşi nu găseai nici unul să nu se teamă măcar de fluviu. Cînd se rugau, cei mai evlavioşi i se adresau lui Isus, Fecioarei sau Sfîntului Nicolae, numai că, implorîndu-i pe ei, tot la fluviu se gîndeau. Fluviul însemna elementul cel mai de temut şi cel mai binevoitor, deoarece de toanele lui depindeau atît ruina cît şi îmbogăţirea lor.

Dar crucile păstrate cu dragoste de familie erau expuse pe pereţi îndeosebi pentru a vesti că în casa aceea locuieşte un barcagiu. Le atîrnau cu drag, iar dacă faptul acesta le aducea o oarecare faimă, nimeni nu se gîndea că ar putea păcătui prin trufie. Averea adunată fusese plătită cu destulă sudoare şi caznă, cu destulă nelinişte şi suferinţă ca să nu-şi acorde dreptul de a se făli cu ea, fără să se teamă că prin asta una din plăgile celui sculptat în lemn ar putea să sîngere din nou. Nu, gîndul acesta nu le trecuse niciodată prin cap. Şi pentru că se deprinseseră ca în fiecare dimineaţă să se roage cu glas tare, implorînd Fecioara sau pe Sfîntul Nicolae să le dea o zi bună, chiar dacă nu erau foarte credincioşi, o făceau bucuros ori de cîte ori se simţeau la strîmtoare.

*

Cînd tatăl său intră, Philibert stătea în picioare lîngă masă, cu faţa spre uşă.

— Bună ziua, tată, zise el.

Bătrînul înaintă pînă la capătul mesei, îşi scoase pălăria şi-o puse pe bancă alături de a fiului. Pisica încetă să-şi lingă blana, adulmecă

în direcţia mesei, şovăi o clipă, apoi sări de pe bancă şi ieşi tiptil.

Philibert vedea toate acestea, chiar fără să le privească. Tăcerea era apăsătoare. Căldura străzii pătrundea în casă.

Bătrînul Merlin avea aceeaşi statură ca a fiului său. Anii nu-l gîrboviseră, doar îl slăbiseră. Haina de catifea era prea largă pentru trupul său numai oase şi tendoane. Gîtul ars de soare ieşea din gulerul prea larg al cămăşii albe, ca un odgon uzat şi întărit de ploaie. Odgonul acesta, însă, trăia. O forţă interioară îl susţinea. Muşchii gîtului trăgeau de ai obrazului, iar barba încă neagră unde străluceau fire albe, părea răvăşită de un vînt rău. Ochii puseseră stăpînire pe ochii lui Philibert. Îi privea cu încordare.

Philibert pricepu că tatăl său era pe cale să-şi domolească mînia ce-l frămîntase tot lungul drumului.

În sfîrşit, bătrînul respiră lung. Barba i se încreţi mai tare, iar buzele îi tremurară uşor dezvelind cei trei dinţi pe care-i mai avea.

— Ce obicei este ăsta ca un patron să părăsească portul înainte de a-i sosi convoiul, atunci cînd nu are treburi urgente de rezolvat ?

Glasul abia îi tremura. Era puternic şi aspru, mînia însă era bine strunită.

— Vroiam să te văd, răspunse Philibert.

— Vroiai să mă vezi dar treci prin faţa mea fără ca măcar să te uiţi la mine.

— Nu te-am văzut, în toată mulţimea de acolo.

— N-ai văzut pe nimeni. Știu. Însă pe tine toți te-au văzut. Și nu le-au plăcut cum arătai.

Tatăl vorbise mai tare. Tăcu. Iar Philibert simți că încă se mai lupta cu mînia. Respiră ușurat cînd, în sfîrșit, ochii lui îl slăbiră, coborînd spre masă. Luînd paharul fiului, bătrînul îl umplu, sorbi de două ori, împinse banca și se așeză.

— Stai jos, zise el. Furia nu-i bună.

Înainte de a se așeza, Philibert se duse să mai ia un pahar. Cînd se întoarse, tatăl își scosese din buzunar o pipă scurtă și o pungă cu tutun. Cu mîna stîngă ținea strîns pipa iar cu arătătorul dreptei, slab și avînd forma unei lopețele, îndesa tutunul. Mîinile îi tremurau ușor. După ce își aprinse pipa și trase trei fumuri, împinse punga spre Philibert care-și scoase de asemenea pipa. Privindu-l cum și-o încarcă, bătrînul rînji :

— Văd că și ție îți tremură mîinile, dar nu din pricina vîrstei, ci pentru că ești furios... Ți-o spun, pentru că te cunosc bine. Ești furios pe tine.

— Ascultă, tată...

— Nu, lasă-mă să termin. Ești furios. Te cunosc bine pentru că și eu eram la fel. Vîrsta m-a schimbat. Altminteri, de cum am intrat te-aș fi plesnit așa cum l-ai plesnit tu pe bietul Adrien. Adrien nu putea face nimic pentru că ești mai puternic decît el, tu nu puteai face nimic pentru că sînt tatăl tău.

— Bine, tată, dar...

Philibert încercă să-l întrerupă, cu toate că dacă bătrînul l-ar fi lăsat să vorbească, n-ar fi avut probabil nimic logic de spus.

— Te cunosc atît de bine, încît am să-ți spun ce gîndești în clipa de față. Îți zici : am fugit pentru că toată lumea aceea mă scotea din sărite. După tot ce-am făcut, era mai bine s-o șterg. Dar am făcut și altă măgărie. Ceilalți mă respectă. M-ar fi privit chiorîș, dar mi-ar fi dat pace. Bătrînul însă e altfel. O să mă sîcîie o oră întreagă... Iată ce gîndești tu. În clipa asta. Acum. Aici. Acum cînd îți încarci pipa și mă privești pe sub gene ca un fățarnic. Iată ce gîndești ! Știu. Și mai știu că nu vei îndrăzni să mă contrazici. Hai, spune... spune dacă mă înșel ?

Pe măsură ce vorbea, glasul i se schimba. De la mînia abia reținută, trecuse la batjocură, iar cînd terminase de vorbit lăsase impresia unuia care avea poftă să rîdă.

Philibert își înălță ochii. Privirile li se încrucișară și, deasupra mesei, în lumina jucăușe reflectată de vinul ce tremura în pahare, se produse ca o îmbrățișare. Amîndoi în același timp, izbucniră într-un hohot de rîs.

Bătrînul tuși, se aplecă spre stînga, scuipă în vatră un lung jet de salivă ce sfîrîi pe jar, apoi trecîndu-și dosul palmei peste gură, continuă :

— Doamne, ce ciudată-i viața. Plec din port. Mă căznesc să merg cu toate că aș fi vrut să alerg. Merg. Și tot lungul drumului îmi zic : Mucosul ăsta de Philibert, am să-i trag o mamă de bătaie, de-o să mă țină minte. O avea el pa-

truzeci și cinci de ani, dar o să mă înțeleagă. Tot drumul așa mi-am spus. Și sosesc. Și te găsesc abătut. Văd paharul gol și-mi spun : seamănă cu tine, mînia îi usucă gîtlejul. Dar tot mai vreau să te plesnesc. Te privesc. Și iar îmi spun : Felix, la vîrsta lui erai la fel. Astăzi ai șaptezeci și doi de ani, însă la patruzeci și cinci de ani ai fi făcut aceleași măgării ca și el.

Bătrînul tăcu. Bău o înghițitură. Philibert, care îl privea, pufni iarăși în rîs.

— Ce te-a apucat ?

— Mă gîndeam la ce vroiam să-ți spun în afară de asta.

— Aha !

Philibert îi povesti cum se hotărîse să plece din Lyon. Îl informă despre domnul Tonnerieu și despre avertismentul lui.

— Ai făcut bine c-ai plecat, îi răspunse bătrînul, deși nu s-ar putea zice că drumul era ca-n palmă. Dar dacă ai ajuns pînă aici, restul coborîrii merge de la sine... Numai că nu văd ce găsești de rîs în asta.

Philibert rîse din nou :

— Ba, da. Am de ce rîde. Iar acum, după cele ce mi le-ai spus, îmi vine să rîd și mai tare. Pentru că iată, sînt mai bine de patruzeci de ani de cînd te tot aud zicîndu-mi : băiete, ori de cîte ori te afli la ananghie, n-ai decît să te întrebi : oare bătrînul ce-ar face în locul meu ? Abia după aceea să treci la acțiune. Și va fi întotdeauna bine.

— Nătărăule, crezi că o să devii la fel de șiret ca mine ?

— Bineînțeles că nu. Și n-o să te mint că mi-am pus întrebarea înainte de a-l lovi pe Adrien, dar chiar dacă mi-aș fi pus-o, situația ar fi rămas aceeași.

Tatăl rîse din nou, dar se opri brusc. Fața îi deveni gravă. Zbîrciturile desenate din pricina rîsului, pe frunte și în jurul ochilor se adînciră și mai mult. Trase trei fumuri scurte, apoi, aplecîndu-se spre fiul său, încet, cu un glas ce nu mai tremura de mînie, dar vibra ușor, zise :

— Ai norocul că mai poți să-ți pui această întrebare. Și asta din pricină că mai navigi încă. Însă vezi tu, băiete, chiar și eu îmi mai pun întrebări... Dar de alt soi. Și niciodată nu știu dacă fluviul îmi va da răspunsul așteptat. Ba chiar, uneori, mi-e frică să mi-l dea.

În fața ușii, vîntul spulbera nisipul de pe pavaj, la fel de fin ca praful. Nisipul strălucea, dar vîntul nu-l auzeai. Lumina se strecura printre cei doi bărbați, întinzîndu-se pe tăblia mesei unde paharele lăsaseră două urme, ca două cercuri umede.

Tatăl întoarse capul. În timp ce privea spre stradă, soarele îl lumina din față, iar Philibert observă că avea ochii mai blînzi ca de obicei. Pisica se înapoiase și se așezase pe piatra pragului. Bătrînul surîse și spuse :

— Cînd am intrat eu, ea a ieșit. Mi-am zis : simte furtuna și preferă să plece. Iar tu, cu siguranță ai gîndit la fel.

— Poate, dar acuma știu că furtuna nu va mai izbucni.

— Ar fi fost o prostie să ne certăm pentru lucruri mărunte.

Philibert simţi că bătrînul avea ceva mai important să-i spună dar nu îndrăzni să-l întrebe.

Bătrînul mai aşteptă un timp, cu privirea pierdută în direcţia luminii, apoi, întorcîndu-se din nou spre fiul său, adăugă :

— Vaporul. N-am crezut niciodată că va dura. În nici un caz nu pe un fluviu ca ăsta. Au fost multe accidente. Numai că ei vor să schimbe fluviul.

— Să schimbe fluviul ? Pentru o treabă ca asta trebuie să fie foarte puternici.

— Sînt.

— Nu atît încît să şi reuşească.

— Ba chiar mai mult decît crezi tu... Sau mai de grabă, aşa se zice. Dar pînă-acum ne-am încăpăţînat să n-o recunoaştem.

— Bine, dar să schimbe fluviul...

Cu acelaşi glas, bătrînul îl întrerupse.

— Priveşte, spuse el. Şi dacă mă urmăreşti, cu atenţie, vei fi obligat să înţelegi.

Luă un pahar şi vărsă puţin vin pe masă. Îşi puse arătătorul pe pata de vin şi plimbîndu-l pe tăblie desenă o curbă, apoi alta în sens invers. Ridică degetul, reveni la pată şi trase altă linie paralelă cu prima. Mereu tăcut, desena linii scurte aşezate pieziş între cele două curbe. Philibert îl urmărea. Pricepuse că cele două linii reprezentau malurile fluviului. Restul liniuţelor nu înţelegea ce vroiau să însemne.

Bătrînul se opri să-şi aprindă pipa stinsă, apoi arătînd liniuţele explică :

— Astea sînt digurile de piatră. Pornesc de la mal spre cocoaşa curbelor. Sînt aşezate de-a curmezişul curentului. Curentul vine. Se izbeşte de ele. Ele îl aruncă spre malul opus, în interiorul curbei unde se pune doar un anrocament pentru evitarea eroziunii. Bun... După aceea curentul porneşte din nou spre curba următoare, se izbeşte de diguri şi aşa mai departe. Liniile drepte înseamnă digurile de pe cele două maluri ale fluviului...

Philibert începu să priceapă. Cunoştea şi el forţa fluviului. Pe măsură ce bătrînul explica, simţea cum i se aşază un nod în gît. Totuşi, întrebă :

— Atunci ?

— Atunci ? Ei bine. Vor face îndiguiri de la Lyon pînă la Beaucaire. Iar Ronul va trebui să-şi sape canalul... singur, prin forţa curentului propriu. Nu-i nevoie de dragaj. Însă cu diguri şi anrocamente, eşti obligat să navigi numai prin mijlocul apei. Şi-atunci ? Caii tăi pe unde-or să treacă ? Şi garlinele ? Cum le mînuieşti ? Şi drumul de halaj ? Ce-o să se aleagă de el în situaţia asta ?

Glasul său căpătase o tonalitate ascuţită, apoi se opri brusc. Nu izbuti decît să mormăie :

— Pierduţi... Vom fi pierduţi.

Philibert îşi îndreptă şalele. Îşi drese glasul :

— Şi, mă rog, ce ţi-a venit cu balivernele astea ?

— Nu sînt baliverne... Un proiect...

Bătrînul vorbea anevoie. Totuşi, după ce bău o ultimă jumătate de pahar de vin, îi povesti despre oamenii veniţi la malul fluviului. Îi trăsese de limbă şi se uitase la planurile lor.

— Lucrul ăsta nu se va realiza niciodată, murmură Philibert.

— Ba se va realiza, dar în timp. Eu nu-l voi apuca, bineînţeles, dar tu... mi-e teamă că băiatul tău n-o să mai fie patron de convoi.

Cei doi bărbaţi rămaseră pe gînduri. Stătură aşa mult timp, fără să-şi vorbească, cu privirea aţintită pe masa unde urmele de vin se zvîntau încetul cu încetul. Luciul dispărea, dar după ce se uscau, dîrele lăsate de deget erau şi mai evidente. Din cînd în cînd Felix ofta, mormăia, îşi dregea glasul, se foia uşor pe bancă, dar nu-şi desprindea coatele de pe masă.

Philibert înlemnise. Nu se gîndea la nimic precis. Privea tăblia. Îşi repeta că vor încerca să-i omoare fluviul. Un mare gol se căsca în el. Capul părea că-i înţepenise ; doar ochii i se ridicau uneori spre chipul tatălui. Buzele bătrînului se mişcau fără să se deschidă. Bărbia îi tremura. Gîtul la fel. Toate zbîrciturile feţei erau tulburate, doar privirea aspră îi rămăsese neclintită.

După o pauză foarte lungă, bătrînul se ridică şi-şi scutură pipa, lovind-o de suportul metalic al căminului. Îndepărtă capacul de pe oală şi încăperea se umplu brusc cu mirosul pătrunzător al supei.

— Sora ta a pus să fiarbă de amiază, dar o să rămînă cu siguranţă la Ron. Să mai stea puţin cu Claude al tău.

Se întoarse spre Philibert. Se pironi în faţa lui, cu picioarele răschirate, ca altădată pe nava sa de comandă. Se legănă de trei ori, schimbîndu-şi echilibrul de pe un picior pe celălalt,

apoi, forţîndu-şi vocea ca pentru a-i da o intonaţie nepăsătoare, dar care nu înşela, spuse :

— La naiba ! N-o să rămîn să mănînc singur, ca un sălbatic, supa asta ce nici măcar n-a fiert. Canut al tău trebuie să fi pregătit tocana. Mi-o face el rost şi mie de-o porţie.

Făcu o pauză, apoi, cum fiul său stătea tot nemişcat, continuă, încercînd să pară din nou mînios :

— Pe dracu ! Ronul mai este încă Ron. Sînt săptămîni de cînd portul n-a mai văzut un echipaj. Iar acum, cînd a sosit unul, faptul că-i comandat de-un nătărău n-o să ne strice nouă bucuria... Nu vezi ? Toată valea se bucură. Toată lumea strigă : „S-au întors iar zilele frumoase !“ Iar odată cu sosirea convoiului, afli şi de punerea pe uscat a unui vapor. Toţi vor să sărbătorească evenimentul. Şi-atunci ? Pentru că un neghiob a spetit un alt neghiob, să renunţăm noi la veselie ? Pe dracu ! Asemenea bucurii vin rar... Dacă sărmana maică-ta ar mai trăi, şi dacă nevastă-ta n-ar fi murit de frigurile din august, le-ai fi văzut şi pe ele ridicîndu-şi poala fustei şi alergînd spre port. Iar noi doi, dacă mai zăbovim mult, o să ajungem exact cînd căpcăunii ăia vor fi terminat de lustruit oala lui Canut.

Philibert se ridică încet. Bătrînul continua să vorbească spunînd mereu aceleaşi lucruri. Simţea nevoia să sporovăiască pentru a-şi lua un aer nepăsător. Aerul unuia căruia puţin îi pasă de ce s-ar putea întîmpla mîine şi care nu vroia decît să trăiască clipa prezentă, mîncînd şi bînd în veselie.

Ajunși în stradă, după ce amîndoi își luaseră pălăria și-și aprinseseră pipa, bătrînul tot mai turuia.

În mod abil adusese din nou vorba despre amenințarea ce-i pîndea în viitor, însă din pricina mersului prin soare, sau poate din cauza zgomotului tălpilor de lemn răsunînd pe pavajul dintre zidurile înfierbîntate, glasul său avea un ton detașat, fără să lase să i se întrevadă neliniștea.

— Auzindu-mă, încheie el, poate că-ți zici : bătrînului puțin îi pasă. Știe că are din ce trăi și că nu va ajunge să vadă ce se pregătește. Ei bine, te înșeli. Tineretul ăsta mă preocupă mai mult decît ți-ai putea închipui. Și-mi pun tot felul de întrebări. Îmi spun : bine. Se bat. Au dreptate. Dreptate ! Poți să știi ? Cei de vîrsta ta, cu siguranță, veți merge pînă la capăt. Însă Claude al tău, de exemplu, și cei de seama lui, n-ar fi oare mai înțelept să renunțe acum cît încă mai au ușurința de a se îndrepta spre altceva ?

Philibert se opri. Bătrînul mai făcu doi pași apoi se opri și el și se întoarse spre Philibert. Se priviră o clipă, apoi Philibert întrebă :

— Vaporul ?

Cuvîntul pornise ca o plesnitură de bici. Toate zbîrciturile bătrînului șovăiră între mînie și rîs; pînă la urmă învinse rîsul.

— Dacă m-ar chema Adrien, zise el, aș mai încasa o chelfăneală !

Philibert porni mai departe. Într-adevăr, n-avea chef de rîs. Vroia un răspuns precis. Bătrînul înțelesese, deoarece chipul îi devenise din

nou grav. Dădu din cap. Umerii uscățivi i se înălțară brusc și, în timp ce-și relua drumul, rosti :

— Vaporul ! Numai asta-ți umblă prin cap. Cred că apa din căldările vapoarelor cu cărbuni se frămîntă mai puțin decît mintea ta de catîr. Dar, pentru Dumnezeu, ai crede că pe pămînt nu mai există decît două lucruri : convoiul tău și vaporul !

— Pe pămînt nu. Dar pe fluviu nu există decît ele două... Iar Claude este ca și noi. Un om al fluviului.

— Au mai fost și alții. Și au dezertat. Nu spun că sînt fericiți, dar trăiesc.

Bătrînul rostise ultimele cuvinte cu glasul aproape stins, ca pentru sine. Apoi schiță un gest cu mîna vroind să dea de înțeles că asta era tot ce știa.

Continuară să meargă tăcuți pe străzile pustii. Înainta spre rumoarea ce urca din port ca un vuiet de viață fericită.

Cum ajunseră în piața plantată cu platani din fața portului, Philibert înțelese că palma dată pescarului nu stingherise pentru multă vreme bucuria revederii dintre oamenii săi și familiile acestora. Era sărbătoare, nu glumă. Pe mesele înjghebate în grabă la umbra copacilor, pe bănci, pe pămînt, sub prelatele bărcilor, se mînca, se bea, se rîdea. Ca întotdeauna, bucatele aduse de nevestele barcagiiilor și de prietenii lor completaseră masa preparată de cei doi bucătari de la bord. Totul era pus în comun și fiecare lua, îmbuca în pripă, continuînd să vorbească și să

asculte. Aveau multe de spus și trebuiau să și le spună repede.

Primii care-l zăriseră pe Philibert îi anunțară sosirea, și în larma mulțimii în sărbătoare se formă parcă un lung vîrtej de murmure. Fără să vrea, Philibert încetini pasul, ascunzîndu-se pe jumătate în spatele tatălui său. În minte îi răsări brusc o imagine. Era copil. Tatăl naviga pe fluviu, iar el mergea alături de mama sa care-l ducea spre școala, unde, în aceeași dimineață chiar, fusese pedepsit.

În dreptul primelor grupuri, bătrînul înălță capul, își dădu pălăria spre spate și strigă :

— Hei, ceată de nesătui, mai aveți poate o porție și pentru moșneag ?

Se auziră strigăte, rîsete ; toți îl chemau să-i facă loc la masa lor. Mai făcu cîțiva pași, apoi privind împrejur, întrebă :

— Unde-i Adrien Baron ?

Douăzeci de voci strigară :

— Acolo !

— Sub ultimul platan.

— Nevastă-sa fiersese două știuci ; le-au dăruit persoanelor ce se aflau în barca de serviciu a băiatului dumitale.

— Nevastă-sa a adus lapte pentru copil.

— Și pere.

— Mănîncă toți la aceeași masă.

— Bravo, strigă bătrînul Felix. Mai adineauri i-a spus o neghiobie unui neghiob ; lucrul ăsta nu putea duce decît la altă neghiobie.

În jurul său oamenii începură să rîdă, iar cuvintele alergau de la un grup la altul stîrnind hohote de rîs ori de cîte ori erau reproduse.

Cînd cuvintele ajunseră la ultimul platan, Philibert îl văzu pe Adrien ridicîndu-se și, strecurîndu-se printre grupuri, venindu-i în întîmpinare. Zîmbea, îndepărtînd cu dosul palmei pe cei ce-l apostrofau.

Cei doi bărbați se treziră față în față ; strigătele deveniră și mai puternice.

— La apă, să vă întreceți cu prăjinile !

— Nu, la înot !

— Pune-i zăbala, Adrien !

— Aruncă-l în Ron, Philibert !

Își strînseră mîna îndelung, apoi, luîndu-l pe Adrien de subsuori, Philibert îl ridică de pe pămînt ca pe-un copil pe care vrei să-l îmbrățișezi și-i spuse :

— Eram furios, nu trebuie să fii supărat pe mine.

— Ți-am spus o măgărie, răspunse Adrien, iar tu m-ai plesnit ; așa-mi trebuia.

Aplauzele izbucniră ca un foc de tufăriș în miez de august. Cîteva voci strigară :

— Lasă copilăriile !

— Cînd faci cinste ?

Cu un gest al mîinii, bătrînul Felix potoli rîsetele. Cînd se făcu liniște, ridică glasul și, ca atunci cînd dădea ordine convoiului său de bărci, strigă :

— Nu-i totul să glumim. Avem nevoie de două sau trei căruțe cu cai pentru a merge înaintea naufragiaților. Pe jos ar fi drum de o oră, iar Philibert mi-a spus că n-are timp să aștepte atîta ca să-i îmbarce pe cei ce-ar vrea să continue coborîrea fluviului cu el.

Se auzi un murmur, cîteva bătăi din palme, iar Philibert simţi că mulţi comentau ideea tatălui său. Din partea lui, se simţea uşurat. Taică-său nu-i pomenise nimic despre asta, şi nici nu-l întrebase ce avea de gînd să facă, însă era limpede că-i ghicise frămîntarea.

— Mulţumesc, tată... Am să plec eu cu căruţele.

— Sigur că ai să pleci. Şi încă primul !

Vreo şase bărbaţi se ridicară de la mese îndreptîndu-se spre el. Philibert îi privi ; desemnă cu arătătorul trei dintre ei şi spuse :

— Îi voi lua pe Norbert, Etienne şi Henri. Locuiesc cel mai aproape şi cîştigăm timp.

Bătrînul se aşezase lîngă nepot ; avea în faţă o farfurie uriaşă, plină cu renumita tocană marinărească al cărei miros puternic de usturoi şi grăsime îmbălsăma aerul de sub platani. Înainte de a se alătura celor trei ce plecaseră cu gura plină, Philibert se aplecă spre o masă, luă un pahar plin, îl goli dintr-o sorbitură, rupse cu mîna lui lată un uriaş sfert de pîine rotundă şi puse peste ea o bucată de brînză şi o felie de pastramă.

— Dintr-astea-nchelbate găseşti oricînd, zise el. Cu sălbatici ca ăştia nu trebuie niciodată să te bazezi pe vreun rest de mîncare !

Condrieu a fost totdeauna centrul cărăuşiei cu bărcile. Deşi nu i se cunoşteau originile, se spunea că era leagănul breslei şi nimeni nu tăgăduia. În tîrgul acesta mulţi credeau că fluviul le aparţine.

Dulgheri, constructori de nave, crescători de cai, potcovari, fierari, hotelieri, pescari — toţi trăiau de pe urma fluviului. Uneori fluviul le aducea moartea. Căci nu erau numai naufragiile, accidentele, înecurile, ci şi frigurile de august, malaria, frigurile de Malta precum şi toate bolile iscate de apă şi care sînt denumite „friguri". Nu apa curată şi repede a Ronului aducea germenii răului, ci tot ceea ce stagna pe malurile sale. Bălţile şi lumea tainică a tufărişurilor adăposteau sumedenie de muşte şi de ţînţari purtători ai molimei. Locuitorii ceruseră asanarea, dar sănătatea lor era o problemă secundară faţă de grijile cîrmuirii. Astfel, ori de cîte ori anotimpurile favorizau dezvoltarea insectelor parazite, riveranii vedeau cum epidemia îi mătură pe cei mai slabi. Şi poate că tocmai lucrul acesta contribuise la fortificarea rasei lor, deoarece nu supravieţuiau decît acei ce erau mai tari decît frigurile.

Nu trebuie să uităm însă că barcagii se îmbolnăveau extrem de rar. Poate că, aşa cum susţineau ei, fluviul îi apăra, dar mai era şi faptul că niciodată nu puneau în gură picătură de apă.

Seara, sau în zilele cenuşii şi fără vînt, puteau naviga goi pînă la brîu, cu trupul năpădit de ţînţari, fără nici o primejdie. Aceasta era una din mîndriile lor. Pînă şi caii erau mai puţin rezistenţi decît ei, deoarece se întîmpla destul de des ca jumătate din animalele unui echipaj să moară în doar cîteva săptămîni, numai datorită frigurilor.

Asanarea atît de mult dorită începuse în sfîrșit să intre în discuție. De data asta însă riveranii nu o mai vroiau, deoarece făcea parte din planul lucrărilor ce sprijineau în primul rînd navigația cu abur.

Preferau să se lupte cu fluviul și cu frigurile decît să se lase devorați de monstrul fără chip al marilor companii.

Căruțele întîlniră coloana lungă a naufragiaților pe șoseaua principală, la o distanță de peste trei kilometri de sat. Frînți de oboseală, prăfuiți, transpirați, abia călcînd prin pietroaie și prin glodurile tari, oamenii urcaseră în căruțe fără să se lase rugați. Lipsea doar grăsanul ce-l insultase pe Philibert, dar ceilalți ziceau să se îndreptase spre Ampouix, unde spera să găsească o trăsură. Mai spusese că avea de gînd să se oprească la postul de jandarmi pentru a depune o plîngere împotriva lui Philibert. Unul dintre pasageri, avocat, zicea că plîngerea, cu siguranță, n-o să-i poată fi admisă, iar Philibert răspunse :

— Admisă sau nu, mă doare-n cot de îndopatul ăla !

Cînd căruțele ajunseră în port, Canut, Caillette, sora lui Philibert și cîteva femei din partea locului pregătiseră de-ale mîncării pentru naufragiați. Oamenii terminaseră cu îmbarcarea mărfurilor ce așteptaseră atîtea săptămîni trecerea primului convoi. Ca să nu piardă vremea, în timp ce pasagerii mîncau, căpitanul portului și domnul Tonnerieu trecea de la unul la altul înscriind numele celor ce doreau să-și continue drumul și încasînd costul biletului. Toți ceruseră să se îmbarce. Toți, fără excepție.

Bătrînul Felix, de asemenea, mergea de la unul la altul. Băuse mai mult ca de obicei și era pornit pe discuții. Cu ochii scînteietori, cu barba în vînt, cu pălăria de feutru dată pe ceafă, lăsînd să i se vadă părul aproape la fel de negru ca și barba, melița întruna, amintindu-le că timp de aproape zece ani fusese cel mai bun din întreaga vale la întrecerile cu prăjinile pe apă. Călătorii se uitau lung la omul acesta dintr-o lume străină de-a lor, iar cei din partea locului, ce-l auziseră de sute de ori povestind aceleași lucruri, îl ascultau fără să piardă o vorbă.

După ce totul fu încărcat și înregistrat, nemairămînînd decît îmbarcarea pasagerilor, bătrînul se potoli. Își potrivi pălăria și își aprinse pipa. Conducîndu-l pe Philibert pînă la malul fluviului, în amonte de nava comandant, își petrecu de mai multe ori degetele prin barbă și, în sfîrșit, se hotărî să vorbească. Philibert, nu-l pierduse din ochi de la întoarcerea căruțelor și se bucurase văzîndu-l bine dispus. Acum, în fața chipului redevenit grav, aproape întunecat, simți că îl cuprinde brusc aceeași neliniște ce-i tăiase mai înainte pofta de mîncare.

Bătrînul scuipă de mai multe ori pe cheu, apoi spuse :

— Ești primul care ai coborît. M-a bucurat, să știi. L-am dojenit pe Rapiat. A îmbătrînit.

A uitat primejdiile înfruntate pe vremea cînd eu eram patronul.

— Îţi apără interesele, îl înţeleg.

— Să le apere cînd e vorba de clienţi şi de concurenţă, asta-i tot ce-i cer.

Felix tăcu. Pipa i se stinsese. Trase din ea de trei ori, nervos, însă tutunul nu se aprinse. Îndreptînd spre fluviu muştiucul de os roş şi înegrit, adăugă :

— Cît timp fluviul nu ne va trăda, vom rezista. Cu condiţia să nu ne lăsăm antrenaţi în lupta asta prostească împotriva vaporului. Companiile nu se vor interesa niciodată de porturile mici. Trebuie să ne obişnuim să ne mulţumim cu atît.

Philibert îi relată ce se petrecuse la Vienne şi bătrînul păru contrariat.

— Bineînţeles, spuse el, bineînţeles, nu vor reveni niciodată timpurile de altă dată... Dar ascultă-mă...

Şovăia. De cînd părăsise piaţa străjuită de arbori unde bucuria sălta în dansul luminos al petelor de soare şi de umbră, părea că îmbătrînise cu zece ani. Simţea ca o apăsare de care nu reuşea să se dezbare. Îşi aruncă ochii spre convoiul de bărci, unde echipajul se pregătea de drum în larma asurzitoare a cuvintelor de rămas bun, a recomandărilor nesfîrşite şi a făgăduielilor de tot felul.

— Să-mi aduci o oală de gresie, pentru slănină.

— Da.

— N-ai să uiţi ?

— O să fac un nod la cureaua biciului.

— Fă unul şi pentru măsline.

— Da.

— Şi nu te îmbăta în crîşmele unde sînt fete.

Lumea rîdea.

— Of ! Germaine s-a îmbătat destul la Lyon.

— Şi cu fete îmbrăcate numai în mătase.

— Sînt şaptezeci şi cinci de localuri la Lyon, le ştii, nu ?

Philibert asculta vorbele bătrînului fără să le dea atenţie. Privirea îi alerga de la bărcile supravegheate mai mult din obişnuinţă decît din necesitate, la chipul îngrijorat al tatălui ce fixa malul opus al fluviului.

— Trebuie să plec, tată.

Bătrînul păru că vine de foarte departe. Aruncă o privire rapidă spre bărci, apoi, fără să se grăbească, spuse :

— Te-am învăţat tot ce ştiam despre fluviu şi despre meserie... Experienţa proprie n-o poţi transmite totdeauna celorlalţi... Vîrsta ne învaţă unele lucruri. Ascultă-mă pe mine : te aprinzi prea repede şi asta mă îngrijorează. Adu-ţi aminte de nebunul de Daniel Roméral care şi-a împins barca sub roata unui vapor.

— Tată, ştii bine că...

— Lasă-mă să vorbesc ! Azi-dimineaţă eram în port cînd au venit pescarii cu vestea accidentului. Văzusem nivelul scăzut al apei. Eram convins că eşti pe drum. Deodată mi-a fost frică.

Philibert dorea să-l liniştească, să-i spună că niciodată n-ar face asemenea prostie, dar cuvintele nu-i veneau pe limbă. Se priveau încordaţi. Poate că bătrînul citise promisiunea în ochii fiului său deoarece dădu din cap şi zîmbi. Cu un glas abia şoptit, foarte repede, ca şi cum ar fi mărturisit fără să vrea o faptă de care-i era ruşine, continuă :

— Dimineaţa vin întotdeauna la mal şi aştept răsăritul soarelui. Nu pot să-mi încep ziua fără să ştiu cum arată fluviul... Şi apoi... Şi apoi beau totdeauna cîte-o înghiţitură de apă. Nu-i de ajuns că-l privesc, trebuie să-l şi gust. S-ar putea să ţi se pară un lucru prostesc, dar cred că mulţi barcagii fac aşa ; e ca şi cînd ai împrumuta puţin din forţa lui... Nu mai am nevoie de cine ştie ce forţă, dar tot beau...

Philibert ar fi vrut să-l întrerupă pentru a-i mărturisi că şi el făcea la fel, dar nu îndrăzni. Bătrînul vorbea mereu cu aceeaşi repeziciune. Simţea nevoia să se descarce.

— Primăvara trecută, într-o dimineaţă cu ceaţă, beau din apă. Nu se vedea la patru picioare. Un vapor ce urca, trebuie să-l fi prins noaptea şi se oprise în amonte. N-aveam de unde şti însă am priceput îndată. Apa avea un gust de unsoare şi de cărbune... Abia în ziua aceea mi-am dat seama că fluviul... În sfîrşit, că nu e numai al nostru... Înţelegi ce vreau să spun ?... Înţelegi ! ?...

Vocea bătrînului se stinse. Ochii i se umeziră. Se întoarse spre bărci şi începu să tuşească. Philibert nu-i vedea faţa, dar pricepu că tatăl îşi ştergea o lacrimă.

— Haidem, zise bătrînul, a sosit timpul îmbarcării.

Faţa îi este iarăşi calmă. Îşi bagă pipa în buzunar. Are mişcări nervoase, sacadate. Trupul mare şi uscăţiv i se apleacă uşor înainte ; braţele şovăie o clipă, apoi, ridicîndu-se brusc, îmbrăţişează umerii lui Philibert. Această manifestare de dragoste e aproape brutală. Philibert abia dacă are timp să simtă barba tatălui apropiindu-se de a sa, că mîinile aspre ale bătrînului îi şi cuprind braţele, împingîndu-l :

— Hai, pleacă... pleacă repede...

Cu paşi mari, fără să mai privească înapoi Philibert îşi reia locul la bara navei comandant.

Începe să strige mai tare decît e nevoie, chemîndu-i pe cei ce mai zăboveau încă în îmbrăţişările de rămas bun.

Îi e cumplit de cald, iar mîinile îi tremură puţin.

Trecuseră, poate, mai bine de treizeci de ani de cînd tatăl nu-l mai sărutase.

LA CAPĂTUL DRUMULUI

TOAMNA ERA ASPRĂ. Mai uscată, mai despuiată și mai ruginie pe măsură ce înaintai spre sud.

Vîntul de sud începuse să bată, lustruind bolta cerească, la fel de senină atît ziua cît și noaptea. Smulgea de pe pămînt și din arbori jerbe de frunze ce urcau în văzduh înainte de a se înșirui pe apă. Printre ele se amesteca uneori și nisipul scînteietor de pe maluri, căzînd mai repede decît frunzele, ca o măzăriche înfierbîntată de soare. De pe colinele veștejite și din carierele albe de unde se extrăgea piatra transportată cu bărcile spre șantierele din Valence se înălțau vîrtejuri de praf, pudrînd viile, pajiștile și acoperișurile teșite ale caselor ce păreau trandafirii și albastre, în depărtare.

Diminețile erau fără ceață, iar zilele se sfîrșeau cu seri cînd protocaliul cerului strivea munții cu contururi de o claritate uluitoare. În partea de vest și de nord pămîntul era liliachiu.

Pe o astfel de vreme, cînd ziua se strecura în vale cu mult înaintea zorilor, cînd lumina serilor era păstrată de fluviu, dăinuind încă după ce pămîntul își așternea umbra peste

toate reliefurile sale, orele de lucru se prelungeau ca în cele mai lungi zile de iunie.

Dar pe fluviul a cărui apă tot subțire nu mai primea nimic de la afluenți, viața pălise. Chiar și Isère, pe timp normal aducînd Ronului cel puțin un sfert din debitul scurs pînă în amonte de Valence, chiar și Isère nu părea decît un firicel albastru printre bancurile de nisip și pietriș.

Vestea împotmolirii *Triumfătorului* alergase mai repede decît Ronul. Înaintase de-a lungul malurilor, din sat în sat, traversînd fluviul ori de cîte ori vreun om trecea peste un pod, ori de cîte ori vreun bac sau vreo barcă pescărească îl traversa. Și odată cu ea ajungeau și toate amănuntele legate de acțiunile de salvare. Cu unele mici înflorituri. Se vorbea despre răniți, despre barcagii sărind în apă pentru salvarea pasagerilor. Toți se întrebau cum de reușise să se răspîndească atît de repede și să capete asemenea amploare o întîmplare pe care jurnalele n-apucaseră încă s-o relateze.

Femeile își făceau semnul crucii rugîndu-se să nu existe morți, bărbații le aprobau, însă toți erau bucuroși că un convoi de bărci izbutise să coboare, în timp ce un vapor intrase cu botul în nisip.

Deveniți prevăzători, cei de la companii păstrau în port restul vapoarelor.

Pentru adevărata cărăușie cu bărcile, întîmplarea aceasta însemna o victorie pe care toată valea o sărbătorea cu bărdace de vin nou. Tristețea nu prinde niciodată rădăcini într-o

vale unde suflă vîntul de sud. Nemulțumindu-se cu simpla înregistrare a știrii, oamenii o umflau pe măsura dorinței lor.

De la malurile fluviului pînă la străduțele cele mai îndepărtate ale portului, de la arcadele din piața Vieille pînă la Vignasse, vestea sosirii unui convoi de bărci scosese oamenii din toropeală. Căci locuitorii din Beaucaire dormeau zece luni pe an, trezindu-se doar în preajma lunii iulie cînd începeau pregătirile tîrgului anual, eveniment aducîndu-le, în cîteva săptămîni, un cîștig de zece ori mai mare decît simbria unui meseriaș pe timp de un an. Cu această ocazie închiriau negustorilor bucătăriile și odăile, pivnițele și magaziile, fațadele caselor pervazul ferestrelor, caprele de lemn pentru estrade, bănci, scaune, scînduri, și bucăți de prelată. Storceau bani din orice.

Iulie întesa portul cu nave sosite de pretutindeni, încărcate cu mărfuri de vînzare și în lichidare, venite din Orient pe mare și din țările Nordului pe canale, rîuri și fluviu.

De cînd se știau, locuitorii orașului Beaucaire nu trăiseră niciodată decît din ceea ce le procura tîrgul.

În restul timpului lucrau doar cei din port și cei de la birourile vamale, deoarece traficul pe fluviu era continuu. Navele venind dinspre mare, tot la Beaucaire efectuau operațiile de schimb. Cu alte cuvinte, alte taxe, impozite și procentaje care intrau în visteria orașului.

De cîțiva ani, locuitorii din Beaucaire simțiseră că mașinile cu abur de pe calea ferată și de pe fluviu amenințau tîrgul anual.

Muncitori harnici, aproape toți originari din Condrieu, Serrières, Vernaison sau Givors, — localități curate, barcagiii nu iubeau acest oraș murdar, dar el era capătul drumului și locul unde îi aștepta încărcătura ce trebuia transportată în amonte.

Cei din Beaucaire își dădeau seama de puțina considerație acordată de oamenii fluviului însă, trăind de pe urma muncii acestora, îi copleșeau cu amabilitățile. Frica de a vedea dispărînd propriile avantaje îi îndemna să se poarte prietenos cu barcagiii. Lucru deloc greu pentru locuitorii sudului, guralivi și cu gesturi largi, îmbrobodind cu torente de complimente pe acești cărăuși frînți de oboseală și mult mai tăcuți.

Semnalarea unui convoi de bărci după atîtea săptămîni de inactivitate a portului ce le asigura existența, merita cu prisosință deplasarea pînă la malul fluviului, în mînă cu cîteva felinare. Generoși din fire și știind că nu există adevărată petrecere fără bucate, băutură și muzică au întins mese, au pregătit cratița cu tocană, au încins grătarul, au montat estrada de dans și au pus vinul la răcit.

Lumina puternică și larma i-au atras pe cei din Tarascon ce n-aveau de trecut decît podul și ajungeau la serbare. Zărind convoiul pe apă, veniseră și cei din Vallabrègues. Ba cîte unii soseau și mai de departe, atît de mare

era bucuria de a asista la renașterea vieții pe vale.
Cînd nava condusă de Philibert Merlin, trecînd prin canalul castelului de apă, apăru în raza portului Beaucaire, peste fluviu și în cer era noapte.
O noapte spuzită de stele, revărsînd peste vale o lumină deplină. Fluviul de asemenea lucea, presărat cu mii de puncte aurii pe care se străduia să le ducă spre mare, dar ele scăpau de forța curentului agățîndu-se de valurile învîrtejite și rămînînd acolo unde le semănase cerul.
Îndată ce depășiră cotul fluviului, marinarul din prova anunță :
— Beaucaire în prova !
Strigătul fu reluat din barcă în barcă pînă la a șaptea și ultima savoyardă. Apoi, din nou, Tirou și ceilalți marinari din prova începură să sondeze fluviul.
— Trece exact... ! Trece la trei degete...
Oboseala le îngreuiase brațele și le răgușise vocile, dar portul se apropia și curajul le revenea.
Ferestrele luminate și felinarele de pe cheu estompau strălucirea stelelor. La bordul navei comandant, cu ochii îngreunați de somn, pasagerii se ridicară să privească.
— Vedeți, strigă Philibert, nu v-am spus eu c-o s-ajungem în seara asta !
Făcuseră coborîrea în trei zile. Trei zile începute înainte de revărsatul zorilor și încheiate seara tîrziu, fără cel mai mic incident.

Uneori simțiseră fundul bărcilor scrijelind pietrele fluviului sau răzuind nisipul, însă marinarii din prova vegheau. Barca trecea la o distanță de un deget, dar trecea. De fiecare dată, fără ca măcar să-și miște buzele, patronul Merlin murmura foarte repede :
— Sfinte Nicolae fii cu noi... Sfinte Nicolae apără-i pe adevărații barcagii ce-ți respectă fluviul.
Și de fiecare dată, trăgîndu-și forța din marea dragoste a barcagiilor, Marele Patron al marinarilor sălta cîte puțin bărcile grele.
Trecuseră fără greutate prin canalul de la Donzère, prin cel de la Crussol ca și prin toate apele mici, cele mai neașteptate. Adesea, în timpul primei zile, pasagerii se înghesuiau lîngă Philibert, cu fața încordată de neliniște. De-abia îndrăzneau să întrebe :
— Credeți că nu e nici un pericol ?
— Pericol de ce ? întreba patronul. Fiți fără grijă, dacă ne împotmolim, vaporul ce vine din urmă o să vă salveze.
O spunea rîzînd, fără răutate, și repede îngrijorarea pasagerilor se schimba în admirație... Buna dispoziție se instalase la bord și oamenii aceștia obișnuiți cu aerul stătut al orașelor căpătaseră repede poftă de mîncare. Bucatele lui Canut și ale lui Caillette erau pe gustul lor și chiar cele mai pretențioase dintre femei începuseră să aprecieze plachia de pește, salata de scrumbii, carnea împănată cu usturoi, brînzeturile de capră și supa grasă de la sfîrșitul mesei. La toată această atmosferă de bună dispoziție transmisă neîncetat din șalandă în seys-

landă, vinurile de Vionnier, Côtes Rôties, Aramon, sau rachiul aveau şi ele o contribuţie.

Ca să cîştige timp, nu poposiseră decît seara şi nimeni niciodată nu se plînsese de munca prea grea sau de ziua prea lungă.

Nu-i grăbea nimeni, decît propriul orgoliu. Doreau să fie primii ce acostează la Beaucaire după un atît de lung şomaj al cărăuşiei pe apă, să fie primii, mai ales că veneau de la Lyon, ceea ce nu era puţin lucru. Toţi ştiau şi toţi aşteptau cu nerăbdare să vadă cum îi primeşte oraşul.

Iar primirea acestuia era pe măsura curajului lor.

Se aflau încă departe de cheu cînd auziră ecoul primelor aclamaţii.

Vîntul le aducea în valuri uşor învolburate ce se rostogoleau peste fluviu, înfruntînd curentul. Erau ca un alt fluviu înaintînd pieptiş, un fluviu lunecînd pe deasupra, revărsîndu-se pînă în piscul munţilor celor mai depărtaţi de maluri. Un fluviu cald de prietenie şi de bucurie.

Cînd trecu primul val, Philibert simţi un fior de-a lungul şirii spinării de care i se lipise cămaşa udă de transpiraţie.

Tirou, auzind vocile, nu se putu abţine să nu strige :

— Ohe ! Patron Merlin ! S-au adunat cu toţii ca pentru primul sosit la tîrg !

— Am auzit, Tirou. S-au adunat cu toţii. Priveşte focurile.

Trei focuri se aprinseseră în piaţa portului. Trei focuri cu flăcări înalte, strălucitoare, unduindu-se la fiece adiere de vînt, plecîndu-se şi

ridicîndu-se ca într-un dans de bucurie. Iar în lumina flăcărilor se conturau grupuri de siluete negre. Felinarele se legănau de la dreapta la stînga ; din loc în loc se aprindeau şi se stingeau luminiţe. Toată suflarea oraşului părea să se fi adunat pe malul drept al fluviului unde avea să acosteze convoiul.

Pe malul stîng, Tarasconul era de asemenea luminat, însă numai de ferestrele caselor rămase deschise. Şi era de ajuns să priveşti spre podul pe unde defilau fără încetare felinarele aprinse ca să înţelegi că oamenii de pe malul Empire alergaseră cu toţii sau continuau să alerge spre Royaume. În anumite momente, podul părea o lungă omidă de foc, zăgăzuind fluviul unde dansau reflexele ei. Felinarele mai apăruseră şi pe malul insulei, în mijlocul fluviului, însă cei de acolo nu aprinseseră nici un foc. Era ca un afront adus patronului Merlin, avînd aerul că-i spune: „Atenţie, este o insulă în mijlocul Ronului, te facem atent în cazul cînd nu mai ştii exact unde se află“.

Bolta cerească era şi mai întunecată, stelele aveau sclipiri mai puţin vii. Îi întovărăşiseră pe barcagii pînă acolo, însemnîndu-le cu ţinte de aur drumul înţesat de vîrteje şi de ape mici, dar acum, de vreme ce sute de bărbaţi, femei şi copii veneau spre maluri în mînă cu felinarele lor pîlpîitoare, stelele îşi îngăduiseră un moment de odihnă.

— Prova spre Royaume, pupa spre Empire !

Dominînd rumoarea de pe mal şi de pe pod, vocea patronului Merlin umplu noaptea. Comanda sa se izbi de apă şi alergă spre oraş.

Acest prim apel era mai degrabă un ordin de tăcere pentru mulțimea adunată, decît o indicație de acostare. Toți știau, și chiar cei străini de oraș, veniți în port din curiozitate, înțeleseseră cu siguranță, deoarece dintr-o dată se făcu liniște.

Şi era o noapte făcută parcă special pentru sosirea lor, întrucît pînă și vîntul se opri un moment. Flăcările focurilor se ridicară mai drepte spre cer, reflexele felinarelor pe apa fluviului se liniștiră puțin.

— Prova spre Royaume, pupa spre Empire !

Rotundă, puternică și gravă, vocea lui Philibert străbătu noaptea, auzindu-se în același timp pe maluri, în amontele fluviului și chiar în aval, unde vîntul nu o stăvili decît mult mai în jos.

Una după alta, virînd de bord pentru a lăsa în voia curentului pupa unde era agățat un felinar, cele șapte bărci se apropiară de mal. Fără să se ciocnească și fără cea mai mică deviere, se aliniară în aval de barca patronului Merlin, ce acostase prima la cheu.

Atentă, mulțimea privea în tăcere, lăsînd strigătelor și vociferărilor barcagiilor tot spațiul uriaș al nopții.

Îndată ce acostară cele șapte bărci, o trompetă, un trombon, un flaut și două tamburine, aflate pe cheu în primul rînd al curioșilor, intonară o melodie de dans specifică acelei regiuni. Barcagiii o ascultau cu plăcere, deși muzica asta nu le spunea mare lucru. Veniseră atîția oameni să le sărbătorească sosirea, încît Philibert trebui să facă eforturi pentru a-și reține o lacrimă de emoție. Era adevărat, reușise să coboare pe fluviu într-un moment cînd nimeni altul nu cutezase să se aventureze, însă i se părea că ceea ce făcuse acum nu se deosebea cu nimic de tot ceea ce făcea de atîția ani. Așadar, în chiar acea seară, după ce reuși să alunge prima emoție, mîrîi :

— Sînt din sud. Exagerează ca întotdeauna.

Şi nu era singurul ce gîndea așa. După debarcarea pasagerilor Canut care, dăduse o mînă de ajutor la descărcarea bagajelor, se apropie de patron. Pe fața lui rotofeie apăru despicătura unui surîs larg :

— Parcă-i văd, zise el, după zece ani, cînd vor povesti despre coborîrea noastră, vor spune că am sosit pe jos, cu apa pînă la genunchi, cu bărcile și caii în spinare. Iar în bărci cu cadavrele oamenilor uciși de *Triumfător*.

Coborînd din bărci, pasagerii veniră să-i mulțumească patronului Merlin. El le răspunse :

— Ați plătit, n-aveți de ce să-mi mulțumiți. Îmi place să cred că o să vă petreceți și seara asta cu noi.

Toți se declarară de acord, cu o bucurie ce se vedea bine că nu era prefăcută.

După ce bagajele călătorilor fură depuse pe cheu, date în grija hamalilor și a băieților de la hanuri care se certau pe ele, în fața echipajului apărură trei comisionari cerînd să descarce lăzile urgente. Erau comisionarii Companiei navelor cu abur. Nu purtau șepci cu inițialele firmei unde lucrau, însă Philibert îi cunoștea.

— Astă-seară nu, i se adresă el fiului său ce se pregătea să elibereze pachetele.

— Dar, tată, sînt pachete urgente. Cînd le-am luat la bord, m-am angajat să le livrez îndată ce sosim.

Fără să-și poată da seama ce se petrece cu el, Philibert simți un fel de greață. Era oboseala ? Faptul că-i vedea pe cei trei bărbați care trădaseră pentru a se angaja la vapoare ? Faptul că întrezărise în privirea băiatului său o licărire stranie ?

Cu un ton ce vroia să însemne că orice discuție era de prisos, repetă :

— Astă-seară, nu... Dacă am fi navigat ca pe timpuri normale, pachetele ar fi sosit mîine după-amiază. Le vom livra deci mîine dimineață.

Claude se întoarse către comisionari. Schiță un gest de neputință și cei trei oameni se îndepărtară.

— Ce înseamnă asta ? întrebă Philibert, doar n-or vrea să le transporte noaptea. Nu cumva cred că o să le fure cineva din barca mea ?

Claude își plecă ochii ; apoi, stingherit, coborî pe cheu unde se pierdu în gloata de gură cască. Prins la rîndul său de atmosfera sărbătorească, Philibert uită de tulburarea băiatului. Antrenat de căpitanul portului și de cîțiva barcagii prieteni, se instală la o masă unde mîncărurile îi așteptau în farfurii. Cînd treceau pe lîngă el, oamenii se opreau să-i strîngă mîna ; fete brune cu ochi negri și puțin cam sălbatice îl sărutau. Muzica flautelor era acoperită de chemările, rîsetele, strigătele de bucurie ale celor ce se regăseau.

— La naiba, e mai dihai decît în toiul tîrgului.

— Cîte săptămîni ai stat la Lyon ?

— Dar voi aici cîte ?

— Oare apa va crește cu adevărat, de acum înainte ?

— Dacă a început vîntul, Ronul se va restabili.

— Tîrîtura asta de Saône, nu putea să dea mai mult ? Încă puțin și am fi putut urca.

— Unii și-au retras mărfurile și le-au dat celor de la transporturile rutiere.

— Drumurile nu vor rezista.

— Între Vienne și Lyon șoseaua este desfundată. Ai putea spune că mergi în plin cîmp. Dacă va începe să plouă, căruțele se vor împotmoli.

— Să plouă, dar numai atîta cît trebuie.

— Încă trei zile de vînt, și urcarea e sigură !

Toți vorbeau în același timp. Toți puneau întrebări peste întrebări fără să mai aștepte răspunsul. Vinul curgea în pahare, clătinînd și colorînd în roșu reflexele felinarelor și ale torțelor. Chiar și cei ce nu se înfruptau din bucatele aduse pentru barcagii stăteau acolo, strînși în jurul meselor iluminate ca de soarele lui iulie. Roiuri de țînțari și de fluturi de noapte zburau de la o lampă la alta. Cădeau în pahare și în mîncăruri ; cei mai mari erau scoși cu vîrful cuțitului și striviți chiar pe masă, mulți însă erau înghițiți odată cu sosul.

— La dracu, ziceau ei rîzînd, are grijă stomacul, numai să intre.

— Peştele nu se hrăneşte decît cu de-astea. Şi nu crapă. Iar pe peşte îl mîncăm noi.

Gluma îi înveselea, aşa cum îi înveselea totul. Voia bună alunga gîndurile negre şi oboseala.

După ce terminară de mîncat, cei mai în vîrstă îşi aprinseră pipele continuînd să discute, în timp ce tineretul invita fetele la dans pe estrada unde erau instalate tamburinele şi flautele. Primii sosiţi începuseră să danseze cînd, în grupurile aflate încă în spaţiul dintre mese şi cheu, se produse o rumoare. Philibert se întoarse. Cîţiva oameni alergau spre fluviu. Se ridică. Toate privirile erau aţintite spre barca sa.

Larma era totuşi prea mare ca să-şi dea seama ce se întîmplase. Făcîndu-şi loc cu coatele, fugi într-acolo.

Cînd ajunse la marginea cheului, trei bărbaţi ridicau de jos pe al patrulea, căruia îi curgea sînge din nas. La bordul navei, alt bărbat alerga spre pupa, de unde sări ca o pisică pe cheu. Din dosul stivei de baloturi, cineva strigă :

— Opriţi-l, pentru numele lui Dumnezeu !

Philibert recunoscu vocea gîfîită şi cam răguşită a potcovarului său.

Prins ca într-un cleşte de gloata pe care ar fi trebuit s-o calce în picioare ca să alerge spre cheu, repetă şi el strigătul lui Joseph.

— Opriţi-l, pentru numele lui Dumnezeu !

Făptaşul fusese probabil prins, deoarece la capătul cheului se auziră strigăte şi zgomotul unei busculade. Fără să mai aştepte, Philibert smulse un felinar din mîinile unui necunoscut şi sări în barcă. Alergă de-a lungul bordajului, sări peste lăzi şi-şi întîlni potcovarul în momentul cînd acesta tocmai ieşea dintre stivele de baloturi ştergîndu-şi fruntea cu antebraţul :

— Mii de draci, e solid fîrtatul. Dar şi-a primit porţia.

Pumnul uriaş al potcovarului era mînjit de sînge.

Philibert îndreptă spre punte fascicolul de lumină al felinarului. Între două baloturi uriaşe acoperite cu o prelată verde şi o ladă lungă de lemn negeluit, zăcea întins un om. Sîngele i se prelingea peste ochiul drept şi de-a lungul obrazului.

— Doamne, spuse Philibert, l-ai pocit !

— Şi sper că l-am însemnat şi pe primul.

— Da. L-ai însemnat.

— Unul însă mi-a scăpat.

— Cred că l-au prins pe cheu.

— Îl recunoşti... pe ăsta ?

Potcovarul abia mai răsufla. Scuipă, trase aer în piept şi oftă.

— Ăstuia aş putea să-i fiu bunic. Dumnezeule mare, oi avea eu şaizeci şi trei de ani, dar încă nu m-am ramolit... Iar gunoiul ăsta, îl trîntisem la pămînt, şi el încerca să mă lovească sub centură. A trebuit să-l pocnesc, asta-i !

Philibert se aplecă şi întoarse încet faţa omului pentru a-i cerceta partea mai puţin zdrobită. Recunoscîndu-l pe unul dintre comisionarii companiei de vapoare, se ridică şi întrebă printre dinţi :

— Dar ce dracu s-a întîmplat ?

Alţi oameni se urcaseră pe navă.

— Spune-le curioşilor ăstora să coboare, răspunse calm potcovarul.

Philibert se răsuci şi, ridicînd felinarul pînă la înălţimea capului, strigă :

— Cei ce nu fac parte din echipajul meu să coboare pe cheu. Haideţi băieţi, debarcaţi-i pe curioşii ăştia !

Împinşi de barcagii, curioşii coborîră pe cheu. Convinşi că era vorba de o bătaie între beţivani, se îndepărtară glumind şi rîzînd, grăbiţi să-şi regăsească paharele sau partenerele de dans.

De obicei, barcagiii nu-şi păzeau niciodată navele. N-aveau motive să se teamă de locuitorii porturilor, de comercianţii sau de meseriaşii ce lucrau pentru cărăuşia pe apă.

Ambarcaţiunile din lemn erau pentru ei ceva aproape sfînt. Chiar şi cei care nu s-ar fi dat în lături de la devastarea unei livezi cu piersici, de la golirea unui eleşteu cu ştiuci sau de la spargerea uşii unui coteţ de iepuri de casă n-ar fi îndrăznit să fure ceva de pe o navă.

Prins de jandarmi sau de vreun ţăran, hoţul putea să se aleagă cu cîteva zile de închisoare ; însă din mîinile barcagiilor era sigur că va ajunge la spital. Forţa acestora era renumită. Circulau pe seama lor sumedenie de legende unde erau înfăţişaţi omorînd dintr-o singură lovitură taurii tropăind în bărci, smulgînd din smîrcuri, cîte doi sau cîte trei, un cal împotmolit, dînd la apă bărci încărcate vîrf... Toate acestea erau desigur mult înfrumuseţate şi exagerate, dar conţineau şi o parte de adevăr. Toţi ştiau asta. Iar cei ce se mai îndoiau n-aveau

decît să privească la aceşti coloşi bărboşi pentru a le trece pofta să se mai ia la harţă cu ei.

Într-un an cînd se iscase o bătaie între două echipaje, jandarmii încercaseră să intervină. Oamenii fluviului îşi regăsiseră brusc instinctul rasei, şi jandarmeria călare fusese bătută măr. Cum întîmplarea se petrecuse noaptea, nimeni, niciodată, n-a mai putut descoperi făptaşii. Riveranii se solidarizaseră cu barcagiii. Nici un martor ; nici o urmărire. Se spune că jandarmii unui întreg detaşament îşi rupseseră dinţii şi-şi învineţiseră ochii căzînd de pe cai. De atunci se fereau să mai intervină.

Dealtfel, barcagiii n-aveau nevoie de serviciile lor. La Beaucaire, singura perioadă cînd navele trebuiau supravegheate îndeaproape era în timpul marelui tîrg din iulie. Şi asta pentru că odată cu negustorii veniţi pentru tîrguieli din toată Europa şi chiar de pe coastele Africii, apăreau şi borfaşii. Mii de hoţi de buzunare, pleşcari de toate soiurile şi din toate colţurile lumii se întîlneau acolo în fiece an, operînd singuri sau în bande organizate. Cînd noii veniţi se aventurau pe cîte-o barcă ce li se părea nepăzită, n-apucau să facă doi paşi şi-şi şi primeau porţia.

Barcagiii îi dezbrăcau şi, prinzîndu-i de glezne, îi băgau cu capul în apă, scoţîndu-i din cînd în cînd la suprafaţă pînă ce-i auzeau implorîndu-le mila. La urmă, dacă omul ştia să înoate, nu-i mai rămînea decît să se arunce din nou în apă pentru a încerca să-şi recupereze hainele zvîrlite tocmai în mijlocul fluviului. În plină noapte, însă, multora le era frică.

Atunci, singura soluție era să-și caute de drum pe întuneric, cu trupul devorat de țînțari, pînă găseau ceva să pună pe ei. Aceasta era una din distracțiile barcagiilor în timpul tîrgului, iar hoțul se putea considera fericit dacă scăpa fără să i se scrie cu vopsea și un enorm „HOȚ", chiar în mijlocul spatelui.

Joseph Cathomen trăsese sub cort trupul încă neînsuflețit al comisionarului. Philibert se aplecase să-i dea o mînă de ajutor, dar respingîndu-l cu o mînă, potcovarul îi spuse :

— Lasă-mă pe mine, șefule, eu l-am pocnit.

Apucînd cu o mînă cureaua lată a omului și cu cealaltă partea din față a bluzonului de pînză, îl ridică în sus ca pe o pernă umplută cu puf. Mic, spătos și îndesat, Joseph abia-și îndoise genunchii pentru a-și încorda brațele deasupra capului. Cu burta pe pumnii fierarului ce păreau două ciocane uriașe prinse la capătul brațelor sale păroase, comisionarul arăta ca un mort, cu capul atîrnat și cu picioarele bălăbănindu-se de la dreapta la stînga.

De pe cheu se auziră cîteva strigăte :

— În Ron cu el !

— La hazna cu el, e o lepădătură !

Acum, omul zăcea pe punte, cu spatele sprijinit de cel de-al doilea stîlp al cortului luminat de trei felinare mari de prova. Un ghiordel cu apă îl trezise pe jumătate. Încerca să-și deschidă ochiul teafăr, în timp ce vătaful și marinarul din prova dădeau la o parte ușa de pînză a cortului, împingînd înăuntru pe ceilalți doi comisionari. Cel atins de Joseph era gol pînă-n

brîu și-și ținea la nas cămașa făcută sul. Pînza de culoare gălbuie era plină de sînge. Celălalt, prins pe cheu în clipa cînd sărise de pe navă, era abia atins. Un vlăjgan uscățiv cu pielea neagră și cu privirea obraznică. Cum intră în cort, se îndreptă spre Philibert, spunînd :

— Lasă-mă să plec și să-i iau și pe ceilalți doi. E caraghios, venisem doar să ne recunoaștem lăzile. Nu sîntem hoți.

Arțăgos, gata să izbească din nou, Joseph se repezi :

— Dar pe mine, ticălosule, m-ai recunoscut ?

Instinctiv, celălalt încercă să-și ferească fața cu mîna.

— Lasă-l, Joseph ! ordonă Philibert.

Cu părere de rău, potcovarul se dădu un pas înapoi.

— O să aflăm noi ce căutau, reluă patronul Merlin. Dar mai întîi spune-ne tu ce s-a întîmplat.

Joseph se potolise ; își scoase pipa din buzunar și, arătînd-o celorlalți, izbucni într-un hohot de rîs, zicînd :

— Ce s-a întîmplat ? Ei bine, închipuie-ți că-mi rătăcisem pipa... Nu asta, cealaltă din pămînt ars și cu o inimă gravată pe partea din față... Nu-i nouă, dar m-am legat de ea. Mi-am dat seama că n-o mai am în clipa cînd am terminat de mîncat... Am umplut-o pe asta, dar gîndul la cealaltă mă chinuia. Zic : trebuie s-o fi pierdut pe puntea navei lui Philibert, în momentul cînd m-am suit să ajut la debarcarea bagajelor. Pînă atunci eram sigur c-o avusesem. Gîndul ăsta nu-mi dădea pace. Zic : dacă

vine careva şi calcă pe ea, s-a terminat. Atunci mă întorc...

Joseph se opri. Domnul Tonnerieu tocmai intrase. Îşi plimba privirea de la unul la celălalt şi cu un aer speriat, întrebă :

— Ce este ? Ce se întîmplă aici ? Mi s-a spus că s-a iscat o bătaie la bord.

Descoperind cei doi răniţi avu o tresărire.

— Dar ăştia ce au ?... Frumoasă treabă ! Şi ce-i cu indivizii ăştia aici ?

Privirea speriată a bătrînului stîrnea rîsul. Philibert însă se stăpîni. Îi venea să-l întrebe dacă venise să vadă brezaia, dar vroia să termine cu povestea asta. Ceva îi spunea că nu era o simplă chestiune de furt. Îi răspunse cu glas potolit :

— Ia loc şi ai să afli.

Contabilul îşi aşeză fundul îngust pe marginea unei cuşete, în timp ce Joseph îşi reluă povestirea :

— Bun, cum vă spuneam, gîndul ăsta nu-mi dădea pace.

— Ce nu-ţi dădea pace, întrebă domnul Tonnerieu ?

— Pipa mea. Doamne ! Dacă mă opreşti tot timpul, nu pot vorbi.

— Continuă, Joseph, interveni Philibert aruncînd o privire aspră în direcţia contabilului.

— Aşadar, începu iarăşi Joseph, sosesc aici, mă pregătesc să mă urc la bord şi ce văd ? Individul ăsta se aplecase în spatele unei lăzi... Cum nu se prea vedea, îmi spun : e unul de-ai noştri, s-o fi îmbătat şi-a venit să se culce. Urc.

Scîrba asta crezuse pe semne că nu l-am zărit. Nu renunţasem la căutatul pipei, dar eram curios să aflu cine e... Cînd ajung în spatele lăzii, ce văd ? Asta se ridicase în picioare ca un şarpe călcat pe coadă ; şuieră, şi cît ai zice peşte, mă şi plezneşte.

Joseph se opreşte şi se uită în direcţia omului cu nasul spart. Rîde zgomotos şi, lovindu-şi cu palma pieptul bombat şi puternic, ridică din umeri.

— Aici m-a izbit, nătărăul ! Ba bine că nu ; aşa pe nepusă masă. Mă loveşte şi vrea să-şi ia tălpăşiţa. Nu-l recunosc încă, dar îmi zic : ăsta n-are cugetul curat. Şi-i trag una peste bot... Aşa de tare că zboară spre cheu... Oricum, nu-i vina mea că a căzut ; ostrogoţii ăştia nu rezistă... Pe urmă...

Philibert îl întrerupse. Vroind să scurteze, arătă cu bărbia spre ceilalţi doi comisionari :

— Asta ţi-a scăpat, dar l-ai încolţit pe-al treilea... Şi, bineînţeles, tot n-ai priceput ce vroiau ?

Potcovarul îşi scarpină chelia, unde strălucesc broboane de sudoare.

— Pe legea mea, răspunde el, e clar că nu veniseră să spele puntea.

— Credeţi-mă că vroiam să ne numărăm lăzile. Asta-i tot. Compania va depune plîngere...

— Fie ! strigă Philibert. Dacă eşti grăbit să vorbeşti, vorbeşte. Dar numai adevărul, auzi ! Altfel, îi vezi pe camarazii tăi ? Joseph n-a obosit, iar eu cu atît mai puţin.

În încăpere se lăsase o tăcere grea ; nu se auzea decît respiraţia oamenilor şi, înăbuşită de

grosimea prelatei, rumoarea îndepărtată a petrecerii.

Cum bărbatul negricios stătea tot nemişcat, privind pe sub gene, şi cu fruntea încruntată, Philibert înaintă spre el.

Omul încercă să se dea îndărăt, dar se lovi cu spatele de stîlpul de lemn ce sprijinea pînza cortului. Felinarul agăţat de stîlp începu să se clatine. Se auzi un clinchet. Flacăra tremura, umbrele oamenilor jucau pe bucata de pînză.

Cu o mişcare iute şi precisă, Philbert prinse cu mîna stîngă reverul bluzei comisionarului iar el, ca la comandă, îşi încleştă mîinile pe încheietura osoasă a patronului. Aveau aproape aceeaşi înălţime şi Philibert îşi spuse repede: „Am norocul că nu-i un sfrijit. Altfel n-aş fi îndrăznit“.

Toată forţa trupului său trecuse în braţul stîng. Încreţind uşor stofa aspră, mîna apăsa încet, încet, în jos. Privea ţintă în ochii adversarului. Acesta, regăsindu-şi mîndria în luptă, îl fixa la fel. Puţin cîte puţin, faţa străinului se crispa. Vinele tîmplelor i se umflau. Muşchii fălcilor tresăreau sub pielea întinsă. Trecură cîteva clipe, cînd cele două forţe anulîndu-se, amîndoi rămaseră imobili, încordaţi.

Tăcere. Ceilalţi priveau înţelegînd că orice gest, orice cuvînt ar fi stricat totul. Feţele lor de asemenea erau încordate ; abia mai respirau.

Acum, forţa calmă, irezistibilă a lui Philibert Merlin atinge punctul culminant. Picioarele omului încep să tremure, apoi, puţin cîte puţin, genunchii i se înmoaie, mijlocul se îndoaie, umerii se încovoaie. Mai rezistă cît ai număra pînă la trei, apoi, ca frînt, cade, lovind cu genunchii puntea ce vibrează înăbuşit. Cu capul spre spate, priveşte ţintă spre Philibert.

— Vorbeşte ! zice Philibert cu vocea şuierătoare. Vorbeşte ! sau te pocnesc.

Mîna dreaptă se ridică, gata să-l izbească cu tăişul, ca o secure.

— Vorbeşte, n-auzi ? Ce vroiai să faci tu ?

Spunea *tu*, deoarece ceilalţi nu mai contau. Nu-l interesa decît bărbatul din faţa lui, trădat de puteri, dar continuînd să-l fixeze cu o căutătură de animal sălbatic.

Omul păru că şovăie. Buzele i se întredeschiseră, ochii i se desprinseră cu regret parcă de ochii lui Philibert şi se îndreptară spre uşa de pînză, unde stătea marinarul din prova.

Philibert simte că n-o să-şi mai poată reţine mîna care începe să-l mănînce.

— Vorbeşte odată ! zbiară el.

Îşi stăpînise furia dar nu-şi putuse înnăbuşi urletul.

— Nu-i nevoie, spuse omul, dacă vrei să afli, întreabă-l pe băiatul tău şi pe marinarul din prova. Cunosc situaţia.

De data asta, vîntul se instalase de-a binelea. Sufla dinspre sud-vest şi dacă n-adusese încă norii, oamenii ştiau bine că va obosi repede alergînd degeaba pe un cer atît de larg. Ştiau, şi uitau neajunsurile secetei. Chiar şi acolo unde convoiul nu poposise, adusese puţină bucurie. Strigătele barcagiilor zburaseră pînă departe

în vale, răsunînd cînd pe un mal cînd pe celălalt, iar noaptea vibra de zgomotul lor.

Nu era casă din satele așezate de-a lungul fluviului unde oamenii să nu vorbească despre convoi. Vorbeau în pragul locuințelor, după căderea nopții, cînd lumea se adună la taifas, pe întuneric, din pricina țînțarilor și a fluturilor ce fug de vînt încercînd să se acuieze prin odăi.

Era un vînt cald, venit de foarte departe. Își luase zborul de pe pămîntul încins al acelor regiuni despre care pomeneau prin tîrguri oamenii cu pielea cafenie și îmbrăcați în alb din creștet pînă-n tălpi. Alergase peste întinderile uriașe de nisip ars de soare, apoi traversase marea. Se îmbibase cu apă. Trei, șase, nouă zile cel mult, și norii vor ajunge aici. Fraza aceasta era pe buzele tuturor. Oamenii știau că era un vînt aducător de speranță.

Vîntul trezea oamenii din toropeală. Le biciuia nervii. Pe unii îi îndemna la treabă, pe alții la sporovăială.

La Beaucaire se strecura prin tot locul. Răzuia acoperișurile, miorlăia prin poduri, înjura în dialect cînd trecea prin lucarnele prea strîmte. Se tîra pe pămînt sau pe străzile prin care se scurgea apa de la chiuvete ; mătura mirosurile respingătoare, dar pe al său și-l păstra. Era un vînt sărat și puternic, cu un iz de iod și de rășină, amestecat cu mirosul bălților din Camargue și cu aroma dulceagă a munților Spaniei.

Un vînt puternic și hrănitor, însă plin de neliniște. Suflînd toamna, în întîmpinarea iernii

care sosea dinspre nord și est, deruta păsările călătoare. Zborul în triunghi al păsărilor și al rațelor sălbatece șovăia pe bolta tulburată. La ce bun să plece spre sud, cînd sudul venea într-acolo ? Pînă la urmă învingea instinctul. Deoarece vîntul sufla la nivelul oamenilor, poate că ei erau pricina nebuniei lui. Oamenii nu se comportau deloc ca viețuitoarele înțelepte. Modificaseră prea mult natura, pentru ca instinctul să nu-i părăsească. Atunci cîrdurile de păsări migratoare urcau, urcau pînă se făceau nevăzute. Se înălțau în slavă scăpînd de împărăția vîntului, și-și continuau drumul spre sud.

Philibert rămăsese singur sub cortul lung, luminat de trei felinare. Afară, zgomotul aproape încetase, dar tot mai acoperea șopotul fluviului.

Cînd comisionarul pomenise de Claude și de marinarul din prova, Philibert revăzuse privirea stingherită a fiului său în momentul debarcării. Mîna dreaptă îi căzuse de-a lungul trupului, mîna stîngă dăduse drumul bluzei.

Philibert se întorsese spre marinarul din prova. Pironit la intrarea cortului, acesta îl privea cu ochii săi sinceri, larg deschiși, unde străluceau punctișoare de aur. Philibert îl cunoștea de foarte multă vreme pentru a mai simți nevoia să-i pună întrebări. Privirea lui Tirou spunea foarte clar : „E-adevărat. Îți voi explica, le poți da drumul." Dar pe lîngă vorbele acestea, mai exprima și o mare deznădejde.

Tirou se dăduse în lături și ridicase bucata de prelată de la intrare. Philibert privise spre

cei trei comisionari arătîndu-le ușa. Cel negricios și solid își ajutase camarazii răniți să iasă, apoi, înainte de a părăsi și el cortul, se întorsese spre Philibert și, la fel de încrîncenat, îi spusese :

— Să știi că nu-ți port pică. În locul tău aș fi procedat la fel.

Își netezise partea din față a bluzei, rămasă mototolită, își trecuse palma peste părul negru și lucios și plecase.

Philibert se mai uitase o dată la marinarul din prova, apoi la ceilalți, și cu glasul surd și obosit rostise :

— Tirou, dacă știi unde se află Claude, du-te și adu-l... Iar oamenii să continue să supravegheze baloturile... Voi, ceilalți, puteți pleca.

— Bine, dacă tot nu ne spui nimic, zisese contabilul.

— Mîine, domnule Tonnerieu, mîine.

Ieșiseră cu toții, Joseph Cathomen ultimul. Philibert îi pusese mîna pe umăr :

— Mulțumesc, Joseph... mulțumesc bătrîne...

Potcovarul bănuia cu siguranță despre ce era vorba și murmurase :

— Sărmanul meu Philibert...

Iar Philibert rămăsese singur sub cortul lung. Se plimbase de la un stîlp la altul, apoi se prăbușise greoi pe un cufăr, zdrobit de oboseala pe care o simțea apăsîndu-i brusc umerii și năvălindu-i în mîini și în picioare.

Timp de trei zile lungi, trudise pe fluviu împreună cu oamenii săi, cu nervii încordați, cu privirea ațintită spre apa mereu agitată, mînînd bărcile dar putînd să le și distrugă. Puține coborîri ceruseră o atenție atît de sporită. Străbătuseră toate locurile acelea primejdioase, trecuseră la numai două degete de Table du Roi și la mai puțin de o palmă de pilonul podului Saint-Esprit, iar apoi navigaseră în plin curent, zgîriind bancul de nisip aflat imediat în aval — manevră executată la perfecție de cele șapte bărci ale convoiului său. Pe cheuri, bătrînii dădeau din cap minunîndu-se : „Philibert ăsta e, orice-ai zice, un adevărat patron !“ Făcuseră totul cu mare osteneală, dar fericiți că erau singurii stăpîni ai apei.

O mare fericire și o mare mîndrie.

Reușiseră să coboare fluviul, fuseseră sărbătoriți peste tot ; iar acum iată-l singur, ros de teamă și mai sleit ca niciodată.

Minutele treceau. Goale. Absolut goale.

Capul său îngreuiat de somn era frămîntat doar de gîndul că tot ce se petrecuse avea o legătură directă cu vaporul. Simțea. Nu putea fi vorba de altceva. Dar despre ce anume ? Întrebarea stăruia, îl sfredelea, dar nici un răspuns nu putea ieși din creierul încețoșat de somnul împotriva căruia trebuia să lupte.

Se sculă, merse pînă la ușa cortului și ridică prelata.

Noaptea era apăsată de vîntul cald. Vîntul alerga peste fluviu, încrețind apa lină, dar alunecînd ușor, fără să lase urme, peste mușchii încordați ai curenților iuți. La capătul digurilor, vîltorile se roteau, schițau o plecare spre larg, apoi, întorcîndu-se brusc spre mal, se pierdeau în apele calme unde valurile lor încetinite

săltau lin reflexul stelelor. Cerul limpede miorlăia.

Spre amonte, malurile se contopeau cu dealurile îndepărtate formînd o singură suprafață întunecoasă. Lumina lăptoasă falsifica distanțele. Partea de jos a cerului părea că alunecă deasupra pămîntului. O îngemănare perfectă, ca trasă cu stiletul la marginile a două piese de metal, una lucioasă și presărată cu ținte, cealaltă mai neguroasă, uniformă și mată. Reflexul din apă păstra aceleași limite, dar era animat, viu, emailat pe alocuri și transparent în locurile mai adînci.

Mister.

Ce se afla sub această apă ? Ce se afla în adîncul sufletului omenesc ? Oare fluviul putea fi cunoscut cu adevărat ? Oare oamenii nu ascundeau în străfundul ființei lor o porțiune tainică ce apărea totdeauna întunecată pentru ceilalți ?

Philibert se întoarse cu fața spre mal. Vîntul legăna ultimele felinare agățate de crengile joase. În jurul meselor acoperite cu resturile ospățului nu mai era nimeni. Vreo zece cîini dădeau tîrcoale băncilor, rozînd oase. Unul mic, negru, tărcat cu pete albe și cu o coadă pistruiată, se urcase pe masă și lingea o farfurie. Undeva, pe aproape, orchestra cînta mereu, dar din pricina vîntului întețit numai sunetele mai ascuțite ajungeau pînă la fluviu. Vreo treizeci de persoane dansau. În tot locul, bețivanii dormeau pe iarbă.

Vîntul șuiera prin crengile platanilor. Frunzele uscate defilau în lumina felinarelor, cădeau

pe mese și pe iarba rară și călcată în picioare, rostogolindu-se uneori îndelung înainte de a fi ridicate din nou și a cădea iarăși.

Toate acestea se petreceau în fața lui, aproape și departe în același timp, și parcă-l îngrețoșau.

Oamenii din Beaucaire pregătiseră această sărbătoare pentru Philibert și echipajul său. Acum, sărbătoarea era pe sfîrșite. Își dădea sufletul, și piața portului redevenea încetul cu încetul domeniul vîntului. Iar vîntul ce alerga în direcția munților nordici și răsăriteni zăbovea puțin ; smulgea cîteva frunze, slobozindu-le îndată pentru a-și continua cursa în amontele fluviului.

Cînd Claude Merlin se înapoie împreună cu marinarul din prova, Philibert era sub cort. Așezat pe cufăr, cu coatele rezemate pe genunchi, cu mîinile împreunate și mintea rătăcită, aștepta.

Tălpile răsunară pe pietrele cheului, apoi pe puntea navei. După o foarte scurtă pauză ușa cortului se ridică ușor. Cu fruntea aplecată, cu ochii ațintiți pe o scîndură a punții din nodul căreia se răsfirau, ca o stea, trei crăpături, Philibert părea împietrit. Îi lăsă să intre. Mișcarea prelatei făcu să pîlpîie lumina felinarelor. Tăcerea reveni. Flacăra nu mai pîlpîi.

Înălțînd încet capul, Philibert privi spre fiu apoi spre marinarul din prova. Cum nici unul, nici celălalt nu păreau deciși să vorbească, Philibert zise :

— Ei ? Se pare că aveți să-mi spuneți ceva.

Întrebarea de-abia se întrevedea. Glasul era calm, impunător, măsurat.

Cei doi schimbau priviri neştiind ce să răspundă. Philibert se gîndi că avuseseră totuşi timp să ia o hotărîre înainte de a intra. Mai zise :

— Sînt obosit. Toţi sîntem obosiţi... E mai cinstit să spuneţi pe loc ce aveţi de spus... Şi faceţi bine să staţi jos.

Se cunoştea. Ştia cît de greu îi venea să-şi păstreze calmul în astfel de situaţii şi, preferînd să rămînă aşezat, vroia ca şi ceilalţi să se aşeze.

Claude şi marinarul din prova se instalară, unul lîngă celălalt, pe marginea unei cuşete. Păreau doi şcolari aşteptîndu-şi dojana. Philibert se întrebă : „Dacă tata ar fi de faţă, oare ce-ar face ? Mi-ar spune : Philibert, nu te mînia. Orice-ar fi să afli, calmul te fortifică mai mult decît furia." Cu aceeaşi voce impunătoare, întrebă din nou :

— Ei ?

Umerii fiului se înălţară. Trase aer în piept ca un om gata să se arunce în fluviu.

— Poate-am făcut o măgărie, începu el, dar...

Se opri, îşi privi tovarăşul. Apoi, tatăl său întrebă iarăşi :

— Ei ?

— Tată, dacă ştii, nu mă mai pune să povestesc.

— Dacă ştiu ? Slavă Domnului, nu trebuie să fiu vrăjitor ca să ghicesc că aţi făcut vreun complot împreună cu cei de la vapor. Asta am înţeles-o imediat. Însă ce ? Încă nu ştiu.

— Complot... Complot... N-am făcut nici un complot, răspunse Claude. Mi-ai spus să iau pachetele urgente şi le-am luat.

Philibert îşi cunoştea foarte bine băiatul, ca să nu-şi dea seama cît de greu îi venea să vorbească. Tirou, de asemenea, se simţea stînjenit, dar mult mai stingherit de această aşteptare nesfîrşită decît de o mărturisire brutală, dădea din umeri, îşi mişca picioarele, apoi frecîndu-şi palmele una de alta, se hotărî :

— Ce să fie ? N-am chibzuit destul. Oricum, tot ticăloşi se cheamă că sîntem. Am fi trebuit să refuzăm lada aceea. Nu s-au folosit de noi ca de nişte trădători. Ne-au spus ce conţine.

Tăcu şi se uită la Claude, apoi zise din nou :

— E-adevărat, trebuie să recunoaştem, ne-au spus ce conţine lada.

— Aşa e, aprobă Claude.

Şi amîndoi coborîră ochii spre podeaua din faţa cizmelor de piele neagră cu tălpi de lemn.

Philibert aşteptă o clipă, apoi, nerăbdător, întrebă :

— Ce ladă ?

Glasul încă reţinut, dar mult mai puternic, răsună sub cort.

Aproape în acelaşi timp, cei doi înălţară capul. Claude deschise gura şi mărturisi :

— Vaporul blocat în port... *Rhôdanul,* nu-i numai blocat... are şi o piesă stricată... O bielă, aşa-i zice... Atunci, asta-i, am luat lada în care se afla...

Sfîrşitul frazei de abia se mai auzea. Faţa lui Claude era răvăşită. Bărbia îi tremura. Phili-

bert se gîndi c-o să înceapă să plîngă și n-ar fi vrut. Întrebă foarte repede :

— Cine mai știe, afară de voi ?

— Nimeni.

— Dar Rapiat ?

— Nici el. A trecut în registru : ladă conținînd o piesă de metal.

— Destinatarul ?

— Domnul Beuker.

— Adresa ?

— A se livra în portul Beaucaire.

Întrebările și răspunsurile se desfășuraseră pe un ton normal. Philibert își recăpătase calmul. Claude părea să-și fi revenit. După un timp foarte scurt, Philibert își drese glasul și întrebă :

— Bineînțeles, e numele unuia de la Companie. Sau poate al nici unuia. Unul așa, oarecare... Știați că la sosire vă vor aștepta comisionerii ?

— Da, răspunse Claude, fără să coboare ochii.

Nelăsîndu-i timp de gîndit și adresîndu-i-se de data aceasta numai lui, Philibert spuse :

— Nu-i prima dată cînd ai legături cu cei de la Companie.

Obrajii lui Claude se îmbujorară. Philibert vorbise pe un ton afirmativ și totuși, nimic, niciodată nu-i dăduse de înțeles că băiatul său ar fi putut avea relații cu oamenii vaporului. Ideea îi venise brusc, o rostise cu totul din întîmplare, și iată că răspunsul lui Claude, această roșeață ca o mărturisire, îl descumpănea.

Claude își aruncă ochii spre marinarul din prova cerîndu-i parcă ajutorul. Observîndu-l, Philibert rînji ca pentru a-i reaminti fiului său strigătul despre care gurile rele pretindeau că ar fi singurul colac de salvare aruncat de un barcagiu naufragiatului zbătîndu-se pe apă : „Roagă-te la Sfîntul Nicolae, dar înoată înainte."

De data asta îi răspunse marinarul din prova :

— Așa-i. E mai bine de un an de cînd ne tot roagă, și-am refuzat într-una.

— Ce v-au propus, exact ?

— Pilotarea unui vas.

Philibert scoase un șuierat slab și-și întrebă fiul :

— Și ție la fel ?

— Mi-au spus : avem nevoie de oameni ca tine și ca tatăl tău... Voi ați putea...

De data asta, Philibert trebui să facă un efort uriaș pentru a rămîne pe loc. Mîinile încleștate pe marginea cufărului începură să-i tremure. Vocea îi tremura de asemenea în clipa cînd își întrerupse fiul :

— Ați putea cîștiga din gros ! Știu, iată ce ți-au spus... Și nu le-ai răspuns că dacă au nevoie de oameni ca mine pentru a-și pune pe roate Compania, înseamnă că toată organizația aia a lor o să crape...? Nicicînd oameni ca alde mine n-au să accepte să-și murdărească mîinile cu cărbunele, sau să-și înnegrească conștiința cu afurisitul lor de cîștig ce o să ducă de rîpă toată valea !

Pe măsură ce vorbea, și fără să-și dea seama că se ridicase în picioare, Philibert înaintase

spre băiatul său și spre marinarul din prova. Așa cum stătea în spațiul dintre ei și felinarul agățat de stîlpul central, îi acoperea cu umbra. Își ținea pumnii încleștați și urla mînios :

— Toată valea o să crape dacă vaporul izbutește ! Știți și voi la fel de bine ca și mine. Cu singura deosebire că eu prefer să crăp odată cu ea, decît să moi măcar vîrful degetului mic în murdăria aia a lor... Progresul, mult îmi pasă mie de el. O să ducă la sapă de lemn mii de oameni cumsecade și nevinovați ce nu cer nimic de la nimeni. Astăzi, munca cinstită și aspră, așa cum am făcut-o eu întotdeauna, nu mai contează. Ceea ce contează, sînt banii. Nimic decît banii. Ei bine, banii lor, eu... fac ceva pe ei !

Acum furia îl făcea să vorbească. Fiecare cuvînt ieșea din străfundul inimii lui ca dintr-un pămînt bîntuit de foc. Nu mai striga, își scuipa vorbele. La întîmplare. Tot ce-i venea la gură. Tot ce constituia spuma unei îndelungi mînii înăbușite prea multă vreme.

Terminîndu-și insultele, nemaigăsind nimic injurios, cu toate că de-atîtea ori rumegase mii și mii de cuvinte mult mai usturătoare la adresa acestor oameni urîți ai vaporului, tăcu.

Ceilalți doi stăteau înlemniți. Cu capul plecat, cu spatele îndoit, așteptau sfîrșitul furtunii.

„Dacă tata ar fi de față, oare ce-ar face ? se întrebă Philibert. Nimic. Nimic pentru că nu e nimic de făcut decît să crăpi."

Îngrețoșat, temîndu-se ca mînia să nu-l ducă prea departe, cu glasul mult mai blînd, rosti :

— Ticăloasă treabă !

Făcu apoi trei pași spre ușa cortului, ridică bucata de pînză și ieși. Înainte de a o lăsa să cadă, se întoarse și spuse :

— Duceți-vă la culcare... Vom rezolva mîine.

Era o noapte cînd viața cerului era mai intensă decît cea de pe pămînt. Atîta vreme cît sărbătoarea crease vîlva ei de lumină, de muzică și de zgomote, oamenii, strînși în grupuri, continuaseră să creadă că erau singurii viețuitori din toată valea. Apoi, odată cu stingerea muzicii și a luminilor, îndreptîndu-se fiecare spre casa lui, începuseră să simtă prezența cerului.

Fluviul, arborii, pajiștile, cîmpiile, podurile, navele, casele — toate erau cuprinse de un somn deosebit de celelalte nopți. Visele erau agitate ; se auzeau gemete prelungi și suspine. Era una dintre acele nopți cînd bolta aprinsă face dragoste cu pămîntul. O dragoste plină de violență, ușor sălbatecă, cu un gust de luptă. Nu era stea să nu tremure, nu era petec de apă liniștită să nu se trezească.

O noapte mult mai animată decît toate zilele ce se tîrîseră pe pămînt, copleșite de căldura încremenită și apăsătoare. Căldura stăruia, dar începuse să alerge o dată cu vîntul. Alunga restul de frăgezime pe care arborii mai puțini dezgoliți știuseră s-o rețină în seva crengilor lor clătinate.

La ziuă nu va mai exista nici o umbră răcoroasă.

O noapte ce neliniştea oamenii, aşa cum neliniştea şi fluviul. Aducea cu sine o promisiune de ploaie şi de speranţă. Prea răscolitoare pentru a nu fi încărcată de nerăbdare.

Noroc că datorită vinului băut oamenii adormiseră mai repede. Vinul îi învăluia într-un fel de ceaţă pe care vîntul n-o putea alunga. O ceaţă călduţă şi zumzăitoare, mai lăptoasă decît aceea ce va mai dăinui peste fluviu atîta vreme cît vîntul sufla. Iar ceaţa vinului făcea ca cerul să se legene. În această noapte cu vînt năprasnic, toată valea se rostogolea cînd pe-o parte, cînd pe alta, de parcă vinul ospăţului ar fi curs atît pentru fluviu cît şi pentru pămînt.

Cum ieși din cort, Philibert simţi că mînia i se preface într-o mare tristeţe. Se petrecea cu el ceea ce se întîmplă cu un rîu cînd începe să înghețe. Apa curge. Își continuă drumul clocotitor și învolburat. Pare că nimic, niciodată, n-o va putea opri și apoi, încetul cu încetul, frigul coborît din cer se îngemănează cu frigul malurilor. Formează o pojghiță ca niște steluțe. Malurile rîpoase se acoperă cu mii de ace. Apa se încrețește, dar nu mai este nimic de făcut. Gerul învinge orice.

Calm și tăcere.

Doar rîurile crivățului continuă să alunece peste rîurile apei prinsă în ghețuri.

În sufletul lui Philibert se petrecea același lucru. Valul de mînie împietrise. Se simțea ca un sloi de gheață împresurat brusc de un vînticel cald.

Coborî pe cheu și înaintă de-a lungul malului pînă dădu de iarbă. Aici, în umbra unei tufe de salcie pitică, se întinse cu spatele la pămînt. Ochii îi erau plini de cer și de stele, plini de goana vîntului materializată în dansul nuielelor de salcie pe jumătate dezgolite.

Trase mult aer în piept. Îi veni să rîdă cînd își spuse : „Philibert, e o prostie să-ți cauți liniștea în nebunia vîntului". Și totuși aerul sorbit cu gura larg deschisă, cu nările fremătînde, îi aduse calmul.

Se întoarse pe-o rînă și se ridică într-un cot să privească fluviul. Cu cît noaptea înainta, cu atît era mai multă lumină pe cer. Acum toate luminile caselor erau stinse. În față, satul Tarascon se vedea ca o masă neagră și greoaie așezată chiar pe fluviul strălucitor.

„Ce va trebui să fac ? se întreba Philibert. Nu i-am dojenit. Tata mi-ar spune că am făcut bine. Dar acum ?"

Acum, cînd mînia îi trecuse, simțea oboseala îngreuindu-i încetul cu încetul membrele.

Philibert nu vroia să se întoarcă sub cortul unde se aflau Claude și marinarul din prova. Nu vroia nici să riște ca a doua zi dimineața să fie găsit acolo. Se ridică încet. Șalele începuseră să-i amorțească, o durere surdă urca de-a lungul șirii spinării, în timp ce alta mai ascuțită îi cobora în picioare. Se întoarse la barcă și se urcă la bord după ce-și scoase cizmele. Tiptil, se strecură printre baloturile uriașe, bîjbîind și scotocind cu privirea.

— Îți cauți culcuș ? Vino aici, e loc pentru doi.

Philibert recunoscu vocea potcovarului. Înaintă și-l găsi pe Joseph Cathomen întins pe o prelată împăturită, așternută între lada lungă de lemn negeluit și baloturile de mătase, chiar pe locul unde avusese loc bătaia.

— E loc, șefule, repetă Joseph.

— Ce faci aici ? întrebă Philibert.

Joseph începu să rîdă :

— Dar tu ?

Philibert se așeză lîngă el. Baloturile își proiectau umbra, dar lada din lemn nou era foarte vizibilă, avînd o culoare mai deschisă decît restul. Joseph o lovi cu palma, spunînd :

— Vezi, asta-i afurisita lor de ladă cu rahat. E clar că n-aveau nevoie de ea în noaptea asta, dar ce și-au zis : „La naiba, uneori Philibert se uită înăuntru înainte de-a le livra !" Am privit la flacăra felinarului prin crăpăturile scîndurilor. Se vede bine ce conține.

— Crezi c-or să mai încerce s-o ia ?

— Poți să știi !

Philibert așteptă să treacă un timp. Vîntul alerga peste baloturile stivuite. Din cînd în cînd lăsa în urmă o adiere ce ajungea pînă la ei.

— La urma urmei, zise Philibert, acum cînd știu, puțin îmi mai pasă !

— Ba nicidecum ! Eu nu sînt patron, pricepi! Dar în locul tău, uite ce-aș zice : „Lada este pentru *Rhôdan*, să vină s-o ceară comandantul vaporului *Rhôdan* și i-o voi da".

Comandantul vaporului *Rhôdan* se numea Jules Vaudin. Lucrase pentru Philibert cîțiva ani. Inteligent și barcagiu priceput, nu era băiat rău, dar într-o seară cînd băuse puțin, într-o cafenea

din Lyon, întîlnise un fel de femeiușcă pe care, în cele din urmă, a luat-o de nevastă. Din ziua aceea, Vaudin se schimbase. Nu mai era același om. Acestei femei îi trebuiau bani. Compania căuta piloți cunoscători ai fluviului, iar Vaudin a fost printre primii ce și-a trădat breasla.

În ochii lui Philibert era trădător pentru că se căsătorise cu femeia aceea și pentru că plecase din Serrières, localitatea unde se născuse și unde strămoșii săi munciseră pe fluviu ; era trădător pentru că, procedînd astfel, le arătase celor mai slabi calea cea proastă.

Philibert rămase o clipă pe gînduri. Ideea de a-l umili pe Vaudin îi ispitea. Văzînd că tace, Joseph continuă :

— În ce mă privește, primul gînd a fost să arunc scîrnăvia asta a lor peste bord. Într-o bulboană adîncă de trei metri. O vreți ? Bine, duceți-vă și luați-o dacă sînteți așa de șmecheri... Dar e un colet acceptat, treaba asta ar face o impresie proastă...

Philibert îl întrerupse :

— Băiatul meu l-a acceptat. Coletul e în răspunderea mea, va fi livrat...

Tăcu un moment apoi, privind lada de la un capăt la celălalt, întrebă :

— Cît o cîntări ?

— Nu știu, răspunse Joseph, dar e grea.

Philibert se sculă încet, se îndreptă spre ladă, se aplecă și o ridică de un colț.

— Nu poate avea mai mult de o sută de kilograme, spuse el lăsînd-o jos.

— Ce-ai de gînd să faci ?

— Nimic... o să vezi. Cred că mi-a venit o idee.

Se întinse pe prelată alături de potcovar.

— La drept vorbind, adăugă el, nu-i chiar atît de rău aici.

Tăcere. Liniștea coborî peste ei tulburată doar de miorlăitul întretăiat al vîntului. Fluviul de-abia se ghicea. Din cînd în cînd se-auzea lîngă bordaj clipocitul vreunui val desprins desigur din unduirea vîltorilor formate la capătul digului, pe porţiunea dintre curent şi apa liniştită. Philibert simţea cum îl cuprinde toropeala. Se căznea să stea nemişcat, să pună stavilă gîndurilor ce-l frămîntau. Vroia să uite totul şi să adoarmă. Era gata să închidă ochii, cînd Joseph întrebă :

— Dormi ?

— Nu.

— Ascultă, Philibert, aș vrea să-ţi spun ceva : uite, eu nu sînt patron, dar am șaizeci și trei de ani. Mă știi, mă știe și tatăl tău. Am fost totdeauna la locul meu... Dacă navigaţia cu bărcile de lemn moare, voi fi dintre cei mai loviţi. La vîrsta mea e greu să-ţi mai găsești un rost. Iar de cînd mi-a murit băiatul, am doi nepoţi de hrănit... La naiba, sînt frumoși și zdraveni. Şi-ţi jur că sînt născuţi pentru fluviu. Ei bine, nici bătrîna, nici eu n-am vrea ca ei să ducă lipsă... Așa că am mai multe motive decît oricare să rezist. Vaporul, din partea mea, să-l înghită iadul ! Dar dacă tu te-ai opri, pentru mine chestia asta ar însemna poate cerşetoria...

— Eu, să mă opresc ? înseamnă că nu mă cunoști destul...

— Nu te înfuria. Am spus : dacă te-ai opri. Bun. Ştiu că n-o vei face. Dar pentru mine ar fi lucrul cel mai rău ce-ar putea să mi se întîmple. Bun. Şi totuși nu mă pot opri să-ţi spun cinstit: Philibert, în locul tău, n-aș mai urca. Convoiul, animalele și toate celelalte, valorează o rentă de cinci mii de livre. Vinde-le și lasă-ţi băiatul să se angajeze pe vapor. Îl vor primi...

— Bineînţeles, l-au mai chemat o dată.

— I-au chemat pe toţi tinerii pricepuţi.

— Putreziciunea dracului !

— Lasă-mă să-ţi vorbesc... Putreziciune sau nu, dacă nu vrei să te dai bătut, poţi cîștiga și cu o singură seysselandă, transportînd piatră pentru diguri.

— Pentru digurile ce vor servi vaporului.

— Nu chiar așa curînd.

— Poate, dar oricum. Şi-apoi asta-i muncă de barcagiu adevărat ?

Joseph nu răspunse imediat. Philibert îl auzi respirînd adînc. Apoi, după ce se mai răsuci și se ridică într-un cot, cu un glas care îţi făcea rău auzindu-l, spuse :

— Ştiu că-i îngrozitor, șefule, dar vezi tu, cred că într-o bună zi...

Tăcu. În sinea lui poate că se împăcase cu anumite idei, dar să pronunţe cuvintele, anumite cuvinte, era peste puterile sale. Philibert îl înţelese. Totuși, cu blîndeţe, zise :

— Joseph, dacă altcineva în locul tău mi-ar spune așa ceva...

— Ştiu, l-ai pocni peste bot. Joseph tăcu. Aștептă să se stingă cîteva suspine lungi ale vîntu-

lui, apoi cu un glas pe care somnul pusese stăpînire, mai spuse:

— L-ai pocni peste bot și ai avea dreptate... Dumnezeule, cîtă dreptate ai avea.

În noaptea aceea vîntul atacase munții înalți. Le dăduse tîrcoale și noaptea trecută ca și în cursul zilei, dar într-un mod mai timid, fiind respins de frigul ce izvora din ghețari, prelingîndu-se spre pășunile alpine și pădurile de brazi. În noaptea aceea înghiontind curenții reci către nord și abătîndu-i pe versantul opus, vîntul fierbinte împresurase muntele. Pereții mari de gheață începuseră să transpire ca primăvara. Era un lucru de necrezut — rostogolirea aceea a apei peste pășunile și prin pădurile pe unde toamna își așternuse de mult covorul ruginiu. Și totuși așa era. Nicicînd, pe toată durata verii, piscurile cele mai înalte ale munților nu cunoscuseră o noapte atît de caldă.

Vîntul puternic și neîntrerupt venind din Provența și valea Ronului, uda pămînturile din ținut și aducea apă văii și fluviului. Oamenii știau că apa aceasta nu era decît o prevestire a ploilor făgăduite de vînt.

Așteptau cu ardoare apariția primilor nori. Odată cu ploile s-ar relua activitatea pe fluviu, iar odată cu această activitate și lupta cărăușiei cu ambarcațiuni de lemn împotriva navelor cu abur.

Philibert Merlin nu dormise decît cîteva ore. Trezit de soare, se sculase în același timp cu Joseph Cathomen. Se spălase la capătul digului, unde curentul era mai puternic. Apa era rece.

Fluviul crescuse cu cîțiva centimetri. Era de-ajuns să-l privești ca să-ți dai seama că vîntul de sud atinsese vîrful ghețarilor.

Se înapoiase la bărci unde cîțiva barcagii începuseră să iasă de sub corturi cu ochii cîrpiți de somn, căscînd și întinzîndu-se, cu mintea încă pîcloasă din pricina vinului băut de cu seară.

Philibert îi ceruse domnului Tonnerieu registrul de mărfuri. Acum bătrînul contabil stătea lîngă el, cu ochelarii pe nas, cu marele registru deschis peste un balot, ținînd cu podul palmei paginile pe care vîntul vroia să le întoarcă prea repede. Soarele iute înălțat lumina Ronul peste care reflexele razelor așterneau o lungă cale lucitoare. Pe malul stîng, satul Tarascon se desena în umbră. Pe malul drept, dincolo de platani, orașul Beaucaire strălucea în lumină, galben și trandafiriu, cu acoperișurile sale de țiglă romană.

Philibert își aștepta oamenii. În ziua aceea aveau tot dreptul la un pic de odihnă.

Cînd sosiră cu toții, se întoarse spre fiul său și spuse:

— Vom începe cu debarcarea coletelor luate de tine de pe *Triumfător*. *Dă fuga la Rhôdan* și spune-i lui Vaudin că dacă vrea lada să vină să și-o ia.

Pe cheu se aflau vreo zece hamali. Printre ei, comisionarul cu ochiul învinețit. În dimineața aceea avea pe cap șapca Companiei și îmbrăcase o bluză albastră cu nasturi auriți. Auzise fraza patronului Merlin. Strigă:

— Nu-i nevoie. M-a însărcinat pe mine.

Philibert nici măcar nu-l privi. Cum fiul său stătea tot nemişcat, mai zise :

— Claude, ai înţeles ce ţi-am spus ?

Tonul era poruncitor. Claude se uită în jur. Tot echipajul îl privea. Se legănă de două ori, schimbîndu-şi poziţia de pe un picior pe celălalt, apoi sări pe cheu şi se îndepărtă.

Vaporul era ancorat mult mai în jos, într-o parte a cheului unde nu mai existau alte nave. Din locul unde se afla nava lui Philibert i se vedea doar prova ; bordurile erau ascunse de o limbă de pămînt unde se aflau magaziile antrepozitelor.

Îndată ce Claude plecă, oamenii convoiului începură să debarce baloturile pe care hamalii le încărcau în căruţuri, după ce mai întîi verificau numele înscrise pe pînza de ambalaj sau pe scîndurile lăzilor. Domnul Tonnerieu urmărea în registru, făcînd cîte un semn în dreptul numelui strigat.

Cînd ajunseră la lada cu biela Philibert spuse:

— Nu, pe asta las-o...

— Am putea s-o debarcăm pe chei, zise domnul Tonnerieu.

— Nu, repetă el, cu vocea sa de patron. Philibert se simţea uimitor de calm şi de puternic.

Cînd Claude apăru însoţit de Jules Vaudin, îmbrăcat tot cu o bluză albastră cu nasturi auriţi şi pe cap cu o şapcă de asemenea albastră, echipajul terminase cu debarcarea. Vaudin era un vlăjgan voinic, de vreo treizeci de ani, cu umeri laţi şi puternici, cu faţa puţin rotundă. Se opri pe cheu.

Tăcere.

Părea că toţi cei de faţă îşi ţin răsuflarea ca să asculte şuierul vîntului. Mulţimea de gură-cască se alăturase hamalilor înlemniţi lîngă căruţurile lor. Oamenii şi roabele lor cu hulube, alcătuiau laolaltă un mare semicerc în faţa lui Jules Vaudin, ce stătea pironit înaintea navei patronului Merlin.

În văzduh soarele dogorea, vîntul alerga şuierînd.

— Am venit să iau în primire lada înscrisă pe numele domnului Beuker, spuse Vaudin.

— Am să ţi-o dau, răspunse Philibert.

— Cred şi eu, doar pentru asta am venit.

Philibert înaintează încet spre ladă. Se apleacă, îşi vîră palmele pe sub colţurile uşor săltate din pricina traverselor exterioare ale punţii. Nu ştie cît cîntăreşte, dar ştie că o va căra. Se opinteşte, genunchii îndoiţi i se destind uşor. Lada se înalţă. Cînd mîinile ajung la nivelul curelei, Philibert îşi îndoaie din nou genunchii. Acum nu mai trebuie decît s-o împingă, apoi s-o sprijine o clipă şi lada va fi în picioare. Lada e aproape tot atît de înaltă cît şi el.

Philibert respiră pe îndelete de trei ori. Ceilalţi pricep şi nimeni nu se oferă să-l ajute. Dintr-o ocheadă vede că numărul privitorilor crescuse şi, de asemenea, că veniseră şi cei de pe *Rhôdan*.

Îşi lipeşte spinarea de ladă, se îndoaie din nou, îşi înalţă mîinile deasupra umerilor şi apucă de cele două colţuri. Îşi umple plămînii cu vîntul pe care-l înghite cu gura larg deschisă

și cu mari clămpănituri, apoi, aplecîndu-se în față mișcă spre dreapta și spre stînga lada ce i se reazimă de șale.

Calculase bine. Greutatea era perfect echilibrată.

Picioarele i se dezdoaie. Începe să meargă cu pași aproape normali. Se simte atît de puternic încît își spune „Aș putea s-o duc dintr-un salt pînă la scîrnăvia lor de căldare".

Traversează puntea ce sună înfundat sub tălpi. Cînd ridicase lada, izbucnise un murmur. Apoi, din nou, liniștea.

În dreptul bordajului, Philibert se oprește. Ca să ajungă la cheu are nevoie de un pas ceva mai lung. Respiră, se lasă împins în față de greutate și trece. Face încă patru pași pe cheu, se apleacă și așază lada, fără s-o trîntească, exact în fața lui Vaudin.

Aproape că nici nu gîfîie. Își îndreaptă șalele și zice :

— Uite-o, poți să ți-o iei.

Fața rotundă a celuilalt e atît de roșie, încît Philibert se întreabă dacă nu va plesni.

Vaudin știe că dacă n-o să ridice lada, se va face de rîs. Dar mai știe și că Philibert e mult mai vînjos decît el. Philibert pricepe ce se petrece în căpățîna asta cu șapcă. E în culmea fericirii. Vaudin caută, cu siguranță, o soluție : să nu care lada și totuși să iasă cu fața curată. Fața lui atît de roșie și de rotundă.

— Sînt mulțumit că m-am descotorosit de ea, zice Philibert, nu-mi plac asemenea ticăloșii la mine pe navă.

Celălalt schițează un zîmbet răutăcios. Și, foarte tare, ca toată lumea să-l audă, spune :

— Dar și foarte mulțumit să încasezi banii pentru transport. Pînă la urmă toți veți ajunge aici, la banii Companiei, chiar și aceia...

Dintr-o dată Philibert uită totul. Uită de făgăduiala de a rămîne calm și de dorința de a-l vedea pe celălalt prăbușindu-se sub greutatea lăzii. Cuvintele acestuia îl ard ca un fier roșu.

— Trădătorule !

Și o dată cu insulta își și repezi pumnul în gura bucălatului.

Vaudin e aproape săltat în aer. Gata-gata să cadă pe spate, dar Philibert mai iute, apucă cu mîna stîngă reverele frumoasei sale bluze. Doar cascheta îi zboară îndărăt, căzînd ca o pietricică pe cheu.

Philibert îl proptește pe Vaudin cu spatele de ladă și-l izbește de patru ori. Și de patru ori căpățîna celuilalt face bum, lovindu-se de scînduri.

Cînd Philibert îi dă drumul, Vaudin seamănă cu o uriașă paiață clătinîndu-se pe picioare, apoi se prăbușește pe cheu, căzînd într-o dungă.

Philibert se întoarce. Dintr-o privire învăluie cercul de oameni, acum desfăcut. Unii zac la pămînt în timp ce alții îi burdușesc. Lumea fuge țipînd. Barcagiii sar din bărci cu pumnii încleștați. Din toate părțile se aud plesnituri și bufnituri. La patru pași de Philibert, Joseph se luptă cu negriciosul voinic din ajun. Philibert strigă :

— Atinge-l, Joseph !

Joseph nu așteptase decît acest ordin, și iată că marele negricios zboară de pe pămînt ca și cînd l-ar fi luat vîntul. Ba chiar mai repede. Joseph izbutește să evite pumnii și alonja namilei, prinzîndu-i brațul din zbor.

Din mîna lui Joseph, nimeni nu se putea lăuda că a scăpat vreodată. Îi răsucește brațul spre spate; namila se cabrează; scoate un răcnet cumplit; dar potcovarul nu e un duios. Cu mîna liberă îl apucă de fundul nădragilor și-l ridică pînă deasupra capului. Pe cheu se aude o pocnitură. Fața se izbește de piatră. Namila neagră n-o să se ridice așa curînd. În orice caz, nu singur. Potcovarul îl aruncase cu toată forța umerilor, scoțînd un icnet din piept, ca atunci cînd lovea în nicovală cu cel mai greu baros al său.

Dominînd înjurăturile și zgomotul încăierării, vocea ascuțită a domnului Tonnerieu se aude de pe barcă:

— Opriți-vă. Opriți-vă. E o rușine. O să înfundați pușcăria. Opriți-vă... ceată de scandalagii!

Philibert știe bine că de el depinde oprirea bătăliei. Își spune mereu: „Philibert, dacă te-ar vedea tata!“ Numai că prea îl ispitesc vreo două, trei bărbii aflate în dreptul pumnului său.

Nu mai e o încăierare, ci un masacru. Oamenii de pe vapor sînt mult mai firavi și mai puțini. Philibert își revine. Își duce degetele la gură și fluieră.

Cu părere de rău, oamenii săi se opresc din bătaie lăsînd victimele să se îndepărteze cu înjurături pe buze. Doar Joseph, ce tocmai doborîse un mecanic, izbindu-l de un trunchi de copac, se mai întoarce și înhață în treacăt un vlăjgan. Philibert îi strigă repede:

— Termină, Joseph... Ajunge.

Mîna potcovarului cade încet. Dă drumul omului.

— Joseph, nu m-ai auzit fluierînd? Dacă bătrînii nu dau exemplu...

Joseph se uită în urma celui slobozit, apoi schițînd un gest de scuză, zice:

— N-am auzit, știi bine că sînt tare de ureche.

Barcagiii se regrupează și urcă la bord. Cîteva nasuri sparte, dar nimic grav. Tirou își jupuise o mînă imobilizînd un hamal ce vroise să-l lovească cu un cîrlig de fier; Claude avea o ureche despicată care-i sîngera. Participaseră și ei la bătaie.

Lada cu biela zăcea mai departe pe cheu, așa cum o lăsase Philibert.

OPERA VÎNTULUI

ÎNTR-A ȘASEA ZI de vînt apărură și norii. Luceau încinși de vipia cerească, alunecînd cînd foarte jos, cînd mult pe deasupra. Cei neluminați de razele soarelui străluceau de reverberația puternică a mării. Iar cînd atingeau coasta, abia se întunecau, deoarece pămîntul era și el luminos și fierbinte. Cînd prima umbră atinse malul, întregul prundiș răsuflă ușurat. Vîntul nu era nici mai slab, nici mai puternic, dar aerul își schimbase densitatea. Gardurile vii și împletiturile de nuiele instalate pentru protejarea culturilor de urgia mistralului erau tot timpul anului aplecate spre sud. Iar sudul se zbîrlise brusc, răsturnînd obiceiurile din pragul anotimpului, cînd de obicei nordul stăpînește pămîntul.

Umbra înainta, acoperind cîmpiile și munții, și coborînd în căldările vîlcelelor, fără să-și încetinească o clipă mersul. Văzînd-o, oamenii se minunau. Se uitau la fîșiile de cer senin, apoi la norii ca o blană de oaie tivită cu franjuri de lumină orbitoare și-și ziceau :

— Un asemenea vînt, toamna, n-am mai văzut de cînd mă știu.

— N-o fi cumva semnul vreunei nenorociri ?

Îngrijorarea așteptării făcea loc unei temeri pe care oamenii neîndrăznind să și-o mărturisească și-o ascundeau în adîncul inimii, mascînd-o în cuvinte exagerate, aruncate, chipurile, în glumă. Vorbeau de nenorocire și de potop ; iar apoi, ca pentru a se liniști pe ei înșiși, adăugau :

— Glumești ! Ai vrut apă, uite că ai.

— Pentru culturi, apa vine cam tîrziu.

— Pentru fluviu, nu-i niciodată prea tîrziu.

Barcagiii cercetau de asemenea cerul. Îl priveau mai degrabă în fluviu, decît ridicînd ochii. În apă, îi descifrau mai ușor tainele.

În toate porturile de pe întinsul văii, de la Lyon pînă la Beaucaire, viața renăștea. Bărcile erau încărcate. Vapoarele începeau să scuipe negru. Nu ridicau încă presiunea la căldări, dar aprindeau focul în antifocar, urmînd să-l mute în focar la momentul potrivit. Lucrul ăsta îl făceau atît pentru a-și omorî timpul, cît și pentru a verifica dacă mecanismele erau în stare de funcționare.

Iar șuieratul scurt și repetat era ca un avertisment dat patronilor de echipaje, vroind să însemne : „Feriți-vă, îndată ce fluviul ne dă mai multă apă, s-a făcut, plecăm ; începe războiul !"

La Beaucaire și la Lyon, ofensiva pe care vroiau s-o lanseze Companiile pentru a da lovitura de moarte echipajelor se simțea mai mult decît în alte părți.

La Beaucaire, în portul Couronne, în piețe, la intrarea portului Beauregard, în strada Bijoutiers, în strada Brasseurs, în strada Quatre-Roi — peste tot erau lipite afișe mari de

culoare albă imprimate cu litere uriașe negre conținînd următorul text :

„Compania navelor cu abur din valea Ronului.

Sirius, pachebot amenajat elegant și comod, ajunge la Avignon în zece ore și urcă de la Beaucaire la Lyon în două zile.

Voiajorii găsesc la bord curățenie, considerație și îngrijire atentă, precum și o bună masă-pensiune cu cinci franci pe zi.

Administrația se ocupă de transportul cailor, folosind boxe în genul grajdurilor engleze".

Barcagiii cu carte le citeau celorlalți, care ziceau :

— Nu-i adevărat. E o glumă !

— Ba-i adevărat. Așa scrie.

— Caii vor avea masă-pensiune ?

— Nu, dar vor învăța englezește, așa spune !

— Nu se poate. Citește-mi ultimul rînd.

Omul îi recitea.

— Ce-nseamnă aia : boxe în genul [1]... ?

— Nu știu. E pe englezește, cu siguranță.

Rîdeau, bătîndu-se zgomotos cu palma peste umeri.

— Curățenie ? Să fim serioși. Cu cărbunele lor !

— Asta-i bună ! Adică ce ? Noi ăștelalți avem nave murdare ? Cam așa ar lăsa să se înțeleagă afișele.

Făceau glume și îi apuca furia. Își ridicau pumnii în aer, dar după bătălia iscată cu ocazia lăzii, funcționarii de la vapor nu mai părăsiseră bordul navei sau birourile Companiei. Își recuperaseră lada și lucrau la repararea motorului. Lucrau aruncîndu-și ochii spre cer și spre fluviu.

[1] În original : *à l'instar*.

Iar fluviul, pe care toată lumea îl privea întrebător în orice clipă din zi și din noapte, fluviul nu crescuse decît cu cîțiva centimetri.

Dar de cînd norii invadaseră întreaga boltă cerească, lumina părea că izvora din apă. Fluviul stătea parcă nemișcat, dintr-un metal rece însă strălucitor și lustruit mereu de vînt.

În ziua cînd cerul începu să se înnoureze, Philibert Merlin chemă sub cortul de pe puntea navei sale pe marinarul din prova și pe fiul său. Navele fuseseră descărcate, apoi încărcate și, la fel ca patronii altor convoaie, aștepta creșterea apelor pentru a da semnalul de plecare.

La urcare, cum navele nu puteau naviga totdeauna prin mijlocul fluviului, era nevoie de un debit de apă mai mare decît la coborîre.

Totul era gata, așteptau doar bunăvoința fluviului, iar cerul anunța că lucrul acesta se va petrece curînd.

Cînd Tirou și Claude intrară sub cort, încăperea era întunecoasă. Și totuși se aflau abia în toiul după-amiezei. Pentru a nu aprinde felinarele, lăsaseră deschisă ușa cortului, iar vîntul o flutura neîncetat. Alerga peste prelată, cădea în fața intrării și împingea spre cușete vîrteje de aer.

Philibert își trase cufărul ; ceilalți doi se așezară în fața lui pe doi colaci de garline noi. Luminați din profil și mîngîiați de vînt, se priviră un timp fără o vorbă. În tot lungul bărcii se auzeau vaiete prelungi, gonind spre fluviu.

Din locul unde se afla, Philibert vedea malul stîng de unde mușcau neîncetat mici valuri cu franjuri înspumate, gonind unele după altele, înghiontindu-se uneori sau căutîndu-se pe digurile stîncoase.

Reflectase mult înainte de a lua o hotărîre. Iar hotărîrea o luase singur, gîndindu-se doar la ce-ar fi făcut tatăl său într-o situație asemănătoare. Era iritat de așteptarea impusă de fluviu, dar pentru ceea ce vroia să spună se simțea înarmat cu un mare calm.

Își scoase pipa din buzunar, o umplu, apoi întinse punga. Tirou se ridică puțin, își îndoi șalele și o luă. Își umplu pipa, apoi înmînă punga lui Claude. Cînd cele trei pipe fură aprinse, Philibert spuse :

— Dacă v-am chemat aici, să știți că n-am făcut-o de bună voie... M-am gîndit mult la cele întîmplate...

Își pregătise cu mare grijă frazele. Cuvintele erau în el, așezate în ordine. Cîntărise și măsurase totul, dar în clipa cînd să înceapă să vorbească, iată că-i venea greu. Mai privi o dată spre fluviu, apoi spre cei doi bărbați. Între ei se așternuse fumul pipelor. Rotocoalele de fum se găureau, alergau pe podea, urcau din nou, apoi se lăsau duse afară, spre punte, unde vîntul le înghițea pe dată.

— Iată, reluă Philibert. Vaporul, progresul, fiecare este liber să creadă sau să nu creadă în el... Voi știți ce cred eu. Speram că sînteți de aceeași părere cu mine, dar acum constat că dimpotrivă... Poate că voi aveți dreptate... Viitorul ne va lămuri.

Se opri din nou pentru a respira adînc. Ceea ce spusese mai înainte era doar o introducere. Trebuia să se decidă să le comunice esențialul. Și asta era mult mai greu. În privirea lor apăruse o luminiță ce părea să spună : „Nu. Nu mai continua. Nu mai vorbi. Vei distruge totul". Erau prea mîndri pentru a exprima prin cuvinte ceea ce simțeau. Philibert știa, dar a opri privirea să vorbească era cu totul altceva.

Îi trebui mult timp pînă să se hotărască. Apoi cu un glas aproape blajin, și care nu mai era al patronului zise :

— Voi urca. Cu Ronul nu se știe niciodată la ce te poți aștepta ; dar drumul se anunță a fi destul de periculos. Nu vreau să am lîngă mine decît oameni crezînd cu adevărat în ceea ce fac. Știu că ați munci la fel ca întotdeauna. Nu de asta-i vorba... Ci de riscurile asumate... Principalul nu-i să urcăm, ci să urcăm chiar dacă vaporul nu poate să o facă... Înțelegeți... Atunci, norocul vostru este, poate, de partea cealaltă... Cu ei... Cu viitorul și cu progresul...

Ridică încet mîna stîngă pentru a arăta în direcția portului Couronne unde era acostat vaporul *Rhodan*.

Vocea i se stinse odată cu ultimele cuvinte. Gîtlejul, din ce în ce mai strangulat de emoție, refuza să dea drumul la rest.

Urmă o liniște străbătută de vaierul vîntului și de pocniturile prelatei, apoi se auzi :

— Tată... Nu se poate... Nu se poate...

Claude rostise cuvintele acestea cu o voce pe care plînsul în hohote o făcea să vibreze.

Philibert îl privi în ochi și, după un efort, zise :

— Ba da, băiatule... Fiecare e liber să-și trăiască viața... Voi amîndoi v-ați ales-o ; nu-i cazul să mai insistăm. V-am purtat pică, dar acum nu mai sînt supărat. Fiecare e liber să facă ce vrea. S-ar putea ca voi să aveți dreptate, însă eu țin cu tot dinadinsul să dovedesc contrariul. Numai că n-o să mai munciți alături de aceia ce se încăpățînează să vă nedreptățească. Nu-i firesc. Nu poți sta cu fundul în două luntre.

Marinarul din prova nu scosese un singur cuvînt. Fața îmbujorată i se aprinsese și mai tare. Vinele tîmplei i se umflaseră. Ochii îi înțepeniseră. Mîinile încleștate pe genunchi îi tremurau.

Philibert avu impresia că mai așteptau ceva. Atunci le spuse :

— După cele întîmplate, înțelegeți că nu vă mai pot ține. Oamenii ar crede...

Tăcu. Nu se gîndise să vorbească despre lucrul acesta. Ar fi trebuit să le spună că păstrînd la bord doi oameni ce primiseră să facă servicii Companiei de vapoare însemna să lovească în propria-i autoritate. Dar nu vroia să le vorbească despre asta. De fapt, nici nu era esențial. Esențialul se afla în el. O durere greu de explicat ținînd de suflet și care nu era străină de faptul că propriul său fiu era amestecat în toate acestea.

Claude coborîse ochii. Buzele îi erau strînse. Philibert pricepu că făcea un efort supraomenesc pentru a nu se ruga, pentru a nu cere iertare. Exact ceea ce ar fi făcut și el într-o situație asemănătoare. Din orgoliu. Numai și numai din orgoliu. Și tot din orgoliu, Philibert Merlin, patron de echipaj, se abținea să-și ia băiatul de umeri și să-l scuture spunîndu-i : „Haide, gata, te cunosc. Și pe tine, Tirou, te cunosc. V-ați purtat ca niște nătărăi, dar știu că vă pare rău. Am nevoie de voi la urcușul fluviului, și îmi veți dovedi că meritați încrederea. Ronul o să vă dea cu siguranță acest prilej". Din orgoliu tăcea și tot din pricina orgoliului băiatul său se abținea să-i spună : „Pedepsește-mă în fața întregului echipaj, dar ia-mă cu tine !"

La capătul puterilor, Philibert se ridică :

— Duceți-vă la domnul Tonnerieu să vă facă plata. Îl anunț eu.

Ieși din cort fără să se mai uite îndărăt. Simțea că n-ar suporta să-i vadă strîngîndu-și hainele și pregătindu-și sacul și cufărul.

Tăiase în carne vie, în propriul său trup. Iar operația fusese mult mai dureroasă decît își închipuise.

Acum, în picioare, la pupa, privea spre bărcile convoiului, acostate în aval. Vîntul îi biciuia fața și pieptul. Vîntul aducînd ploaia atît de mult așteptată. Cerul șovăia să se dezlănțuie. Lucrul acesta se vedea după mii și mii de semne. Avea să plouă foarte curînd, și totuși Philibert se simțea mai golit, mai vlăguit de putere și de nădejde ca niciodată.

Philibert rămase mult timp fără să se gîndească cu adevărat, dar plin de dorința de a se întoarce sub cort și de a le spune băiatului

său și marinarului din prova că-i păstrează. În cele din urmă, fiindu-i teamă să nu cedeze, simți că trebuie să acționeze, să facă ceva ce l-ar fi oprit să renunțe la hotărîrea luată. Mai mult ca oricînd trebuia să fie patron. Patronul integru, conducătorul convoiului său. Patronul preocupat numai de lupta împotriva vaporului.

Privirea i se avîntă departe, în larg, pînă la limita dintre pămînt și nori, apoi se întoarse spre bărci. Cîțiva oameni se odihneau, alții discutau în grupuri sau îngrijeau de cai ; bucătarii pregăteau, pesemne, supa în cabina de unde ieșea un miros plăcut de varză și aburi alburii împrăștiați de vînt.

În fața ușii, musul mușca dintr-un codru de pîine, peste care ținea cu degetul gros o felie de pastramă.

Philibert își duse degetele la gură și fluieră ; apoi merse și se așeză la bordul navei. Cu fața la cheu, cu brațele încrucișate, aștepta.

Oamenii se adunară într-o clipită. Pe măsură ce se apropiau, îi număra. Cînd se adunară toți — afară de băiatul său și de Tirou, rămași sub cort — și după ce domnul Tonnerieu se așeză alături, Philibert îi privi pe fiecare în ochi. Vîntul își continua dansul, umflîndu-le cămășile și zbîrlindu-le pletele. Toți erau cu capul gol din pricina vîntului îndrăcit ce le-ar fi aruncat pălăriile în fluviu.

Cu vocea sa de patron, puternică și hotărîtă, Philibert spuse :

— Iată... Vedeți cerul la fel de bine ca și mine. Făgăduiește să tragă o ploaie zdravănă... Îndată ce crește nivelul, începem urcușul.

Se auzi un murmur de aprobare. Toți știau ce-avea să le spună.

— V-am chemat să vă comunic hotărîrea mea de a porni cu orice risc.

În timp ce trăgea aer în piept, domnul Tonnerieu îi atinse brațul și, ridicîndu-se în vîrful picioarelor, îi șopti :

— Lipsesc marinarul din prova și Claude.

— Știu, spuse Philibert, apoi continuă. Cu ce va aduce vîntul și cu ce vor mai da ghețarii, ar putea ieși o creștere importantă. Iar după o asemenea secetă, Ronul va căra tot felul de pietre, bolovani și altele... Știți și voi la fel de bine ca mine.

Mai făcu o pauză, apoi, încet, cu o voce sacadată, apăsînd pe fiecare cuvînt, reluă :

— Chiar dacă fluviul va crește foarte mult tot vom urca... Chiar dacă vaporul nu va mai putea trece pe sub poduri, tot vom urca... Iar acum vreau să vă spun următoarele : Claude Merlin și Honoré Baudry nu mai fac parte din echipajul nostru.

Tăcu pentru a lăsa timp să se audă murmurul oamenilor, apoi, tot calm și fără grabă, adăogă :

— Dacă Baptiste Carénal primește, îl numesc marinar în prova navei comandant.

Îl privi pe Baptiste aflat chiar în fața lui. Baptiste dădu din cap în semn de aprobare.

— Dacă accepți, urcă-te lîngă mine.

Baptiste urcă foarte tulburat.

— Îți convine ? întrebă Philibert

— Îmi convine.

— Cunoști riscurile ?

— Le cunosc.

Philibert privi din nou spre cheu.

— Știu în oraș cîțiva vechi barcagii, buni camarazi. Sînt gata să se angajeze ca să urce împreună cu mine. Vă spun ca să aflați că nu voi fi niciodată în impas... Există riscuri, vă repet. Cei ce vor să părăsească convoiul să mi-o spună înainte de-a se însera. Vor fi plătiți ca și cum ar fi urcat cinci zile. Așa mi se pare cinstit. Banii le vor îngădui să se întoarcă la casele lor. Se pot duce la domnul Tonnerieu să le facă plata. Nu angajez pe nimeni în locul celor doi concediați. Noul marinar din prova va repartiza posturile. Dacă cineva e nemulțumit de postul primit să vină să mă caute... Dacă mai sînt și alții care vor să plece, îi voi înlocui. Vă repet, pot oricînd să găsesc oameni în loc. Iată, asta-i tot ce aveam de spus.

Gîtlejul îl ustura de parcă ar fi mestecat paie prăfuite.

Oamenii se împrăștiară comentînd cele comunicate. Întorcîndu-se spre Baptiste Carénal mai zise :

— Îți mulțumesc, Baptiste.

Celălalt bolborosi :

— Sînt... Eu... Dar Tirou... Hm. Nu trebuia.

— Ai auzit ce-am spus ? E limpede. Nu vreau decît oameni absolut hotărîți.

Baptiste, încurcat, își freca bărbia.

— Pe legea mea... făcu el. Bine, bine, mă duc să-mi aduc sacul și lada.

Philibert îl privi cum se depărtează legănîndu-și ușor umerii osoși. Baptiste se trăgea dintr-o familie de vechi și adevărați barcagii. Cu

toate acestea, nimeni din neamul lui nu fusese patron de echipaj. Făcea parte din categoria celor ce munceau fără să-și pună multe întrebări. Pe bărcile convoiului său lucrau trei din aceeași familie. Tatăl era vătaf. Cel mai mare dintre băieți, Baptiste, era barcagiu de bord, iar cel mai mic, mus. Trei hotărîți să fie trup și suflet cu el. Trei ce era convins că nu-l vor părăsi. Trei dintre care unul fusese promovat marinar în prova pe nava comandant.

La drept vorbind era sigur de echipajul său, însă povestea aceea cu lada îl tulburase atît de tare încît începuse să se îndoiască de orice.

Cînd se întoarse, domnul Tonnerieu era tot în cort. Aproape că-l uitase, cu registrele și cifrele lui. Contabilul schiță un fel de surîs și întrebă :

— Acum îmi dai voie să-ți pun și eu cîteva întrebări ?

— Oricîte doriți, domnule Tonnerieu.

— Mai întîi, ce-i cu povestea asta a celor doi oameni debarcați ?

— Nu-i o poveste.

— Dar Claude e băiatul tău.

— Așa e.

— Ceea ce înseamnă că e și nepotul tatălui tău.

— Cu atît mai mult.

— Cum, cu atît mai mult ? Dacă tatăl tău ar vrea să-i dea partea lui de echipaj, el...

— Lasă-mă să rîd, domnule Tonnerieu, zise Philibert, pe care contabilul începuse să-l enerveze. Îl cunoști pe tata de mai mulți ani decît mine, e-adevărat, dar nu-l cunoști bine. Dacă-ți

închipui că ar avea încredere într-unul ce lucrează împotriva noastră...

— Exagerezi.

De data asta pe Philibert îl cuprinse furia :

— Pentru numele Domnului, strigă el. Eu exagerez ? Ei bine, închipuie-ți că înainte de a lua această hotărîre m-am gîndit. Tata ar fi procedat la fel, sînt sigur.

Domnul Tonnerieu lăsă să-i cadă ochelarii ce începură să se legene în fața burții, prinși de lănțuc.

— Bine... Foarte bine. Dar n-aș vrea să-l urmeze prea mulți, deoarece cu cinci zile de fiecare om nu văd din ce i-aș mai putea plăti.

Dădu să plece, dar Philibert îi puse mîna pe umăr și-l opri.

— Ce tot spui ?

— Dacă vrei să controlezi registrele și casa de bani, e simplu. Uiți că oamenii primesc leafă și hrană chiar cînd Ronul nu îngăduie navigația ?

— Doar nu...

Philibert tăcu, pe jumătate uluit.

— Ei,da, continuă bătrînul contabil, ne uităm la fluviu, trăim împreună cu el, sîntem barcagii, nu ? Dar imaginează-ți că din cîți am văzut, toți au fost ca tine... Toți, înțelegi ? Iar fără contabili, după trei coborîri au ajuns la sapă de lemn... Dar fii pe pace, am stat de vorbă cu contabilii altor convoaie. Situația ta e pe departe mult mai bună decît a lor. Nu mai ai bani de rezervă, dar cel puțin nu datorezi nimic nimănuia. Ceilalți sînt plini de datorii... Alde

Merlin au fost întotdeauna deasupra... Au fost stăpîni cei din neamul Merlin... Stăpîni !

Contabilul se îndepărtă cu pasul său mic și sacadat de-a lungul bordajului, în direcția cabinei de pe punte. Deodată se opri și arătă un punct pe mal.

— Ah, făcu el, uitasem, cineva te așteaptă de mai bine de o oră ; vrea să-ți vorbească.

Philibert porni spre omul ce-l aștepta sub arbori. Ajunse lîngă el exact în clipa cînd primele picături de ploaie începură să cadă.

— Ce vrei de la mine ?

— Să discutăm despre o problemă importantă.

Omul era mic de statură, slab, și îmbrăcat destul de sărăcăcios. Avea fața arsă de soare și complet zbîrcită. Ținea în mînă o pălărie veche de pînză. Capul, pe jumătate chel, era alb.

Philibert șovăi o clipită. Ploaia răpăia în picături mari pe pămîntul crăpat, făcînd să fumege praful. Din țărînă se înălța un miros plăcut. Așteptase cu atîta ardoare clipa asta, încît îi era necaz pe necunoscutul ce-l împiedica s-o savureze pe îndelete privind fluviul. Îi venea să-l amîne pe mai tîrziu, dar omul, cu îmbrăcămintea udă leoarcă, se cocoșase sub ploaie. Apa îi șiroia peste țeastă.

— Pune-ți pălăria și vino la adăpost, spuse Philibert.

Merseră iute în direcția navei. Cînd intrară sub cort, Claude și marinarul din prova plecaseră.

Ploaia biciuia prelata. Hărţuită de vînt, pătrundea ca turnată cu găleata prin ușa rămasă deschisă. Philibert dădu drumul bucății de pînză, apoi, aproape bîjbîind, căută un felinar ; îl aprinse şi-l agăță de stîlpul central. Omuleţul rămăsese în picioare la doi paşi de intrare. Îşi scosese din nou pălăria, iar chelia îi strălucea în bătaia luminii felinarului.

— Ce vroiai să-mi spui ? întrebă Philibert. Omul îşi răsuci pălăria în mîini, şovăi, apoi, cu o voce puţin răguşită zise :

— Eu, vaporul, nu am încredere.

Philibert începu să rîdă.

— Pentru asta m-ai aşteptat !

— Au fost căldări ce-au explodat. S-ar putea să mai sară în aer şi altele, şi n-am încredere.

— Nici eu n-am încredere, răspunse Philibert. Dar puţin îmi pasă.

— M-am informat, continuă omul. Toată lumea mi-a spus : „Cel mai puternic este patronul Merlin".

— Mai sînt şi alţii.

— Nu atît de puternici.

— Bine. Şi-atunci ?

Omul coborî ochii spre pălăria pe care mîinile sale neîndemînatice continuau s-o frămînte.

— Am un copil... Un băiat... De şapte ani... E bolnav. Nu se ştie ce are. Doctorul mi-a spus : „Trebuie să-l duci la Lyon"... Am zis că da, numai că eu sînt zidar... Călătoria. O să meargă nevastă-mea cu copilul... Bine, vaporul i-ar lua... Totuşi eu n-am încredere... Atunci am

vorbit cu contabilul vostru. Mi-a spus că nu primiţi pasageri. De data asta, nu.

— Da, spuse Philibert. De data asta, nu.

— Doar pe nevastă-mea şi pe copil. Nu vor ocupa mult loc.

— Nu-i vorba de loc, ci de pericol.

Omul începu să rîdă. Un rîs scurt şi sec ce-i încreţea faţa plină de zbîrcituri şi îi închidea ochii.

— Aşa că, spuse el, cu dumneata sînt liniştit. Toată lumea mi-a spus, începînd cu căpitanul portului. El cunoaşte toţi barcagiii. Ştie ce spune.

Philibert avea pe buze cuvîntul de răspuns : „De data asta, sînt tot atîtea riscuri cu mine ca şi cu vaporul". Vorba aceasta însă n-o va rosti niciodată. Asemenea cuvinte nu puteau ieşi din gura lui. Rugămintea omuleţului îl stînjenea. La urma urmei, dacă se hotărîse să urce însemna că era convins că va şi ajunge. Niciodată nu plecase la drum zicîndu-şi că s-ar putea ivi primejdia pierderii întregului convoi de bărci.

Nu fusese niciodată nebun. Şi cu atît mai puţin astăzi. Va urca, iar dacă fluviul îl va obliga, se va opri.

Philibert mai privi o dată spre omuleţul din faţă. Nu mai rîdea, dar chipul îi rămăsese tot străbătut de creţuri. Ochii întrebau, îmblînziţi de o licărire de speranţă. Philibert înaintă şi dădu la o parte uşa de pînză. Apa şiroia pe scîndurile punţii. Semăna cu un rîu ciuruit de grindină la suprafaţa căruia se formau băşici ce se spărgeau îndată. Ploua atît de tare, încît

de-abia dacă se mai puteau vedea cîțiva metri pătrați din fluviul în clocote. Malurile dispăruseră. Cerul dispăruse. Nu mai rămăsese decît ploaia ce nu reușea să oprească vîntul.

Omul nu se urnise din loc. Philibert se întoarse și-i spuse cu glas apăsat :

— Nu. E de-a dreptul cu neputință... Vremea asta poate să țină tot timpul urcușului... Pe bărci n-or să găsească loc nici măcar unde să se usuce.

Privirea omului cercetă cortul. Avea aerul că zice : „Dar aici ?" Era poate gata să-i spună, dar Philibert nu-i lăsă timp. Scoțîndu-și punga cu bani din buzunar, luă două piese de aur de cinci franci și i le întinse spunînd :

— Vreau totuși să te ajut... Ia diligența. Știu că-i costisitor, dar vor ajunge mai repede.

Aștepta cu mîna în aer.

— N-am venit pentru asta, spuse omul.

— Știu. Dar vreau să te ajut... Ia-i. De-aș fi putut să-i îmbarc, nu te-aș fi pus să plătești, așa că... Ia-i...

— N-am venit pentru asta, repetă omul. Mai șovăi o clipă, însă mîna dreaptă i se desprinse încet de pălărie și palma se deschise pentru a primi monezile. O palmă aspră și crăpată de var. Omul era zidar. Așa spusese și așa era.

Îi mulțumi, iar Philibert avu sentimentul că într-adevăr era pentru prima oară cînd accepta un ajutor. În timp ce omul se îndrepta spre ieșire, Philibert zise :

— Ai să te uzi leoarcă... Poat' să țină.

— Mi-e totuna, răspunse el. Nu merg prea departe. Mulțumi încă o dată, strîngînd mîna

lui Philibert, apoi, fără să mai stea pe gînduri, își îndesă pe țeasta albă pălăria de pînză cafenie și, încovoindu-și spinarea, ieși în ploaie.

Philibert îl urmă, privind cum se îndepărtează în fugă prin piața unde apa șiroia, cărînd frunzele smulse din platanii strălucitori.

La Beaucaire, ca în toate orașele de pe malul fluviului, furtuna pustiise străzile. Ușile se închiseseră ca să păstreze căldura în casele unde se aprinsese focul pentru cină. Peste tot nu se vorbea decît despre ploaie și despre fluviu. Ploaia și noaptea îi apropia pe cei ce trăiau sub același acoperiș, în schimb îi izola de celelalte familii. N-aveau să mai iasă seara pe scaunele și pe băncile vîrîte repede în casă. Apa izvorîtă din ceruri ajunsese în praguri. Se revărsa peste rigolele în sfîrșit spălate. Doar cîțiva șoareci se mai zăreau alergînd pe trotuare, de la o gaură la alta.

Unii oameni se gîndeau la fluviu cu spaima de a-l vedea inundînd orașul și pătrunzînd în bucătării, după ce mai întîi îneca pivnițele. Pe aceștia umflarea apelor îi teroriza, deoarece n-aveau alt adăpost decît locuința. Dar mai erau și aceia purtați de fluviu și călătorind cu fluviul în suflet. Oamenii de pe nave. Esența vieții acestora era apa, iar averea de pe uscat îi interesa mai puțin.

Cînd fluviul era prea slab pentru a mîna navele, barcagiii se simțeau frustrați, trădați. Nimbul superiorității lor față de oamenii de pe pămînt dispărea. Lipsa de activitate îi descumpănea. Nu mai trăiau decît cu speranța creș-

terii apelor. Și cu cît așteptarea era mai lungă, cu atît dorința era mai arzătoare.

Cînd apa creștea în sfîrșit, ei o voiau cumplită pentru că puterea lor renăștea odată cu umflarea fluviului. Cu cît fluviul teroriza oamenii de pe uscat cu atît sfidarea lor față de primejdie era mai mare. Barcagiii aveau nevoie de spaima oamenilor de pe uscat, deoarece ea le dădea prilejul să-și măsoare curajul. Iar cînd își luau bărcile pentru a sări în ajutorul sătenilor sau al fermierilor izolați pe acoperișuri, o făceau pentru că prin tradiție erau salvatori și barcagii totodată, dar și pentru că firea lor orgolioasă găsea în asta o satisfacție. Căci oamenii culeși astfel erau la fel de neputincioși și la fel de fricoși ca femeile.

Barcagiii îi salvau, dar îi priveau de la înălțimea calmului și a curajului lor.

Doar teama de o justiție misterioasă, mai puternică decît totul și care i-ar fi putut sugera Ronului ideea de a-i pedepsi îi oprea să jinduiască acea umflare uriașă ce le-ar fi dat prilejul să demonstreze că erau stăpînii apelor, stăpînii văii, singurii în măsură să se lupte cu fluviul.

Astfel de oameni trăiau pe nave, dar unii dintre ei se aflau în case. Barcagiii fără ambarcațiuni, convinși că numai creșterea apei le-ar mai putea da încă o dată ocazia să arate ce pot.

Și, adesea, oamenii aceștia așteptau cel mai mult mînia fluviului.

Vizita zidarului îl ținuse pe Philibert mult timp treaz în noaptea ploioasă. Ploaia răpăia fără oprire pe prelata cortului și pe scîndurile punții. Vîntul sufla din toate părțile. Felinarele se stinseseră. În cortul unde Baptiste Carénal ocupa cușeta liberă a lui Tirou se lăsase o beznă adîncă. Cușeta lui Claude rămăsese goală. Baptiste sforăia. Philibert asculta ploaia. Dacă potopul năvălise la fel de tare pe întreaga vale și în Alpi, însemna că a doua zi apele aveau să fie bune de navigat.

Înainte de a se culca, Philibert dăduse o raită prin preajma vaporului. Ploaia pustiise piața. Abia dacă se mai zăreau cîteva licăriri spre portul Beauregard.

La bordul vaporului *Rhodan*, a cărui carcasă neagră nu avea un contur precis, era lumină. Philibert auzi bocănituri de metal. Reparația nu se terminase încă. După montarea piesei, trebuiau să aștepte cel puțin șase ore pentru încălzirea căldărilor, abia după aceea se puteau aventura în larg.

Toate acestea: zidarul pricăjit și sărac, *Rhodanul*, ploaia peste fluviu, plecarea lui Tirou și a lui Claude îi reveneau în minte una peste alta, furîndu-i somnul.

Vor pleca. Vor urca în sfîrșit fluviul, din nou navigabil. Dar vaporul — ce va face? Dacă apele crescuseră atît de mult și foarte repede, însemna că vor aduce și destule resturi periculoase. Înțelept ar fi să aștepte o zi sau două. Să lase să se scurgă tot ceea ce apele umflate smulseseră de pe maluri. Dar dacă flu-

viul va crește zi după zi? Dacă vaporul va pleca îndată ce termină reparația?

Ceilalți patroni de convoaie pe care Philibert îi întîlnise în timpul zilei stăteau în cumpănă. Nu știau încă dacă se vor hotărî să plece, dar Philibert simțise că înclinau spre prudență. Într-adevăr, nici unul nu avea cai atît de buni ca ai lui; dar nu cumva în prudența asta a lor era și puțină frică? Frică pentru navele lor, frică de un accident ce i-ar fi putut ruina definitiv? Altădată, cînd un patron își pierdea echipajul, se redresa totdeauna, dar acum, de cînd cu concurența vaporului, toți știau că era cu neputință.

Și-apoi, pe vremuri, nu erai legat de o anumită zi. Dacă un patron hotăra că e bine să aștepte un fluviu mai blînd, ceilalți așteptau și ei. Acum se punea problema nu numai să ajungi la destinație, dar să și dovedești că poți naviga la fel de bine, ba chiar mai bine decît vaporul. Philibert o dovedise la coborîre, și iată că fluviul îi va îngădui, poate, să facă la fel și la urcare.

Uneori dorea ca apa să crească peste măsură de mult. Atît de mult încît să înspăimînte oamenii Companiei și să împiedice vapoarele lor mult prea înalte ca să treacă pe sub poduri. Cît despre el, nimeni și nimic nu-l va opri să urce. Nimeni, și cu atît mai puțin fluviul.

Dimpotrivă, pe măsură ce se gîndea se convingea că, într-adevăr, fluviul era aliatul și prietenul său cel mai de nădejde. Propriul său fiu îl trădase, fluviul însă nu-l va trăda nici-

odată. Trăia sentimentul acesta în noaptea plină de zgomotul uriaș al apei căzută din ceruri și alergînd să se adune în inima văii pentru a mări debitul fluviului.

Cu cît medita, cu atît gîndurile îi erau mai absorbite de Ron. Ronul *său*. Îl vedea de parcă s-ar fi aflat în plină zi, la prova bărcii, luptînd împotriva curentului. Ajunsese să uite de tot și să nu mai vadă decît Ronul. Un Ron puternic, obraznic, mînînd spre sud o apă uriașă și mocirloasă, o apă ce făcea să se cutremure toată populația văii: plante, animale și oameni. Toți, în afară de el, Philibert Merlin, patronul celui mai frumos echipaj în serviciu. Toți în afară de el ce căzuse la înțelegere cu fluviul.

Apa aceasta înfricoșîndu-i chiar pe cei mai temerari, lui îi va da ascultare. Se va supune voinței lui. Dacă creșteau curenții, însemna că vor crește și contra-curenții. Trebuia doar să-i dibui și să te pricepi să-ți aranjezi bărcile astfel încît însăși forța apei să te ajute la urcare așa cum te ajută și la coborîre. De sute de ori folosise forța vîltorilor formate în spatele insulelor cînd apele umflate curgeau vijelios, dar în noaptea asta din pricină că-și încordase atenția asupra fluviului, mai aproape de dorințele sale decît de realitate, se și vedea purtat de apele ascultătoare.

Pe jumătate adormit, continua să-și închipuie această călătorie ce-avea să descurajeze vaporul și pe ceilalți. Aici fusese primit ca un învingător. Cînd va ajunge în portul Charité,

tot Lyonul va fi de față pentru a-i aplauda izbînda.

Nu numai că va urca fluviul mai repede decît oricine vreodată, dar va da și o lovitură de moarte vaporului.

Vîntul urla, iar Philibert ațipise pe nesimțite, împingînd pînă în adîncul somnului visul început de treaz. Și pe măsură ce înainta prin cenușiul îndoielii, visul ieșea în lumină, ca un crîng ce-și scutură ceața în bătaia soarelui.

Această epocă a progresului, a fierului și a focului, această epocă a mașinilor și a invențiilor era totodată și epoca afișelor, a proclamațiilor, a decretelor, a regulamentelor.

În toate porturile se construiau sau se lărgeau imobilele administrației. Birourile se înmulțeau pe zi ce trece. Toți acești oameni fixați pe scaune, palizi și firavi stîrneau rîsul barcagiilor; dar ei făceau legile și lucrul acesta era mai degrabă sîcîitor decît hazliu. Legile erau de asemenea o invenție a oamenilor de la vapoare, create pentru a complica treburile cărăușilor de pe apă și a-i constrînge să plătească taxe suplimentare.

Căci funcționarii, chiar de n-aveau o poftă de mîncare la fel de mare ca oamenii ce produceau, trebuiau totuși să se hrănească. Și tot muncitorii îi hrăneau.

Astfel, barcagiii erau obligați nu numai să plătească pentru ca leneșii aceștia să poată mînca după pofta inimii, ci să le facă și munca. Actele trebuiau completate de contabilii de pe convoaie. Iar contabilii, cu toată știința lor,

cum erau aproape toți foarte în vîrstă, aveau destulă bătaie de cap cu descifrarea noilor regulamente.

Iar ei numeau asta progres ! Complicau după bunul plac sarcinile tuturora, după ce trîmbițaseră peste tot că vaporul va aduce oamenilor un trai mai bun prin muncă mai puțină. Frumos rezultat ! Nu mai puteai transporta cafea, săpun sau vin fără să completezi tot felul de formulare încîlcite, date spre verificare și înregistrare funcționarilor de la birourile de navigație și cîntărire.

Chiar și prefectul venea să-și bage nasul în chestiuni de navigație ! De parcă acest funcționar ruginit ar fi știut ce înseamnă aia barcă sau port ! Pe toate zidurile atîrnau placarde înalte de un metru, unde scria :

„Regulamentul poliției portului Beaucaire.

Toți comandanții, patroni sau contabili de nave, bărci, convoaie etc., sosite în portul Beaucaire sînt obligați să acosteze în funcție de felul ambarcației într-unul din locurile indicate în Hotărîrea prefectului de pază din 29 aprilie 1840 și la dana ce îi va fi indicată de Căpitanul portului.

Articolul 10. În caz de creștere mare a apei Ronului și atîta timp cît navigația Navelor cu Abur nu va fi întreruptă, locurile de acostare ale tuturor navelor în general fiind inundate și inaccesibile, vapoarele sus numite vor acosta dincolo de podul suspendat, în amonte, pînă la

Porte de l'Hôtel de la Tuilerie, afară de toate celelalte denumite savoyarde, ce se pot opri uşor la Porte de la Couronne, în amontele fluviului.

Oricine se va face vinovat de injurii, ameninţări sau acte de violenţă faţă de Căpitanul portului în exerciţiul funcţiunii, sau cu ocazia îndeplinirii sarcinilor sale, va fi urmărit cu proces-verbal de acesta şi pedepsit cu sancţiunile prevăzute în Codul Penal, după gravitatea cazului.

15 Iulie 1840"

Căpitanul portului fost patron de convoi vreme de peste cincisprezece ani, era primul ce rîdea de acest afiş. Cînd vedea barcagiii citindu-l, îi bătea pe umăr spunîndu-le :

— Ai înţeles bine ? Dacă vrei să-mi dai una, n-ai voie s-o faci cînd sînt în serviciu. După aia poţi să mă loveşti cît vrei ; însă în timpul serviciului, interzis.

El de asemenea era obligat să aplice regulamentul, iar cu afurisitele astea de capete pătrate ale barcagiilor, nu era totdeauna uşor.

— Regulamentul tău, strigau patronii, nu face nici cît o ceapă degerată !

— Asta să i-o spui prefectului, măi, coate goale !

— Mă doare-n... de prefectul tău !

— Nu-i nimic, au mai spus-o şi alţii !

Pînă la urmă lucrurile se aranjau, deoarece Căpitanul portului ţinea cu barcagiii adevăraţi.

Ştiau. Dar mai ştiau şi că atotputernicele Companii dispuneau de nenumărate mijloace de constrîngere asupra administraţiei. Atunci, pentru a nu-şi expune prietenul la pierderea slujbei şi totodată nevroind să se lipsească de un prieten bine plasat, zbierau din plăcerea de a se auzi şi pentru a demonstra că mai erau încă buni de gură, dar sfîrşeau totdeauna prin a se supune ordinelor.

Cînd Philibert se trezi, zorii încă nu se iviseră. În timpul nopţii îşi întrerupsese somnul de mai multe ori, exact cît îi trebuise să asculte fluviul şi zgomotul ploii. Murmurul fluviului începuse să se impună doar spre dimineaţă. Ploaia răpăia mereu la fel de tare, vîntul sufla cu aceeaşi forţă, dar în tot acest vuiet se deluşea un zgomot nou, pe care Philibert îl recunoscu imediat. Un zgomot regulat, amplu, ca o gamă cu multe note limpezi pe un fond de başi gravi. Era digul din amonte zăgăzuind apa liniştită a portului unde navele stăteau trase la cheu. Acum Ronul curgea cu albia plină. În mai puţin de două zile, trecuse de la starea de apă puţină la aceea de apă din belşug.

În dimineaţa asta, digul mîrîia ca un animal ce vroia să muşte. Un animal despre care nu se ştia dacă vroia să muşte în joacă sau ca să facă rău. În rezonanţa gravă a fluviului desprindeai şi gîlgîieli de apă binevoitoare. Starea aceasta însă nu era de durată. Mai înainte chiar de vremea prînzului, digul va fi inun-

dat pe de-a întregul, iar apa n-o să mai aibă decît un zgomot surd, plin de amenințări.

Cum se sculă, Philibert dădu la o parte ușa cortului. Un șuvoi de apă rece îi biciui obrazul și pieptul. Se înfioră mai mult de plăcere decît de frig.

— Doamne, bombăni el, iată un Ron așa cum mi-am dorit !

În spatele său, Baptiste, care tocmai se trezise, se miră.

— Dumnezeule, exact cum îl doreai, numai că va crește al dracului de tare !

— Baptiste, adă-ne ceva să ne udăm gîtlejul și trimite-l pe vătaf și pe potcovar.

Baptiste își trase cizmele, își puse mantaua și pălăria de piele și ieși. Philibert dădu drumul pînzei ude leoarcă și aprinse un felinar. Cortul era bine închis așa că înăuntru nu ploua, dar totul era umed, năclăit și rece.

Philibert se îmbrăcă. Își încinse brîul. Pregăti securea și colacii de parîme. Fiece mișcare îi producea bucurie. Adormise cu gîndul să domine fluviul. Să arate tuturora că într-adevăr era cel mai puternic, stăpînul văii ; iar în timpul nopții această idee i se înrădăcinase și mai mult.

Baptiste se întoarse repede însoțit de tatăl său și de Joseph Cathomen. Cei trei bărbați își scoaseră mantăile ude și le agățară de stîlpul cel mai apropiat de intrare. Totul strălucea în lumina felinarului, iar bărbile oamenilor erau presărate cu stropi lucitori.

— Salut ! zise Joseph. De data asta dăm lovitura cea mare. Am vrut apă, o să avem mai multă decît ne trebuie.

— Ai dreptate, aprobă vătaful, nu-mi prea miroase a bine. Dar era de așteptat. Și în orice caz e mai bine decît seceta.

— Poate că nu prea miroase a bine pentru cei de la vapoare și pentru echipajele slabe, cît despre noi e cu totul altceva.

Se opri o clipă pentru a da mai multă greutate frazei următoare :

— V-am spus că vom urca. Urcăm.

Ceilalți se priviră. Apoi Albert Carénal zise :

— Nici vorbă... Pe un fluviu cum e cel din dimineața asta urcăm... Dar mîine...

— Ascultă, Albert, n-are rost să discutăm azi despre ce vom face mîine. V-am chemat pe amîndoi, deoarece de cai se ocupă în primul rînd vătaful și potcovarul. Cunoașteți animalele mai bine decît mine.

— În privința asta, nu ne temem, răspunse vătaful. Sîntem cei mai puternici...

— Nu ești niciodată prea puternic... răspunse Philibert.

— Da, dar nu există alt echipaj mai pus la punct ca al nostru.

— Moș Tonneti are cai ?

— Bineînțeles, zise vătaful, a venit chiar să mă vadă și să-mi propună să facem un schimb.

— Nu-i vorba de schimb, ci de întărire.

— De întărire ? Dar ai douăzeci și opt de animale minunate !

— Vreau treizeci și șase !

Cifra căzu în spațiul dintre Philibert și ceilalți trei. Urmă apoi un lung moment cînd nu se mai auzi decît zgomotul ploii, al vîntului și al fluviului.

Ceilalți trei se priviră înălțînd capul, apoi se uitară la patron și din nou schimbară priviri între ei. La sfîrșit, potcovarul spuse aproape sfios :

— Cu patru perechi în plus e sigur că vom naviga mai repede ca vîntul, dar costă peste o mie de franci animalul... oricum...

Neștiind ce să mai zică, se scărpină în cap.

— Oricum, ce ? strigă Philibert. Mă crezi poate nebun ?

— Nu, răspunse Joseph. Cu mai mulți cai riscul este mai mic ; nu se poate spune că ești nebun, dar peste opt mii de franci — e o sumă...

Philibert începu să rîdă.

— Sigur că da, răspunse el. L-ați auzit pe Rapiat zicînd că sîntem pe drojdie. Dar n-am de gînd să-i cer ultimul ban. Caii ăștia îi plătesc eu. Și îi vreau puternici. Iar pentru asta vă trimit pe voi să-i alegeți. Aveți grijă să nu vă înșelați.

Philibert se aplecă și trase de sub cușetă o casetă de lemn negru bătut cu aramă, de unde luă o pungă de pînză groasă. Lovi cu palma punga ce răsună plăcut, a metal. O dădu vătafului zicînd :

— Sînt mai mulți decît vă trebuie.

Vătaful luă punga. Simțeai c-ar fi vrut să vorbească, dar se mulțumi să spună :

— Pe legea mea, tu ești patronul, asta-i... Ai dreptate.

— Trageți o dușcă și plecați, zise Philibert. Vreau să pornim odată cu zorile.

Vătaful și potcovarul ieșiseră în ploaie. În clipa cînd noul marinar din prova se pregătea să-i ajungă din urmă, Philibert se auzi strigat de pe cheu.

— Hei ! Patron Merlin ! Deschide puțin, vreau să văd pe unde calc.

Philibert ridică prelata ținînd loc de ușă, și ieși cu un felinar în mînă. Auzi un zgomot de pași șovăind pe punte, apoi, în razele felinarului ce nu luminau mai mult de doi metri prin zeghea mișcătoare a ploii, întrezări reflexele unei mantale de piele.

— Cred că am sosit la timp ca să trag și eu o dușcă.

După voce, Philibert îl recunoscu pe moș Surdon.

— Intră. Eu am băut, dar a mai rămas o leacă.

Bătrînul, mult mai înalt decît Philibert, se aplecă și intră sub cort. Ținea în mînă un sac mare de pînză neagră îmbibată cu ulei. Îl lăsă jos și-și scoase mantaua.

— În primul rînd, începu el, zi-mi ce face taică-tău ?

— Bine.

— A îmbătrînit la fel de mult ca mine ? Vreau să spun : la fel de puțin ?

Philibert nu-și dezlipea ochii de pe bătrînul ce-l studia zîmbind. Moș Surdon era ceea ce

barcagiii numeau un „munte de om". Măsurînd aproape doi metri, cîntărea cu siguranță vreo două sute de livre. Fără burtă, drept ca un catarg, avea cu un an mai puțin decît tatăl lui Philibert. Și, ca și el, se retrăsese. Cum nu avea copii, își vînduse echipajul și venise să locuiască împreună cu nepoata sa, măritată cu un negustor de mărunțișuri din Beaucaire. Toată lumea știa că marea lui durere fusese să-și vadă succesorul tocîndu-i în numai doi ani toată agoniseala. Spunea : „Unii oameni n-au noroc", în timp ce, probabil, gîndea : „Unii sînt făcuți să fie patroni de convoi, iar eu să fiu negustor de mărunțișuri !" Philibert știa că bătrînul se plictisea în această regiune unde oamenii vorbeau un dialect străin de el, și-și lepădau gunoaiele pe străzile pe unde niciodată nu alergaseră copii sortiți să ajungă barcagii.

Bătrînul se așeză. Își aruncă pe o cușetă pălăria udă de ploaie și-și scutură capul așa cum fac cîinii lățoși. Pletele albe i se revărsau pe ceafă și peste urechi, unde se împreunau cu barba. Inelele de aur din urechi abia se ghiceau după cîte o strălucire. Barba îi era, de asemenea, lungă și albă. Îi acoperea fața, pînă la pomeți. Fruntea și nasul arse de soare păreau aproape negre din pricina acestei albețe. Ochii, de un albastru spălăcit, străbătuți de vinișoare roșii, luceau.

Mîncă scrumbiile și bău rachiul oferit de Philibert. Plescăi din limbă.

— E bun, zise el. La vîrsta mea am dreptul la încă unul.

Philibert îi turnă din nou. Îl studia și, din cînd în cînd, își arunca ochii spre sacul negru lăsat la intrare.

— Ei, făcu bătrînul, te uiți la sacul meu ? Află, băiete, că sacul ăsta a urcat și a coborît o groază. Cu siguranță tot atît cît și sacul lui tătîne-tău... Și uite că în noaptea asta l-a apucat mîncărimea... Iar azi dimineață mi-a spus : „Jules, hai să mai urcăm o dată. Un urcuș cum nu s-a mai văzut, împreună cu Philibert, proprietarul celui mai puternic echipaj în momentul de față..." Și iată-ne. Eu și sacul de colo.

Moș Surdon vorbea despre toate astea cu un glas domol, ca și cum ar fi zis că se duce să-și cumpere tutun de două parale. Philibert rămase atît de uluit, încît nu-i putu răspunde.

— Bagă de seamă, adăogă moș Surdon, nu-ți cer să mă plătești... O fac din simplă plăcere... Pentru că vreau să mai urc o dată... Pentru că, să-ți spun drept, lucrul ăsta îl știi și tu, mă plictisesc de moarte cu nătărăul ăla de negustor de mărunțișuri. E băiat bun, dar nu-i de-al nostru și apoi e negustor de mărunțișuri.

— O meserie ca oricare alta, aruncă Philibert în prostie.

Ochii bătrînului clipiră, trasînd peste pomeți un fascicul de zbîrcituri ce se pierdu în barbă.

— Ei, răspunse el, poate că ai dreptate. Atunci, a noastră nu-i o meserie ca oricare alta. Asta-i sigur. Ceea ce înseamnă că toate celelalte fac parte din categoria celor proaste, în timp ce a noastră e cea mai bună. Rîse din nou, apoi continuă :

— Te miri totuşi o leacă, văzîndu-mă aici. Ei bine, am să-ţi explic... Gîndul ăsta mă roade de mai multă vreme. Dar îmi ziceam : „Ce-o să creadă despre mine ?" Bun. Ştii cum se întîmplă în astfel de ocazii. Iar de data asta, n-o să fie un urcuş obişnuit. E de ajuns să privesc fluviul şi să te cunosc, încăpăţînat cum eşti ! Încăpăţînat ca tatăl tău. Bun. Şovăiam. Ieri, o dată cu noaptea pornisem spre tine ; m-am uitat la convoi şi mi-am zis : nu-i cu putinţă. Şi m-am întors acasă.

Philibert îl asculta fără să scoată o vorbă. I se părea că-l aude pe tatăl său. Bătrînul îşi umplu o enormă pipă de lut roşu cu cercuri de fier, o aprinse, îndesă bine tutunul cu degetul său gros ce acoperea tot coşul pipei apoi adăugă :

— Ştii unde se află magazinul meu de mărunţişuri ?

— Ştiu, după piaţa Vieille.

— Bun. Traversez piaţa... Era de mult întuneric ; şi ce crezi că văd ? Doi vlăjgani ce se pregăteau să doarmă pe pămînt, sub arcade. Barcagiii, chiar pe întuneric, se recunosc.

Tăcu un moment, se uită la Philibert şi zise:

— Bun. Văd după faţa ta că ai ghicit despre cine-i vorba.

Philibert ghicise. Şi era furios că bătrînul putuse să-i citească atît de bine gîndul. Îşi spuse : „Doamne, la fel ca tata."

— Ei bine, închipuie-ţi, continuă bătrînul, cînd mi-am dat seama că-i fiul tău n-am zis : „Uite-l pe băiatul lui Philibert !' Nu. Mi-am zis : „Drace, ăsta-i nepotul lui Felix Merlin.

Aici, pe pămînt, ca un coate-goale. Pe naiba ! Şi cu Tirou, vestitul marinar din prova. Iar eu care credeam că venise să se însoare cu fata lui Felix". Bun. Însă chestia asta nu mă priveşte pe mine.

Pe măsură ce bătrînul vorbea cu glasul său potolit, Philibert simţea cum creşte în el o nelinişte. Înghiţi o picătură de rachiu, îi turnă şi bătrînului apoi îşi umplu pipa, mai mult pentru a-şi da curaj decît din dorinţa de a fuma.

— Nu puteam face altceva, bombăni el.

— Mai e vorbă ! răspunse bătrînul. Te cred. Iar dacă aş fi fost Felix, ţi-i plesneam pe amîndoi şi ţi-i aduceam la convoi lovindu-i cu cizma la fund. Le-am spus-o. Pentru că mi-au povestit totul. Şi că greşiseră, şi că le părea rău. Şi tot. Aproape că se smiorcăiau ca nişte ţînci. Bun. Ce puteam face ? Nepoată-mea le-a dat cîte-o farfurie de supă şi au dormit în prăvălie.

Tăcu. Philibert se aştepta să-l audă : „Sînt aici, rabdă în ploaie. Cheamă-i să se îmbarce". Se aştepta să-l audă spunîndu-i aşa şi simţea cum i se încălzeşte inima. Însă bătrînul nu-i zise nimic. Şi cînd începu din nou să vorbească, Philibert avu neplăcuta impresie că îi ghicise gîndurile şi că înadins îi lăsase răgazul de a da frîu liber imaginaţiei.

— Magazinul de mărunţişuri, continuă bătrînul, nu-i hotelul Porte de Beauregard dar, oricum, e mai bine decît pe pavaj... Şi mai uscat.

Făcu o pauză. Trase de cel puţin patru ori din pipa al cărei coş sfîrîi, apoi continuă :

— Azi-dimineață i-am sculat. Le-am spus că sînt cîțiva căruțași în drum spre Aramon. Și le-am mai spus : „Dacă șoseaua nu s-a înnămolit încă, ajungeți cu siguranță înaintea convoiului lui Philibert. Dar dacă mai așteptați o leacă, o să-l zăriți urcînd. Și o să vedeți un frumos convoi. Bine comandat... Și un frumos urcuș. Și o să vedeți de asemenea că arată altfel decît mormanul ăla de fierărie ce scoate fum.

Ochii îi scînteiau de plăcere. Rîdea scurt și sacadat ca un cloncănit. Stătea țanțoș pe ladă. Făcu cu ochiul, își duse degetul arătător spre ureche, apoi îl îndreptă spre fundul cortului. Dincolo de prelata scuturată de vînt se auzeau căruțașii lucrînd.

— Ehei, făcu el. De mult n-am mai auzit asemenea zgomot decît de pe cheu... Și asta înseamnă ceva. Dacă tată-tău ar fi aici ți-ar spune la fel.

— Dacă tatăl meu ar fi aici, nu te-ar lăsa să te îmbarci.

Bătrînul se ridică. Privirea lui metalică se înăspri. Îl măsura din ochi pe Philibert, mai scund cu o jumătate de cap decît el.

— Dumnezeule ! strigă el. Să mă debarci ? Pe mine ? Și să mă trimiți în odăița din dos a magazinului de mărunțișuri ? Pe dracu, înseamnă că vrei să crăp ! Nu-ți cer să mă faci ajutor de patron. Mă duc unde vrei tu. Dar am venit la tine și-am să-ți dovedesc că sînt în stare să-mi păstrez locul... N-are importanță ce loc.

Omului acestuia Philibert nu-i putea vorbi în calitate de patron. Calm, drept și semeț, bătrînul îl privea prin fumul pipei răspîndit în tot cortul.

— Rămîi cu mine, spuse Philibert. Nu l-am înlocuit decît pe Tirou, dar am nevoie de un bătrîn afurisit și îndîrjit ca tine.

Moș Surdon tuși și-și scutură pipa de talpa cizmei. Ca să facă această mișcare trebui să-și aplece capul. Nu atît de iute încît Philibert să nu observe două lacrimi mari căzîndu-i în barbă.

Philibert ieșise din cort iar moș Surdon mergea în urma lui. Ziua pătrundea anevoie prin universul inundat, trimițînd spre fluviu și spre bărci o lumină verde-albăstruie, cu reflexe cenușii. Sub razele acestea, apele Ronului căpătau culoarea marnei. Bătrînul spunea :

— Chiar așa, dragă Philibert. Ne pîndește o umflare a dracului de mare. Ai trimis după animale de întărire. Bine-ai făcut ! Și tătîne-tău ți-ar spune la fel... Sau mai degrabă nu, ca să nu ți se urce la cap, dar așa ar gîndi... Dumnezeule, cum o să mai urcăm ! Ascultă-mă pe mine !

Bătrînul era în culmea fericirii. Rîdea sub rafalele de vînt. Ploaia îi udase barba, iar cînd vorbea, respirația sa împroșca stropi de apă.

În trei, împreună cu Baptiste Carénal, pregătiră garlinul principal fixat de bintă și verificară parîmele de siguranță. Apoi, urcînd pe ultima savoyardă, veniră să-i ajute pe cei ce dezlegau bărcile de serviciu pentru a le fixa de șalanda cu grajdul, unde căruțașii aduceau ovăz cailor. Tot lucrînd și dînd ordine, Philibert îl studia pe moș Surdon. Bătrînul își re-

găsise gesturile făcute de mii de ori în decursul îndelungatei sale meserii. Miinile nu-i şovăiau. Piciorul îi era sigur cînd se sprijinea pe scăriţă sau pe banchetă.

Ceilalţi, de asemenea, îl priveau. Vestea făcuse repede înconjurul convoiului şi părea că prezenţa bătrînului alungase într-o clipită umbra aruncată asupra echipajului prin plecarea lui Claude şi a lui Tirou.

Auzind tropăitul cailor în noroiul din piaţa portului, oamenii se opriră din lucru şi-şi îndreptară ochii într-acolo.

În oraş, ca şi peste fluviu, o perdea pîcloasă cobora din nori învăluind copacii, bărcile, oamenii. Cînd ajunseră la o distanţă mai mică de treizeci de metri, caii se conturară în ceaţă. De o culoare mai vie decît a trunchiurilor de platani, înaintau. Mari, greoi, domoli, păreau două namile puternice în urma cărora veneau altele două, apoi alte două şi aşa mai departe. Vătaful ţinea în mînă frîiele fără zăbală ale primei perechi. El, de asemenea, părea mai voinic şi mai greoi în ceaţa unde şuvoaiele ploii alergau de la o băltoacă la alta făcînd-o şi mai deasă.

Tăcuţi, în picioare, la bordul navelor, patronul Merlin şi barcagiii săi priveau.

Cînd oamenii şi animalele ajunseră pe cheu, Philibert coborî. Ceilalţi îl urmară, şi toţi împreună făcură o roată în jurul noilor sosiţi.

Caii, închişi în grajdul de pe şalandă, adulmecaseră mirosul animalelor de întărire şi nechezau. Noii-veniţi le răspunseră. Neclintiţi, cu capul ridicat, cu coama udă, de-abia zburlită de vînt, cu abur în nări, se chemau lovind cu copita noroiul şi pietrele.

Philibert şi moş Surdon se apropiară. Îşi trecură palma peste coapsele calde ale animalelor a căror piele aburindă se înfiora la mîngîiere.

— Da, repeta bătrînul... Da. Da... Sînt puternici... Dumnezeule, ce animale puternice!

Şi cu siguranţă toţi gîndeau la fel: „Într-adevăr. Au ales bine, sînt puternici... Cu asemenea cai poţi îndrăzni să urci".

Philibert întrebă doar atît:

— Au mai tras la edec?

— Bineînţeles, răspunse vătaful. Şi îţi jur că aveam de unde alege. Luna trecută s-au vîndut două echipaje. (Şovăi). Două din Serrières: Rosenol şi Duprat.

— Am auzit, dar nu-mi venea să cred, oftă Philibert. Speram ca cel puţin să se fi angajat la transportul pietrei.

Se întoarse spre oamenii săi. Îşi îndreptă trupul şi îşi luă tonul de comandant:

— Ei bine, nu ne-a mai rămas decît să-i înhămăm. Apoi plecăm.

I se pusese parcă un nod în gît dar, după ce privirea făcu înconjurul echipajului, după ce mai bătu cu mîna coapsa cailor minunaţi, aduşi de potcovar şi de vătaf, după ce auzi primele strigăte şi primele plesnituri de bice ale căruţaşilor ce coborau caii de pe şalandă, după ce, în sfîrşit, privi spre moş Surdon ce zîmbea cu faţa în ploaie şi în vînt, simţi cum îl învăluie o bucurie limpede şi adîncă.

Întorcîndu-se spre aval, de unde veneau rafalele care-l izbeau în plină față, aspiră aerul cu sorbituri mici, repetate.

Nu putea nici să vadă, nici să audă ce se petrece la vapor, dar vîntul îi spunea îndeajuns că mașina acestuia nu începuse încă să scuipe fum.

Sînt dimineți făcute parcă înadins pentru plecarea celor ce știu să se încumete. Dimineți cînd ziua sosește atît de încet, încît licăririle lăptoase străbătînd norii abia se mai pot distinge.

Diminețile acestea nu sînt purtătoare de speranțe. Trag cu greu, din depărtări nevăzute, o auroră tristă și mohorîtă. Dimineți fără păsări, însoțite de ploaie și vînt. Totul se destramă încet de parcă lumina zilei ar fi prea slabă pentru a alunga umbrele nopții.

Și totul se întîmplă așa, pentru că, în astfel de dimineți, oamenii trebuie să-și făurească singuri speranța pornind de la nimic, și mai ales pentru că numai cei puternici cutează să se îmbarce. Dar nu vor ajunge departe decît aceia ce poartă în suflet o auroră mai vie decît zorii plutind deasupra fluviului. Temerarii aceștia vor merge toată ziua, neobosiți, în întîmpinarea unui crepuscul pe care l-ar dori prelungit pînă la miezul nopții.

Barcagiii erau din categoria celor ce se avîntă în larg în dimineți cînd orice plecare seamănă cu o sfidare. Credința lor era nestrămutată, credeau în propria meserie și știau să-și impună speranța. Ceva le spunea că mașina

poate da omului o putere uriașă, dar ei considerau că această putere n-are nici un preț îndată ce întrece forța omului. Își dădeau seama că mașina îi schimbă pe cei ce-o slujesc, și vroiau să rămînă oameni liberi.

În timp ce alții fabricau piesele mașinilor ce-aveau să-i prefacă în mecanisme, în zilele mohorîte barcagiii se trezeau cu noaptea-n cap și-și făureau o speranță, pe care o trimiteau înaintea lor pe fluviu.

Cînd barcagiii și căruțașii patronului Merlin își reluară activitatea, în ciuda ploii, la fel de deasă, în piața portului apăruseră peste cincizeci de gură-cască. Îndeosebi oameni de vîrstă înaintată, oftînd după spectacolele oferite de frumoasele echipaje de altădată și nevroind să scape plecarea de acum. Aflaseră poate și de ambarcarea lui moș Surdon — un eveniment, într-adevăr. Philibert de asemenea știa că urcarea aceasta se deosebea de toate celelalte petrecute sub comanda tatălui său și chiar sub a sa.

Totul era neobișnuit. Ploaia vijelioasă, fluviul, al cărui nivel creștea din oră în oră avînd să ajungă curînd la înălțimea drumului de halaj, întărirea atelajului, și mai ales această dîrzenie a lui de a merge, cu orice preț, pînă la capătul drumului.

Vătaful terminase operația de repartizare a cailor. Pentru el oprise calul de călărie dintotdeauna, un roib în plină putere, dedat cu munca. La dreapta acestuia, armăsarul de înhămat era un animal mai tînăr, dar făcînd pe-

reche cu primul de optsprezece luni. În rîndul al doilea așezase doi din caii cei mai puternici ai lotului de curînd cumpărat. Astfel, chiar dacă nu erau dresate pentru această muncă, cele două animale pe care nu le cunoștea încă, puteau, dacă se lăsau conduse, să dea maximum de randament.

La bărcile următoare, procedase la fel, oprind pentru încălecarea căruțașilor caii cei mai vechi, iar pe cei noi plasîndu-i în rîndul al doilea.

La prima barcă, cu o încărcătură de aproape șaizeci de tone, înhămaseră paisprezece cai. La a doua, cu o greutate de peste treizeci de tone, patru perechi. Restul cailor erau repartizați la următoarele trei bărci, mult mai ușoare. Ultimele două nu aveau atelaje. Legate în șir, unele după altele, printr-un garlin principal gros cît un braț de barcagiu și prin altele două de siguranță, ceva mai subțiri, — bărcile formau un convoi atît de lung încît, de la postul său de cîrmaci de pe nava comandant, Philibert nu putea vedea nici jumătate din el.

Ordinele, înjurăturile, plesnetele bicelor, loviturile de copite ale animalelor pe pămîntul pietruit zburau pe aripa vîntului vestind riveranii din amonte că un convoi se pregătea de plecare. Apa noroioasă se revărsa peste stîncile înalte ale digului cărînd brațe de crengi, baloturi de paie, uriașe grămezi de furaje smulse de pe insule.

— Gata pe uscat ! strigă vătaful, prinzîndu-se cu amîndouă mîinile de hamuri și încălecîndu-și calul.

Mîna dreaptă i se ridică și plesni din bici. De-a lungul malului, prin burniță, doi barcagii de uscat înaintau cu securea în mînă.

Philibert își vîrî degetele în gură și fluieră de trei ori spre aval.

Vîntul îi înapoie strigătul repetat de șase ori, din ce în ce mai aproape :

— Gata pe fluviu !

Fiecare conducător de barcă veghease ca totul să fie în ordine.

Înainte de a rosti rugăciunea și de a da ordinul de plecare, Philibert se întoarse și privi în amonte. Baptiste Carénal stătea la prova, cu prăjina de salcie în mînă, pregătit să împingă spre larg. Alături, fratele său, musul, tot cu o prăjină.

La cîțiva pași de postul său de cîrmaci, Philibert îl văzu pe moș Surdon care-l urmărea. În mîna dreaptă bătrînul ținea de asemenea o prăjină de salcie cu capătul îndreptat spre cheu, iar cu cea stîngă învîrtea în aer o cruciuliță decolorată de barcagiu.

— A ta e ? întrebă Philibert.

— Ba chiar mai mult, e-a tatii. Sînt patruzeci și șapte de ani de cînd n-a mai văzut fluviul. Așteaptă prilejul cel mare.

Philibert îi întoarse zîmbetul, apoi, îngenunchind la bordul dinspre fluviu, își muie mîna în apă, se ridică, privi spre convoi și-și făcu semnul crucii strigînd :

— În numele Domnului și al Fecioarei Maria, barcagii, la Ron ! Și Sfîntul Nicolae fie cu voi !

Se întoarse din nou spre moş Surdon. Acesta îşi rezemase prăjina de bordaj şi după ce se închină odată cu ceilalţi, vîrî crucea sub prelata cortului. Faţa bătrînului exprima o mare bucurie şi o uriaşă încredere.

Cu ochii la marinarul din prova, Philibert strigă :

— Hei, prova ! Împinge spre Empie !

Dintr-o singură mişcare, marinarul din prova, musul şi moş Surdon se încovoiară apăsînd pe prăjini. O clipă, păru că lemnul îndoit avea să se rupă şi, desfăcîndu-şi arcul, să arunce oamenii pînă în celălalt bord. Barca încărcată, alipită de cheu prin forţa vîltorilor formate la capătul digului inundat, rămînea nemişcată.

Comparată cu slaba putere a unui om, a unui bătrîn şi a unui copil, nava greoaie părea un bloc uriaş. Un munte ce trebuia mişcat din loc, cu toate tonele sale de lemn roşu pentru vopsele, ulei de măsline, mătase brută şi vin.

Barca nu se urnea ; dar oamenii, fără să se mire, împingeau mai departe. Ştiau că pe apă este nevoie de timp îndelungat ca să se simtă mişcarea.

Trudesc. Sudoarea de pe feţe se împreună cu ploaia. Răsuflarea li se preface în mici rotocoale de abur vălătucite de vînt şi înălţate spre dîra de nori. În sfîrşit, încet, abia simţindu-se, arcul prăjinilor se dezdoaie. Între bordaj şi cheu se formează un triunghi. Vrînd să folosească din plin forţa apei pătrunsă între prova bărcii şi cheu, Philibert apasă pe bară, astfel ca pupa să rămînă lipită de cheu. Se produce un baraj. Apa

urcă între barcă şi pietrele cheului. Oamenii continuă să apese pe prăjini, dar Ronul e mult mai rapid decît braţele lor. Iată-l apărînd, între barcă şi ţărm, cu spinarea zburlită, încărcat de nervi, gata să se dezlănţuie ca mii de şerpi ostateci. Prova descrie un sfert de cerc. S-a şi depărtat cu cîţiva metri de capătul cheului, cînd patronul Merlin, apăsînd cu toată puterea pe bară, împinge pupa spre larg.

Încet, fără smucituri şi tot într-o rînă, barca înaintează. Garlinul se desfăşoară biciuind valurile şi ieşind la suprafaţă, şiroind de apă. Pe celelalte bărci, cîrmacii şi marinarii din prova se căznesc să facă aceeaşi manevră. În momentul cînd nava comandant începe să muşte curentul, Philibert strigă în direcţia uscatului :

— Hei ! Vătaf ! Trage garlinul !

Pe mal, bicele pocnesc. Toţi căruţaşii înjură, îmboldindu-şi caii. Dintr-o dată, cele paisprezece capete din faţă, apoi celelalte, atelaj după atelaj, toate animalele echipajului zvîcnesc spre amonte. Copitele izbesc, alunecă, răzuie pietrele, împroaşcă noroiul, şi cu toată ploaia, de sub potcoave ţîşnesc scîntei. O forţă teribilă se pune în mişcare. Un moment, ai impresia că niciodată cele treizeci şi şase de animale nu vor reuşi să învingă furia fluviului. Luate de grosul curentului, bărcile se abat din drum, dar garlinele se întind. Caii se opresc. Bat pămîntul cu picioarele dinainte. Se opintesc, înaintează cu gîtul încordat sub loviturile biciului. Întreg atelajul se învăluie cu aburul ieşit din nările şi crupele lor. În sfîrşit, bărcile sînt aduse la loc. Sub etravă, fluviul noroios se despică, scuipînd

spumă. Mîrîie. Bintele de care sînt fixate garlinele troznesc. Barele şi scîndurile de la pana cîrmei gem sub efortul încrîncenat al oamenilor şi al apei.

În piaţa portului, unde mai mult de o sută de persoane, cu spatele încovoiat sub ploaie, aşteaptă îngrămădite, domneşte liniştea. Încordarea. Pare că nimeni nu mai respiră.

Bărcile sînt tot nemişcate. Dar iată că, trăgînd şi mai tare de parîmele din a căror cînepă, de multă vreme nefolosită, apa curge-n şiroaie ca dintr-o rufă stoarsă, caii înaintează. Parîmele vibrează gata să se rupă, bărcile se leagănă uşor, apoi se îndreaptă, şi convoiul se zgîlţîie, arînd mai adînc în trunchiul muşchiulos al Ronului.

Atunci, din toate gurile gloatei, ţîşneşte un strigăt asurzitor. Căruţaşii şi barcagiii răspund. Cuvintele de rămas bun şi de încurajare străbat prin corul zecilor de voci. De peste tot se aude :

— Sfîntul Nicolae fie cu voi !

— Trăiască barcagiii !

Philibert simte în el ceva ca un cleşte. Mîinile strîns încordate de lemnul umed al barei nu-i tremură, dar forţa fluviului face să vibreze pana cîrmei şi-i scutură braţele. Un lung fior îi aleargă de-a lungul şirei spinării.

Priveşte înapoi. Trei bărci bine aliniate îl urmează. A cincea abia se desluşeşte iar celelalte sînt înghiţite de norii zdrenţuiţi ce se revarsă neobosit peste fluviu. Dar au pornit. Simte. Mai ştie şi că pe fiecare barcă omul de la bară face acelaşi lucru ca şi el, veghind asupra celor din

spate ca asupra propriei nave. Dacă ar fi intervenit ceva ar fi fost numaidecît anunţat.

Moş Surdon se apropie de Philibert. Aude şi el aclamaţiile din piaţă, iar Philibert vede licărindu-i în barbă cîteva lacrimi de emoţie amestecate cu stropii de ploaie.

— Frumoasă plecare, băiete, zise bătrînul al cărui glas grav tremura puţin. Va fi un urcuş cum nu s-a mai văzut de mult.

Făcu o pauză ca să-şi aprindă pipa apoi, privind şi el, după un vechi obicei, spre bărcile din spate, adăugă :

— Mă duc la prova. Fluviul cară tot felul de lucruri. Un om în plus nu strică. Pe tine te va ajuta muşul.

Philibert îşi simte gîtlejul prea uscat ca să poată vorbi. Încuviinţează dînd din cap. Apoi îl priveşte. Cu pas domol şi cu prăjina lungă sprijinită de umăr, bătrînul înaintează de-a lungul bordajului scăldat de apa bogată a fluviului.

Va veghea lîngă marinarul din prova, cercetînd cu privirea zarea cenuşie, gata să dea la o parte din faţa etravei trunchiurile de copaci şi buştenii aduşi de fluviu.

PARTEA A CINCEA

URCUŞUL

ÎN DOUĂZECI DE ANI lucrurile se schimbaseră mult. La începutul navigaţiei cu abur, lumea venea de departe să vadă trecerea monstrului ce făcea un zgomot asurzitor.

Primul vapor ivit pe fluviu, în iulie 1829, se numea *Pionnier*. Coca acestuia era tot din lemn. Din lemn sculptat şi avînd forma unui vapor de mare. Fusese un adevărat eveniment. Mai tîrziu, după doi ani, sosiseră şi primele vase cu coca din metal. Apariţia lor era încă destul de rară. Nu mai constituia un eveniment, ci un spectacol de o jumătate de ceas distrîndu-i pe unii şi revoltîndu-i pe alţii.

Încetul cu încetul monştrii aceştia începuseră să ia locul frumoaselor convoaie trase de cai şi care se împuţinau din an în an. Atunci trecerea unui asemenea echipaj devenea un eveniment.

Toată lumea era tristă la gîndul că echipajele riscau să dispară de la o zi la alta, iar cînd porneau în susul fluviului dădeau emoţii celor mai slabi de înger. Se ştia că oamenii ce se aventurau în astfel de curse aveau de luptat împotriva curentului timp de douăzeci şi cinci, treizeci, sau chiar mai multe zile.

Să urci timp de peste treizeci de zile, două sute şaptezeci de kilometri de fluviu, în vreme ce coborîrea aceleiaşi distanţe nu-ţi lua decît două sau trei zile — iată doar o dovadă despre ce însemna munca barcagiilor şi efortul depus de animalele de tracţiune.

La urcare, barcagiii de pe uscat şi căruţaşii erau nevoiţi să acţioneze cu aceeaşi repeziciune cu care manevrau la coborîre marinarii din prova şi oamenii de la cîrmă. Un calcul greşit, o şovăire însemna catastrofa. Cai cu picioarele rupte ce trebuiau omorîţi, căruţaşi răniţi şi pe jumătate înecaţi cerînd să fie îngrijiţi şi îmbarcaţi, iată numai cîteva din nenorocirile cele mai neînsemnate.

Ca să salveze animalele, cîrmacii şi marinarii din prova, conducînd cu un ochi spre amonte şi cu celălalt spre atelaje, tăiau garlinul cu o lovitură de secure. Slobozite, bărcile pluteau în derivă. Oamenii încercau să le aducă la mal fără prea mari stricăciuni, acostînd acolo unde se putea, sau, dacă lucrul acesta nu era posibil, aruncînd în apă lanţurile lestate cu greutăţi uriaşe de fontă ce frînau convoiul, răzuind fundul albiei.

Urmau apoi ore de trudă pentru a rîndui din nou totul. Refacerea atelajului, tragerea la bord a lanţurilor cu cabestanele, înnădirea capetelor de parîme rupte, întinderea garlinelor şi pornirea.

În această luptă de fiece clipă, timp de zile şi zile în şir, barcagiii de la bord cît şi cei ce lucrau pe uscat împreună cu căruţaşii, ştiau cu toţii, de la mus pînă la patron, că lucrul cel mai im-

portant înainte de toate era să ai nervii și mintea la fel de rezistente ca și brațele.

Ceea ce dădea frumusețe echipajelor era înțelegerea desăvîrșită dintre animale și oameni. Forța unora împreunată cu forța celorlalți. Împreunată prin lovituri de bici, prin strigăte puternice, dar sudată de efort, semănînd în cele din urmă cu o prietenie.

Ceea ce, într-adevăr, nu întîlneai pe vapor.

Pe navele cu abur, nu se întîmpla nimic care să te facă să te gîndești la viață. Forță, da, aveau. Dar de unde le venea ea ? De la o căldare ce șuiera ca mistralul în tinda casei. Ca s-o dezlănțui era de ajuns să ridici o manetă groasă cît mînerul unei mistrii. Neîndoios, prea mult mister. Nimic din ce se petrecea acolo nu puteai privi cu plăcere, nici cîntări, nici măsura, nici mîngîia din ochi. Pe cînd caii uriași, largi în piept și la crupă, trăgînd laolaltă mai mult de treizeci, uniți în același efort, ăsta da, era un spectacol ce-ți dădea fiori pe șira spinării.

Acum lumea nu mai venea să-i vadă trecînd doar din simplă curiozitate. Curiozitatea și-o rezervau pentru vapoare. Barcagiii erau priviți cu emoția stîrnită de luptele încordate, luptele al căror rezultat e nesigur. Căci uneori Ronul ieșea învingător. Răsturnînd o barcă mai înainte ca barcagiii să fi putut tăia parîmele, tîra cu el întregul atelaj împiedicat în hamuri.

Vaporul, dacă se sfărîma, nu însemna nimic decît fierărie pierdută.

Și-apoi, caii și căruțașii erau ca o punte de legătură între oamenii de pe uscat și oamenii fluviului. Cei de pe uscat aveau impresia că sînt mai aproape de barcagii atîta vreme cît animalele lor mergeau pe drumul de halaj, dormeau în grajdurile hanurilor de pe malul apei și mîncau ovăz cumpărat de prin sate.

Cînd caii deveneau prea bătrîni pentru această cumplită meserie, dacă nu erau cu totul sleiți și ologiți, dacă frigurile de baltă le mai lăsau destulă vigoare, erau vînduți țăranilor. Aerul înălțimilor le refăcea repede vigoarea, transformîndu-i în niște animale frumoase, bine strunite, pentru care munca la plug nu era decît o jucărie. Dacă se întîmpla să se afle într-o livadă sau în vreo vie, iar pe fluviu să treacă un echipaj cu căruțașii săi suduind sau pocnind din bice, țăranii trebuiau să țină bine hățurile. Caii întindeau gîturile și, cu nările fremătînde, cu urechile ciulite, nechezau lung în direcția fluviului.

S-au văzut cazuri cînd, izbind din cele patru copite, răsturnau plug și țăran, rupeau hamurile și alergau în galop spre fluviu.

Atît pentru oameni cît și pentru animale retragerea din activitate era cumplit de apăsătoare. Exista chemarea permanentă a Ronului, legături tainice pe care nimic nu le putea rupe definitiv.

Era o apă bună pentru urcat. O apă rotundă și mîndră umplînd pînă sus matca fluviului. O apă ce te făcea s-o uiți pe aceea ce continua să cadă din cer, cernîndu-se atît de mărunt încît, din bărcile înaintînd de-a lungul malului drept al fluviului, oamenii abia dacă mai ghi-

ceau cîteva siluete de copaci cenușii pe malul din partea stîngă.

Imediat în amonte de Beaucaire drumul de halaj era în bună stare și destul de înalt față de nivelul crescut al Ronului. Perechile de cai trăgeau ușor, departe de mal și pe un teren rezistent format dintr-o îmbinare strînsă de pietriș și pămînt nisipos ce absorbea apa ploilor.

Philibert își privea animalele. Trăgeau ascultătoare, cu pas egal, abia biciuite din cînd în cînd de căruțașii ale căror strigăte o luau înaintea atelajului, mînate spre amonte de vîntul puternic.

În primul ceas, domnul Tonnerieu ieșise de trei ori din cabină înaintînd pînă la bara cîrmei.

În dosul lentilelor aburite de ploaie și tremurîndu-i pe nas din pricina vîntului, ochii săi mici se uitau întrebători cînd la fluviul noroios, cînd la patronul convoiului.

— Urcăm bine, spuse el, dar mi se pare că nivelul apei nu-i prea departe de drumul de halaj. Dacă apa mai crește, vom fi siliți să oprim, ai să vezi... Caută cel puțin să acostezi într-un loc unde am putea găsi fîn la un preț convenabil. Și nici prea departe de sat, ca să nu fim nevoiți să închiriem vreo șaretă pentru provizii.

Philibert făgăduia clipind din ochi sau dînd din cap. Știa că bătrînul contabil nu va rămîne mult timp sub ploaie, cu haina sa de pînză impregnată cu ulei și șapca tot impermeabilă, dar pe care, fiindu-i prea largă, trebuia s-o țină cu mîna ca să nu i-o ia vîntul. Făgăduia. Totuși

era convins că va urca. Siguranța asta stăruia în el. Nestrămutată. Ca un mortar solid, cu neputință să-l știrbești. Iar cei ce acceptaseră să facă această călătorie aveau să-l însoțească pînă la capăt. Acum nu mai puteai nici să dai înapoi, nici să te sustragi. Atunci la ce mai foloseau vorbele? Contabilul turuia, dar vorbele lui alunecau peste el, ca apa de pe manta. Philibert își ținea mîinile încleștate pe bară și bărcile înaintau atît de lin încît îl expediase chiar și pe mus în cabină, sfătuindu-l să se usuce pe lîngă bucătarii ce-aveau să-i găsească, în mod sigur, ceva de lucru.

În spate, pe celelalte bărci, totul era în ordine. Semnele cu mîna pe care oamenii echipajului i le făceau cînd se întorcea spre ei, însemna că totul mergea strună. Izbindu-se de pana cîrmei, apa fluviului murmura cristalin. Eliberată de greutatea bărcii se învîrtejea apoi se deschidea iarăși, zece metri în aval, în fața șalandei cu grajdurile.

După două ore de mers, trecură prin strîmtoarea castelului unde curentul era mai puternic. Năpustindu-se spre mal, valurile formau un burlet de spumă inundînd stîncile la numai zece centimetri de drum. Philibert trebui să apese tare pe bară pentru a menține poziția navei atrasă spre mal ca de un magnet. Strigătele și pocnetele bicelor se dublară. Potcoavele cailor scrijeleau pietrele, iar garlinul întins ca o coardă vibratorie făcea să geamă binta.

Timp de peste zece minute, bărcile șovăiră, înaintînd anevoie, așezîndu-se travers, apoi îndreptîndu-se în timp ce animalele stînjenite în

mers se opinteau cît puteau de tare. Sub pieile de culoare roşcată şi neagră, lucind de apă şi de sudoare, muşchii încordaţi săltau ca talazurile fluviului. Vătaful şi căruţaşii descălecaseră. Cu mîna stîngă trăgeau de hăţuri, mergînd de-a-ndărătelea, în timp ce cu braţul drept plesneau din bici, cînd în aer, cînd peste crupa cailor.

La prova, cu atenţia mărită, moş Surdon şi Baptiste Carénal îndepărtau cu vîrful prăjinilor tot ceea ce ar fi putut lovi etrava.

De-a lungul bordajelor, apa curgea atît de repede, încît, cînd Philibert nu privea decît fluviul, i se păru că barca zboară.

Minutele se depănau încordate. Atmosfera părea încărcată cu tot felul de vibraţii provenite din lupta încleştată ce se dădea între curentul fluviului şi pana cîrmei. Simţind mişcările navei, musul pricepuse că înfruntarea era strînsă, şi, ieşind din cabină, alergă de-a lungul bordajului pînă la Philibert. Chipul lui de copil era grav, plin de îngrijorare ; o cută adîncă îi brăzda fruntea sub borul pălăriei îndesate pe ceafă. Fără ca patronul să-i spună ceva, trecu parîma de susţinere în jurul lemnului ud al barei şi, încordîndu-se, trase de capăt. Uşurat, Philibert, respiră adînc şi-i zîmbi puştiului a cărui faţă se însenină.

Barca se mai balansă o dată dintr-un bord în celălalt, apoi, aproape brusc, ţîşni înainte, ca şi cum ar fi fost despovărată. Tocmai trecuseră de pragul strîmtorii intrînd în apa mai puţin agitată a fluviului. Văzînd că musul privea înapoi, Philibert începu să rîdă :

— Te-a luat pe neaşteptate, zise el. Ai crezut c-a plesnit o parîmă şi c-am pierdut jumătate din convoiu... Ştiu, pînă te obişnuieşti ai totdeauna impresia asta.

Liniştit, băiatul sări peste parîmă şi o înfăşură la loc.

— Ar fi trebuit să mă chemi înainte de strîmtoare, spuse el.

— Puteam, într-adevăr. Dar îmi pare bine c-ai simţit pragul după balansul navei. Ceea ce înseamnă că ai simţul apei.

Băiatul era fericit. Philibert arăta cu capul spre prova. Baptiste îl privea.

— Vezi, frate-tău te-a auzit alergînd.

Baptiste striga cu faţa în vînt :

— Parcă alunecăm !

— Ai văzut puştiul ? întrebă Philibert. A simţit fluviul ca un bătrîn lup de mare.

— L-a simţit... Tata va fi mulţumit.

Philibert aruncă o privire spre mal, unde vătaful încălecase din nou.

— Pentru moment, strigă el, are ceva mai bun de făcut decît să-şi admire odrasla !

Rîdeau toţi trei, iar moş Surdon, întorcîndu-şi capul, rîdea de asemenea.

Era un moment prielnic rîsului şi trăncănelilor. Nervii se destindeau ; respiraţia era mai lină.

— Hei ! marinar din prova ! strigă Philibert. Dacă te poţi ajuta cu musul, spune-i lui moş Surdon să vie un pic la bară. În drum să se oprească pe la Canut, ştie el pentru ce !

Sprinten, în ciuda cizmelor şi a mantăii prea lungi, musul alergă spre prova. Bătrînul îi dădu

cangea și înaintă calm spre barca de scînduri unde focul mașinii de gătit duduia cu siguranță. Înainte de a se îndoi pentru a intra pe ușa joasă, făcu un gest cu mîna, ducîndu-și degetul gros spre gura larg deschisă și strigă :

— În cinstea ta, patron Merlin !

Pe măsură ce bărcile convoiului treceau de pragul strîmtorii, atelajele își reluau viteza. Acum fluviul se lățea. În mai puțin de o jumătate de leghe, albia urma să se lărgească încă pe atîta, desfăcîndu-se în cele trei brațe ce înconjurau insulele întrezărite în ceață. Cînd apa era mică, barcagiii erau nevoiți să schimbe drumul de halaj pentru a naviga în grosul curentului. Cînd albia era plină, puteau rămîne pe malul drept, ceea ce însemna un cîștig dublu de timp și o serioasă economie de forțe, deoarece acest braț al fluviului, chiar dacă făcea o mică ocolire, era aproape lin. Pe sub insule circula chiar un contra-curent împingînd bărcile și ușurînd sarcina cailor.

Cînd moș Surdon ajunse lîngă Philibert, mirosea plăcut a cafea și a băutură.

— Bravo, zise el, am trecut de strîmtoare !

— Mai ușor decît credeam.

— Cu animale ca ale tale, vom trece altele și mai grele.

— Hai, vino oleacă la bară.

— Crezi că mai știu ?

— Îți bați joc de mine ?

Bătrînul îl lovi cu dosul palmei lui grele. Rîdea.

— N-ai vrea cumva să-mi spui că ești obosit !

— Nu, dar aș trage și eu o dușcă.

— Mie-mi spui ? Dar mai vrei și altceva...

Bătrînul făcu o pauză. Își trecu degetele prin barba din care apa șiroia ca dintr-un burete și spuse :

— Vrei să-mi faci o bucurie... Dumnezeule, bun băiat ești tu, Philibert ! Cu-adevărat fiul lui Felix. Nu mai încape nici o îndoială.

Își încleștă palmele pe bara groasă de lemn, roasă de frecarea mîinilor și a parîmelor. Privirea îi alerga de la prova navei la mal, unde animalele mergeau într-un ritm susținut. Cu vocea sugrumată de emoție, fără să se uite la Philibert, murmură :

— Nu poți înțelege, băiete... Nu poți înțelege ce înseamnă asta pentru mine.

Philibert plecă, iar cînd ajunse în dreptul cabinei, își întoarse capul. Instalat la pupa, bătrînul părea că-l uitase. Cu picioarele rășchirate, solid, cu bustul de-abia înclinat, ținea strîns bara. Fața îi era încordată, iar ochii larg deschiși alergau fără încetare de la prova la suprafața fluviului și de la fluviu la mal unde atelajul trăgea din greu.

Pe o ambarcațiune de lemn fluviul era prezent peste tot. Îl găseai pînă și în vatra uriașei mașini de gătit unde bucătarii pregăteau mîncarea. Lemnele arzînd acolo erau tot lemne de-ale fluviului, fie aduse de apă și adunate de pe maluri, fie provenind din tăierea copacilor ce împiedicau drumul de halaj. De pe bărci, de asemenea, în clipele de răgaz, oamenii pescuiau cu cangea bușteni sau crengi. Se întîmpla uneori ca pentru supă să fie arse scîndurile vreunei

bărci vechi. Şi adesea ele constituiau cel mai bun lemn de foc. Lemnul acesta, trăind în apă ani şi ani după încheierea vieţii terestre, se copsese. Se hrănise cu seva fluviului. Porii i se strînseseră ; ardea domol şi dădea o căldură puternică. Şi-apoi, pentru cei ce aveau răgaz să-l asculte, avea ce povesti ! De cîte ori nu coborîse şi urcase el fluviul ! Şi cîte isprăvi pe apa cînd nămoloasă, cînd limpede ! După atîţia ani de navigare, cu faţa mereu spre adîncuri, ştia desigur mai multe decît oamenii ce se mulţumeau să-şi plimbe ochii doar pe suprafaţa apei.

Iar barcagiii, cînd aveau timp, ştiau să asculte poveştile lemnului. Căci lemnele de pe Ron ardeau nu numai în bucătăriile de pe nave, sub oala cu supă, ci şi în casele barcagiilor. Iar acolo, în faţa sobei, se afla mai totdeauna cîte un bătrîn ce-şi petrecea zilele din urmă, amintindu-şi cu glas tare despre cei mai frumoşi ani ai vieţii lui.

O făcea pentru nepoţii care, la rîndul lor, aveau şi ei să devină barcagii. Le vorbea despre toate cele văzute, auzite sau îndurate pe fluviu, iar uneori o lua uşor razna, povestind despre existenţa nevăzută a fluviului. Vorbea fără să schimbe tonul şi uitînd să le atragă atenţia că se îndepărta de realitate. Iar copiii descopereau astfel toată fauna minunată şi înspăimîntătoare, populînd fundul fluviului şi scormonind malurile cele mai tainice. De la Drac pînă la Tarasque, toate animalele acelea ciudate văzute de lemnul navelor în călătoriile pe apă prindeau viaţă, iar flăcările înalte ale focului împrumutau seara chipuri înspăimîntătoare, proiectînd

pe pereţii acoperiţi cu salpetru umbre ce dovedeau că animalele acelea existau şi că bătrînul nu minţea.

În cabina unde maşina de gătit, neagră, cu picioare înalte şi cu patru ochiuri, duduia ca o forjă, domnea o căldură înăbuşitoare. Aburul ieşind în lungi fîşii alburii de sub capacul unei uriaşe oale de tuci avea un miros pătrunzător de carne pusă la saramură, usturoi, ceapă şi foi de dafin. Canut şi ajutorul său stăteau în picioare în faţa unei măsuţe fixate de peretele de scînduri prevăzut cu o ferăstruică înnegrită de fum şi pe unde pătrundea o lumină murdară. Cu mînecile suflecate, cu mîinile năclăite de sînge închegat amestecat cu zeama verzuie a verdeţurilor tocate, făceau perişoare cu carne.

— O să vă coaceţi de vii, ca racii, zise Philibert, ce se sufoca.

— Nu putem lăsa uşa deschisă, răspunse Canut, cu vîntul ăsta nesuferit soba duduie prea tare.

Bucătarii năduşiseră, avînd hainele la fel de ude ca şi barcagiii de pe punte. Philibert desprinse din plafon o căniţă de cositor, umplînd-o pe jumătate cu cafeaua fiartă într-o oală înaltă de metal şi ţinută la cald în dosul cratiţelor cu mîncare. Luă apoi plosca de rachiu şi-şi umplu cana. Bînd cu înghiţituri mici, se apropie de uşa ce despărţea bucătria de cambuza unde lucra şi locuia contabilul. Domnul Tonnerieu era aşezat pe banca dinaintea pupitrului său negru. Cu coatele îndepărtate, cu fruntea proptită de un registru mare, de marginile căruia strîngea cu

amîndouă mîinile, dormea. Prin fereastra îngustă și joasă se vedea defilînd ploaia furtunoasă ce biciuia geamurile și răpăia pe scîndurile punții. Ziua arunca reflexe cenușii peste țeasta lucioasă a bătrînului iar ochelarii îi alunecaseră pe pagina registrului.

Philibert se gîndi : „La vîrsta lui, asta nu mai e viață. Dacă s-ar întîmpla un accident, nici n-ar apuca să se trezească și s-ar pomeni la fund, cu cambuză cu tot". Închise ușa fără zgomot și spuse bucătarilor :

— Rapiat a adormit. Căutați să nu-l treziți. Atîta timp cît doarme nu mai cicălește pe nimeni.

Cei doi băieți se priviră zîmbind.

— Cu băutura ce i-am pus-o în cafea, să tot doarmă o vreme.

Avantajul navei comandant era că puteai veni oricînd să bei ceva cald la adăpostul cabinei. Înainte de plecare, bucătarii duceau pe fiece barcă cîte o ploscă plină cu cafea sau cu vin fiert, unde barcagiii le înveleau în cîrpe și paie ; dar pe vreme foarte rece, în mai puțin de o oră, băutura era de-abia călduță. Oamenii știau, așa că beau totul în primele ore, iar după aceea singura soluție era să-și sufle în palme sau să bată din picioare. Cît despre cei ce munceau pe uscat, efortul îl încălzea destul, așa că în ploștile agățate de spinarea armăsarilor înaintași își turnau vin rece.

Philibert bău încet amestecul din cafea și alcool și se simți învăluit de o căldură plăcută. Se gîndea la moș Surdon și la bucuria adîncă încercată de omul acesta din altă generație, văzîndu-se din nou la bara unei nave ce conducea înaintarea altora șase la fel de frumoase și atît de încărcate, încît privindu-le de departe, aveai impresia că erau pline de lăzi și de butoaie și cu corturile instalate direct pe fluviu.

Philibert își repeta necontenit : „Vom urca... Și asta va fi marea mîndrie a bătrînului. Iar cînd vom ajunge la Condrieu, ne vom opri. Și poate că tata, dînd cu ochii de bătrînul acesta trăsnit, s-ar hotărî să se îmbarce și el pentru a isprăvi împreună urcușul. Ronul va crește din ce în ce mai mult. Toate vapoarele vor fi oprite de arcada podurilor și de cablurile bacurilor. Nici unul n-are să poată trece nici la coborîre, nici la urcare. Dovadă că mecanica nu-i bună de nimic. Absolut de nimic, decît să se distreze cu pasageri și cu tot soiul de mărunțișuri, dar niciodată n-o să se încumete să ia la bord o încărcătură grea".

Își repeta toate astea și asculta duduitul focului. Fluviul împrejmuia barca. De-abia îl simțeai atingînd bordajul de lemn. De cînd intraseră în apa mai liniștită, convoiul înainta ușor, în ritmul rapid al pașilor animalelor fericite și gata s-o ia la trap. Cu toate acestea aveau de tras tone și tone, iar răgazul acordat de curent n-avea să dureze prea mult.

Philibert agăță cănița ; își scutură pălăria impregnată cu ulei, apoi și-o puse iarăși pe cap și ieși.

Moș Surdon părea atît de încîntat la bară, încît nu vru să-i strice bucuria. Înaintă spre prova pentru a-l înlocui pe Baptiste.

— Du-te și trage și tu o dușcă. Și rămîi pînă te încălzești.

— Nu mi-e frig, răspunse marinarul din prova.

— Se poate, dar uită-te la bătrîn și vei înțelege de ce nu-i nevoie să te grăbești.

Spre sfîrșitul dimineții, vîntul își pierduse tăria, iar ploaia se prefăcuse într-un fel de ceață rece, cernîndu-se strîns, ca o zăpadă foarte afînată. Sus de tot, în ceruri, vîntul urcase pesemne dintr-un salt și făcuse în nori o spărtură pe unde se prelingea o lumină difuzată în ceață, dar care nu încălzea nici pămîntul, nici oamenii. Totul devenea livid, transparent, iar caii, de-abia zărindu-se de pe puntea navelor, păreau că înaintează fără să facă nici o mișcare în universul acesta vătuit ce înăbușea zgomotele și estompa formele.

Aflîndu-se între malul drept și ultima insulă în aval de Vallabrègues, Philibert Merlin profită de un moment cînd ceața părea mai puțin deasă și dădu semnalul opririi. Trei oameni de pe șalanda cu grajduri urcară în barca de serviciu și acostară lîngă nava comandant. Musul sări în barca de serviciu și prinse capetele a două parîme de siguranță.

— Drept în amonte, ordonă Philibert! Aveți grijă să reziste.

Vătaful încetinise mersul animalelor, iar convoiul, cu parîmele biciuind apa, înainta din ce în ce mai domol. Vîslind cu nădejde în barca de serviciu, cei trei bărbați urcară brațul fluviului

și ajunseră la mal pe un dîmb destul de înalt și acoperit cu plute.

Ceața se mai ridicase. Urcase pînă la coamele plopilor, unde părea că așternuse un văl.

Oamenii petrecură parîmele în jurul a patru plute solide, le întinseră avînd grijă să nu atingă apa și le strînseră bine. Cînd bărcile se opriră, Philibert și marinarul din prova deblocară garlinul principal și-l lăsară să alunece în jurul bintei, în timp ce caii, nemaitrăgînd decît de această parîmă ușoară, înaintară pînă la sălcii.

Vătaful și căruțașii, după ce legară și ei parîmele, deshămară caii. Oprit astfel, în mijlocul acestui braț al fluviului, convoiul plutea aliniat pe firul curentului.

Barca de serviciu se și înapoiase. Musul sări făcîndu-i loc lui Canut. Bucătarul, după ce înmînă vâslașilor o oală, două coșuri mari și un butoiaș, coborî și el. Prima barcă de serviciu nu apucase bine să se desprindă de bordaj, că cea de-a doua, condusă tot de trei vîslași, îi și luă locul. Șase saci de ovăz fuseseră depuși în spațiul dintre ultimul vîslaș și banca din pupa. Caillette înmînă butoiașul, coșurile și oala cu supă, apoi sări în barcă, urmat de Philibert, care-i strigă lui moș Surdon :

— Mă duc pînă la vătaf ; mănîncă, nu mă aștepta.

— Fii fără grijă. La mîncare sînt totdeauna prezent, răspunse bătrînul, lingîndu-și buzele.

Îndată ce barca de serviciu atinse uscatul, căruțașii se repeziră asupra sacilor și începură să toarne ovăz în traistele de pînză, prinse de căpăstrul cailor. Numai după ce animalele își că-

pătară tainul, se apropiară și ei de oala cu mîncare, fiecare cu gamela în mînă. Polonicul lui Caillette făcea aici treaba pe care lingura lui Canut o executa la bordul bărcilor. Numai că la uscat, oamenii trebuiau să mănînce în picioare, cu spatele rezemat de cîte o salcie, suflînd în aer aburul fierbinte de tocană cu miros pătrunzător de carne și vin fiert.

Vătaful mînca și-l asculta pe Philibert :

— Bun. A mers mai bine decît mă așteptam. Dar apa a mai crescut. Cred c-ar fi pierdere de vreme să continuăm tot pe malul ăsta. După Vallabrègues, ar trebui să schimbăm remorca și să trecem pe Empie... Ce părere ai ?

Albert Carénal ținea gamela cu o mînă și cu cealaltă rupea bucățele dintr-un codru de pîine rotundă, pe care îl ținea strîns cu cotul. Îmbucă, bău puțin vin înălțînd gamela, apoi dădu din cap, și după un timp spuse :

— Așa-i, ar fi pierdere de vreme. Și ne-am bălăci în smîrcurile tufărișului... Ar fi primejdios... Dar, dacă traversăm, n-avem de mers decît o jumătate de leghe...

— Știu, și asta mă înfurie : e un ocoliș tare scîrbos. Totuși pe Ryaume ar fi prea riscant...

Vătaful se opri din mestecat. Fața îi împietri. Philibert tăcu și el. Odată cu ei încetară toți să vorbească și să mestece. Întorși spre fluviu, cu gurile pline sau gata să înghită bucătura fierbinte ce rămăsese înfiptă în vîrful cuțitului, stăteau ca niște stane cu privirile îndreptate spre amonte și spre largul fluviului.

Un vapor !

Toți recunoscuseră zgomotul mașinilor ! De-abia perceptibil la început, vaporul se anunța din ce în ce mai aproape și mai asurzitor, cu scuipăturile căldării sale, cu pocnetele bielelor și cu vaietele fluviului despicat de roțile cu zbaturi.

Privirile-și făceau loc printre copacii insulei ce-i despărțeau de Ron. Curînd, vaporul negru apăru. Etrava lui ascuțită spintecа apa, ridicînd-o în trîmbe mari de spumă. Cîțiva cai zvîrliră din copite, alții nechezară lung prin pînza traistelor cu nutreț ; iar nechezatul acesta fu ca un semnal așteptat. Oamenii începură să suduie și să blesteme atît vaporul cît și pe cei ce-l pilotau.

— E unul mare, mormăi Philibert.

— Da, răspunse vătaful, un Bonnardel. N-am prea zărit din astea, dar se pare că au profitat de nivelul înalt al fluviului și i-au dat drumul. Asta-i pesemne pentru încărcăturile de mare tonaj. Într-un singur vapor, cît tu în tot convoiul.

— E înalt la apă. Nu-i văd izbutind, dacă fluviul continuă să crească.

— Acum, nu-i prea încărcat. Se duce cu siguranță să mai ia ceva înainte de a naviga în amonte.

Philibert simte că îl cuprinde o mînie surdă. Pumnii i se încleștează. Unghiile îi intră în carne. Adăugă printre dinți :

— N-o să urce, Doamne Dumnezeule ! N-o să urce ! Îți spun eu.

Vaporul cobora foarte iute. Se vedea trecînd dincolo de bariera plopilor desfrunziți. Apa

scăzu pînă și în acest braț al fluviului iar parîmele reținînd convoiul începură să pîrîie împrejurul sălciilor ce tremurau. Urmară cîteva clipe de neliniște. Nu cumva albia brațului se va goli brusc, lăsînd bărcile pe uscat ? Nu. După trecerea vaporului nivelul apei crescuse din nou, dar valurile uriașe izbeau malurile insulei, spumegînd și învîrtejindu-se printre arbori, măturînd grămezi de frunze galbene și ruginii ce colorau apa tulbure a brațului. Acum, tot convoiul de bărci se legăna la capătul parîmelor ce biciuiau apa. Fumul monstrului, și mai negru pe zarea lăptoasă a cerului mai mohorît, se lățea apăsat de ceață. Întina apa, insulele și malurile. Oamenii înjurau de mama focului.

Vaporul abia dispăruse urmat de murdăria sa, cînd vacarmul altuia se făcu auzit. La fel de înalt ca primul, la fel de furios și la fel de negru, acesta trecu zguduind din nou fluviul, inundînd insula și pîngărind valea.

— Fir-ar al dracului ! urlă vătaful, în curînd n-o să mai putem risca... De data asta am fost feriți de insulă, dar dacă ne-ar fi găsit ca azi-dimineață, două lovituri, una după alta, e ceva. Au de ce să se sperie caii, chiar cei mai liniștiți.

— Două, zise Philibert. Două în același timp, poate ca să-și poată veni în ajutor în cazul cînd unul din ele ar fi avariat. Vezi, nu sînt prea siguri. Le e teamă.

— Le e teamă și totuși riscă.

Vătaful rostise fraza aceasta cu o umbră de tristețe în glas apoi, cum vinul din gamelă se sfîrșise, se înapoie la animale. Philibert îl privea îndepărtîndu-se. Oare ce vroise să spună vătaful ? Că toți erau la fel, că tuturora le era teamă dar că totuși nu renunțau ?

Butoiașul, coșurile, sacii și oala golite de conținut fuseseră transportate pe barca de serviciu, Philibert se îmbarcă și el, iar oamenii începură să vîslească spre convoi.

După ce strigaseră și suduiseră, căruțașii și barcagiii amuțiseră. După trecerea vapoarelor fluviul mîrîise îndelung, apoi se potolise și el. Iar liniștea aceasta adîncă avea în ea ceva neobișnuit, ceva aducînd îngrijorarea sub cerul apăsător, îngreuiat și mai mult de fumul cărbunelui.

Barca de serviciu opri lîngă convoi, fără ca oamenii să rostească un singur cuvînt. Chipurile lor semănau cu cerul pe bolta căruia fumul lăsase o dîră de tristețe.

Cînd Philibert urcă la bordul navei sale surprinse privirea lui moș Surdon. Fața bătrînului exprima o mare surescitare. În ochii lui limpezi se citea o licărire de ură, dar și de bucurie. Bătrînul își freca mîinile butucănoase scoțînd un zgomot ce semăna cu al unei parîme de cînepă de-a lungul lemnului bordajului.

— Canut ți-a păstrat porția la cald, spuse el. Du-te și mănîncă. Conduc eu pînă la Vallabrègues.

— Bine, bine, mormăi Philibert. Deocamdată nu mi-e foame.

— Ce s-a întîmplat ? Aveți cu toții o mutră de parcă tîrîtura aia de vapor v-ar fi trecut peste burtă !... La naiba, vroiai să te bați ! Vro-

iai să le demonstrezi că sîntem încă cei mai tari, și iată că, din pricină că ăstea două au coborît, te crezi pierdut !... Ei și ? Înseamnă că vor urca trei în loc de unul. Se schimbă ceva. Absolut nimic. Poate să treacă și șase duzini, arcada podului tot nu se va înălța nici c-o iotă. Cu ce-or să fie ei mai cîștigați și cu ce-ai să fii tu în pierdere cînd ei vor rămîne blocați, iar tu vei trece scuipîndu-i în față ! Eu, dimpotrivă, mi-ar plăcea să le văd, cu sutele, blocate de-a lungul... Iar fluviul să rămînă umflat cît mai mult, și Companiile să crape :

Un strigăt sosi din amonte :

— Ohe ! Convoiul ! Gata pentru urcare !

Philibert privi spre aval. Oamenii erau la posturi. Se întoarse spre amonte și strigă :

— Trageți de parîme !

Își reluă postul la bară. Baptiste Carénal și fratele său, musul, erau la prova. Caillette scotea apă din fluviu cu un ghiordel mare. Mai departe, moș Surdon, instalat lîngă binta de fixat remorca, începuse să scurteze parîmele. Philibert îi admira precizia mișcărilor, privirea ageră și ținuta.

Cînd ordinea se restabili și convoiul își reluă mersul normal, bătrînul veni lîngă Philibert.

— Sînt ani de cînd n-am mai mîncat cu atîta plăcere, spuse el. Canut al tău e un maestru.

Era calm. Stătea lîngă bară, și privirea i se plimba încet de la atelaj la bărci și de la mal la insulă, de parcă ar fi mîngîiat fluviul. Își umplu uriașa sa pipă de lut ars, o aprinse și spuse:

— Aseară, am avut timp să-l fac pe fiu-tău să vorbească puțin. Este ceea ce este, dar pe de-

parte de a fi prost. Cît despre fluviu, îl cunoaște bine. Destul de bine ca să devină un bun patron, numai că...

Șovăi. Privi spre Philibert apoi din nou spre fluviu și adăugă :

— Numai că are idei ce nu sînt tocmai ale unui patron.

— Are ideile unui prost dus de nas de ăia de la Companie.

— Se prea poate. Dar mai este și altceva. El zice : mașina poate îmbunătăți soarta oamenilor. Bun. Noi nu sîntem de aceeași părere. Dar să nu discutăm despre asta. Să admitem că are dreptate. Cu toate că el spune : mașina trebuie să îmbunătățească soarta muncitorilor. Nu doar pe a patronilor. Patronii nu trebuie să se mai folosească de ea pentru a ucide muncitorul și a-l lipsi de pîinea de la gură. Dacă tu ai avea un vapor ai cîștiga mai mult lucrînd mai puțin ; ți-ai putea păstra oamenii, iar ei ar lucra mai puțin și ar cîștiga mai mult.

— Te-ai plîns vreodată de prea multă muncă ? întrebă Philibert. Și eu, m-am plîns cumva ? Iar oamenii mei, i-ai auzit plîngîndu-se ?

Moș Surdon schiță un zîmbet ce părea să însemne că mînia lui Philibert îl distra ca un capriciu de copil.

— Te superi de parcă te-aș fi învinuit de ceva, îi spuse el. Eu, știi bine că nimic n-o să mă facă să-mi schimb părerea. Numai că încerc să-i înțeleg pe ceilalți. Iar ce-mi spui tu e exact ce i-am spus și eu băiatului tău ; și știi cum mi-a întors-o ?... Ei bine... mi-a răspuns că

dacă oamenii tăi nu se plîng niciodată o fac fiindcă le e frică.

— Frică ! Frică de cine ?

— De tine, răspunse calm bătrînul.

Philibert se înfurie.

— La dracu, doar mă cunoști ! Am fost eu vreodată neîngăduitor cu oamenii mei ? Mă port eu altfel decît tata ?

— Bineînțeles că nu. Dar ceea ce însemna îngăduință pe vremea tatălui tău, astăzi poate că are alt înțeles.

— Ei drăcie ! Și tocmai tu-mi spui asemenea lucruri !

— Nu eu. Ci vremurile... vremurile noastre. Muncitorii mătăsari s-au răsculat. Barcagiii nu s-au împotrivit încă niciodată, dar muncesc chiar mai greu decît ăi din industria mătăsii.

— Doamne Dumnezeule, e pentru prima dată...

— E pentru prima dată cînd ți se vorbește astfel. Prima dată cînd începi să te gîndești la lucrurile astea. Bineînțeles, tu-ți faci datoria cu ochii pe fluviu. Ajunge să-ți frămînți mintea. Iar la oameni te uiți doar pentru a observa dacă muncesc cum trebuie.

Bătrînul tăcu. Philibert nu știa ce să-i răspundă. Cuvintele acestea ale lui moș Surdon fuseseră atît de neașteptate încît îl lăsaseră cu gura căscată. Bătrînul făcu cîțiva pași de-a lungul bordajului în direcția provei, apoi, răzgîndindu-se, se întoarse, se pironi în fața lui Philibert și întrebă :

— Spune-mi cinstit, dacă vreunul din oamenii tăi ar veni să ți se plîngă că zilele de

lucru sînt prea lungi, de pildă, sau că nu-i destul de bine plătit, ce-ai face ?

Philibert oftă. Cu buzele strînse, cu privirea ațintită spre prima pereche de cai, refuză să i se destăinuiască acestui bătrîn ce părea să știe a-i citi în suflet la fel de bine ca și tatăl său.

— Nu vrei să-mi răspunzi ? Ei bine, iată ce-ai face. I-ai zice să se ducă să-și caute de lucru pe alt convoi. Și ar fi un caz fericit, doar dacă i-ai spune-o fără să-i mai dai și un pumn în față.

Enervat, Philibert îl privea pe bătrînul ai cărui ochi continuau să surîdă.

— Ei și ? răspunse el. Cînd aveai echipajul tău, nu procedai la fel ?

— Ba bine că nu, și chiar și astăzi aș face-o. Ceea ce nu înseamnă că aș avea dreptate. Poate că într-adevăr vaporul a început să înghită și vremurile alea.

Vocea îi deveni mai gravă. Fără să-i lase lui Philibert răgaz să-i răspundă, și apropiindu-se și mai mult, continuă :

— Haide, băiete. Sîntem din același aluat, tu și cu mine. Din același aluat ca și tatăl tău. Și dacă e adevărat că vaporu-i sortit să ucidă navigația cu bărcile trase la edec, știi bine că odată cu ea vom pieri și noi. Dar să fim cinstiți. Există fluviul. Meseria și toate celelalte. Iar ceea ce ne arde pe noi la inimă sînt mai curînd Companiile decît vapoarele lor. Navigația cu abur e destinată marilor societăți capitaliste, nu meseriașilor ca noi. Ceea ce va omorî ea nu-s numai ambarcațiunile trase de

cai, ci și un anume fel de a trăi... De a trăi și de a fi stăpîn pe meseria ta.

Între ei se lăsă o liniște prelungă. Acum, fluviul cotea puțin, iar brațul și mai îngust obliga convoiul să navige foarte aproape de insula apărută-n amonte. Apa vuia revărsîndu-se în cascade pe malurile joase ale insulei ce strîmtora drumul și pe care fluviul o ataca pieziș.

Bătrînul privi o clipă valurile din ce în ce mai noroioase, cărînd grămezi de frunze uscate și de crengi îmbinate, ce se unduiau la suprafață ca niște plute lungi și suple.

— Crește mereu, spuse el. Durance trebuie să fi adus din plin.

Făcu o pauză, apoi, înainte de a se îndepărta spre prova, adăugă :

— Am izbutit să-mi vînd echipajul cu un preț bun. Asta mă va ajuta, cu siguranță s-o duc pînă la capăt, fără să cer nimic nimănuia. Căci negutătorul de mărunțișuri, crede-mă, nu-mi dă un ban. Cunosc unii ce n-au avut norocul ăsta... Iar casa de ajutor știi ce-ți dă ? Trei kilograme de pîine neagră o dată la cincisprezece zile... Trei kilograme, fă socoteala și-ai să vezi ce înseamnă...

Tăcu. Vorbise încet. Șovăi ca și cum ar mai fi vrut să mai adauge ceva, dar se întoarse și se îndepărtă fără grabă. Pasul îi era apăsat iar privirea nu mai surîdea.

Trecerea celor două vapoare și vorbele lui moș Surdon împovăraseră după-amiaza. Mai întîi, Philibert se simțise ca strivit. I se părea

că totul se strîngea în jurul lui. Că valea va fi sufocată de cerul tot mai întunecat pe măsură ce timpul trecea. În ciuda muncii grele și primejdioase, deoarece trebuiseră de două ori să treacă atelajul de pe un mal pe celălalt, mintea nu contenea să tălmăcească și să răstălmăcească cuvintele fiului său, ale bătrînului și tot ceea ce nici unul nici celălalt nu îndrăzniseră să-i spună, dar se subînțelegea.

Apoi, pe nesimțite, anumite lucruri i se limpeziră, transformîndu-se într-un bloc pe care nimic n-avea să-l mai știrbească. Orice urmă de duioșie din inima lui se ferecase. Așa cum i se ferecaseră și buzele în fața mîniei ce nu înceta să clocotească. Era poate adevărat că lumea întreagă era pe cale să se schimbe. Sau poate că nu era vorba decît despre vapor și despre ceea ce se petrecea pe valea aceasta ; dar pe el tocmai valea aceasta îl interesa.

Doar ea și fluviul său.

Fluviul era universul lui, și numai de acest univers vroia să țină seama. De rest, puțin îi păsa. Lumea putea să-și schimbe fața, să facă revoluții, pentru el lucrurile astea n-aveau nici-o importanță.

În 1831, lucrătorii din industria mătăsii se revoltaseră ; avuseseră loc răscoale, tulburări ce nu se mai sfîrșeau. Ei și ? Evenimentele astea îl împiedicaseră să-și continue munca ? În 1834 răscoalele o luaseră iarăși de la capăt. Masacrele de la Paris sau de aiurea schimbaseră cu ceva existența barcagiilor ?

Nu, pe el nu-l interesa decît ce se petrecea pe fluviu. Chiar colinele dominînd malurile

erau pe plan secundar. Ele vor da mereu destul vin pentru barcagii și destule lemne pentru nave, așa cum va exista întotdeauna mătase de transportat și mii de alte articole de consum necesare oamenilor de sub orice regim. În ultimii patru ani, jurnalele pomeneau despre îngrijorarea țăranilor și despre exodul rural. Valea era în fierbere, iar orașele suferiseră mari transformări prin afluxul mîinii de lucru. El însă, Philibert Merlin, patron de convoi, își ducea mai departe viața sa. Țăranii și muncitorii nu făceau parte din lumea lui.

Deocamdată urca fluviul așa cum îl urcase dintotdeauna. Și îl va urca pînă la capăt, orice s-ar întîmpla. Existau, poate, tineri atît de nebuni încît să admită că naviagația cu bărcile de lemn era moartă. Ei bine, rămîne de văzut ! El, Philibert, le va dovedi contrariul. Îi va pune să lingă pe unde-au scuipat. Cît despre oamenii săi, mulțumiți sau nu, plătiți îndeajuns sau nu, nu-i putea ajuta cu nimic în plus. Toată averea și-o băgase în acest convoi și acest echipaj ce asigura viața atît a lui cît și pe a lor. La urma urmelor, nu-i obligase nimeni să-l urmeze. Dacă lucrau pe navele lui însemna că acceptaseră să-l și însoțească, iar acum, că se angajaseră, vor merge cu el pînă la capăt. Toți barcagiii, din toate timpurile, procedaseră la fel, și nici creșterea apelor, nici vaporul n-ar putea răsturna ordinea lucrurilor. Cu cît înainta, cu atît își rumega furia și simțea cum i se fortifică dorința de a ajunge, de a ajunge cît mai repede cu putință.

Acum, fluviul începea din nou să-i apară mai apropiat, mai viu. Îl simțea aliatul său. Începea din nou să facă corp comun cu el.

Cînd Moș Surdon veni să-l ajute la bară pentru traversarea fluviului, el fu acela ce surîse, spunînd :

— Frumos mai urcăm, moș Surdon... Și cred că cerul ne mai făgăduiește ceva apă.

Caii, îmbarcați cîte șase în barca de serviciu, traversaseră fluviul. Barcagiii desfășurau cele două garline, întinzîndu-le de la un mal la celălalt, astfel ca trecerea să se facă fără derivă, prin însăși forța curentului.

— Rareori am văzut traversare atât de rapidă pe valuri atît de puternice, observă bătrînul. Bună treabă, băiete ! Caii trag cu nădejde, iar oamenii sînt siguri pe mișcări.

Bătrînul își recăpătase limpezimea privirii. Fața nu i se mai înăsprea decît cînd își amintea de prezența vapoarelor, dar în ochi nu mai citeai tristețea. Nici neliniștea. Avea deplină încredere în echipajul acesta, pe care-l văzuse executînd manevrele cele mai fine cu putință. Nu mai simțea în el decît bucurie și furie. Ca și Philibert, era fericit observînd că apa fluviului creștea din ceas în ceas. Ca și el, blestema monștrii negri și nădăjduia să-i vadă blocați la urcuș, opriți de arcada podurilor.

Gîndurile astea Philibert i le ghicea fără efort. Dacă mai înainte bătrînul îl neliniștise cu vorbele sale, acum îi dădea tărie. Primind să-l ia la bord, nu luase cumva chiar fluviul în carne și oase ? Oare bătrînul, trăind mereu pe Ron și iubindu-l totodată, nu devenise însuși Ronul ?

Nu izbutise să pătrundă absolut toate tainele apei, ale malurilor și ale albiei sale ?

Lui Philibert i se părea că o forță necunoscută, o putere asemănătoare cu aceea atribuită lui Dumnezeu avusese grijă de tot. Ea îl îndemnase pe bătrîn să vină la bord, iar Philibert știa acum că nimeni pe lume n-ar fi izbutit să-l oprească din drum.

Philibert rămînea tot patronul Merlin, singurul stăpîn al convoiului său, însă bătrînul de lîngă el putea, fără să dea nici un ordin, să influențeze totul, să dezlănțuie totul.

Convoiul urcă pînă la căderea serii. Valurile erau într-adevăr prea puternice pentru a putea ajunge la Aramon chiar în seara aceea, dar cînd se opriră nu mai aveau de mers decît o jumătate de leghe. Aici de asemenea se afla o insulă lungă și înaltă peste un metru, cu un pămînt pietros și acoperit de tufăriș. De-a lungul malului drept curgea un braț îngust și destul de adînc. Apa oarecum calmă îngăduia un amaraj ușor, iar caii puteau fi transportați fără mare bătaie de cap pe șalanda cu grajduri, unde aveau să-și petreacă noaptea pe așternut de paie curate.

După ce terminară cu legatul parîmelor, zăriră pe cer o spărtură îngustă, ca un fulger orizontal, împietrit între doi nori. O lumină abia gălbuie cobora în fascicole, semănînd cu o piramidă translucidă în fața munților. În această lumină neașteptată, dăinuind exact cît ai trage de trei ori la rame, moș Surdon, ocupat cu înfășurarea garlinului principal, părea mai înalt și mult mai voinic. Barba și pletele

fluturate de vînt formau ca un nimb în jurul chipului, iar gesturile sale domoale căpătau o amploare nemăsurată.

Philibert îl privi tot timpul cît dură lumina și i se păru că ceva straniu, ceva ce întrecea înțelegerea omenească zburase peste valea învăluită brusc într-un întuneric rece și violaceu, ca prevestirea unei furtuni.

Cînd apele se umflau, nopțile pe fluviu erau greu de îndurat. Iar barcagiii, chiar cei mai căliți, simțeau nevoia să scape uneori de întuneric și de frig. Cei ce, din orgoliu, se credeau supraoameni erau totuși oameni. Și ca toți muritorii aveau nevoie de căldură. Ai apei, ai aerului sau ai vîntului, animale ale naturii — erau făcuți totuși din carne vie. Nici unul, niciodată, n-ar fi admis acest adevăr ; și totuși, dintr-o nevoie firească, pe nava comandant ridicaseră o cabină. Iar cabina nu era doar încăperea unde se pregătea mîncarea, ci și inima caldă și vie a convoiului. Inima vie străbătută de sîngele nopților — focul plăcut al lemnelor. Oamenii intrau în încăpere să bea și să mănînce, dar, fără s-o știe, veneau pentru foc. Datoria focului era să usuce veșmintele ude și cizmele. Să încălzească mîinile amorțite de apa rece ca gheața, să țină la cald vinul și supa. O datorie știută de toți. Dar din focul acesta mai emana ceva ce-ți pătrundea prin ochi și prin toți porii pielii. Ceva ce alunga bezna deasă, rece și umedă, ascunsă în adîncul sufletului. Ceasurile de veghe la prova dădeau prilej nopții să se strecoare în trupurile oamenilor. Iar noaptea

lăsa în suflete un mîl negru de culoarea aceluia pe care apa Iezeronului, cărînd murdăria uzinelor, îl depunea la locul de întîlnire cu Ronul.

Murdăria asta, doar focul putea s-o împrăștie, s-o dizolve în căldura și în lumina lui vie. Iar bucătarul de serviciu întreținea focul de seara pînă dimineața, fără să știe că el era, în inima nopții adînci, omul care veghea pentru ca ceilalți oameni să poată ajunge, fără să deznădăjduiască, pînă la capătul zorilor.

O dată cu primele ceasuri ale nopții începuse din nou să plouă. Vîntul bătea iarăși, dar uniform, fără rafale, și murmurul ploii pe prelata cortului se auzea neîntrerupt. O ploaie deasă, cernîndu-se domol și amenințînd să dureze. Philibert nu reușea să închidă ochii. Ascultase o vreme apoi, învingîndu-și brusc oboseala, părăsise cușeta. Felinarul de pe primul stîlp rămăsese aprins. Ardea încet cu o flăcăruie abia vizibilă prin sticla afumată și unsuroasă. Moș Surdon se zvîrcolea în cușeta sa. Nici el nu izbutea să adoarmă.

— Semeni cu mine, zise el. Cînd bărcile sînt amarate în plin fluviu iar apele schimbătoare, geaba ai oameni la veghe, nu poți dormi.

Văzînd că bătrînelul se ridică într-un cot și-și dă pătura la o parte, Philibert spuse :

— Stai în pat. Dacă am nevoie de dumneata te chem.

— Doar n-o să mă oprești să mă duc să mă ușurez !

Se îmbrăcară amîndoi și ieșiră.

Afară era întuneric beznă. Ploaia era ca gheața, dar nu din pricina vîntului, ci urzeala ei deasă conținea un aer rece ce părea că înaintează încet, așternîndu-se pe pămînt odată cu stropii.

Lîngă felinarul din prova ce arunca o lumină tremurătoare peste cîțiva metri de punte unde apa curgea în șiroaie, Baptiste Carénal stătea în picioare, nemișcat, cu spatele adus și cu capul băgat între umeri. Marginile pălăriei sale impregnate cu ulei se atingeau de mantaua croită din același material.

— Merge ? întrebă Philibert.

— Merge. Dar apa pare să fi crescut cu treizeci în mai puțin de două ore. Cred că se va revărsa peste insule, deoarece cară al naibii.

Apoi se întoarse și luă o cange cu mîner scurt prevăzută la capăt cu un cîrlig de fier. Philibert se aplecă și privi suprafața fluviului luminată de felinar. În fața provei se depozitaseră grămezi de crengi și de ierburi uscate. Curentul le lipise de etrava navei iar acum le înălța și le frămînta ca pe un aluat în plină fermentație. La suprafață se formase o spumă galben-lăptoasă ce se spărgea în bășici.

Marinarul din prova înfipse vîrful cangei în această adunătură și împinse spre larg. În despicătura ivită apa părea neagră față de valurile luminate o clipă.

— Pînă acum a fost tot așa ? întrebă Philibert.

— Da, dar oricît de atent aș fi, dacă ar apărea un trunchi sau un buștean, nu știu dacă l-aș vedea la timp ca să-l înlătur înainte de a

lovi... Am șters de trei ori geamul felinarului, dar cu ploaia asta se afumă mereu.

— Mă duc să fac un rond... La întoarcere, te înlocuiesc.

Philibert se îndreptă în direcția cabinei unde, prin ferăstruica murdară se zărea lumina aprinsă. Îl ajunse pe moș Surdon care mergea domol de-a lungul bordajului.

— Acum gata, spuse el, ți-ai făcut nevoile. Du-te la culcare.

— Doar n-o să mă împiedici să intru și să trag o dușcă.

În bucătărie, Canut adormise cu coatele pe masă. Zgomotul cizmelor pe podea îl trezi. Se ridică frecîndu-și ochii :

— Mii de draci, am tras un pui de somn.

— Dormi, îi spuse Philibert. Oamenii ce vin să bea pot băga cîte un lemn în sobă.

— Rapiat mi-a spus : pe o noapte ca asta e nevoie de vin cald și de supă pentru cei ce stau de veghe. M-a rugat să rămîn aici, eu sau Caillette.

Philibert săltă capacul unei oale trase la marginea plitei. Supa fierbinte mirosea plăcut a slănină afumată. Alături, într-o găleată mare, se aflau vreo zece litri de vin cald.

— E-n ordine, poți să te culci. Luăm și singuri.

Bucătarul intră în cambuza unde domnul Tonnerieu și Caillette dormeau. După ce închise ușa, moș Surdon spuse :

— Contabilul tău sforăie la fel cum vorbește; are un glas de fată bătrînă, acrită de viață... E un pisălog bătrîn, dar n-are suflet rău. Și-i din-

tre cei ce s-au zbătut pentru interesele tatălui tău și ale tale.

— Ai dreptate, și totuși n-a priceput niciodată nimic din cărăușia pe apă.

— Contabilii, știi...

— Băură fiecare cîte o căniță de vin cald. Cînd Philibert se îndreptă spre ușă, bătrînul îl urmă spunînd :

— Te duci să-ți faci rondul ?

— Da, iar dumneata ai să te pleci la culcare.

— Nu, merg cu tine.

— Bine, dar ce rost are ? E-o oboseală zadarnică.

— Ba nu, spuse bătrînul. E-o bucurie și nu-i zadarnică... Tu nu poți înțelege, băiete. Nu poți înțelege.

Philibert înțelegea prea bine. Bătrînul izbutise să se îmbarce pentru un ultim urcuș ; faptul acesta avea pentru el o importanță deosebită și nu vroia să piardă nimic, absolut nimic din imensa bucurie pe care i-o aducea călătoria.

Deoarece nivelul fluviului amenința să crească foarte repede, amaraseră convoiul în aval de o limbă de pămînt stîncos ce zăgăzuia puțin curentul. Bărcile fuseseră legate unele de altele pentru a rezista mai ușor la tot ceea ce căra fluviul și pentru a economisi oamenii de veghe. Erau, plecînd din amonte, nava comandant, apoi aproape de mijlocul ei, prova șalandei cu grajdurile cailor, cu jumătatea din față a babordului lipită de jumătatea din spate a tribordului bărcii din față. Iar celelalte urmau la fel, ca o îngemănare solidă, păstrîndu-și totuși o oarecare mlădiere.

Ieșind din cabină, cei doi urcară pe șalanda cu grajduri. Instalat la prova, Joseph Cathomen îndepărta grămezile de crengi înghesuite de curenți între prova bărcii sale și bordajul navei comandant.

— Ai să vezi, spuse acesta, în mai puțin de un ceas o să se adune cu tonele.

— Îmi închipui, răspunse Philibert. După o secetă atît de îndelungată, cînd apa crește, curăță al dracului, toate taluzurile.

— Ia uite ce mi-a adus fluviul, zise el. Și întinse pe punte un pantalon de catifea ud leoarcă, dar părînd în bună stare.

— L-am pescuit din grămada de murdării. L-am tras, și mi-am zis : ăsta nu-i tufăriș. L-am lăsat pe punte. Ploaia o să-l spele. Dacă îi tai poalele, îmi vine tocmai bine.

— Încearcă să pescuiești și haina, spuse bătrînul. Iar dacă dai de una mai mare, gîndește-te la mine.

Cei doi plecară rîzînd, îndreptîndu-se spre grajduri. Prin ușile lăsate deschise se prelingea o căldură plăcută și un miros puternic de paie și de urină. În încăperea întunecoasă, animalele dormeau, bătînd uneori din copite, scuturînd lanțurile ce clincheteau cîteodată.

Merseră așa pînă la ultima șalandă, unde-l găsiră pe Felicien Revolat. Cum bărcile erau prinse una în spatele alteia, la prova primelor două veghea cîte un om, iar la celelalte un singur barcagiu. Acesta trecea de la una la cealaltă cu felinarul în mînă. Avea grijă ca parîmele să fie bine strînse și să nu se agațe de

ele nimic din ceea ce curgea pe suprafața apei.

La înapoiere moș Surdon ținu cu tot dinadinsul să-l înlocuiască pe Joseph Cathomen.

— Nu stau decît o oră, făgădui el, apoi mă duc la bucătărie și am grijă de supă. Hai, lasă-mă — Dacă mă culc din nou, nu adorm și mă necăjesc.

Philibert se duse să-l înlocuiască pe marinarul din prova. Noaptea era la fel de întunecoasă iar ploaia se cernea cu aceeași ritmicitate încăpățînată, hotărîtă să inunde valea.

Philibert se gîndea la moș Surdon. După ce-și va termina ora de veghe, va intra în bucătărie unde va da supă și vin cald oamenilor schimbați. Fiecăruia îi va povesti cîte ceva din viața lui îndelungată, petrecută în întregime pe fluviu.

Zorile șiroinde scoaseră la iveală o vale unde noaptea trecuse ca un nesfîrșit coșmar. Locuitorii din cartierele joase de la orașe și sate ce dormiseră duși se pomeniseră izolați în casă. Alții, treziți din somn de creșterea apei, puseseră în grabă ceva pe ei și ieșiseră din beznă, bîjbîind prin băltoace sau în mînă cu un felinar a cărui flăcăruie făcea și mai înfricoșătoare unduirea lichidă printre case. Un șuvoi de cerneală tuciurie. Un șuvoi de noroi alunecos și de mîl vîscos. Frigul fluviului și frigul căzut din cer, șiroind de pe acoperișuri. Oamenii luau cu ei ceea ce aveau mai de preț. Ceea ce credeau că e mai de preț. De fapt apucau la nimereală, pe întuneric, tot ce le cădea sub mînă.

— Am luat sacul ăsta cu rufărie, dar nu pe el trebuia să-l iau. Erau altele mai trebuincioase.
— Şi banii ?
— Sînt la mine.
— Ai din dulap ?
— Nu, ăi din bucătărie. Pe cei din dulap credeam că i-ai luat tu.
— Nu. M-am ocupat de copil.
— Mă întorc.
— Nu, rămîi cu mine. Mi-e frică singură.
Şi aşa mergeau în noapte, refugiindu-se spre locurile mai înalte, fără să-şi mai dea seama pe ce stradă treceau.
Pristavul umbla din poartă în poartă strigînd în porta-vocea sa. Anunţa creşterea apelor, cu aproximaţie, după ochi, mai mult pentru a trezi riveranii decît pentru a le da indicaţii precise.
Creşterea apelor în metri nu interesa. Ronul ajunsese la uşă, în pivniţă, în bucătărie, unde înecase soba de gătit, în odaie, unde acoperise patul. Metri, la naiba ! Toată lumea alerga care-ncotro, fără să ştie măcar unde se află. Fugea de fluviu.
Nimeni nu-şi amintea să-l mai fi văzut umflîndu-se aşa de iute. Iar bătrînii, scoşi noaptea din casă, se văicăreau jelindu-şi locuinţa şi lucrurile părăsite. Plîngeau repetînd întruna că-i sfîrşitul lumii.
Şantierele unde se construiau bărcile te duceau cu gîndul la potop. Un potop cînd Noe, prevenit prea tîrziu, n-avusese timp să-şi termine arca. Bărcile pluteau în derivă, luau apă, se rostogoleau printre obstacole înainte de a fi

luate de grosul curentului. Iar dulgherii priveau cum li se năruie şantierul şi cum li se duce de rîpă provizia de lemn uscat. De cîţiva ani nu mai primiseră comenzi pentru nave, şi iată că puţinul ce-l mai aveau în lucru pierea inundat.
Iar dulgherii urcau împreună cu ceilalţi riverani spre dealuri sau spre cartierele înalte, salvînd bruma de scule rămase, şi întrebîndu-se dacă le vor mai folosi şi la altceva decît la reconstrucţia propriilor case.
Iar spaima aceasta se adăuga la spaima întunericului.

În zorii celei de-a doua zi de urcare, ploaia, la fel de deasă, filtra o lumină cenuşie ce părea că se prelinge atît din fluviu cît şi din cer. În timpul nopţii apa crescuse cu mai mult de un metru, iar plecarea se dovedi a fi extrem de grea, atît pentru oameni cît şi pentru animale.
Îmbarcaţi şase cîte şase în bărcile de serviciu, odată ajunşi la mal, unde fluviul curgea printre copaci, caii, refuzau să înainteze prin apa tulbure. Se cabrau, zvîrleau din copite, gata să sfărîme scîndurile din prova bărcii ce răsuna înfundat. Căruţaşii zbierau, plesneau din bice, trăgeau de căpestre, în timp ce barcagiii, cu căngile agăţate de stînci sau de crengi, ţineau în loc ambarcaţiunea zgîlţîită din toate măruntaiele.
De douăzeci de ori barca de serviciu era pe punctul de a se răsturna ; dar îndemînarea, sîngele rece şi forţa barcagiilor, uzi leoarcă atît

de năduşeală cît şi de ploaie, le veniseră de hac la toate.

Fusese nevoie mai mult de o oră pentru debarcarea animalelor şi formarea atelajului. În apa pînă la coapse, luptînd împotriva curentului, vătaful şi oamenii săi se zbăteau pe malul alunecos unde fiecare pas era un pericol.

După formarea atelajului, legarea şi întinderea garlinelor de remorcă, Philibert dădu ordin să înainteze puţin, pentru a recupera parîmele de amaraj, legate de copaci şi năpădite de apă. Oamenii de pe bărcile de serviciu, neavînd încotro, fuseseră nevoiţi să taie cîteva dintre ele chiar la suprafaţa apei.

În uşa cabinei, fără să scoată o vorbă, domnul Tonnerieu privea, strîmbîndu-se ori de cîte ori securea reteza cîte-o parîmă pe bordajul bărcii de serviciu. Fiecare metru de cînepă lăsat pe fundul fluviului îi smulgea un mic geamăt făcîndu-i pe bucătari să rîdă, iar pe Philibert să ridice din umeri.

În sfîrşit, cînd bărcile de serviciu fură din nou prinse de bordajul celor două nave din capul convoiului şi cînd oamenii îşi reluară în primire posturile, Philibert, muindu-şi mîna în apa noroioasă şi făcînd şi semnul crucii, rosti rugăciunea şi dădu ordinul de plecare.

Precedate de barcagiii de pe uscat ce mergeau pe jos prin apa pînă la genunchi, pînă la coapse şi uneori pînă la buric, pentru a sonda solul şi a tăia crengile ce stînjeneau drumul, animalele începură să tragă. Philibert ştia că cei ce deschideau astfel calea riscau în orice clipă să cadă într-o groapă. Nu-i pierdea din ochi şi se

îngrijise ca prima barcă de serviciu să fie gata să intervină. Doi oameni stăteau de veghe supraveghind mişcările de pe ţărm. Barcagiii de pe uscat nu puteau rezista mai mult de o oră în apa rece ca gheaţa. Trebuiau schimbaţi fără să oprească mersul cailor. Atunci vîslaşii de pe barca de serviciu trăgeau energic spre uscat, se strecurau pe sub garlinul îngreunat de apă şi amarau mai sus de locul unde se aflau deschizătorii de drum. Lăsau doi oameni în această apă mocirloasă, iar pe ceilalţi doi îi aduceau la bord. Aceştia intrau în bucătărie unde îşi schimbau cizmele şi veşmintele, iar Canut le dădea o cană mare de vin cald.

Moş Surdon tocmai legase barca de serviciu lîngă nava comandant ; se apropie de Philibert care ţinea bara. Sub pălăria îndesată peste urechi, ochii iscoditori ai bătrînului surîdeau :

— Încă o jumătate de metru, spuse el, frecîndu-şi mîinile, şi nici un vapor n-o să mai poată trece pe sub poduri.

— Ai dreptate... Dumnezeule, oamenii mei or să îngheţe.

Philibert arătă spre barcagiii de pe uscat ce se luptau din răsputeri împotriva curentului, agăţîndu-se de tufărişurile cotropite de fluviu.

— Pe vremea cînd navigam cu tata, zise bătrînul, chiar cînd eram marinar în prova pe nava comandant, dacă era nevoie ca cineva să înainteze prin apă, pe mine mă trimitea pe mal. Pe atunci oamenii nu se schimbau atît de des. Te asigur că am mers zile în şir bălăcindu-mă prin noroaie. Ceea ce nu m-a împiedicat să re-

zist. Iar dacă vrei să înlocuiesc pe careva dintre oamenii tăi, sînt gata s-o iau de la capăt.

— Nu, spuse Philibert. Du-te și te usucă. După aceea, vino să ții bara.

— Nu te îngrijora. Doar o leghe și oamenii vor călca pe uscat. După Aramon, drumul de halaj e mult mai în sus.

Philibert știa, însă mai știa și că era greu să prevadă în cît timp ar putea parcurge acești patru kilometri. Stînjeniți de apă, temători, obligați clipă de clipă să tragă și mai tare de garlinul ce se agăța de tufe, caii înaintau mult mai încet decît în ajun. Iar fluviul era, într-adevăr, din ce în ce mai primejdios. De mai multe ori, marinarul din prova și musul trebuiseră să îndepărteze cu căngile trunchiurile uriașe ale copacilor ce se rostogoleau spre apă înălțînd spre cer coama șiroindă a rădăcinilor și-a crengilor lor.

— Ei, marinar din prova ! strigă Philibert, vrei un om de ajutor ?

— N-ar fi rău, răspunse Baptiste, scoțîndu-și pălăria și haina impermeabilă.

Philibert îl chemă pe moș Surdon. Acesta ieși repede din cabină trăgîndu-și haina de ploaie.

— Ce s-a întîmplat ?

— E nevoie de încă un om la prova.

— Mă duc eu, spuse bătrînul.

— Nu. Ia bara.

— Asta-i treaba ta.

— Ba nu, strigă Philibert. Dumnezeule, mai sînt încă patron !

Bătrînul schiță o mișcare ce vroia să spună: „E-adevărat. Uitasem !“

Apucă bara, în timp ce Philibert, fără să-i mai dea altă explicație, se îndepărtă. Cînd ajunse lîngă barca de serviciu, se întoarse și-i strigă :

— Acum, pînă mă întorc la bord, tu ești patronul.

Moș Surdon ghicise ce vroia Philibert și strigă :

— Ești nebun ! Locul tău e aici ! Dar Philibert se și instalase la pupa bărcii de serviciu, pe care o îndepărta de bordaj.

— Mergem să schimbăm oamenii de pe uscat spuse el vîslașilor. Tu, Paul Barillot, rămîi cu mine la mal. Albert se va înapoia cu cei doi înlocuiți. O să-și pună haine uscate. După aceea, unul va da ajutor marinarului din prova, iar celălalt va rămîne pe barca de serviciu împreună cu Albert.

Cei doi oameni vîsleau ritmic, trăgînd foarte lung de ramele grele ale căror strapazane unse cu seu icneau. Între două sforțări, Barillot spuse.

— Ceea ce vrei să faci tu nu-i treabă de patron.

— Vîslește înainte, mîrîi Philibert. Patronul face ce-i place. Iar eu, dacă vreau să fac o baie, nimeni nu mă poate împiedica.

Cînd Philibert puse piciorul în apă, se gîndi că erau ani de cînd nu mai făcuse munca aceasta. Dacă moș Surdon n-ar fi fost la bord, nu i-ar fi trecut niciodată prin cap să înlocuiască pe unul dintre barcagiii de pe uscat. Dar, după

mărturisirile bătrînului, gîndul acesta îl chinuia ca o necesitate.

Acum iată-l ajuns la mal. Terenul era atît de mocirlos, încît pentru a înainta, trebuia mai întîi să-l pipăie cu piciorul. Apa rece ca gheața îi ajungea pînă deasupra genunchiului. În unele locuri, curgea extrem de repede, iar, ca să meargă, se ajuta cu cangea prevăzută la vîrf cu un cioc. O arunca în față, agăța ciocul de o creangă sau îl înfigea într-un copac și trăgea de mîner. La fiecare pas apa îi umplea cizmele, obligîndu-l să facă un efort uriaș ca să-și desprindă picioarele de fund. Și totuși, fără cizme, i-ar fi fost imposibil să meargă și să-și păstreze echilibrul prin pietrișul și nisipul ce luneca aproape la fel de repede ca și fluviul. Cu toate astea, drumul era destul de regulat. În stînga era străjuit de un șir de plopi bătrîni de douăzeci de ani. Pe sub trunchiurile groase crescuseră tufe de arin negru și de salcie pitică. Încîlcite cu mărăciniș, opreau trecerea ramurilor și a frunzelor cărate de fluviu. Încetul cu încetul, îndoite de greutate, se aplecaseră în direcția curentului. Cînd cantitatea de aluviuni era prea mare, tufele cedau brusc, scufundîndu-se sub valurile care transportau ceva mai departe grămezile depozitate. Eliberate, ieșeau încet la suprafață, luptîndu-se cu forța curentului, ca niște înotători la capătul puterilor. Coroana lor dezgustătoare, din care șiroia apa rece, se înălța din nou și se scutura în ploaie. În partea dinspre fluviu nici un arbore nu împiedica trecerea parîmelor, afară de cîțiva copăcei destul de firavi, hărțuiți de curent, și

pe care Philibert sau Paul Barillot îi reteza dintr-o singură lovitură de secure. Obstacolele cele mai primejdioase le formau crengile groase împinse de apă la mal și înghesuite printre trunchiurile copacilor. Uneori acestea barau definitiv trecerea, iar cînd se adunau mai multe barajul format de ele constituia un adevărat pericol. În timp ce unul din cei doi izbea cu securea, celălalt, apăsînd cu toată puterea pe mînerul cangei, intervenea repede și îndepărta bucata eliberată. Folosind forța curentului, o împingea cît mai spre larg, ca să nu ajungă sub copitele cailor.

În ciuda frigului ce-i paraliza picioarele și mîinile, Philibert simțea cum îi șiroiește sudoarea de-a lungul spinării. Munca era grea, iar în urma lor, mereu îmboldită, se afla prima pereche de cai, față de care trebuiau să păstreze o anumită distanță. Cînd un obstacol mai greu de înlăturat le lua prea mult timp, auzeau animalele apropiindu-se. Hamurile zăngăneau. Nările suflau puternic. Bicele căruțașilor plesneau fără încetare. De mai multe ori, vătaful striga de sus, de pe calul său :

— Iute înainte ! Iute !... Nu ne putem opri aici !

Intreindu-și sforțările, cu icnituri din piept și cu mișcări extrem de repezi, Philibert și Paul izbeau, smulgînd din lemnul alb așchii mari ca două mîini ce zburau spre firul apei, prea albe în acest univers de culoarea pămîntului și a plumbului.

Amenințați să fie trîntiți de copaci, în cazul cînd aceștia ar fi cedat brusc, oamenii lucrau

cîte doi pentru a tăia cît mai grabnic. Iar cînd tulpina începea să pîrîie, cel ce lovea din aval înfigea iute securea în trunchi și înhățînd cangea agățată de-o creangă cu mînerul la îndemînă, împingea spre apă repede, repede și cu toată forța. Uneori arborii sloboziți ridicau jerbe de apă izbindu-i drept în față. Crengile se rostogoleau, se legănau, se învîrteau în loc. Dacă o vîltoare mai înverșunată îi depunea prea repede la mal, căruțașii erau nevoiți să descalece și să împingă din nou spre larg, ferindu-și astfel caii.

Philibert și Paul trudeau de mai bine de o oră, cînd vîntul le aduse brusc un zgomot de vapor. De pe bărci și dinspre atelaje oamenii strigau semnalizîndu-l, și aruncîndu-i sudalme chiar înainte de a-l zări. Philibert se întoarse, dar ploaia era prea deasă și trebuiră să mai aștepte un sfert de ceas pînă să-i deslușească etrava. Vaporul urca înfruntînd curentul. Încet, dar fără să-i pese de ceea ce putea căra fluviul, deoarece nici un marinar nu veghea la prova.

— Puturoșii ăia stau la scuteală, mîrîi Philibert.

— Degeaba, strigă Paul. N-or să urce mai sus de Avignon.

Cînd nava cu abur ajunse în dreptul lor, observară că era *Rhodan*.

— Doamne, mîrîi Philibert. De n-ar fi fost păcătoasa de ladă descărcată de noi...

— Da de unde. Piesa aia i-ar fi adus-o vapoarele de ieri. Și atunci ce-ai fi cîștigat ? Nimic... Dimpotrivă. Acum îl privești cum trece, iar mîine vei avea plăcerea să-i întorci politețea. Noi vom urca, iar el va fi blocat pe pod.

— Cu viteza asta, mă cam îndoiesc.

— Dacă n-o fi primul pod, o să fie celălalt.

Philibert gîndea la fel, dar simțea nevoia să i-o mai spună și altcineva. Nevoia de a se convinge că oamenii săi nutreau aceeași nădejde și se înflăcărau pentru aceeași luptă.

Continuînd să meargă și să croiască potecă, cei doi se întorceau din cînd în cînd și-și aruncau ochii spre fluviu. Vaporul negru și roșu ridica valuri mari ce se spărgeau printre arbori mult timp după dispariția lui.

— O să ne inunde, spuse Barillot. Ar trebui să alegem un copac mai gros de care să ne prindem.

Înaintară încă puțin apoi, după ce vaporul îi depăși cu vreo cincizeci de metri, se repeziră amîndoi spre un dud sălbatic cu crengile la nivelul apei. La cîțiva metri în aval, căruțașii înjurau și pocneau din bice pentru potolirea animalelor speriate. Valurile loveau burta cailor, iar cele mai înalte treceau peste crupele lor, stropind căruțașii. Caii înălțau capul, nechezau ridicîndu-și uneori picioarele din spate, sau bătînd apa cu copitele din față. În larg, bărcile convoiului se legănau. Pe punțile joase apa năvălea șiroind peste tot.

— Doamne ! zbieră Philibert, or să inunde totul. Puturoșii ! Ticăloșii !

Barillot nu se lăsa nici el mai prejos.

Se cățăraseră cît mai sus cu putință îngreuiați de hainele ude și de cizmele pline cu apă. Totuși, valurile cele mai puternice îi acoperiseră

pe de-a-ntregul. Tușind și răsuflînd din greu, nu conteneau cu înjurăturile la adresa vaporului.

Pe nava comandant, moș Surdon ținea strîns bara, ridicînd uneori pumnul spre vaporul ce părea că înaintează singur, fără să aibă la bord nici un cîrmaci.

Abătut de ploaie și de vîntul slab, fumul gros și greu se-ntindea peste fluviu ca un noroi negru pe o șosea.

Fumul se menținu încă multă vreme. Chiar după ce vaporul, ascuns de perdeaua sa, încetă să mai hurule.

Apoi, de parcă Ronul ar fi vrut să se răzbune atît pe barcagii cît și pe cai de trecerea acestei namile ce-i tulburase malurile și-i pîngărise apa, înaintarea deveni și mai anevoioasă.

La prînz, convoiul nu izbuti să amareze și doar oamenii de la bord putură mînca, fără să-și părăsească posturile, supa fierbinte adusă de barca de serviciu. Animalele și căruțașii trebuiră să-și continue drumul înghițind în sec.

Schimbați după două ore de eforturi epuizante, Philibert și Paul se înapoiară la nava comandant unde se dezbrăcară lîngă soba din bucătărie. Hainele, cămășile, pantalonii, cizmele se uscau pe frînghiile, întinse de la un perete la altul, sau răsfirate pe bănci. În încăpere plutea un aer îmbibat cu abur și cu un miros acru de nădușeală la care se adăugau mirosurile supei, al vinului și al cafelei.

Caillette băga buturugă după buturugă în focul ce duduia, înroșind rotocoalele plitei.

Cum drumul de halaj era din ce în ce mai inegal, iar apa ce continua să crească făcea înaintarea periculoasă și dificilă, Philibert dădu ordin ca pe mal să lucreze trei oameni.

După ce mîncă, îmbrăcă hainele uscate și se duse la bară.

Moș Surdon avea același zîmbet ușor neînduplecat. O licărire sălbatică îi juca în privire.

— Sînt peste cincisprezece ani, băiete, de cînd n-am mai văzut Ronul crescînd atît de vertiginos... Vom urca. Și toată lumea o să cadă în fund... Iar noi vom fi singurii navigînd în amonte. Dumnezeule, dar cu ce trudă ! O trudă a dracului de mare !

Philibert apucă bara și bătrînul se îndreptă spre cabină.

Oare de ce-l neliniștea privirea bătrînului ? Nu cumva moșul se cam scrîntise, așa, dintr-o dată ?

Philibert privea fluviul, caii și oamenii ; simțea că-l apasă ceva. Ceva ce-l speria puțin.

Cunoștea destul de bine cursul fluviului pentru a-și fi dat seama că în locuința lui apa pătrunsese de mult. Tatăl său și sora sa căraseră probabil în pod bruma de lucruri salvate, și se instalaseră acolo, fără foc, în frig și umezeală. Dacă umflarea apelor va continua, taică-său va hotărî fără îndoială să plece din casa a cărei temelie zgîlțîită de apă nu mai prezenta nici o siguranță. Va lua un barcaz și împreună cu fiica lui vor naviga pînă la poalele colinei ; apoi vor urca amîndoi la baraca din vie, de unde puteau privi în josul văii pînă la mari depărtări. Vor pîndi înseninarea cerului și vor cerceta flu-

viul. Vor trăi cu spaima în suflet, gîndindu-se la casă şi la convoi. Se vor gîndi la el şi la Claude, care nici măcar nu se afla la bord. Oare Claude şi Tirou vor reuşi să ajungă mai repede la Condrieu ? Ce-o să zică bătrînul auzind despre cele întîmplate ?

Philibert se lăsa furat de toate aceste întrebări, apoi se străduia să le alunge, agăţîndu-se de ideea că ceea ce se petrecea pe uscat era floare la ureche faţă de ameninţarea permanentă ce-o reprezenta vaporul pentru cărăuşia cu ambarcaţiuni din lemn. Nimic nu valora mai mult decît supravieţuirea meseriei, şi numai creşterea uriaşă a apelor ar fi putut zădărnici vaporul.

Iată gîndul ce trebuia să-l preocupe. Singurul gînd.

În dimineaţa aceea, nenumăraţi patroni de convoaie renunţaseră să plece în larg. Priviseră fluviul şi bolta posacă şi-şi spuseseră :

— Ar fi o nebunie. Nu te poţi aventura pe un fluviu ce şi-a pierdut aspectul omenesc.

Atunci îşi amaraseră bărcile mai solid. Dăduseră la apă greutăţile de fontă, legînd chiar pietre uriaşe de toate parîmele nefolosite. Căruţaşii plecaseră cu caii în căutarea unui grajd ferit de pericolul inundaţiei sau a unei păşuni sus pe deal. Hotărîseră să rămînă pe loc pînă ce fluviul şi-ar fi restabilit matca.

După ce-şi terminau treburile, patronii şi oamenii lor porneau în ajutorul riveranilor. Mai tîrziu, satele aveau să vorbească mult timp despre aceşti barcagii ! Ca şi despre cei aflaţi la

Montfaucon cum erau, de pildă, fraţii Robert, Etienne, François şi Jean, fiul lui François, poreclit şi Gabien. Acestora, la bordul bărcii lor de serviciu, puţin le păsa de propria viaţă. Nu ţineau seama de primejdie. Atîta timp cît un om sau un animal erau în pericol, săreau să-l salveze. Nu ştiau ce-i oboseala. De-abia îşi făceau timp, între două curse, să bea cîte o înghiţitură de vin şi să mănînce o bucată de slănină. Rareori s-a văzut atîta omenie şi atîta curaj. Întîi oamenii, apoi animalele şi la urmă calabalîcul.

Ce-i drept tîrgul Montfaucon îşi primise porţia ! Mai mult de douăzeci de case erau inundate pînă la acoperişuri. Două grajduri fuseseră luate de valuri ca nişte tinichele. Şase cuptoare de ţiglă cu magaziile pline, în întregime distruse. Croindu-şi cale printre viile smulse din pămînt, printre măslinii şi duzii sălbatici scoşi cu rădăcină cu tot, fraţii Robert vîsleau la bordul bărcilor de serviciu. Alergau să culeagă sinistraţii ce strigau după ajutor, călare pe creasta acoperişurilor. Oameni paralizaţi de frică, şi cărora ploaia şi frigul le amorţise mîinile şi picioarele. Ca să-i ia de acolo, barcagiii trebuiau să se caţere pînă sus pe ţigle unde, bieţii de ei, stăteau agăţaţi de coşurile de fum. Îi smulgeau din locul de refugiu şi şi-i treceau din mînă în mînă ca pe nişte copii.

După ce-şi încărcau barca, plecau spre uscat înfruntînd curenţii şi avînd grijă să ocolească trunchiurile de copaci ce pluteau cu viteza fluviului, putînd sfărîma ambarcaţiunea ca pe o coajă de nucă.

Cel mai greu de salvat erau mai ales grajdurile rămase în mijlocul terenului inundat. Grajdurile și animalele închise acolo și înnebunite de spaimă. Vacile și boii se zbăteau atît de tare încît bărcile de serviciu se clătinau, gata să se răstoarne. Și cu cît le loveai, animalele se agitau și mai tare.

Frații Robert lucrau la Montfaucon, unde își aveau convoiul, iar alții în alte porturi.

În satele de barcagii de la Condrieu, Sablons, Vernaison, și Givors, apa zgîlțîia casele. Iar femeile erau adesea singure.

— Dacă bărbații noștri ar fi aici ! urlau ele. Acum cînd ar fi fost nevoie de bărci la ușă, n-avem nimic. Nici bărbați, nici bărci ! Și apa o să acopere totul. Lucrurile și vinul din beci, și slănina din putina cu sărătură.

— Iar cînd se vor întoarce o să zbiere că n-au nici ce bea, nici ce mînca.

— Numai să zbiere, că le arăt eu !

Femei solide și rele de gură ca și bărbații lor. Se sforțau din răsputeri să salveze tot ce putea fi urnit. Bătrînii luau cîte un barcaz vechi și-și regăseau deprinderea de a vîsli. Copiii ce visau să meargă la fluviu, văzînd că, în cele din urmă, fluviul venise la ei, urcau de asemenea alături de bunici.

Femei, copii, și bătrîni, erau cu toții oameni ai Ronului.

Cînd fluviul le distrugea grădina, pivnița, cotețul pentru iepurii de casă, casele — revărsarea lui avea cu totul altă însemnătate decît pentru țăran și băcan.

Dacă nevestele barcagiilor strigau după bărbații lor o făceau mai ales pentru a-și ascunde îngrijorarea. Nu știau nici măcar unde se aflau. Laolaltă cu ceilalți locuitori din sat urcau și ele, refugiindu-se pe coasta dealului. Dar cum ajungeau la adăpost, primul lucru căutat cu privirea nu era casa inundată, ci trecerea convoiului.

Hangiii erau adesea printre primii atinși de inundații. Sălile de mese pardosite cu dale, ca și pereții rezistenți, văzuseră totuși destule revărsări. Ceea ce-i îngrozea pe hangii nu era apa, ci gîndul că fluviul ar fi putut împiedica trecerea navelor. Umflarea apelor trebuia să fie într-adevăr extrem de mare pentru ca barcagiii să se dea bătuți. Hangiii știau. În schimb, o apă prea scăzută risca să oprească definitiv traficul, și lucrul acesta însemna moartea hanului. Umflarea cea mai mare nu dura niciodată săptămîni, dar seceta putea ține la nesfîrșit.

Hangiii de pe malul apelor știau să conducă o barcă aproape la fel de bine ca barcagiii. Fiecare își avea ambarcațiunea proprie. N-aveau nevoie să urce pe acoperișuri, să strige, sau să tragă focuri de armă pentru a chema în ajutor. Erau destul de voinici ca să se descurce și singuri.

După retragerea apei, tot personalul începea să spele nămolul și să înlăture nisipul cărat de fluviu pînă în bucătărie, în grajduri și în odăi. Prilej de mare curățenie în toată clădirea.

Cu un vîrf de fier, trăgeau o linie pe zid și scriau data. În anul acela, după felul cum mergeau lucrurile, exista pericolul de a trasa o li-

nie mult mai înaltă decît aceea purtînd data 1827. Iar pe timpuri normale, cînd călătorii neștiutori se vor uita mai întîi la semne și apoi la apa mică, aflată la mare distanță de han vor exclama :

— Cu neputință. N-a urcat pînă aici !

Iar hangiii, cu oarecare mîndrie, vor da lămuriri :

— Ba da, dragă domnule. Pînă aici, puteți întreba și în sat... Iar noi, ăștelalți am stat tot timpul în pod. Și în fiece zi eu ieșeam cu barca pe care o vedeți acolo.

Dar nu doar cu cei străini de vale discutau ei despre urgiile fluviului, ci chiar cu barcagiii. Ceea ce fusese înspăimîntător la un moment dat — devenea de o rară frumusețe cînd era evocat. Revărsările apelor erau bătăliile riveranilor și ale celor ce navigau. Povesteau despre ele ca niște adevărați combatanți și singurul lucru neamintit era teama. Ascultîndu-i, părea că toți se comportaseră ca niște eroi.

Astfel, nopțile de groază pregăteau pentru unii din ei lungi seri de visare în fața sobei unde ardeau lemnele cărate de fluviu. Iar cei din aval consumau fără părere de rău, în sobele lor regăsite, patul sau masa vreunui riveran din amonte deposedat de avere.

*

În seara aceea, echipajul patronului Merlin trebui să se oprească cu două ore înainte de căderea nopții. Nu străbătuseră decît jumătate dintr-o etapă normală, dar atît oamenii cît și caii erau sleiți. Amaraseră la Aramon. Apa nu ajunsese încă la primele case ale satului, însă cheul era inundat. Cu toate acestea, amararea fusese mai lesnicioasă decît de-a lungul malurilor pustii. Caii puteau fi instalați în grajdurile hanului, ca și o parte din echipaj, mult mai la adăpost aici decît sub corturi, unde totul era umed și clisos. Dealtfel, valurile ridicate de vapor trecuseră de prelată iar cușetele mai joase fuseseră udate.

După ce terminară cu legatul bărcilor și transportară caii în grajduri unde îi bușumară, cei trei oameni ce-l înlocuiseră pe Philibert și pe Paul Barillot pe drumul de halaj plecară să-și schimbe hainele în cabină. Philibert li se alătură.

— Merge ? întrebă el.

— Merge... Ultimul ceas a fost mult mai ușor decît restul.

— Așa mi s-a părut și mie, spuse Philibert. N-am avut mare lucru de îndepărtat.

Oamenii se priviră, neîndrăznind să vorbească. În sfîrșit, cel mai în vîrstă zise :

— Parcă cineva ne-ar fi pregătit calea.

Făcu o pauză, apoi, cum Philibert tăcea, adăugă :

— Dacă vreun echipaj ar fi în față, am putea afla.

— Nu cred. Și-apoi de unde să vină, dacă nu de la Beaucaire.

— Atunci o fi Sfîntul Nicolae, care-o fi luat o secure, răspunse omul. Deoarece totul era proaspăt tăiat. Și-ți jur, nu lucru de începător, ci mînă de barcagiu. Ca unul de-al nostru.

Omul tăcu. Philibert îl mai privi o clipă, și, fără o vorbă, ieși.

Moş Surdon ascultase totul fără să clintească, apoi se luă după el. Cînd rămaseră singuri, bătrînul întrebă :

— Şi tu, ce crezi ?

— Vreau să mă conving.

— Bine, merg şi eu cu tine.

Luară cea mai mică dintre bărcile de serviciu şi, cu bătrînul la rame iar Philibert în picioare la prova mînuind cangea, ajunseră pe malul din amontele satului la capătul drumului de halaj ce-aveau să-l parcurgă a doua zi. Aici poteca se continua pe creasta unui dig destul de înalt, aflat deasupra Ronului cu aproape o jumătate de metru. Doar în unele treceri mai joase fluviul atacase şoseaua din piatră şi din pămînt.

— Mîine, spuse bătrînul, va mai fi încă bun.

Merseră pînă dădură de primii arbuști împinși pe coasta digului, între mal și potecă. Toți erau retezați iar tăieturile proaspete musteau.

— Nu par să fie făcute mai mult de o oră, constată bătrînul punînd degetul mare pe o tăietură.

Dealtfel, crengile înlăturate mai zăceau pe mal, lipite de dig din pricina curentului. Cei doi se opriră și ascultară. Nimic. Nimic decît răpăitul regulat al ploii în lumina amurgului ce cobora dintr-un cer posomorît.

Iuțiră pasul și înaintară așa o bună jumătate de leghe. În mai multe locuri descoperiră în pămîntul moale urme de tălpi neşterse încă de ploaie. Tălpi de cizme de barcagiu. Şi era clar că erau doi. De mai multă vreme Philibert înțelesese. Cu toate astea, nu spuse nimic și bătrînul fu cel ce rupse tăcerea :

— Dumnezeule, dacă sînt ei, mă întreb unde-or înnopta.

— Îndărătnicii, mormăi Philibert.

— Îndărătnici ca tine. Nici mai mult, nici mai puțin.

Punîndu-şi mîinile pîlnie la gură, Philibert strigă spre amonte :

— Claude !... Tirou !

Nimic, nici măcar ecoul.

Cei doi merseră mai departe, mărind pasul de teamă să nu-i apuce noaptea pe drum. Philibert nu mai simțea oboseala. O căldură ciudată îi năpădea trupul. O senzație pe care, cu siguranță, n-o mai avusese niciodată.

Dădură în sfîrşit de locul unde tăiatul crengilor fusese întrerupt. Mai era încă destulă lumină pentru a desluși urmele și constatară că acestea se afundau în tufărișuri, spre satul unde o parte de teren se și afla acoperită de apă.

— Adevărate smîrcuri, bombăni bătrînul.

Philibert strigă din nou. Dar nimeni nu-i răspunse, doar croncănitul unui cîrd de ciori nevăzute.

— N-are rost să mergem mai departe, zise moș Surdon. Cum dai de bălți, urmele se pierd.

Îndreptîndu-se din șale, stăvilindu-și o clipă emoția ce i-ar fi dat ghes să răscolească tot cîmpul mocirlos, mormăi :

— Ei drăcie ! La urma urmei eu nu i-am rugat nimic. Puțin îmi pasă de ei.

— Fii pe pace, zise bătrînul, ştiu ei bine ce înseamnă să mergi pe malurile unui fluviu în

plină revărsare. Nu-s atît de proști să se împotmolească. Isteți cum îi cunosc, găsesc cu siguranță și adăpost.

— Dar ce-ți închipuiai ? i-o tăie Philibert, întorcîndu-se din drum. Nu-mi fac griji. Dacă-s ei...

Bătrînul îl întrerupse :

— Dar cine alții, mă rog ? Că n-o fi brezaia.

— Nu le-am cerut nimic. Ei nu mai fac parte...

Bătrînul îl opri din nou :

— Lasă prostiile. Știu foarte bine ce gîndești. S-ar putea să nu fii îngrijorat, dar ești al naibii de mulțumit.

Philibert nu-i răspunse. Abia mai putînd respira, bătrînul nu scoase o vorbă tot timpul înapoierii. Apoi, după ce-și ocupă locul în barca de serviciu, spuse simplu :

— Oricum, cînd fluviul ți-a intrat în sînge, e ceva !

În noaptea aceea, Philibert se chinui mult pînă să adoarmă. Înainte de a intra în cort, sub pretext că vrea să vadă dacă animalele și oamenii găzduiți la han aveau de toate, plecase în sat. Străbătuse cele două grajduri largi, unde un băiețel de zece ani avea grijă de cai. Îl întrebase despre călătorii în drum pe acolo, dar băiatul, cam prostuț, nu văzuse pe nimeni în timpul zilei, afară de oamenii din convoi.

Cu toate astea, nu exista nici o îndoială : fiul său și marinarul din prova se aflau în sat. Înghețaseră desigur lucrînd ore-ntregi în apa pînă la brîu vrînd să înlesnească înaintarea atelajului. Gîndul acesta îl enerva și-l bucura totodată. Și-i închipuia pe cei doi gata să se bată pentru el, împotrivindu-se fluviului, fără barcă de ajutor în caz de accident, iar în minte îi răsunau vorbele bătrînului : „Cînd fluviul ți-a intrat în sînge, e ceva !“ Oare ce vrusese să dea de înțeles bătrînul, atît de priceput în a ghici ce se petrece în sufletul oamenilor ? Că băiatul lui netezise calea pentru că nu se mai putea despărți de fluviu ? O făcuse oare pentru fluviu, sau pentru tatăl său ? Nu cumva bătrînul îi spusese lucrurile acestea pentru a-l pedepsi că fusese prea aspru cu Claude și Tirou ? Și totuși, chiar și el îi încuviințase sentința de a-l alunga din convoi.

Oare nu pentru convoi, din dragoste față de meserie, procedaseră astfel Claude și Tirou ?

Philibert dormi foarte puțin, trezindu-se în repetate rînduri atît pentru a cerceta starea fluviului cît și pentru a se asigura că oamenii săi erau la posturi.

Fluviul crescuse și mai mult, iar cînd zorii triști începură să coloreze în cenușiu ploaia ce nu încetinise o clipă, apa intrase în casele situate mai jos. Ajunsese pînă în ușa grajdurilor hanului și acum năpădea salonul principal, de unde hangiul și ajutoarele sale evacuau mesele și scaunele.

— De acum încolo nivelul apei o să tot crească, i se adresă el lui Philibert. Mare minune dacă n-o ajunge pînă la etaj.

Față de el, Philibert nu îndrăznea să se bucure. Se silea să spună :

— Nu-i prea plăcut.

— Nu, răspunse hangiul, dar nu-i pentru prima oară.

După o pauză întrebă :

— Urcați, totuși ?

Omul avea o față lată și roșie, cu niște mustăți uriașe și tuciurii, îngălbenite de tutun.

— Da, zise Philibert, urcăm.

— O să vă vină greu. Drumul de halaj va fi...

— Știu, răspunse Philibert, dar urcăm.

— Semeni cu bătrînul Felix, spuse hangiul. L-am văzut urcînd în momente cînd nimeni nu îndrăznea să se încumete. Nimeni. El însă urca. Și toate se terminau cu bine... În orice caz, de data asta, riscurile sînt mari.

Barca de serviciu transportase legumele cumpărate de la han și se înapoia. La bordul ei se afla și contabilul.

Avea cu el geanta și venise să plătească hangiului.

— Adevărat, începu domnul Tonnerieu, sînt prea multe riscuri. Dar țeasta asta de lemn nu vrea să audă nimic... și pînă la urmă oamenii o să-l părăsească. A și venit unul să-mi ceară să-i fac socoteala.

Philibert sări ca ars :

— Ce spui ? strigă el.

— Da, repetă contabilul, să-i fac socoteala. Zice că-i curată nebunie...

— Cine-i ăsta ?

— Micuțul Marcelin.

— Și l-ai plătit ?

— Încă nu.

— Dumnezeul mă-sii ! Dă-te jos de aici !

Brutal. Cuprins brusc de o mînie ce-i scutura trupul, Philibert îl smulse pe contabil din barcă. Bătrînelul sări în apă lîngă hangiu, în timp ce Philibert se repezi în barca de serviciu și strigă oamenilor de la rame :

— La convoi ! Repede !

În picioare, la prova, balansîndu-se înainte și înapoi la fiecare vîslire, cu pumnii strînși, scruta cu ochii bărcile aliniate la limita apelor adînci. Îl văzu pe Marcelin așteptînd la intrarea cabinei, pe nava comandant. Vîslașii pricepură despre ce era vorba și se opriră exact în dreptul cabinei. Prova bărcii nu atinsese încă bordajul, că Philibert și sărise. Văzîndu-i chipul, Marcelin pricepu că e înfuriat. Domnul Tonnerieu zisese : „micuțul Marcelin“ pentru că avea de-a face cu un om tînăr, dar era un vlăjgan solid, lat în spate, cu barba de pe acum stufoasă și cu ochi negri, pătrunzători. Își lăsă sacul la intrarea cabinei și se dădu cîțiva pași înapoi. În două salturi Philibert îl ajunse.

— Vrei socoteala ? zbieră el. Bine, am să te plătesc eu !

Pumnul său drept porni ca o săgeată. Dar Marcelin avu timp să se ferească. Atins la antebraț, se clătină, însă reuși să se retragă și mai mult.

— Vrei să dezertezi ! urlă Philibert... Vrei să debarci ! Ei bine, o să debarci !

Marcelin, ager cum era, izbuti să mai evite doi pumni și ridicîndu-se ca un arc, sări din barcă pe cheul inundat. Apa se împrăștie împrejur, iar el o luă la goană, fugind cît îl țineau picioarele.

Trăgînd puternic la rame, oamenii din barca de serviciu îl ajunseră la repezeală și, întinzînd o cange la nivelul apei, barcagiul de la prova îi agăță piciorul. Dezechilibrat, Marcelin bătu aerul cu mîinile și se întinse cît era de lung în apă. Dinspre bărci și dinspre han se auziră rîsete și strigăte. Philibert, care alergase după el, îl ajunse în clipa cînd acesta tocmai se ridica. Apucîndu-l de gulerul hainei îl smuci strigînd :

— Mucos ticălos ce ești, cînd ți-oi da una ! Ai să vezi stele verzi... Dar n-am poftă să lovesc un puști.

Orbit de apa noroioasă, Marcelin scuipa și gîfîia. Nu mai dorea nici să se bată, nici să plece. Ridicînd brațele pentru a-și feri fața, îngăimă :

— Am trei copii mici... Trebuie să înțelegi... Nevastă-mea a murit de friguri... Maică-mea are grijă de ei... Dacă eu...

— Taci, răspunse Philibert dîndu-i drumul. Te-ai angajat să urci fluviul și-ai să urci.

Acum Philibert nu mai zbiera. Vocea lui era gravă și aspră. Celălalt lăsase mîinile în jos. Pe față i se mai citea frica, dar Philibert observase că se uita la oamenii adunați la bord. Privirea sa exprima mai degrabă rușine decît frică.

— Ai să urci, repetă el. Ca și ceilalți. Iar la sosire, vei veni să-mi mulțumești că ți-am îngăduit s-o faci. Clipe de descurajare poate avea oricine... Copiii tăi... copiii tăi au nevoie de munca ta.

Marcelin plecă ochii și bolborosi cîteva cuvinte. Philibert crezu că înțelege ceva în genul :

— Iartă-mă... Nu fi supărat pe mine.

— Du-te și pune-ți sacul la loc. În drum, roagă-l pe Canut să-ți dea o cană de vin cald. Are să-ți facă bine... Și nu-i nevoie să te schimbi, în dimineața asta mergi pe drumul de halaj împreună cu mine. Pentru că sîntem amîndoi uzi, merită să lucrăm pe uscat.

Se înapoiară la bord, unde oamenii își și începuseră activitatea.

După înhămarea cailor, convoiul plecă, comandat de moș Surdon ce rosti rugăciunea și dădu ordin de plecare cu glasul lui de altădată.

În fața atelajului, cu securea la brîu și cangea în mînă Philibert mergea prin apa pînă la glezne, apoi pînă la genunchi și pînă la brîu în trecerile mai joase, urmat de Marcelin pe care îl auzea bălăcindu-se în spatele lui. N-aveau nimic de făcut decît să sondeze pămîntul și să se asigure de soliditatea terenului curățat dinainte de crengi.

Cînd ajunseră în locul de unde se înapoiaseră în ajun, Philibert constată că fiul său și Tirou își continuaseră lucrul. Nu numai că tufărișurile din partea dreaptă erau tăiate, dar și tot ceea ce fluviul depusese în timpul nopții era curățat și îndepărtat. Ceilalți se aflau probabil nu prea departe, deoarece în mai multe rînduri văzură pe fluviu crengi cu crestături albe, dovadă că fuseseră retezate de curînd. Ici, colo pluteau așchii. Philibert se opri și se întoarse spre tovarășul său :

— Vezi, îi spuse el, facem un urcuș cum nu s-a mai pomenit. Sfîntul Nicolae merge înaintea noastră și ne croiește calea.

— Nu, răspunse celălalt. Toţi ştim de cine-i vorba... Dar mă întreb, cît timp or mai rezista ?

Philibert se strădui să mai meargă o jumătate de kilometru, apoi, întorcîndu-se spre convoi, chemă schimbul.

Barca de serviciu se desprinse de convoi şi îi ajunse din urmă. Cînd atinse malul, Philibert ordonă oamenilor de schimb să rămînă pe loc.

— Dacă ţineţi cangea întinsă de-a lungul digului, o să-i agăţaţi îndată pe proştii ăia doi aflaţi cu siguranţă ceva mai încolo. Pe ei trebuie să-i înlocuiţi.

Apoi, adresîndu-se oamenilor de la rame adăugă :

— Pe noi ne luaţi la întoarcere.

Lui Philibert îi era frig în apa rece, ce-i îngheţase picioarele şi burta, şi totuşi în adîncul lui simţea emoţia aceea plăcută, sugrumîndu-i puţin răsuflarea.

Cînd Claude şi Tirou ajunseră la bordul bărcii de serviciu, unde Philibert şi Marcelin urcaseră de asemenea, nimeni nu scoase o vorbă. Vîslaşii îşi reluară drumul spre nava comandant şi opriră în dreptul cabinei. Cei patru oameni intrară în bucătărie. Philibert şi Marcelin se dezbrăcară ca să-şi pună straie uscate. Claude şi Tirou se apropiară de foc ; îşi scoaseră cizmele, hainele, cămăşile şi rămaseră în picioare lîngă sobă. Pantalonii de catifea fumegau pe ei.

— Poate ar trebui să vi-i schimbaţi, mormăi Philibert. N-o să staţi aşa pînă se usucă pe voi.

Cum ceilalţi nu se clinteau, întrebă :

— Unde vă sînt sacii ?

— La o fermă, mai jos de Aramon.

— Doi dobitoci !

Philibert stătea ţeapăn. Îşi privea băiatul gol pînă-n brîu. Frumos, zdravăn, bine croit, ca toţi bărbaţii din familia lui. Îl cuprinse dorinţa de a-l lua în braţe şi a-i spune : „Îmi pare bine că te-am regăsit... Nu credeam c-o să mai fie cu putinţă... Dacă sărmana maică-ta ar fi aici... Şi bătrînul..."

Puzderie de cuvinte îi umblau prin minte, dar el le împiedica să iasă, baricadîndu-se în spatele unei mînii pe care se căznea s-o întreţină.

— Canut, începu el, descurcă-te cum ştii şi adă-le haine uscate. Pentru el (arătă spre băiatul lui căruia nu vroia să-i spună Claude), pentru el, caută în lada mea. Pentru ăstălalt, cere-i lui Felicien, trebuie să i se potrivească.

Bucătarul ieşi. Uşa se închise din nou, îmbrîncind înăuntru un val de aer rece ce desenă arabescuri în încăperea plină de abur.

— Aşa-i cînd eşti dobitoc ! repeta Philibert.

Emoţia revederii îl înduioşa din ce în ce mai tare, şi-avea nevoie de cuvinte aspre ca să-şi întreţie arţagul. După ce se îmbrăcă şi-şi termină supa fierbinte, spuse :

— Cînd vei fi gata, tu te vei duce să dai ajutor marinarului din prova navei comandant. Iar pe tine, barca de serviciu te va duce pînă la prima savoyardă unde vei face ce-ţi spune comandantul bărcii.

Li se adresa tot cu *tu* şi *tu*. Nu voia să zică Tirou şi Claude. Ar fi însemnat afecţiune. Cîteva cuvinte sînt de ajuns cînd totul merge bine. Dealtfel, nici nu putea să le spună pe

nume, simțea că ar fi fost ridicol, atunci zicea *el* și *tu*. Iar mînia aceasta pe care continua să și-o întrețină îl scotea din sărite.

Ploaia și aerul rece de afară îi făcură bine. La bară, moș Surdon îl primi zicîndu-i :

Caraghioșii ăia doi s-au întors. Nădăjduiesc c-o să-i pui cu botul pe labe.

— Nici vorbă, răspunse Philibert.

— Dealtfel, Ronul va avea grijă să ne domolească pe toți. Nu-mi amintesc să-l mai fi văzut cărînd atîta și crescînd așa de iute... Iar Durance cred că se revarsă din plin ; privește spre Empie, apa-i complet albă.

Într-adevăr, la dreapta lor, fluviul rostogolea valuri alb-cenușii. Peste tot pluteau grămezi de crengi și de papură. Unele semănau cu niște plute lungi. Printre ele erau amestecate numeroase sticle, lăzi, pînzeturi și chiar mobilă sfărîmată, țăruși de garduri. Copacii, întregi și lungi de douăzeci de metri, cu coama și rădăcinile ieșind din apă, apăreau din ce în ce mai des. Uneori veneau drept spre etravă și-atunci Philibert trebuia să mînuiască bara cu mare repeziciune pentru a-i ocoli. Cu toate acestea, Tirou, Baptiste și musul, aflați toți trei la prova, se chinuiau din răsputeri să-i îndepărteze cu căngile prevăzute cu vîrf de metal.

Pe mal, unde animalele odihnite izbutiseră să înainteze cu un pas bun în primele două ore, drumul devenea din ce în ce mai anevoios. Mai întîi trebuiră să se oprească forțat. O baracă dărîmată zăcea de-a curmezișul drumului. O adevărată încîlceală de grinzi, scînduri și pietre uriașe barau poteca. Vătaful opri caii.

— Lăsați la apă lanțurile ! strigă Philibert.

Lanțurile zăngăniră răzuind lemnul. Cabestanele începură să se învîrtă clinchetind, în timp ce greutățile de fontă cădeau în apă cu plesnituri sonore și împroșcînd apa înspumată.

Căruțașii descălecară. Dezlegară parîmele și le prinseră de copacii mai rezistenți. Patru dintre ei alergară în față pentru a da ajutor celor doi barcagii de pe uscat. Îndată cu convoiul se opri, Philibert porni cu trei oameni la bordul bărcii de serviciu. În număr de nouă, munciră mai mult de o oră pentru degajarea potecii.

Trebuiră să doboare doi plopi uriași ce imobilizaseră grinda principală în jurul căreia se încolăcise tot hățișul de materiale.

Cînd cel de-al doilea arbore căzu peste tufișuri, grinda se legănă dintr-o dată, se înălță cu peste trei metri deasupra fluviului, apoi se prăbuși iscînd o uriașă jerbă de apă și provocînd valuri ce răsturnară mai mulți oameni. Cînd să se scoale, unul observă că-și pierduse secura iar alți doi nu mai aveau pălării. Albert Boissonnet, care se ridicase ultimul, scoase un geamăt. Se strîmbă. Cu mîna stîngă își sprijinea brațul drept.

— Dumnezeule, brațul !

Philibert alergă spre el. Sîngele străbătuse țesătura hainei ieșită la iveală printr-o largă sfîșiere a mantăii de ploaie.

— Îmbarcați-l pe barca de serviciu, strigă Philibert. Bonnetin și Marthou vor prelua schimbul pe drumul de halaj. Iar voi ceilalți, repede la convoi.

Oamenii ajutară rănitul să urce în barcă. Fața îi era galbenă, dinții îi clănțăneau.

— Nu-mi mai pot mișca brațul, bolborosi el.

Philibert, în picioare la pupa, strigă spre vătaf :

— Am un rănit... Atelaj ! Plecăm îndată ce terminăm.

La bord, oamenii transportară rănitul în cabină. Boissonnet leşină.

— Dați-i să bea rachiu, ordonă Philibert. Canut ocupă-te de el, iar voi ceilalți, la posturi.

El însuși se instală la bară. Accidentul acesta îl îndîrjea și mai mult.

— Acu-i acu ! mîrîi moş Surdon. Dar, fie ce-o fi, la dracu, tot vom urca !

Bătrînul se înăsprise și el. Philibert pricepu după sunetul vocii ce-i șuiera printre buzele strînse. Nu exprima dîrzenie, ci un soi de furie.

Convoiul își reluă cu greu drumul și ajunseră încetul cu încetul pînă în locul unde apa gălbuie a Ronului lovea malul drept, împinsă din stînga de valurile mînioase ale rîului Durance. Vîrtejuri cu diametrul de cîțiva metri învîlvorau apa, luînd în valsul lor și trăgînd spre adîncuri tot ceea ce cărase fluviul și rîul. Era un fel de luptă sălbatică, cu valuri crestate de o spumă unde galbenul și cenușiul se întrepătrundeau fără să se amestece cu adevărat, iar curenții își pierdeau direcția. Oprit, apoi abătut din drum, Ronul năvălea spre terenurile gata inundate ale malului drept. Insula aflată în aval de stîncile de la Essarts nu se mai vedea. O ghiceai doar după unduirea apei ce șovăia, se dantela în valuri nu prea înalte formînd mici vîrtejuri iuți, pe care cele mari, mai domoale, le luau cu ele în mod irezistibil.

Ca să poată înainta, caii trebuiau să se îndepărteze de drum și s-o ia prin locurile unde resacul valurilor sparte de stînci ajungea pînă la crestele cele mai înalte.

— Terenul pare să fie al dracului de surpat, spuse bătrînul. Altădată, chiar cînd se umflau, apele erau mai potolite.

Adevărat. Niciodată Philibert nu văzuse o întîlnire mai încrîncenată între Durance și Ron. Și exact în locul acesta, unde valurile erau mai mari, unde vîrtejurile săpau pîlnii uriașe, era nevoie de prelungirea garlinelor. Căci dacă animalele se îndepărtau de stînci, bărcile trebuiau să rămînă la o distanță de cel puțin zece metri de locul semnalat de resac. Trecînd mai aproape, riscau să se trezească prinși de un contra-curent și să fie aruncați spre stînci. Cînd prima pereche de cai ieși din apă, pregătindu-se să urce coasta dealului în urma celor doi barcagii ce deschideau calea printre mărăcinișuri și grohotișuri, Philibert dădu ordin să se prelungească garlinele.

Bucăți de stîncă se rostogoleau sub picioarele animalelor. Unele rămîneau agățate printre tufele de mărăcini, altele, mult mai grele, ajungeau chiar în fluviu.

— Doamne, repeta mereu Philibert, ajută-mi să nu cadă nici un cal !

Cu mîinile încleștate pe bară, supraveghind neîncetat unduirile apei și distanța ce-l despărțea de stînci, privea și animalele. Căruțașii descălecaseră ținînd strîns de căpestrele scurtate.

Concentrat, Philibert nu-și mai dădea seama că se ruga într-una.

Pe măsură ce caii urcau, terenul devenea mai primejdios. Philibert era cu ochii-n patru, temîndu-se tot timpul să nu-i cadă cumva vreun animal ce, fără-ndoială ar fi tras după sine o bună parte din atelaj, obligîndu-l să taie parîmele și să lase bărcile pradă furiei apei.

Atenția îi era încordată spre versantul sterp al dealului unde luceau șuvoaie de apă, cînd, de pe prova, se auzi un strigăt cutremurător Un strigăt nearticulat, apoi deodată :

— Om la apă !

Philibert văzu numaidecît că era vorba de mus. Un copac enorm aluneca de-a lungul bordajului. În trunchiul lui rămăsese înfiptă o cange. A musului care, vroind s-o smulgă, fusese atras de copacul ce se rostogolea.

— Ține bara ! strigă Philibert.

Bătrînul luă bara. Musul ieșise la suprafață la o distanță de peste zece metri de bordaj, dar părea pe jumătate amețit. Philibert se apleca să-și scoată cizmele, însă Tirou plonjase înaintea lui. Philibert zbieră :

— Ticălosule ! Eu trebuia să sar.

Dar, om practic, înainte de toate, știa că marinarul din prova va avea nevoie de ajutor și alergă pe punte, pregătind o parîmă. Neîndoios întrecut și el de Tirou, Baptiste, fratele mai mare al musului, cu un picior descălțat și cu celălalt încălțat, alerga cu o frînghie.

Bătînd apa cu brațele sale puternice, marinarul din prova ajunsese repede lîngă mus, ținîndu-l cu o mînă, în timp ce pe cealaltă și-o scosese din apă, semn că aștepta ajutor.

Cei doi rotiră în același timp bandulele lestate și le aruncară. Parîmele se desfășurară lovind puntea, apoi căzură la mai puțin de un metru de înotător. Tirou o ochi pe-a lui Philibert, ce se afla în aval și, încleștîndu-și mîna pe ea, se întoarse pe spate. Cînd parîma se întinse, capul îi dispăru sub apă ; dar ieși la iuțeală și strigă :

— Lăsați-o să alunece !

Phillibert tocmai încerca să treacă frînghia împrejurul unei binte de pe punte, cînd bătrînul urlă :

— Atenție la prova !

O bîrnă groasă abia ivită din apă înainta oblic ca un berbec. Philibert dădu parîma lui Baptiste și sări la prova. Era și timpul. De-abia apucase mînerul căngii, că bîrna se și vedea îndreptîndu-se spre bordul bărcii. Înfipse vîrful metalic și împinse din răsputeri. Izbuti să evite lovitura frontală, dar curentul schimbă direcția trunchiului greu de stejar izbind-o cu toată lungimea de bordajul bărcii. Barca vibră cu un sunet înfundat răsfrînt în toate încheieturile, apoi se auzi o pîrîitură.

Philibert se căzni să țină bîrna în loc, știind că dacă i-ar fi dat drumul, ar fi alergat ca o săgeată de-a lungul bordajului.

— Veniți repede, strigă el.

Cei doi bucătari ieșiră din bucătărie și săriră în ajutor. Canut, cu o cange, sări spre Philibert, în timp ce Caillette îl ajuta pe Baptiste să-i tragă la bord pe Tirou și pe mus.

Din cauza curentului puternic și a vîrtejurilor foarte neregulate, salvarea dură mai mult de cinci minute. Cinci minute nesfîrșite.

Cînd cei doi ajunseră la bord, Philibert și Canut izbutiseră să împingă spre larg bîrna, atrasă și îndepărtată repede de curenții unui vîrtej. Fața bucătarului, atît de roșie de obicei, părea că se golise brusc de sînge cu toate că de pe frunte îi șiroia nădușeala.

Baptiste își luă fratele în brațe și-l transportă în cabina unde Boissonnet gemea, întins în cușeta lui Caillette. Un pahar de rachiu trezi musul a cărui față verzulie începu să se îmbujoreze. Își duse mîna la cap spunînd :

— L-am văzut... M-a lovit... Și-apoi nimic.

— Ce te-a lovit ?

— Nu mai știu, spuse el.

Tirou, care se dezbrăca explică :

— Eu am văzut cum s-a întîmplat, dar prea tîrziu. Știi, lovitura clasică : bila ce se rotește în jurul axei și puștiul ce vroia să-și smulgă cangea. Numai că el s-a izbit cu nasul de trunchiul copacului. Și asta l-a zăpăcit. Și noroc că un contra-curent al vîltorii l-a scos la suprafață. Altfel rămînea la fund.

După aceea adăugă, vroind, parcă să se dezvinovățească pentru faptul că plonjase primul :

— Bine c-aveam saboți ; am sărit cu ei. Dar au rămas în apă și nici măcar nu știu ai cui erau.

— Să se culce, ordonă Philibert și încercați să-l încălziți. Voi, ceilalți, grăbiți-vă. E nevoie de toți.

În clipa cînd Philibert ieși din cabină, îl auzi pe contabil spunînd :

— O nenorocire nu vine niciodată singură : E o nebunie... O nebunie.

Philibert vru să se întoarcă, dar se stăpîni. Să clevetească, mîrîi el. Convoiul înainte de toate.

Și, asigurîndu-se că moș Surdon ținea strîns bara, plecă spre prova unde un om din barca de serviciu se și apucase de treabă.

În micile cătune și în fermele izolate, singurătatea accentua și mai mult tragedia creșterii neașteptate a fluviului. Oamenii se pomeniseră înconjurați de apă, iar cerul era atît de aproape de pămînt că nu reușeau să-și mai dea seama unde se oprea fluviul. Trebuiau să strige și să strige nopți și zile de-a rîndul, amenințați tot timpul de dărîmarea caselor ce se clătinau sub asaltul apelor.

În orașele importante, numărul mare al persoanelor ce trebuiau ajutate, îngreuna munca salvatorilor. Cum sosea o barcă, oamenii se agățau ciorchine. Într-una din nopți, la Lyon, o ambarcațiune prea încărcată s-a sfărîmat lovindu-se de un copac. S-au înecat șapte persoane. Huchard, un bătrîn barcagiu, a salvat trei soldați ce lucrau la întărirea unui dig și-i luase curentul. Un doctor a stat mai mult de o oră cramponat de crăcile unui copac cu două femei agățate de hainele lui. Pe bulevardul Bourbon, un alt barcagiu, moș François a salvat singur șaptesprezece persoane înainte de a se

fi înecat împreună cu alte trei, ce-i paralizaseră mişcările.

Trebuie spus că în centrul oraşului, fluviul atingea înălţimea de 7,37 metri peste nivelul cel mai scăzut al apei. Niciodată nimeni nu mai văzuse aşa ceva. În faţa bulevardului Midi, cinci uzine zăceau acoperite de mai mulţi metri de apă şi noroi. Digul de pămînt rupîndu-se, apa invadase bulevardul, arcadele şi sălile de la parterul primăriei. De la Charpennes pînă în portul Henri IV, mai mult de douăzeci de clădiri prăbuşite barau drumul. Grinzile pluteau în derivă. Datorită forţei curentului se transformau într-un soi de berbeci, lovind alte case care, la rîndul lor, se năruiau şi ele.

Nici nu se mai ştia dacă fuseseră oameni sub dărîmături. Se căutau unii pe alţii, fără să se găsească. Fluviul împrăştia dărîmăturile, iar noaptea risipea familiile.

Totul se întîmpla foarte repede, pe întuneric, în ceaţă, la lumina cîte unui felinar sau în bezna cea mai adîncă. Autorităţile nu ştiau ce să facă mai întîi. Unde să cazeze toată această lume rebegită şi înfometată. Iar cei ce locuiau sus, pe coastă, deschideau cu greu uşile, căci inundaţiile aduc foamete, iar înfometaţii se reped la mesele bogaţilor.

Oamenii sînt egoişti atît în nenorocire cît şi în belşug. Instalaţi la ferestre, priveau la nenorocirea celorlalţi, îi compătimeau şi se rugau cerului să-i apere atît de revărsarea apelor cît şi de invazia celor rămaşi pe drumuri.

Cei ce-şi deschideau uşile cu inima largă erau tot săracii. Burghezii ziceau că săracii se purtau aşa pentru că în casele lor nu era nimic de furat. În realitate însă, obişnuiţi cu mizeria, o înţelegeau mai bine pe a altora şi se străduiau să le-o uşureze.

Cel mai rău, era noaptea.

Noaptea în casele cu temelia sub apă. Noaptea în casele străine, neştiind dacă propria ta locuinţă mai e în picioare.

Cel mai rău era noaptea, chiar pentru barcagiii ce pîndeau fluviul, întrebîndu-se neîncetat dacă parîmele de legătură aveau să reziste.

În porturi, care nu se mai puteau numi locuri de refugiu deoarece apa le inundase în clocote spălînd digurile, stăteau ancorate convoaie. Pe insule erau blocate bărci şi echipaje. Amaraseră acolo, crezînd că e vorba de o revărsare la fel cu celelalte. Dar apa creştea neîncetat, iar plopii de care erau înfăşurate parîmele trosneau. Rădăcinile ridicau în sus pămîntul surpat cu încetul, iar coamele lungi ale copacilor se prăvăleau brusc peste bărci, omorînd oameni şi animale, sfărîmînd bărcile de serviciu. Scoţîndu-şi cizmele grele, supravieţuitorii se aruncau în fluviu, înotînd în beznă fără să mai ştie unde se află malul. Rostogoliţi de vîrtejuri, izbiţi de stînci şi de trunchiurile copacilor, scoteau strigăte abia auzite de riverani. Şi fiecare dintre ei trebuia să lupte de unul singur.

Pentru unii era ultima călătorie pe apă, iar pentru cei ce avuseseră vigoarea şi norocul să ajungă la ţărm, părea o noapte de coşmar. Epu-

izați, pe jumătate dezbrăcați, năuciți, cu trupul sleit și zdrelit de lovituri, se trezeau întinși pe pămîntul desfundat al cîmpiilor udate de ploaie.

Acestora nu le mai rămînea nimic, decît viața. Cînd izbuteau în sfîrșit să se ridice și să înainteze prin noroaie, ajunși în satul natal aflau că inundația le distrusese și casa.

Ruinați, blestemau fluviul. Și totuși, cum erau plămădiți din același aluat cu fluviul, în sufletul lor mai dăinuia încă, mocnind sub cenușa neagră a nopții de doliu, o scînteie de dragoste ce-avea să reînvie odată cu primele raze ale primăverii.

Deoarece făceau parte din rasa fluviului, viața lor avea să reînceapă tot pe apă.

În aceste nopți și zile, deosebite de celelalte, toată valea era zguduită de bubuitul unei mari bătălii. Cerul, vîntul, lumina, întunericul, apa din cer și apa de pe pămînt, oamenii, animalele și navele, copacii, stîncile și pămîntul uscat, toți participau la această bătălie. Nimeni nu știa de partea cui se află, copacii se luptau deopotrivă cu vîntul și cu fluviul. Țineau piept oamenilor dar și navelor legate de trunchiurile lor, trăgînd de parîme cu forța curentului de douăzeci de ori mai mare decît a celui mai puternic atelaj.

Pămîntul lupta împotriva apei și apa împotriva pămîntului. Cerul sfîșia norii și norii se agățau de dealuri. Totul era pe de-a-ndoaselea. Iar oamenii încercau să scape de toată această urgie. Mici și mari, luptau laolaltă pentru modesta lor avere și pentru imensa lor mîndrie.

Echipajul patronului Merlin petrecuse o noapte nespus de grea. Surprinși de înserare la mai puțin de o leghe în aval de Avignon, trebuiseră să-și lege bărcile de niște duzi, atît de subțiri că nu puteai garanta c-or să reziste pînă-n zori. Philibert hotărîse ca pe fiecare ambarcațiune să vegheze în permanență cîte doi inși. Nici el nu dormise o clipă, intrînd adesea în cabina unde musul se refăcuse destul de repede după șocul primit, dar unde Albert Boissonnet suferea cumplit. Rana nu mai sîngera, totuși era aproape convins că brațul îi era rupt.

Domnul Tonnerieu insistase ca rănitul să fie transportat pe uscat, dar noaptea, la bordul unei bărci de serviciu fragile și ușoare, era un risc prea mare. În afară de asta, convoiul nu dispunea decît de două bărci de serviciu și Philibert știa că în orice moment putea să aibă nevoie de ele.

În timpul nopții, oamenii fuseseră nevoiți să înalțe de trei ori, pe trunchiul duzilor, parîmele de amaraj năpădite de apă. Efort pe cît de greu pe atît de primejdios.

În cabină, un bucătar veghea neîntrerupt, întreținînd un foc uriaș pentru uscarea îmbrăcăminții și păstrarea supei calde.

Abia se crăpase de ziuă că Philibert și dăduse ordinul de plecare.

Contabilul care pînă atunci se abținuse să iasă din cambuză, apărea adesea pe punte. Îngrijorat, își plimba peste tot privirea lui de miop și-l sîcîia pe Philibert repetîndu-i :

— E o nebunie. Trebuie să ne oprim la Avignon și să așteptăm ape mai calme... O nebunie... Și cea mai bună dovadă e că noi sîntem singurii ce mai navigăm pe fluviu.

Ca pentru a-i arăta că n-avea dreptate, spre mijlocul dimineții un convoi de cinci nave mari, încărcate pînă la refuz, apăru din amonte. Ploaia se mai domolise, iar Philibert îl zări coborînd și apropiindu-se foarte repede. Oamenii din prova strigau :

— Convoi în aval ! Trec cinci bărci !

Fluviul era atît de lat încît nu exista primejdia să se lovească între ele.

Cînd nava comandant mai avea doar o sută de metri pînă la încrucișare, Tirou, aflat la prova strigă :

— Convoi din Serrières ! Patron Marthouret!

— Philibert lăsă bara în grija lui moș Surdon și se instală la prova. În față, Marthouret cedase și el locul unui ajutor și venise în partea dinainte a bărcii sale. Cînd considerară că se pot auzi, Marthouret strigă :

— Salut Philibert !

— Salut Adrien !

— Ce-i nou în aval ?

— Bun pentru coborît. La Durance tragi spre Empie, apa te deviază spre Ryaume.

— Mulțumesc ! Pentru urcare : la Avignon, ferește-te de Empie, curentul este mai slab spre Ryaume.

— Și podul de lemn ?

— L-am trecut la coborîre, ai să-l treci și tu la urcare. Ia-o pe sub arcul al doilea.

— Și vaporul ?

— Blocat în aval de pod ! Și dacă umflarea apelor durează după pofta inimii mele, fac rămășag că mai stă zece ani !... Vreau să urc și eu. Și trag nădejde ca la înapoiere să-l găsesc tot acolo.

Marthouret rîdea în timp ce vorbea.

În clipa cînd bărcile ajunseră unele în dreptul celorlalte, cei doi făcură cîțiva pași spre pupa, aflîndu-se astfel, pentru un moment, față în față. Dar ei continuau să-și vorbească tot din locul acela în timp ce bărcile se îndepărtaseră de mult. În trecere, alți oameni schimbau vești despre cele întîmplate prin părțile pe unde umblaseră.

— Cum se prezintă umflarea apelor la Condrieu ?

— Urîtă. Toată partea de jos a regiunii este inundată pînă la etaj.

— Și la Serrières ?

— Cheul nu se mai vede.

— Biserica ?

— În apă.

— La naiba, a ajuns și la mine !

Marthouret recunoscu bătrînul ce-și ridicase pălăria agitînd-o în aer, în vreme ce vîntul îi flutura pletele lungi, cenușii.

— Dumnezeule ! strigă Marthouret, l-ai angajat pe moș Surdon ?

Bătrînul strigă :

— Ei drăcie, n-am dreptul să mă plimb și eu puțin ?

— Ai ales timp frumos !

— E un fluviu pe placul meu, băiete !

Şi toţi oamenii de pe convoiul ce cobora strigau :

— Uite-l pe moş Surdon !

Iar bătrînul rîdea fluturîndu-şi pălăria.

Vocile se încrucişau pe fluviul acesta ce mîna cu o repeziciune uluitoare convoiul navigînd în aval şi a cărui ultimă savoyardă pierea în zarea cenuşie.

— Să cobori pe o asemenea vreme, spuse moş Surdon, frumoasă treabă şi asta ! Iar dacă nu laşi la apă nici o bucată de lanţ, vei trece şi tu pe sub arcadele podului cu viteza unei ghiulele.

— Sînt sigur că Marthouret n-a lăsat la apă nici o greutate.

— Bineînţeles. Afurisit om ! Tatăl lui era tot aşa.

Apa creştea mereu, iar înaintarea era din ce în ce mai înceată şi mai anevoioasă. Philibert îşi dădea seama că echipajul şi animalele erau la capătul puterilor, dar certitudinea că va naviga pe lîngă vaporul blocat îl aţîţa şi mai tare. Moş Surdon nu-şi mai încăpea în piele.

— Ţi-am spus eu ? repeta el neîncetat. O să ne privească trecînd, putoarea asta de căldare cu rahat. Şi-n viaţa lui n-o să mai vadă vreun convoi urcînd atît de frumos. Şi-o să ajungem la Lyon, în timp ce el o să ruginească tot acolo. Şi celelalte la fel... Ascultă-mă pe mine, băiete, vaporul e pierdut. După o lovitură ca asta n-o să-şi mai revină. Au băgat prea multe parale în fierăria asta a lor ca s-o scoată la capăt.

Cuvintele bătrînului îi întreţineau de asemenea înflăcărarea.

Din monentul acesta, pentru Philibert nu mai exista nici oboseală, nici primejdie. Nici riscuri, nici întrebări de pus, indiferent cui, nici sfaturi de primit indiferent de la cine, nimic decît fluviul. De atîţia ani de cînd îi cunoştea limbajul şi comunica direct cu el era sigur că nu avea de ce să se teamă din parte-i.

Oare, ca şi moş Surdon, nu se identifica el puţin cu fluviul ? Oare, de la plecarea din Lyon şi pînă acum, nu se coalizaseră toate ca să-i asigure lui triumful ? Un vapor împotmolit la coborîre, altul oprit de un pod la urcare. De cînd naviga pe apă era pentru prima oară că urca astfel, avînd aproape certitudinea că era singurul ce se încumetase. Marthouret va urca poate în două sau trei zile, dar deocamdată el era singurul. Singurul ce avusese curaj. Singurul cu un atelaj cum nu se mai văzuse niciodată. Ca să-l aibă, îşi sacrificase pînă şi economiile personale. O făcuse însă pentru fluviu. Iar fluviul, ce nu iubea nici el vaporul, îl va ajuta să ajungă pînă la capăt.

Dealtfel, faptul că totul era de partea lui nu însemna oare că ceea ce se petrecea avea o raţiune mai adîncă ? Nu cumva o forţă supranaturală îl investise cu o misiune ? Dacă era aşa, de cine să se teamă ? De nimic. De nimic, în afară de laşitatea şi de slăbiciunea unora. Acestora însă le va găsi el ac de cojoc ! Mai intervenise şi altădată. Şi va mai interveni şi acum, chiar cu mai multă asprime, dacă va fi nevoie.

Puteau să-l învinuiască de egoism, de lipsă de omenie, puțin îi păsa. Dacă nu dai la o parte piedicile din jur nu poți atinge ținta.

Avea de făcut acest drum. Ei bine, îl va face.

Iar dacă fiul său se înapoiase, n-o făcuse nici din dragoste, nici din respect sau devotament, ci pur și simplu pentru că vroise să participe la ceea ce el, Philibert Merlin, era singurul în stare să realizeze.

Chiar și moș Surdon, cu ani și ani de navigație în cîrcă, spusese că nimeni niciodată n-a mai văzut asemenea urcuș.

Încetul cu încetul, pe măsură ce timpul trecea, pe măsură ce oboseala dobora oamenii și animalele, se aprindea și imaginația lui Philibert. Nu mai simțea nici oboseală, nici neliniște. Nu mai simțea decît fiorul de fericire transmis de vibrațiile barei prin care comunica direct și profund cu fluviul său.

O voce îi răsună în suflet, o voce gravă doar lui cunoscută, vorbindu-i în graiul fluviului și arătîndu-i calea.

Doar el putea s-o audă cu adevărat, iar această convingere i se întărea după fiece piedică învinsă. Doar el putea să spere că vocea aceasta, al cărei mesaj nimeni nu-l va mai desluși niciodată, îl va însoți pînă la capătul minunatului său drum.

Norii continuau să urce pe vale împingînd ploaia și mai sus, pe coamele munților de unde apa curgea în șiroaie spre Saône și spre Ron. Toți afluenții cărau apă, toată regiunea era inundată, iar între munți se formaseră lacuri

uriașe traversate de curenți. Coastele se transformaseră în torente și cîmpiile în lacuri.

Spre sfîrșitul dimineții, în partea nordică, în nori, apăruse o geană de lumină ; dar totul fusese doar un capriciu al vîntului.

Fluviul atinsese cea mai mare umflare a sa, însă nimeni nu-și dădea seama. Iar în ziua aceea se petrecuseră atîtea nenorociri de-a lungul întregii văi, încît gazetele renunțaseră să le relateze pe toate. Chiar pe terenurile depărtate de maluri unde apa nu ajungea decît prin infiltrare, casele se prăbușeau. Fundațiile cedau, deoarece solul devenit instabil aluneca sub greutatea zidurilor.

Trei poduri de lemn legate prin cabluri metalice și năpădite de apă, fuseseră smulse din loc. Grinzi uriașe se înălțau înțepenite în mijlocul cîte unui vîrtej ; se roteau, se cufundau pentru ca ceva mai departe să iasă iarăși la suprafață și să cadă de-a latul, ridicînd jerbe de spumă gălbuie. Unele cabluri erau luate de curent, altele se răsuceau ca năpîrcile prinse în laț.

Nimeni nu știa nimic din cele ce se petrecuseră în aval sau în amonte ; oamenii aveau altceva de făcut decît să împrăștie știrile.

Isidore Cuminal, unul din cei mai buni patroni de convoaie, se oprise în amonte de Theil. Locul însă devenea nesigur. Isidore se hotărî să urce pînă la Ancône unde-și putea adăposti în siguranță bărcile. Cînd să ajungă, caii din față, înhămați la garlin, se împotmoliseră. Cei din spate continuau să tragă și atunci șalanda cu grajduri s-a pus travers pe curent. Umplută

cu apă, s-a răsturnat trăgînd după ea și celelalte bărci. Pentru a-și salva caii patronul a ordonat tăierea parîmelor. Aproape toți oamenii aveau să ajungă la mal ; navele însă se sfărîmaseră, izbindu-se de pilonii podului.

Trebuie spus că apa ajunsese pînă la Rochemaure, unde drumul spre Fontaines semăna cu un canal. Grajdurile și fermele continuau să se năruie. Curentul lua cu el plugurile părăsite în mijlocul ogoarelor de țăranii ce cu cîteva zile mai înainte se pregătiseră de semănat.

Cei din Avignon se luptau de asemenea cu fluviul, iar prefectul lansase apeluri telegrafice cerînd să se expedieze hrană pentru sinistrați. Dar nimeni nu mai auzea chemările nimănuia, pentru că fiecare era preocupat să ceară ajutor.

Navele-spălătorie și morile de apă erau luate de curent. Slobozite, alergau pe fluviul ce-l admiraseră cum curge spre sud atîția ani la rînd ; dar fluviul înnebunise. Rostogolea navele sau le izbea de stînci. Odată cu smulgerea lor, malurile se eliberau îngăduind barcagiilor de pe uscat să-și treacă nestingheriți cablurile. Ceea ce constituia o nenorocire pentru unii, ușura viața altora.

Pînă la urmă nenorocirea avea să-i ajungă pe toți și aproape toți o resimțeau. Doar cîțiva barcagii continuau să mai creadă că această umflare fusese făcută spre binele lor și că dezastrul provocat de ea n-avea nici o însemnătate. Așa gîndeau unii, iar printre aceștia, cei mai buni își petreceau zilele și nopțile la bordul bărcilor de serviciu salvînd oamenii. O făceau din generozitate înnăscută, din dragoste față de

semeni, dar poate și în nădejdea că Sfîntul Nicolae și toți sfinții fluviului necunoscuți, dar lăsîndu-se simțiți peste tot, vor apăra vechea cărăușie pe apă și vor distruge în sfîrșit vaporul.

Marinarii de pe vapor, aproape cu toții foști barcagii, participau în egală măsură la salvarea sătenilor. Și cîte unii își spuneau că Sfîntul Nicolae ce îi privea s-ar lăsa îmblînzit, iertîndu-le vina de a-și fi părăsit convoaiele pentru navele de fier.

La Lyon, patronii Companiilor erau ca un stat-major pe timp de război. Clădirile de pe peninsulă fiind inundate, evacuaseră birourile și se instalaseră în casele construite pe dealul Sainte-Foy. De la ferestrele lor priveau în jos spre locul unde Ronul și Saône se împreunau, amîndouă la fel de noroioase. Aici li se aduceau veștile și mîncarea. Cînd aflau despre nenorocirile riveranilor și ale tuturor celor ce trăiau de pe urma fluviului își luau un aer grav, cu toate că fiecare anunț referitor la naufragiul vreunui convoi îi înveselea, fără să-și trădeze cu nimic această bucurie.

Spre sfîrșitul dimineții, cînd convoiul se apropia de Avignon ploaia încetase, iar cerul mereu acoperit de nori de culoarea funinginei se mai luminase. Spre nord apăruseră lungi dîre de lumină murdară de parcă soarele și-ar fi schimbat brusc locul pe bolta cerească pentru a le indica lor drumul.

Orașul se zărea cu zidurile-i solide și castelul său. Dar nu spre ele se îndreptau privirile

barcagiilor. Philibert și oamenii săi scrutau amontele, pe porțiunea de apă cuprinsă între capătul de sud al insulei Barthalasse și malul drept. Pe acolo trebuiau să treacă și tot acolo, fără îndoială, în aval de Villeneuve, zăcea probabil și vaporul. De fapt, pentru a se feri de grosul curentului, vaporul *Rhodan* ancorase în aval de o insuliță lipită de insula cea mare. Tirou îl văzu primul ; se întoarse și strigă :

— Vapor în amonte, lîngă Barthalasse !

— Norocul e de partea noastră, răspunse moș Surdon. Dacă ar fi fost spre Ryaume ne-ar fi încurcat la trecerea parîmelor.

— Norocul e de partea noastră, repetă Philibert, privind spre cerul luminat.

Acum caii înaintau mai ușor, deoarece drumul de halaj urca puțin în apropiere de Villeneuve. Pe șoseaua în stare bună și mult mai largă, apa nu atingea decît vreo douăzeci de centimetri.

Cei doi barcagii de pe uscat aflați în fața atelajului o și luaseră la goană pentru a se distanța și a pregăti, în aval de pod, locurile necesare pentru legarea parîmelor în clipa cînd animalele ar ajunge sus.

Marthouret îl informase bine. Fluviul curgea vîrtos prin acest braț, însă în linie dreaptă și fără multe vîltori. Podul de lemn își etala ornamentele din grinzi amenințătoare, dar se vedea limpede că a doua arcadă cu lungul său triunghi de apă nu ascundea nici-o primejdie. Oferea o trecere sigură, unde apa alerga vijelios, dar regulat și fără surprize.

Contabilul ieși din cabină și-l căută pe Philibert. Pironindu-se în fața lui zise :

— Ai să oprești înainte de pod. Iar în timp ce oamenii vor mînca, eu o să caut un doctor pentru Boissonnet. Brațul i s-a umflat ca un cîine înecat.

— Opresc la noapte, răspunse Philibert, la Villeneuve.

— N-ai dreptul ! strigă bătrînul agitîndu-și ochelarii.

Philibert simțea în el o pace ciudată :

— Dreptul, zise el, mi-l iau singur. Sînt patron.

— E o rușine, chelălăi contabilul... Taică-tău ar roși dac-ar afla.

— Cară-te de aici, mă încurci.

Moș Surdon se apropie de contabil, al cărui cap îi ajungea de-abia pînă la mijlocul pieptului. Luîndu-l de braț, îl răsuci pe loc și-l îmbrînci spre cabină, de parc-ar fi avut de-a face cu un puști prost crescut.

— Întoarce-te în cabina ta, cobe, strigă el, sau te azvîrl în apă cu haine cu tot !

Contabilul plecă dînd din mîini și strigînd că se află pe o navă condusă de nebuni.

Moș Surdon se întoarse, foarte excitat, mai surîzător ca oricînd :

— Șoarecele ăsta negru vrea să ne strice urcușul. Funcționar ticălos ! Ar trebui să-l închidem în cușca lui !

Pe drumul de halaj, vreo zece oameni veneau spre căruțași. Cînd ajunseră în dreptul animalelor, Philibert îi văzu discutînd cu vătaful. Mergeau alături de calul acestuia și con-

tinuau să vorbească. La un moment dat, vătaful se întoarse spre convoi, își duse mîinile în formă de pîlnie la gură și strigă :

— Olhe ! Philibert ! Cei din Villeneuve zic că nu putem urca. Riscăm să le rupem podul.

— Ba urcăm !

Doi oameni din grup se proptiseră în fața cailor și ridicaseră mîinile să apuce căpestrele.

— Biciuiește-i ! Biciuiește-i ! urlă Philibert.

Biciul vătafului începu să pocnească pe lîngă urechile sătenilor ce se dădură înapoi. Grupul făcu cale întoarsă, strigînd amenințător și ridicînd pumnul.

Moș Surdon rîdea.

— Ăștia-s nebuni, spuse el. Nu-i pentru prima oară că vin așa. Au mai încasat-o și altădată.

— Știu, răspunse Philibert. Nebuni periculoși.

Convoiul defilă prin dreptul vaporului. Mai mulți oameni stăteau pe punte și priveau. Se auzi un schimb de înjurături, dar barcagiii aveau altceva mai bun de făcut decît să se zgîiască la vapor. Atelajul atinsese podul și, foarte repede, ajutați și de căruțași, cei doi barcagii de pe uscat legaseră parîmele de siguranță de inelele cheului. Barca de serviciu cu șase vîslași îi prinse din urmă. Garlinul principal fu legat de barca de serviciu ce înaintă spre cea de-a doua arcadă a podului. Trăgînd tare și ritmat, vîslașii luptară un moment împotriva curentului, apoi, profitînd de con-

tra-curentul unei vîltori, începură să cîștige în amonte.

Supraveghindu-i tot timpul, Philibert și moș Surdon manevrau bara astfel încît să mențină nava exact în avalul arcadei.

Cînd barca de serviciu, remorcînd garlinul, ajunse în amonte de pod, caii așteptau înhămați. Numeroși gură cască se îngrămădiseră de-a lungul malului și cîțiva temerari se încumetaseră pînă sub podul de lemn pe care asalturile fluviului îl făceau să vibreze din toate încheieturile. Garlinul legat de hamuri și desfășurat în întregime răzui ușor pilonii arcadei. Vuietul apei pe sub podul ce forma un fel de baraj, era prea puternic ca să se audă comenzile, dar Philibert și vătaful nu se pierdeau din ochi.

Cînd vătaful ridică brațul, Philibert răspunse. Sîngele îi zvîcnea în tîmple. Marinarul din prova, cu ochii pe el, dezlegă parîmele de siguranță, iar barcagiii de pe uscat le traseră la mal. Garlinul principal se întinse. Bărcile avură un slab recul, apoi foarte încet, începură să urce.

Cu buzele strînse, mușcîndu-și barba și cu mîinile încleștate pe bară, Philibert e conștient că se joacă cu fluviul. Ceea ce vrea el să încerce e un lucru pe care nimeni, poate, nu-l mai făcuse pînă atunci. Se străduiește să vadă totul în același timp. Atelajul. Ronul sub arcadă. Vîltorile de la baza pilonilor. Garlinul lunecînd pe lîngă uriașa bîrnă verticală și acoperit uneori de valuri.

Cu cît convoiul înaintează, cu atît curentul este mai îndîrjit, iar vuietul apei mai asurzitor. Înspăimîntător și minunat totodată.

Ronul curge cu o forță atît de mare încît nimic nu poate egala bucuria de a-l domina. Iar Philibert îl domină cu adevărat.

Nava vibrează. Garlinul se întinde gata să se rupă. Acolo sus, în picioare în șa, toți căruțașii pocnesc din bice, cu toată puterea.

Pe înălțimi sînt adunate, poate, o mie de persoane venite să participe la triumful lui Philibert Merlin asupra fluviului și la victoria sa asupra vaporului. Cînd vor ajunge la Lyon, vor fi întîmpinați de mii și mii. Mai mulți chiar decît în ziua cînd piroscaful lui Jouffroy la Pompe urcase pentru prima oară pe apele Saônei.

Nava comandant a trecut. Următoarele saltă una după alta peste pragul fluviului ce continuă să duduie și să împroaște spumă. Prova bărcilor spintecă apa. Valurile se înalță atît de sus încît uneori se sparg peste pod.

— Am trecut, băiete !... Am trecut ! strigă moș Surdon cu vocea lui groasă, sugrumată de emoție.

Philibert nu zice nimic. O mîndrie imensă îi umflă pieptul.

Se întoarce. Ultima savoyardă a ajuns sub pod. Este gata să treacă dar, o dată cu strigătele lui Tirou și ale lui Baptiste Carénal, Philibert aude o lovitură teribilă zguduindu-i puntea. Un copac cu întreaga-i coroană de ramuri răsărise în fața navei. Un copac șiroind de apă și izvorît din fluviu, ca aspirat de cer. Copacul

rămîne în picioare două sau trei secunde. La prova, cei doi oameni încearcă să-l îndepărteze cu căngile, semănînd cu doi pigmei ce atacă un uriaș. Copacul se apleacă spre dreapta, se îndreaptă din nou, apoi, se prăvale ca un buzdugan peste botul ambarcațiunii, rupînd crucea de barcagiu și despicînd prova în două.

Pe mal, caii trași de garlinul, pe care nimeni n-are timp să-l taie, sînt tîrîți spre fluviu și, în căderea lor, îi atrag și pe căruțași. După o tăcere de cîteva secunde, un țipăt lung se înalță și aleargă pe fluviu.

Pihilibert se întoarce și strigă :

— Tăiați parîmele !

Prea tîrziu. Prova navei sale se scufundă, în timp ce pupa se înalță. Moș Surdon retează cu o lovitură de topor parîmele de remorcă, dar bărcile eliberate sînt prea travers față de curent pentru ca oamenii să le mai poată conduce pe sub arcade. Philibert le vede îndreptîndu-se spre piloni.

— Ambarcațiunea sa, cu prova desfăcută în două, intră cu botul în apă.

— Dumnezeule ! Boissonnet !

Philibert aleargă de-a lungul bordajului năpădit de apă. Canut și Caillette ies pe ușa cabinei împreună cu bătrînul contabil fără ochelari, pășind ca un orb, cu mîinile întinse.

— Săriți ! zbiară Philibert.

Cei doi bucătari îl înhață pe contabil și sar în fluviu, fără să-l scape din mîini.

Philibert intră în cabină. Boissonnet îi strigă :

— Salvează-te !

Philibert însă nu-l ascultă. Luîndu-l în brațe ca pe un copil, iese tocmai la timp, evitînd să fie înecat odată cu nava ce se afundă. O vîltoare uriașă îl trage spre adînc. Fără să-i dea drumul lui Boissonnet se lasă purtat de curent. Simte că îl împinge spre aval și știe că e zadarnic să lupte. Trebuie să se lase dus și să-și menajeze suflul.

În sfîrșit, iese la suprafață. Nu l-a scăpat pe Boissonnet. Sînt încă departe de pod.

Philibert scuipă și răsuflă. Înoată ținînd la suprafață capul lui Boissonnet care a leșinat.

Pe fluviu nu se mai vede nimic. Doar scînduri și rămășițe. Și cîteva capete de oameni înotînd ca și el. Philibert nu mai are nimic de salvat în afara acestui om despre care nici măcar nu-i convins că mai trăiește. Se agață totuși de gîndul că trebuie să-l salveze cu orice preț. Înoată menajîndu-și suflul, dar iată că trebuie să se zbată pentru a scăpa de forța cumplită a unui vîrtej ce tocmai îl înhață atrăgîndu-l spre pilonii podului. Înoată. Dar fluviul aleargă, aleargă din ce în ce mai repede.

— Tată, trage spre Ryaume !

Vocea fiului său vine din aval. Claude este salvat, a reușit să treacă pe sub pod. Va avea tot timpul să ajungă la mal.

— Spre Ryaume, tată ! Spre Ryaume ! Vocea lui Claude nu se mai aude.

Philibert face eforturi disperate să se smulgă din vîrtejul pe care fluviul îl mînă cu toată viteza spre-o bîrnă uriașă din muchia unui pilon.

Atunci, înțelegînd că-i pierdut, și zărind la suprafața apei țeasta fiului său ce încerca să se mențină în aval de pod, strigă :

— Atenție, Claude !

Și, adunîndu-și ultimile puteri îl împinge pe Boissonnet spre triunghiul de apă lină ce-avea să curgă pe sub arcadă. Dacă va reuși, Claude ar putea, poate, să-l pescuiască în trecere și să-l aducă la mal.

Dar Philibert nu va mai ști dacă a reușit. Ronul îl și înhață, îl răstoarnă ca pe-un copil și-i zdrobește țeasta de același pilon de care se sfărîmaseră, fără să-l mai tulbure, frumoasele bărci ale convoiului său.

Château-Chalon

17 august 1970—17 iulie 1971

Lector : ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor : ELENA BABY

Tiraj 22 630. Bun de tipar 13.01.1975.
Coli tipar 10,5.

Tiparul executat sub comanda
nr. 40 680 la Combinatul Poligrafic
„Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1
Bucureşti
Republica Socialistă România

CLUB COLECȚIA Povestiri ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

AVENTURA

SCORPIONUL

EDITURA "ION CREANGĂ"

COLECȚIA SFINX

COLECȚIA SFINX

fondată în 1895 bpt serie nouă